

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MAHALLE KÜLTÜRÜNÜ SÜRDÜREBİLMEK
VE YENİ BİR KAVRAM ARAYIŞI OLARAK
SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE: KURTULUŞ-FERİKÖY ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selin TURAN

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

ARALIK 2021

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**MAHALLE KÜLTÜRÜNÜ SÜRDÜREBİLMEK
VE YENİ BİR KAVRAM ARAYIŞI OLARAK
SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE: KURTULUŞ-FERİKÖY ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Selin TURAN
(502171837)**

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hatice AYATAÇ

ARALIK 2021

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502171837 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Selin TURAN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “MAHALLE KÜLTÜRÜNÜ SÜRDÜREBİLMEK VE YENİ BİR KAVRAM ARAYIŞI OLARAK SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE: KURTULUŞ-FERİKÖY ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Hatice AYATAÇ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Funda YİRMİBEŞOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

.....
Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **08 Aralık 2021**
Savunma Tarihi : **23 Aralık 2021**

Aileme,

ÖNSÖZ

Bu çalışma güncel olarak sıklıkla tartışılan bir konu olan “dayanıklılığı” sosyal bağlamda “mahalle” ile ele alan yeni bir kavram arayışını içermektedir. Kuşkusuz yok olduğu düşünülen mahallenin kendini nasıl devam ettirebileceği, farklı süreçlerin etkisiyle kimi mahallelerin özgün kimliklerinden tamamen uzaklaşırken, kimi mahallelerin geçmişten gelen kimliklerini hala nasıl yansıtabildiğine yönelik sorular çalışmanın seçim nedenlerinden biridir. Fakat bu soruların yanı sıra bu konuyu çalışmamın en önemli nedeni kişisel algımı değişikliğe uğratan ve kenti gerçek anlamda insanla, kültürle ve tarihle okuyabilmenin ne demek olduğunu idrak edebilmemi sağlayan “çeşitli özgünlüklere sahip bir mekânda yabancı olma ve süreçte yaşayarak oradan biri olma” deneyimini alan çalışması olarak belirlediğim Kurtuluş-Feriköy’de yakalama şansı bulmamdır. Çalışmamı benim için daha değerli hale getiren, konuyu içselleştirmeme yol açan ve mekânın insana ait olan her şeyle bir bütün olduğunu öğreten Paskalya Bayramı’ndaki keşif yürüyüşünü hiç unutmamak dileği ile...

Tez sürecim boyunca değerli bilgilerini ve deneyimlerini benimle paylaşan, destekleriyle her zaman motivasyonumu arttıran sevgili danışman hocam Prof. Dr. Hatice AYATAÇ’a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tezimi hazırlarken de her aşamada yanımda olup heyecanımı paylaşan, sevgisini ve desteğini her zaman hissettiğim yol arkadaşım sevgili Samet Can ATLI’ya teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden bu yana yanımda olup birlikte düşünme fırsatı sunduğu gibi tezimin gelişimine değerli fikirleri ile katkı sağladığı için sevgili arkadaşım Emre SÖYLEMEZ’e teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca beni sonsuz destekleyen annem Zeynep TURAN, her zaman yanımda olan babam Münür TURAN ve sevgili kardeşim Elis TURAN’a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı zamanda benim için çok ayrı bir yere sahip olan biricik babaanneme ve buralara gelebildiğimi görseydi çok mutlu olacağına emin olduğum kıymetli dedeme çok teşekkür ederim.

Çok değerli insanlarla tanışıp eşsiz deneyimlerini dinleme fırsatı bulduğum, mahalle ile ilgili düşüncelerimizi eyleme geçirmemize imkan tanıyan ve ortak heyecanla “Harita Tatavla” çalışmasını hayata geçirdiğimiz Bellek Şişli ailesine teşekkür ederim.

Son olarak hayatıma ve fikirlerime dokunabilmiş, ben olma serüvenimde yanımda olan tüm sevdiklerime sonsuz teşekkürlerimle...

Aralık, 2021

Selin Turan
(Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
ÖZET	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	4
1.2 Çalışmanın Kapsamı	5
1.3 Çalışmanın Yöntemi.....	7
2. MAHALLE KAVRAMINA TARİHSEL BİR BAKIŞ	11
2.1 Mahallenin Anlamı.....	11
2.1.1 Perry'nin komşuluk birimi	12
2.1.2 Yeni Şehircilik akımına göre komşuluk birimi.....	15
2.2 Türkiye'de Değişen ve Dönüşen Anlamıyla Mahalle.....	18
2.2.1 Geleneksel mahalle yaklaşımı	19
2.2.2 Modern mahalle yaklaşımı	25
2.2.3 Modern sonrası mahalle yaklaşımı.....	29
2.3 Bölüm Değerlendirmesi	35
3. SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE KAVRAMI VE SOSYAL DAYANIKLI MAHALLEYE YÖNELİK PARAMETRELER	37
3.1 Dayanıklılık ve Kentsel Dayanıklılık Kavramları.....	37
3.2 Sosyal Dayanıklılık Kavramı ve Sosyal Dayanıklılığı Mahallede Arama Gerekliliği	43
3.3 Sosyal Dayanıklı Mahalle Parametrelerinin Tanımı	45
3.3.1 Fiziksel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri.....	54
3.3.2 Sosyo-kültürel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri..	55
3.3.3 Algısal çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri.....	57
3.3.4 Alternatif yaklaşıma yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri	58
3.4 Bölüm Değerlendirmesi	58
4. SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE MODELİNİ DEĞERLENDİRMEDE BİR ÖRNEK: KURTULUŞ-FERİKÖY	61
4.1 Araştırma Yöntemi.....	61
4.2 Kurtuluş-Feriköy Genel Analizi ve Yerin Anlamı	62
4.2.1 Kurtuluş-Feriköy'ün tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısı.....	63
4.2.2 Kurtuluş-Feriköy tarihsel gelişim sürecinin ve kültürel yapının mahalle oluşumundaki etkisi	80
4.3 Kurtuluş-Feriköy'ün Sosyal Dayanıklı Mahalle Bağlamında Alan Araştırması	92
4.3.1 Kurtuluş-Feriköy'ün sosyal dayanıklılığına yönelik fizik mekân çalışmaları	92
4.3.2 İstanbul mahalle araştırmasına yönelik genel değerlendirme	97
4.3.3 Kurtuluş-Feriköy sosyal dayanıklı mahalle araştırması.....	109

4.3.3.1 Katılımcıların kişisel profiline yönelik anket çıktıları	109
4.3.3.2 Katılımcıların yaşadığı yer algılarına yönelik anket çıktıları.....	110
4.3.3.3 Katılımcıların mahalle kültürüne yönelik anket çıktıları	114
4.3.3.4 Katılımcıların algısına göre pandeminin mahalle üzerindeki etkisine yönelik anket çıktıları.....	124
4.4 Kurtuluş-Feriköy’ün Sosyal Dayanıklılığına Yönelik Değerlendirme	130
4.5 Bölüm Değerlendirmesi	134
5. SONUÇ VE BULGULAR.....	137
KAYNAKÇA	143
EKLER.....	153
ÖZGEÇMİŞ.....	169

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1 : Perry (1929) tarafından geliştirilen komşuluk birimi ilkeleri	13
Çizelge 2.2 : Amerikan Planlama Derneği'ne göre iyi bir komşuluk biriminin sahip olduğu özellikler ve iyi bir komşuluk birimi için yönlendirici ilkeler (American Planning Association, 2014).	17
Çizelge 2.3 : Geleneksel mahalle yaklaşımı	20
Çizelge 2.4 : Modern paradigmada bağlı kent, toplum ve değerlerdeki değişim ve mahalledeki yansımaları (Özbek Eren, 2017)	27
Çizelge 2.5 : Modern mahalle yaklaşımı	28
Çizelge 2.6 : Modern sonrası mahalle yaklaşımı	30
Çizelge 2.7 : Mahallenin geçirdiği dönüşüm: "yeni mahalle" (Turan, Söylemez ve Ayataç, 2022, baskıda)	32
Çizelge 3.1 : Kentsel dayanıklılık tanımlamaları (Figueiredo ve diğ, 2018; World Bank-GFDRR, 2015, s.80; akt. Tuğaç, 2019)	39
Çizelge 3.2 : Dayanıklı kent nitelikleri (Yaman Galantını, 2018)	42
Çizelge 3.3 : Kentsel sosyal sürdürülebilirlik literatür incelemesinde tanımlanan faktörler (Dempsey ve diğ. 2011)	49
Çizelge 3.4 : Breton (2001)'a göre katılımın ortaya çıkış karakterleri	50
Çizelge 3.5 : Fiziksel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri	55
Çizelge 3.6 : Sosyo-kültürel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri	56
Çizelge 3.7: Algısal çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri	57
Çizelge 3.8 : Alternatif yaklaşıma yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri .	58
Çizelge 4.1 : Tatavla cadde-sokak-meydan-mekân isim değişiklikleri (Erin, 2014)	74

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1 : Çalışmanın akış diyagramı	6
Şekil 2.1 : Perry (1929)'nin komşuluk birimi modeli.....	14
Şekil 2.2 : Farr'ın modeline göre komşuluk biriminin beş temel özelliği (Farr, 2008).	16
Şekil 2.3 : Sırasıyla Duany- Plater-Zyberk ve Farr tarafından geliştirilen komşuluk birimi modelleri (Farr, 2008)	16
Şekil 3.1 : 100 Resilient Cities tarafından belirlenen kırılabilirlik türleri (Turan ve Ayataç, 2021)	40
Şekil 3.2 : Kentsel Dayanıklılığın 4 boyutu (OECD Resilient Cities Report, 2016). 42	
Şekil 3.3 : Sürdürülebilir mahalle bileşenleri (Kellett ve diğ, 2009).....	48
Şekil 3.4 : Özden (2013)' e göre sürdürülebilir topluluk parametreleri.....	52
Şekil 3.5 : Özden (2013)'e göre sosyal refah bileşenleri	52
Şekil 3.6 : Sosyal dayanıklı kavramı ile ilgili anahtar kelimeler	53
Şekil 3.7 : Sosyal dayanıklı mahalle parametreleri	54
Şekil 4.1 : İstanbul-Şişli-Kurtuluş, Feriköy	63
Şekil 4.2 : G. Von Constantini'ye ait harita, 1715 (Kayra, 1990, s.80; akt. Şebin Aşık, 2015).....	64
Şekil 4.3 : Kent planı, François Kauffer, 1786 (akt. Şebin Aşık, 2015).....	65
Şekil 4.4 : Tıvatla tarihsel gelişim süreci.....	66
Şekil 4.5 : Kabartma haritası üzerinde Tıvatla-Taksim-Kasımpaşa tepelerinin konumları	67
Şekil 4.6 : İstanbul haritası, B.R. Davies, 1840 (Şebin Aşık, 2015).....	68
Şekil 4.7 : 1882 tarihli İstanbul şehir haritası (URL-1)	69
Şekil 4.8 : 1922 tarihli İstanbul şehir haritası (URL-2)	70
Şekil 4.9 : Tıvatla tepesine bakış	71
Şekil 4.10 : 1950'li yıllarda Akarca yokuşu	71
Şekil 4.11 : Tıvatla'da tipik bir sokak görünümü (Achille Samandji akt. Şebin Aşık, 2015).	72
Şekil 4.12 : Büyük Tıvatla yangınından sonra Tıvatla tepesinden Taksim yönüne bakış	75
Şekil 4.13 : Büyük Tıvatla yangınından sonra Tıvatla'dan Dolapdere'ye inen Akarca Yokuşu (Kahraman, 2015 akt. Şebin Aşık, 2015).....	75
Şekil 4.14 : Basında Büyük Tıvatla yangını	76
Şekil 4.15 : Cumhuriyet Gazetesi'nde Tıvatla'nın isim değişikliğine yönelik bir haber.....	77
Şekil 4.16 : Kurtuluş-Feriköy'ün 1946-2021 yılları arasındaki değişimine yönelik uydu görüntüler	79
Şekil 4.17 : Tıvatla Baklahorani kutlamaları	81
Şekil 4.18 : 2014 Baklahorani kutlamaları (Kaynak: Doğan Emre Yakupoğlu fotoğraf arşivi).....	82
Şekil 4.19 : 2021 Online Baklahorani Karnavalı.....	83
Şekil 4.20 : Paskalya kutlamaları.....	83

Şekil 4.21 : Çok kültürlülüğün mahalledeki yansımaları (Kaynak: Selin Turan fotoğraf arşivi).....	84
Şekil 4.22 : Noel kutlamaları (Kaynak: Berk Erkent ve Selin Turan fotoğraf arşivi).....	84
Şekil 4.23 : Tatavla yerleşimi algı şeması	86
Şekil 4.24 : Aya Dimitri- Aya Tanaş- Aya Lefter- Evangelistria- Surp Vartana- Feriköy Rum Ortodoks Kilisesi.....	87
Şekil 4.25 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan kiliseler.....	88
Şekil 4.26 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan mezarlıklar	89
Şekil 4.27 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan azınlık okulları	90
Şekil 4.28 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan spor kulüpleri ve vaftiz noktaları	91
Şekil 4.29 : Kurtuluş-Feriköy çalışma alanı-Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi	93
Şekil 4.30 : Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi tarihi doku, sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları	94
Şekil 4.31 : Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi ağırlıklı kullanımlar-kimlik mekânlar	96
Şekil 4.32 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre katılımcı profili.....	98
Şekil 4.33 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre katılımcıların ilçe dağılımları	99
Şekil 4.34 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre katılımcıların yaşadıkları ilçeye göre yoğunluk oranları.....	100
Şekil 4.35 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre yaşanan mahallenin tercih edilme nedeni	101
Şekil 4.36 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre katılımcıların memnuniyet durumları ve taşınma istekleri	101
Şekil 4.37 : İstanbul genelinde mahallede en çok memnuniyet duyulan konular....	102
Şekil 4.38 : İstanbul genelinde mahallede en memnuniyetsiz olunan konular.....	102
Şekil 4.39 : İstanbul genelinde mahallede geçmişten bugüne varlığına sürdüren unsurlar.....	103
Şekil 4.40 : İstanbul genelinde mahallede en sık kullanılan yerler	104
Şekil 4.41 : İstanbul genelinde komşuluk ilişkisi ve görüşme sıklığı.....	105
Şekil 4.42 : İstanbul genelinde komşu seçiminde belirleyici etkenler.....	105
Şekil 4.43 : İstanbul genelinde mahalleye veya komşuluğa yönelik tercih edilen sosyal medya hesapları.....	106
Şekil 4.44 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre mahallenin anlamı	108
Şekil 4.45 : Kurtuluş-Feriköy özelinde katılımcı profili.....	110
Şekil 4.46 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede geçirilen süre.....	111
Şekil 4.47 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mülk durumu	111
Şekil 4.48 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalle işyeri ilişkisi.....	112
Şekil 4.49 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallenin tercih edilme nedeni	113
Şekil 4.50 : Kurtuluş-Feriköy özelinde katılımcıların memnuniyet durumları ve taşınma istekleri.....	114
Şekil 4.51 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallenin tarihi geçmişine hâkim olma durumu	115
Şekil 4.52 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede geçmişten günümüze varlığına sürdüren unsurlar.....	116
Şekil 4.53 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede en sık kullanılan yerler.....	117
Şekil 4.54 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede gerçekleşen etkinlikler	117
Şekil 4.55 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede gerçekleşen etkinliklere katılım durumu	118

Şekil 4.56 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalle muhtarını tanıma durumu	119
Şekil 4.57 : Kurtuluş-Feriköy özelinde komşuluk ilişkisi	119
Şekil 4.58 : Kurtuluş-Feriköy özelinde komşularla görüşme sıklığı	120
Şekil 4.59 : Kurtuluş-Feriköy özelinde komşu seçiminde belirleyici etkenler.....	121
Şekil 4.60 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede acil durumda irtibat kurulan kişiler	121
Şekil 4.61 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalleye veya komşuluğa yönelik tercih edilen sosyal medya hesapları	122
Şekil 4.62 : Kurtuluş-Feriköy özelinde yaşanan mahallede en çok memnuniyet duyulan konular.....	123
Şekil 4.63 : Kurtuluş-Feriköy özelinde yaşanan mahallede en memnuniyetsiz olunan konular.....	123
Şekil 4.64 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede sorunları ve istekleri ifade etmek için başvuru kurumları ve sıklıkları.....	124
Şekil 4.65 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminde komşularla iletişimi sürdürme biçimi	125
Şekil 4.66 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminde mahalle ile olan sosyal etkileşimin değişimi	126
Şekil 4.67 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminde mahalledeki komşuluk dayanışmasının ve motivasyonun önemli olduğunu düşünüyor musunuz?	127
Şekil 4.68 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminin yarattığı durumun mahalleye ve yaşanan yere olan bakış açısındaki değişim	127
Şekil 4.69 : Kurtuluş-Feriköy özelinde ankete erişim kanalı	128
Şekil 4.70 : Kurtuluş-Feriköy hangi parametre ile sosyal dayanıklı?.....	134

MAHALLE KÜLTÜRÜNÜ SÜRDÜRÜEBİLMEK VE YENİ BİR KAVRAM ARAYIŞI OLARAK SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE: KURTULUŞ- FERİKÖY ÖRNEĞİ

ÖZET

Mahalle kavramı ortaya çıkışından bu yana farklı süreçlerden geçmiş ve farklı anlamlar kazanmıştır. Başlangıçta benzer özelliklere sahip bireylerin birlikte yaşamlarını sürdürdükleri, güçlü sosyal ilişkilerin olduğu, kendine yeten ve dışa kapalı bir yerleşim yeri olarak ifade edilen mahalle; zaman içerisinde hem kentleşme süreçleri hem de kavramın farklı disiplinlerin ilgi alanına girmesiyle derinlik kazanmıştır. Mahallede görülen fiziksel mekânla toplumsal yapının diyalektik ilişkisi onu soyut bir kavram olmaktan çıkararak, içinde bulunduğu coğrafya, toplum, o toplumun tarihi ve kültürü gibi bileşenlerle anlam kazanmasını sağlamaktadır. Kavrama yüklenen bu anlamlar mahallenin anlaşılmasını ve genel bir mahalle kabulünden bahsetmeyi güçleştirmekte aynı zamanda mahalleyi anlamaya ve korumaya yönelik gerekliliği doğurmaktadır. Bu kapsamda çalışma öncelikle mahalle üzerine genel bir literatür araştırması sunmakta ve Türkiye özelinde mahallenin geçirdiği değişimleri ele almaktadır. Bu uğraşın arka planındaki düşünce mahalleyi Lefebvre (1974)'nin toplumsal mekân perspektifiyle ele alarak, geçirdiği dönüşümleri ve oluşturduğu yeni pratikleri idrak etmek ve mahallenin yarınını düşünürken onu günümüz şartlarına uygun olacak şekilde koruyup yeni bir paradigmayla ele alma isteğidir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında mahallenin geleceğini düşünüp kurgularken ele alınacak bir diğer kavram sosyal dayanıklılıktır.

Holling (1973) tarafından ortaya çıkarılan dayanıklılık, başlangıçta ekolojik kapsamda ele alınmış ve genel anlamıyla bir sistemin karşılaştığı bozulma ve zararlara karşı kendini onarma ve geliştirme kapasitesi olarak tanımlanmıştır. Zamanla ekolojik kapsamının yanı sıra farklı disiplinlerde de ele alınmaya başlayan kavram, şehircilik ve planlama perspektifinden bakıldığında bir kentin ya da kent parçasının sahip olduğu çok boyutlu dinamiklerin anlaşılabilirliği ve tehditlere karşı en az hasar ile dayanabilme veya kendini uyarılma yeteneğinin artırılmasıdır. Kentsel dayanıklılık yaşam şartlarının iyileştirilmesine, kent genelinde bilgi düzeyinin artmasına ve karar verme süreçlerinde çok aktörlü yapının oluşmasına olanak verdiği için güncel yaklaşımlardan biri haline gelmiştir. Kapsamı gereği fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken bir konu olan kentsel dayanıklılık, mevcut çalışmalarda daha çok fiziksel yönüyle ele alınmakta ve sosyal boyutu ihmal edilmektedir. Bu nedende bu çalışmada dayanıklılık kavramının planlama çerçevesinde kritik bileşenlerinden biri olan sosyal boyut üzerine odaklanılmış ve sosyal dayanıklılık kavramı üzerinde durulmuştur. Adger (2000) tarafından “Grupların ya da toplumların çevresel, sosyal ve politik değişimler sürecinde ortaya çıkan gerilim ve karışıklıklarla başa çıkabilme yeteneği” olarak tanımlanan sosyal dayanıklılık; içinde bulunduğu toplumun toplum olma hissini, aidiyetini, kültürel kimliğini ve sosyal uyum yeteneğini arttırarak; daha bilinçli, aktif, kolektif ve öğrenen bir toplum oluşturmada aynı zamanda bunu yaparken fiziksel

mekâna da katkı sağlamakta ve kavramı anlaşılması gereken önemli bir konu haline getirmektedir.

Sosyal dayanıklılık kavramını mahalleye ile birlikte ele alma gereksinimi, bu uğraşın zaman içerisinde değişen ve dinamik olan süreçlere sosyal ve çevresel olarak adapte olabilen, kültürlerini, kimliklerini koruyan mekânlar üreterek, mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceği düşüncesidir. Bu kapsamda çalışma yeni bir kavram arayışı olarak sosyal dayanıklı mahalle kavramını içermektedir. Bu incelemeler yapılırken dayanıklılık ve sürdürülebilirlik literatüründen faydalanılarak sosyal dayanıklı mahalle parametreleri oluşturulmuştur. Bu doğrultuda çalışmanın amacı mahallenin salt fizik mekândan ibaret olmadığı düşüncesiyle sosyal dayanıklı mahalle kavramına yönelik ön çalışma oluşturmak ve mahallenin geleceğine yeni bir bakış açısı sunmaktır. Bu kapsamda örnek alan çalışması üzerinden fiziksel çevre, sosyo-kültürel çevre, algısal çevre ve alternatif yaklaşım başlıkları altında ele alınan sosyal dayanıklı mahalle parametreleri değerlendirilmiştir.

Alan çalışması için seçilen Kurtuluş-Feriköy geçmişte farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmış, günümüz İstanbul’unda da Rum, Ermeni ve Yahudi gibi grupları barındırmaya devam etmiş ve aynı zamanda özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli göç dalgalarına uğramıştır. Bu nedenle mahalle sahip olduğu farklı etnik gruplarla, sosyal ve fiziksel anlamda farklı kültürlerden izler taşımakta, çok kültürlü bir yapı sergilemekte ve devam eden mahalle kültürünü okutabilmektedir. Çalışma kapsamında mahallenin dinamiklerini anlamak amacıyla öncelikle tarihsel gelişim süreçleri ve kültürel yapı incelenmiştir. Yapılan incelemelerle mahallenin tarihsel ve kültürel birikiminin mekâna nasıl yansıdığı üzerinde durulmuş ve mahallenin genel profili saptanmıştır. Sonrasında ise belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametrelerine yönelik incelemeler yapılmıştır. İncelemeler mahallenin tarihsel gelişimine yönelik literatür araştırmasının yanı sıra eski eski haritalar, fotoğraf arşivleri, anılar ve gözlem ile zenginleştirilmiştir. Kurtuluş-Feriköy’ün sosyal dayanıklılık bağlamında değerlendirmesi fizik mekân kapsamında geçmişe yönelik algı şemaları ve günümüz haritalandırma çalışmaları ile oluşturulmuştur. Aynı zamanda bir yandan pandemi sürecinin getirdiği kısıtlılığın etkisi bir yandan da pandemi sürecinin mahalle üzerindeki etkisini gözlemleyebilme isteği anket çalışmasını da gerekli hale getirmiştir. Böylece sosyal dayanıklılığa yönelik İstanbul geneli için yapılan ve çalışma alanında yoğunlaşan online anket sonuçları da iki aşamalı olarak değerlendirmeye dahil edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda sosyal dayanıklı olmaya yönelik parametrelerin örnek alan çalışmasında ne gibi paralellikler gösterdiğine, mahallenin ne ölçüde sosyal dayanıklı olduğuna yönelik değerlendirmelerde bulunulmuş ve ilerleyen çalışmalarda İstanbul genelinde mahallelerin sosyal dayanıklılık derecelerinin ölçülmesine yönelik fırsat sağlanmıştır.

MAINTAINING NEIGHBORHOOD CULTURE AND AS A NEW CONCEPT SEARCHING “SOCIALLY RESILIENT NEIGHBORHOOD”: KURTULUS- FERIKOY CASE

SUMMARY

The concept of neighborhood has gone through different processes and gained various meanings since its emergence. In the beginning, the neighborhood is defined as a self-sufficient and closed settlement where individuals with similar characteristics lead their lives together, social relations are strong; Over time, it has gained depth with both urbanization processes and the concept's inclusion in different disciplines such as social sciences, city planning and urban design. In this direction, looking at the more comprehensive definitions of the neighborhood, Alver (2010) expressed the neighborhood as the main element and core of the city and argued that the neighborhood symbolizes the intertwining of space and life. With this point of view, the neighborhood both a forms space and a certain lifestyle, and it is about creating an environment for human relations as well as producing space. The dialectical relationship of the physical space of the neighborhood and the social structure removes it from being an abstract concept and makes it gain meaning with components such as the geography, society, history and culture of that society. These meanings attributed to the concept make it difficult to understand the neighborhood and refer to general acceptance of the neighborhood, and at the same time, it creates the necessity to understand and protect the neighborhood. In this context, the study primarily presents general literature research on the neighborhood and deals with the changes that the neighborhood has undergone in Turkey. The idea behind the thesis is the desire to deal with the neighborhood with the perspective of social space of Lefebvre (1974), to comprehend the transformations it has gone through, to understand the new practices it has created, and to consider the neighborhood with a new paradigm while thinking about the future of the neighborhood under today's conditions. In this direction, another concept to be considered while thinking and constructing the future of the neighborhood within the scope of the study is social resilience.

The resilience revealed by Holling (1973) was initially considered in the ecological context and was generally defined as the capacity of a system to repair and improve itself against the deterioration and damage it encounters. The concept, which has started to be discussed in different disciplines as well as its ecological scope over time like, is to increase the ability to withstand or adapt itself against possible changes and threats with the least damage by understanding the multidimensional dynamics of a city. Urban resilience has become one of the current approaches as it allows to improve living conditions, increase the level of knowledge throughout the city, and create a multi-actor structure in decision-making processes. Urban resilience, which is a topic that needs to be handled with a holistic approach in physical, social and economic terms due to its scope, is mostly handled in the current studies with its physical aspect and its social dimension being neglected. For this reason, the study focused on the social dimension, one of the critical components of resilience, within the framework

of planning, and focused on the concept of social resilience. Social resilience has been defined by Adger (2000) as “the ability of groups or societies to cope with tensions and confusion that arise in the process of environmental, social and political changes”. It is argued that it is difficult to create social resilience indicators that include economic, spatial and social dimensions. However, at this point, Adger (2000) stated that social resilience is defined mainly at the community level and stated that the concept is related to "community" and "social capital of communities". In this context, social resilience by increasing the social resilience, sense of belonging, cultural identity and social cohesion of the society; while creating a more conscious, active, collective and learning society, it also contributes to the physical space and makes the concept an important subject to be understood.

The need to adapt the concept of social resilience to the neighborhood is the idea that this effort can contribute to the sustainability of the neighborhood and neighborhood culture by producing places that can adapt socially and environmentally to the changing and dynamic processes over time and preserve their cultures and identities. In this context, the study includes the concept of “socially resilient neighborhood” as a search for a new concept. Socially resilient neighborhood parameters were created by making use of the resilience and sustainability literature while conducting these studies. In this direction, the aim of the study is to create a preliminary study on the concept of socially resilient neighborhood and to offer a new perspective to the future of the neighborhood, with the thought that the neighborhood is not just a physical space. In this context, socially resilient neighborhood parameters, which are discussed under the titles of physical environment, socio-cultural environment, perceptual environment and alternative approaches, were evaluated through the case study.

Kurtuluş-Feriköy, which was chosen as fieldwork area, hosted different ethnic groups in the past, and continues to host groups such as Greek, Armenian and Jewish in today's Istanbul. At the same time, it has undergone various waves of immigration, especially since the second half of the 20th century. For this reason, the neighborhood carries traces of different cultures in social and physical terms with its different ethnic groups, exhibits a multicultural structure and can teach the neighborhood culture with the ongoing neighborhood perception. Initially, the historical development processes and cultural structure were examined in order to understand the dynamics of the neighborhood. With the studies, how the historical and cultural accumulation of the neighborhood is reflected in the place has been examined and the general profile of the neighborhood has been determined. Afterwards, investigations were made on the determined socially resilient neighborhood parameters. The investigations were enriched with old maps, photographic archives, memories and observation, as well as literature research on the historical development of the neighborhood. Evaluation of Kurtuluş-Feriköy in the context of social resilience was created with perception schemes for the past within the scope of physical space and today's mapping studies. At the same time, the effect of the limitation brought by the pandemic process on the one hand, and the desire to observe the effect of the pandemic process on the neighborhood on the other hand, led to the necessity of conducting a survey.

On one hand, the effect of the limitation brought by the pandemic process, on the other hand, necessitated conducting a survey in order to observe the effect of the pandemic process on the neighborhood. Thus, the results of the online survey for social resilience made for Istanbul in general and concentrated in the field of study were included in the evaluation in two stages. In line with the findings, it was determined what kind of parallels the parameters of socially resilient neighborhood show in the sample field

study, to what extent the neighborhood is socially resilient, and in further studies, an opportunity was provided to measure the social resilience levels of neighborhoods throughout Istanbul.

As a result, this study comprises a basis for how the changing neighborhood can be handled with the concept of social resilience, which is considered as a new paradigm in today's conditions. Thus, it is envisaged that the design decisions for the neighborhood will be developed with an approach that considers not only the physical space but also the social dimension, and the creation of neighborhoods with high social capital.

1. GİRİŞ

Mahalle kavramı ortaya çıkışından bu yana farklı süreçlerden geçmiş ve farklı anlamlar kazanmıştır. Başlangıçta benzer özellikler gösteren bireylerin birlikte yaşamlarını sürdürdükleri, sosyal ilişkilerin güçlü olduğu, kendine yeten ve dışa kapalı bir yerleşim yeri olarak ifade edilen mahalle; zaman içerisinde hem kentleşme süreçleri hem de kavramın sosyal bilimler, şehir planlama ve kentsel tasarım gibi farklı disiplinlerin ilgi alanına girmesiyle derinlik kazanmıştır. Bu doğrultuda mahalleye yönelik daha kapsamlı tanımlamalara bakıldığında Alver (2010)'in mahalleyi kentin ana unsuru, özü ve çekirdeği olarak ifade etmesi ve mahallenin mekân ile yaşamın iç içe geçmişliğini sembolize ettiğini savunması dikkat çekmektedir. Çünkü bu bakış açısı ile mahalle bir mekân biçimi olmanın yanı sıra belli bir yaşam tarzıdır ve mekân üretmekle olduğu kadar insan ilişkilerine ortam hazırlamakla da ilişkilidir. Mahallede görülen “fiziksel mekânla toplumsal yapının diyalektik ilişkisi” onu soyut bir kavram olmaktan çıkararak, içinde bulunduğu coğrafya, toplum, o toplumun tarihi ve kültürü gibi bileşenlerle anlam kazanmasını sağlamaktadır. Kavrama yüklenen bu anlamlar mahallenin anlaşılmasını ve genel bir mahalle kabulünden bahsetmeyi güçlendirse de aynı zamanda mahalleyi anlamaya ve korumaya yönelik gerekliliği de doğurmaktadır. Bu kapsamda çalışma öncelikle mahalle üzerine genel bir literatür araştırması içermekte ve Türkiye özelinde mahallenin geçirdiği değişimleri ele almaktadır. Bu uğraşın arka planındaki düşünce mahalleyi Lefebvre (1974)'nin toplumsal mekân¹ perspektifiyle ele alarak geçirdiği dönüşümleri, oluşturduğu yeni pratikleri idrak etmek ve mahallenin yarınını düşünürken onu günümüz şartlarına uygun olacak şekilde koruyup sürdürmeye yönelik yeni bir yaklaşım geliştirmektir. Bu kapsamda

¹ Lefebvre (1974) tarafından geliştirilen toplumsal mekân kavramı mekânın yalnızca fiziksel olarak değil aynı zamanda toplumsal olarak da üretildiğini ifade etmektedir. Toplumda var olan sosyal ilişkilerle birlikte mekân da sosyal bir anlam kazanmış ve toplumsal mekân kavramı ortaya çıkmıştır. Lefebvre (1974) toplumsal mekân düşüncesi bağlamında mekânsal üçlü kuramını geliştirmiştir. Kurama göre mekânın deneyimlenmesi “algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân” olmak üzere üç temel unsurdan oluşmaktadır. Mekânsal üçlüyü oluşturan bileşenlerden algılanan mekân günlük hayatta gözlemlenen binaları, yapıları, çalışma yerlerini ve boş vakit alanlarını birbiriyle bağlayan yol ve ağları kapsamaktadır. Tasarlanan mekân plancıların, şehircilerin, teknokratların mekânıdır, bir toplumun içindeki egemen mekândır. Yaşanan mekân ise imgelem ile ilişkili olarak, öznel olan toplumun ve bu topluma ait her kişinin ya da grubun tarih, kültür ve günlük pratiklerini içermektedir (Lefebvre, 2014).

Çalışma kapsamında mahalle farklı bir paradigma ile alınırken sosyal dayanıklılık kavramından yararlanmaktadır.

Holling (1973) tarafından geliştirilen dayanıklılık², başlangıçta ekolojik kapsamda ele alınmış ve temel olarak bir sistemin karşılaştığı bozulma ve zararlara karşı kendini onarma ve geliştirme kapasitesi olarak tanımlanmıştır. Zamanla ekolojik kapsamının yanı sıra farklı disiplinlerde de ele alınmaya başlayan kavram, planlama, şehircilik ve kentsel tasarım perspektifinden bakıldığında “bir kentin ya da kent parçasının sahip olduğu dinamiklerin anlaşılarak olası değişimlere ve tehditlere karşı en az hasar ile dayanabilme veya kendini adapte etme yeteneğinin arttırılmasıdır”. Kentsel dayanıklılık yaşam şartlarının iyileştirilmesine, kent genelinde bilgi düzeyinin artmasına ve karar verme süreçlerinde çok aktörlü yapının oluşmasına olanak verdiği için güncel yaklaşımlardan biri haline gelmiştir. Bu kapsamda kentsel dayanıklılık fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken bir konuyken, mevcut çalışmalarda ağırlıklı olarak fiziksel yönüyle ele alınmakta ve sosyal boyutun ihmal edildiği görülmektedir (Turan ve Ayataç, 2020). Bu nedende bu çalışma kapsamında dayanıklılık kavramının planlama çerçevesinde kritik bileşenlerinden biri olan sosyal dayanıklılık üzerine odaklanılmıştır. Sosyal dayanıklılık kavramı Adger (2000) tarafından “Grupların veya toplulukların çevresel, sosyal ve politik değişim süreçlerinde ortaya çıkan gerilim ve karışıklıklarla başa çıkabilme yeteneği” olarak tanımlanmıştır. Sosyal dayanıklılığın içinde bulunduğu toplumun toplum olma hissini, aidiyetini, kültürel kimliğini ve sosyal uyum yeteneğini arttırması; daha bilinçli, aktif, kolektif ve öğrenen bir topluluk oluşturması ve bunu yaparken fiziksel mekâna da katkı sağlaması kavramı anlaşılması gereken, önemli bir konu haline getirmektedir.

Sosyal dayanıklılık kavramının mahalle ile ilişkilendirilmesinin nedeni, bu uğraşın zaman içerisinde değişen ve dinamik olan süreçlere sosyal ve çevresel olarak adapte olabilen, kültürlerini, kimliklerini koruyan mekânlar üreterek, mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceği düşüncesidir (Turan ve Ayataç, 2020). Bu kapsamda çalışmada yeni bir kavram arayışı olarak “sosyal dayanıklı mahalle” kavramı incelenmiştir. Bu incelemeler yapılırken dayanıklılık ve sürdürülebilirlik literatürü doğrultusunda sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

²Akademik çalışmalarda yaygın olarak dayanıklılık, dirençlilik ve esneklik olarak kullanılan “resilience” kavramının bu çalışma kapsamında “dayanıklılık” olarak ele alınması uygun görülmüştür.

oluşturulmuştur. Bu doğrultuda mahalleyi yalnızca fizik mekân üzerinden ele alan yaklaşımların ne ölçüde yeterli olduğuna yönelik genel bir sorgulamayla başlayan bu çalışmanın amacı; sosyal dayanıklı mahalle kavramına yönelik altlık oluşturmak ve mahallenin-mahalle kültürünün sürdürülebilirliğinin hangi parametreler üzerinden sağlanabileceğini tespit etmektir.

Alan çalışması için seçilen Kurtuluş-Feriköy geçmişte farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmış, günümüz İstanbul’unda da Rum, Ermeni ve Yahudi gibi grupları barındırmaya devam etmiştir. Aynı zamanda özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli göç dalgalarına uğramış, farklı grupların bir arada yaşadığı bir yerleşim olarak ön plana çıkmıştır. Bu nedenle mahalle sahip olduğu farklı etnik gruplarla, sosyal ve fiziksel anlamda farklı kültürlerden izler taşımakta, çok kültürlü bir yapı sergilemekte ve devam eden mahalle algısı ile mahalle kültürünü okutabilmektedir. Mahallenin dinamiklerini anlamak amacıyla öncelikle tarihsel gelişim süreçleri ile kültürel yapı incelenmiş, söz konusu tarihsel ve kültürel birikiminin mekân üzerinde nasıl yansımaları olduğu üzerinde durulmuş ve mahallenin genel profili çizilmiştir. Sonrasında ise fiziksel çevre, sosyo-kültürel çevre, algısal çevre ve alternatif yaklaşım başlıkları altında belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametrelerine yönelik incelemeler yapılmıştır. İncelemeler mahallenin tarihsel gelişimine yönelik literatür araştırmasının yanı sıra eski haritalar, fotoğraf arşivleri, anılar ve gözlem ile zenginleştirilmiştir. Kurtuluş-Feriköy’ün sosyal dayanıklılık bağlamında değerlendirmesi fizik mekân kapsamında geçmişe yönelik algı şemaları ve günümüz haritalandırma çalışmaları ile oluşturulmuştur. Aynı zamanda bir yandan pandemi sürecinin getirdiği kısıtlılıklar bir yandan da pandemi sürecinin mahalle üzerindeki etkisini gözlemleyebilme isteği konuya ilişkin anket çalışması gerçekleştirme gerekliliğini de doğurmuştur. Böylece sosyal dayanıklılığa yönelik İstanbul geneli için yapılan ve çalışma alanında yoğunlaşan online anket sonuçları da iki aşamalı olarak değerlendirmeye dahil edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda sosyal dayanıklı olmaya yönelik parametrelerin örnek alan çalışmasında ne gibi paralellikler gösterdiğine, mahallenin ne ölçüde sosyal dayanıklı olduğuna yönelik tespitlerde bulunulmuş ve ilerleyen çalışmalarda İstanbul genelinde mahallelerin sosyal dayanıklılık derecelerinin ölçülmesine yönelik fırsat sağlanmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı mahalleyi mahalle yapan özellikleri yalnızca fiziksel mekân üzerinden değil Lefebvre (1974)'nin toplumsal mekân perspektifi kapsamında tanımlayıp, geçirdiği dönüşümleri, oluşturduğu yeni pratikleri anlayarak mahalleyi yeni bir paradigma üzerinden ele almak, böylece mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bu kapsamda bu çalışma mahallenin salt fiziksel bir mekândan ibaret olmadığı düşüncesiyle gelişmekte, mahallenin gelecekte nasıl ele alınıp korunabileceğine, kimi mahallelerin tarihsel ve kültürel bağlamından kopup farklı bir yönde gelişmeye devam ederken kimi mahallelerin var olan kimliklerini nasıl devam ettirebildiğine yanıt aramaktadır. Bu yanıtlar aranırken varılmak istenenler mahalleyi daha dayanıklı, sürdürülebilir kılan özelliklerin ne olduğu ve kentlerin artan kırılganlıkları karşısında mahallenin kentin en temel birimi olarak nasıl çözümler ve fırsatlar sunabileceğidir.

Bu amaç doğrultusunda çalışma kavramsal çerçevenin çizildiği literatür araştırmasından sonra alan çalışması üzerinden değerlendirmeler içermektedir. Alan çalışması olarak Kurtuluş-Feriköy'ün seçilme nedeni öncelikli olarak Tarlabası ile komşu yerleşim olup, Tarlabası'nın geçirdiği tarihsel ve kültürel gelişiminden farklı bir yönde gelişme durumundan sıyrılarak kimliğini korumaya devam etmesidir. İkinci olarak kent merkezine yakınlığı, sahip olduğu tarihi geçmiş, çok kültürlülük gibi günümüzde soylulaşma sürecini deneyimleyen pek çok mahalle ile benzer kriterlere sahip olmasına rağmen çeşitli gelenek ve ritüellerle geçmişine bağlılığını sürdürmesidir. Son olarak ise mahallenin geçmişten günümüze farklı kimliklere ev sahipliği yapması, günümüzde de farklı kimlikleri ve yeni sınıfları bir arada barındırabilmesi ve bunu kent mekânında fiziksel ve toplumsal anlamda okutabilmesidir.

Bu kapsamda bu çalışma mahallenin yarınını düşünürken alışlagelmiş fiziksel tasarım parametrelerinin yanı sıra alternatif parametreler geliştirmeyi hedeflemekte ve bu hedef doğrultusunda mahallenin özgün yapısının olası kırılganlıklar karşısında nasıl korunabileceğine, bir mahallenin hangi ilkelerle sosyal dayanıklı olarak değerlendirilebileceğine ve güncel olarak deneyimlenen pandemi süreci³ gibi ani

³ 2019 Aralık ayında Çin'de başlayan Covid-19 salgını Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiş ve dünya genelinde alışılmışın dışında birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Pandemi süreci pek çok alanda olduğu gibi kent yaşamını da etkilemiş ve bu nedenle şehirciliğin ve planlamanın

kırılganlıklar karşısında ne gibi çözümler sağlayabileceğine yönelik önermelerden oluşmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma giriş ve sonuç bölümleriyle beraber beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde problem tanımı, amaç, kapsam ve yöntem açıklanmaktadır. Mahalle ve kentsel dayanıklılık özelinde sosyal dayanıklılık kavramlarına yönelik literatür araştırmasından oluşan ve yeni bir kavram arayışıyla derinleşen çalışma, sosyal dayanıklı mahalle kavramını alan çalışması üzerinden ele almakta ve son olarak sonuç ve değerlendirme bölümleriyle tamamlanmaktadır.

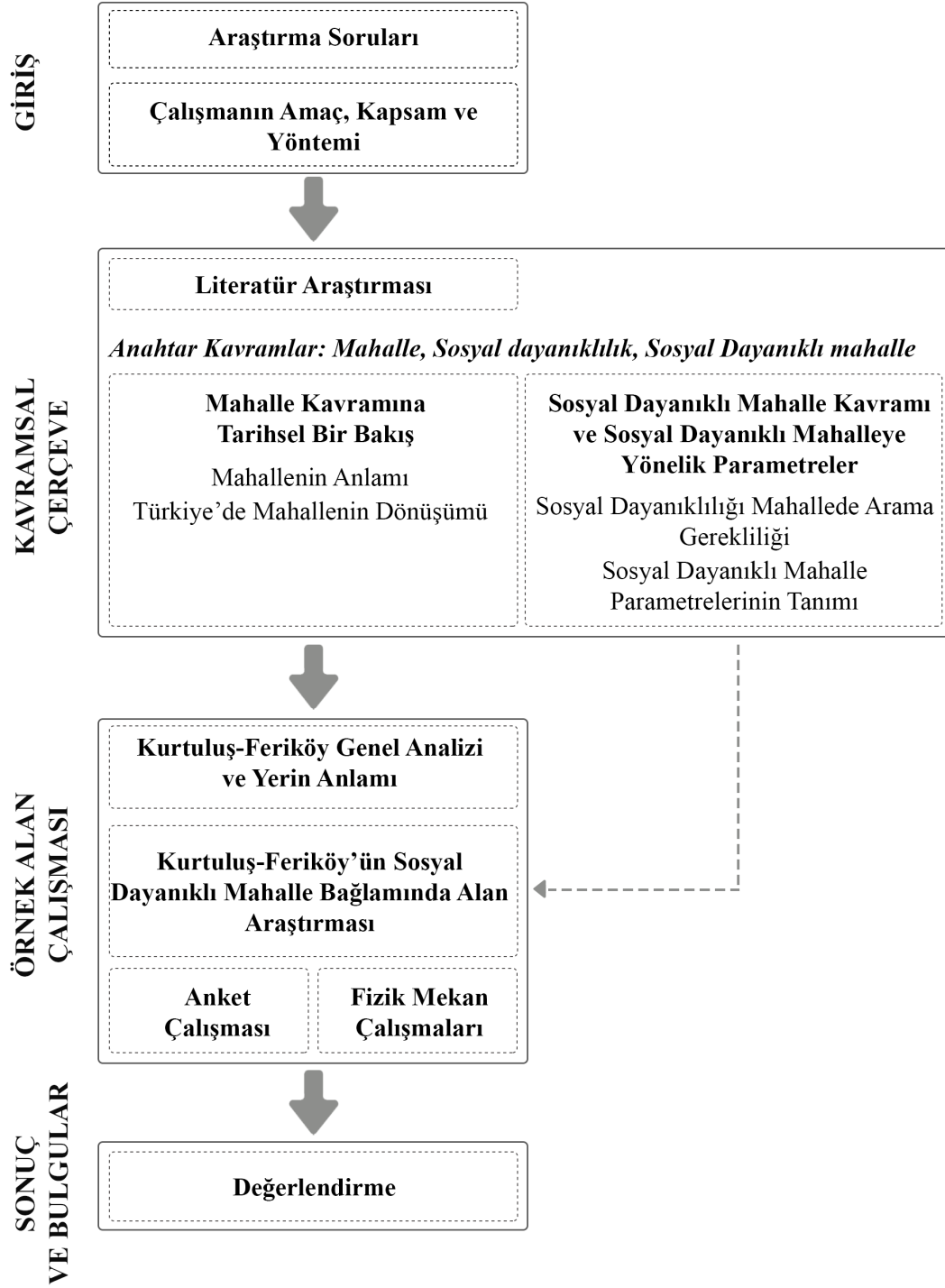
Çalışmanın ikinci bölümü mahalleye ilişkin literatür araştırmasını kapsamaktadır. Bu bölümde öncelikle mahalleye yönelik kavramsal çerçeve çizilmiş, mahallenin sahip olduğu anlamın sorgulaması yapılmış, uluslararası literatürde komşuluk birimi kavramının süreç içerisindeki değişimi incelenmiş, Türkiye özelinde mahallenin geçirdiği dönüşüm farklı periyotlarda ele alınmıştır. Tüm bu aşamalarda mahallenin yalnızca fiziksel bileşenlerle değil aynı zamanda toplumsal bileşenlerle ilişkisi birlikte ele alınmış ve Lefebvre (1974)'nin toplumsal mekân yaklaşımı benimsenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde dayanıklılık, kentsel dayanıklılık ve sosyal dayanıklılık kavramlarına yönelik incelemelere yer verilmiştir. Bu aşamada dayanıklılık ve kentsel dayanıklılık kavramları kısaca ele alınmış sonrasında sosyal dayanıklılık kavramı ve sosyal dayanıklılığı mahalle ile alma gerekliliği açıklanmıştır. Yapılan literatür araştırması ve sosyal dayanıklılıkla birlikte ele alınan anahtar kelimelerin tespiti sonucunda sosyal dayanıklı mahalle parametreleri elde edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise Kurtuluş-Feriköy olarak belirlenen alan çalışmasından oluşmaktadır. Bu aşamada çalışma alanının tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısı incelenmiş, bu birikimin mekân oluşumundaki etkileri tespit edilmiştir. Yerin anlamına yönelik gerçekleşen incelemeler sonrasında ise Kurtuluş-Feriköy'ün sosyal dayanıklılığına yönelik incelemelerde bulunulmuştur. Üçüncü bölümde belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin Kurtuluş-Feriköy özelinde

da ilgi alanı haline gelmiştir. Salgınla beraber ihtiyaçları karşılamada kentsel sistemlerin yetersiz kalması, kamusal alan kullanımının kısıtlanması, sosyal faaliyetlerin minimuma inmesi ve bunlara yönelik üretilen yeni pratikler şehir planlama ve kentsel tasarım gibi ilgili disiplinlerin günümüzde ve gelecekte alternatif çözümler üzerinde düşünmesini gerekli kılmıştır.

incelemesi ve değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen çıkarımlarla hem Kurtuluş-Feriköy’n sosyal dayanıklılığı sorgulanmış hem de ilerleyen çalışmalarda sosyal dayanıklı mahalle sorgulamasının daha kapsamlı olarak ele alınmasına yönelik fırsat elde edilmiştir (şekil 1.1).

şekil 1.1 : Çalışmanın akış diyagramı

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma içerik olarak kavramsal çerçevenin çizildiği literatür araştırması ile bu literatür araştırması sonucu üretilen parametrelerin alan çalışması üzerinden incelenmesi olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu kapsamda çalışma belirli analiz ve değerlendirme süreçlerini kapsamaktadır. Bu süreçler;

1) Sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin belirlenmesi

Kavramsal çerçevenin çizildiği birinci aşamada mahalle, kentsel dayanıklılık ve sosyal dayanıklılık konuları üzerine literatür araştırılması yapılmış ve böylece sosyal dayanıklı mahalle kavramının hangi parametreler üzerinden ele alınabileceği belirlenmiştir. Belirlenen parametreler fiziksel çevre, sosyo-kültürel çevre, algısal çevre ve alternatif yaklaşım başlıkları altında ele alınmıştır.

2) Alan çalışması

▪ Çalışma Alanı Genel Analizi-Yerin Anlamı

Alan çalışması olarak seçilen Kurtuluş-Feriköy'e ilişkin değerlendirmelerden oluşan bu bölüm bölgenin genel analizi ve yerin anlamına yönelik incelemeleri içermektedir. Yerleşimin tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısına ilişkin incelemelerden sonra bu tarihsel ve kültürel birikimin mekân oluşumunda nasıl bir etkiye sahip olduğu irdelenmektedir. Bu irdemeler; mahallenin tarihsel gelişimine yönelik literatür araştırmasının yanı sıra eski haritalar, fotoğraf arşivleri, anılar ve gözlem ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar sonucunda yerleşimin geçmişine yönelik “algı şeması” ve mekânın bağlamını oluşturan mezarlıklar, kiliseler, azınlık okulları, spor kulüpleri gibi kullanımların günümüz mekânındaki izdüşümü olarak ele alınabilecek olan “haritalama çalışmaları” oluşturulmuştur.

▪ Kurtuluş-Feriköy'ün Sosyal Dayanıklı Mahalle Bağlamında Alan Araştırması

Çalışma alanına yönelik genel analiz yapıldıktan sonra belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametreleri iki farklı yöntemle alan çalışması üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Bunlar;

a. Fizik Mekân Çalışmaları

Kurtuluş-Feriköy'e ilişkin fizik mekân analizlerinde Kurtuluş-Feriköy'ün iki temel aksı olan Kurtuluş Caddesi ile Baruthane Caddesi üzerinde haritalama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu haritalama çalışmaları tarihi doku, sivil mimari, anıtsal kültür varlıkları ve belirlenen ağırlıklı kullanımlar- kimlik mekânlara yönelik oluşturulmuştur.

b. Anket Çalışması

İkinci bir yöntem olarak mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılığa yönelik anket çalışması gerçekleştirilmiştir. 2020 yılı Nisan-Temmuz ayları arasındaki kapanma döneminde gerçekleşen anket çalışmasının uygulanma nedeni bir yandan pandemi süreci ile alan çalışmasına yönelik veri elde etmede yaşanan zorluklarken bir yandan da güncel bir kırılma olarak ele alınabilen pandemi sürecinin çalışmaya farklı kazanımlar sağlayabileceği düşüncesidir. Bu nedenle hazırlanan anket çalışması iki aşamada gerçekleştirilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. İlk aşama tüm İstanbul genelinde gerçekleşen sonuçları kapsarken, ikinci aşama ise alan çalışması olan Kurtuluş-Feriköy özelindeki sonuçları kapsamaktadır. Anket çalışması online olarak gerçekleştiği için katılımcıların belirlenmesinde rastlantısal yöntem uygulanmıştır. Fakat anketin sosyal medya üzerinden paylaşımı göz önünde bulundurulduğunda; gerek kişisel sosyal ağlar içerisinde mahallelinin yer alması, gerekse anket çalışmasının mahalle ağları tarafından destek görerek belirli gruplar tarafından aktarımının söz konusu olması kartopu yönteminin de uygulandığına işaret etmektedir. Çalışma İstanbul genelinde 243 katılımcı tarafından yanıtlanmıştır. Bu 243 yanıt içerisinde 102 yanıtın Şişli ilçesi özelinde ve 76 yanıtın ise Kurtuluş-Feriköy özelinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu nedenle İstanbul genelindeki sonuçların genel hatlarıyla değerlendirilmesinin ardından Kurtuluş-Feriköy özelinde kapsamlı bir değerlendirmenin gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

Anket çalışması mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılık konusunda hazırlanmıştır. Yaşanılan yer algısı, mahalle kültürü, toplumsal yaşam ve aidiyete yönelik sorular içeren anket çalışmasında literatür kapsamında oluşturulan sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin alan çalışması kapsamında değerlendirilmesi hedeflenmiştir. 2020 Nisan-Temmuz aralığında gerçekleşen anket çalışması

pandemi koşulları altında online ortamda gerçekleştirilmiştir. Bu zel durum çalışma için hem belli kısıtlar hem de belli avantajlar oluşturmuştur. Her ilçeye yönelik eşdeğer sonuca ulaşamama durumu çalışmanın kısıtlarını oluştururken, pandemi sürecinin mahallelere etkisini de çalışma kapsamında değerlendirebilmek avantaj oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın konusu ile ilgili olduğu göz önünde bulundurularak pandemi süreci de anket çalışmasına dahil edilmiş ve pandeminin mahalleler üzerinde nasıl bir etkisinin olduğuna yönelik arayışları irdelemek de gerekli grlmştir. Bu doğrultuda anket çalışması yaşanılan yer, mahalle kültürü ve Covid-19 pandemisinin mahallelere etkisi olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Mahalleyi yalnızca fizik mekân üzerinden ele alan yaklaşımların ne ölçüde yeterli olduğuna yönelik genel bir sorgulamayla başlayan bu çalışma mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğinin hangi parametreler üzerinden sağlanabileceğini bulmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda mahallenin sahip olduğu fiziksel bileşenler ile toplumsal bileşenlerinin diyalektik bir ilişki içerisinde olmasının; mahallenin kendi özgünlükleriyle kendi bağlamını oluşturarak, fiziksel mekânın bu bağlam ile şekillenmesini ve çeşitli kırılganlıklara karşı sosyal dayanıklı olmasını sağlayacağı hipotezine dayanmaktadır. Bu düşünce kapsamında bu bölüm çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemine ilişkin kararları ve çalışmanın akış sürecini içermektedir.

2. MAHALLE KAVRAMINA TARİHSEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde çalışmanın anahtar kavramını oluşturan mahalle üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak mahallenin geçmişten günümüze nasıl bir anlama sahip olduğu üzerinde durularak, kavramın fiziksel mekâna ilişkin anlamının yanı sıra gündelik hayatla olan ilişkisi ele alınmaktadır. Sonrasında ise kavramının süreç içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşümün incelenmesi yapılmaktadır. Bu bölümün temel amacı, mahallenin güncel yaklaşımlarla nasıl ele alınabileceğine, farklı kırılganlıklara karşı nasıl çözüm önerileri sunabileceğine ve yeni paradigmada hangi kavramlarla nasıl bir kurgu içerisinde düşünülebileceğine yönelik zemin hazırlanmaktadır.

2.1 Mahallenin Anlamı

Uluslararası literatürde mahalleye yönelik incelemelerde “neighbourhood, district, commune, borough, suburb, parish, quarter” gibi farklı kavramlara rastlanmaktadır (Özbek Eren, 2017, s. 28). Her bir kavramın kısaca tanımları incelenip ortak noktalara bakıldığında; her birinin içinde bulunduğu kentte daha alt ölçekte bir mekâna karşılık geldiği, bu mekânın idari, yönetsel, politik ve coğrafi anlamla var olduğu, belli özelliklerle kendi içine kapalı belli özelliklerle ise kent ile etkileşim halinde olan, yerelle ön plana çıkan ve bir arada yaşayan insanların paylaşarak geliştiği bir bölge olduğu görülmektedir. Temelde en yaygın olarak kullanılan quarter ve neighbourhood’un sözlük anlamları incelendiğinde ise “kentten bir bölgesi, belli bir sınıf veya grubun yerleşmiş olduğu kasaba parçası” ve “bir kasaba veya şehir içindeki bir bölge veya topluluk” gibi tanımlamalarla karşılaşılmaktadır. Mumford (1954)’un quarter tanımına göre tipik Orta çağ yerleşimi topluluk merkezi içerisinde kendi kilisesine, ona bitişik pazar alanına, kuyu veya çeşmeye sahip olan ve bu kullanımların tüm sakinlere yürüme mesafesinde olduğu dört mahalleden oluşmaktadır. Bu ifade ile quarter mekânsal organizasyon yönüyle geleneksel Osmanlı mahallesine en yakın kavramlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Ele alınan tüm tanımlamalarda mekân onu kullanan birey ve bu bireylerin komşuluk adı altında yarattığı toplumsal örgütlenmelerle ifade edilmiştir. Mumford (1954)’a göre komşuluk en basit haliyle

birbirine yakın yaşayan insanlardır. Bu tanıma göre komşular, öncelikle ortak kökenlerine veya ortak amaçlarına göre değil, mekândaki konutlarının yakınlığıyla birleşmiş insanlardır. Bu yakınlık karşılaşma, iletişime geçme, ortak bağlantılar gibi alternatif biçimlerde komşuların birbiri hakkında bilgi edinmesine ve bilinç kazanmasına olanak sağlamaktadır. Böylece sosyal bağların belki de en ilkeli olarak düşünülebilecek aynı yeri paylaşmak en basit örgütlenme şeklini doğurmaktadır (Mumford, 1954, s. 257). Komşuluğun sahip olduğu zengin toplumsal anlam, geçmişten günümüze kavramın ne olup ne olmadığını ve hangi olayların etkisiyle nasıl değişikliğe uğradığını anlama gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle komşuluğa ve mahalleye yönelik söylemlerin sanayileşmeyle başlayan ve devamında bir dizi sürecin etkisiyle değişiklik göstermesi şehircilikte ve kentsel tasarımda alternatif yaklaşımların geliştirilmesine neden olmuştur. Bu yaklaşımlar sonucu geliştirilen kavramlardan biri (neighbourhood unit) komşuluk birimidir.

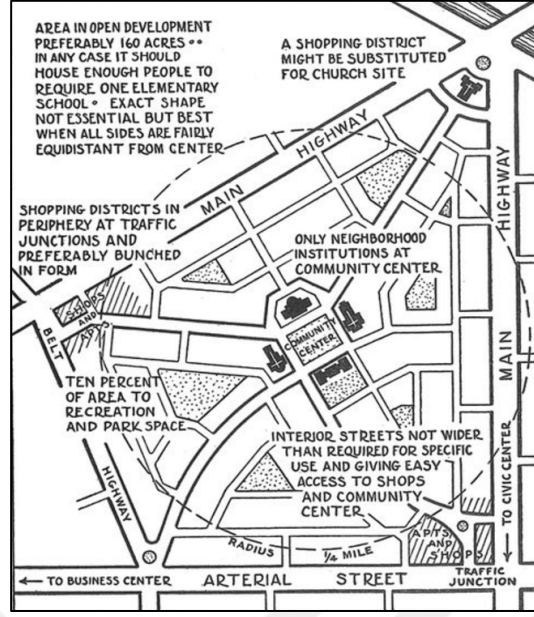
2.1.1 Perry'nin komşuluk birimi

Komşuluk birimi 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında batı kentlerinde sanayileşme ve hızlı kentleşme ile büyüyen sorunlara çözüm sunmak amacı ile geliştirilmiş bir kavramdır (Barlas, 2012, s. 281). Sanayileşmenin kentlerdeki olumsuz etkisi yüz yüze ilişkilerin sağlıklı bir toplumsal yapının öncül koşulu olduğu kabulünü doğurmuş ve komşuluk birimi kavramının doğmasına zemin hazırlamıştır. Kavramın ilk kapsamlı tanımı bahçe şehir akımından etkilenen Clarence Arthur Perry tarafından yapılmıştır. Perry (1929)'nin amacı eski köy topluluğunu karakterize eden ve büyük şehirlerde yeniden yaratılması çok zor olan yüz yüze ilişkilerin fiziksel temelini keşfetmektir (Harrison, 1998). Bu doğrultuda daha önceki toplum temelli sosyal aktivitelerden esinlenen Perry (1929) komşuluk birimi modeliyle; yabancılaşma, gençlerde suç oranının artışı gibi sosyal problemleri ele almaya yönelik çalışmıştır (Ünal ve Erol, 2020, s. 18). Mahalle yaşantısını destekleyici kullanımlara odaklanan ve günümüzde de kabul gören bu modelde Çizelge 2.1' de belirtilen altı temel ilke üzerinde durulmuştur. Bu ilkeler fiziksel mekâna işaret eden büyüklük, sınırlar, açık alanlar, kurum-kuruluşlar, yerel ticaret ve sokak sistemi olarak belirtilmiştir.

Çizelge 2.1 : Perry (1929) tarafından geliştirilen komşuluk birimi ilkeleri

Büyüklik	Komşuluk birimi, bir ilköğretim okulunun hizmet edeceği nüfusa yönelik planlanmalı ve alan sınırları da nüfus yoğunluğuna göre şekillenmelidir.
Sınırlar	Komşuluk birimini oluşturan sınırlar, ana caddeler tarafından sarılmalı ve trafiğin mahalle içine girmeden bu caddelerden akması sağlanmalıdır.
Açık alanlar	Küçük park ve rekreasyon alanlarından oluşan açık alan sisteminin planlanması gerekmektedir.
Kurum ve Kuruluşlar	Kurumsal işlev gören, okul, dini yapı gibi topluluk merkezinde var olan kullanımlar komşuluk biriminin merkezi bir noktasında kurgulanmalıdır.
Yerel ticaret	Yeterli sayıda yerel alışveriş alanı, diğer komşuluk birimlerinin de yararlanabileceği fikriyle mahallenin çeperinde ve tercihen kavşakların yanında, kurgulanmalıdır.
Sokak sistemi	İç sokak sistemi, komşuluk birimi içerisinde kolay ulaşımı sağlayacak nitelikte olmalı ve trafiğin komşuluk birimi içerisindeki yoğunluğu azaltılmalıdır.

Perry (1929)'nin modeli komşuluk birimi büyüklüğü olarak bir ilköğretim okulunun hizmet edeceği nüfusu esas almaktadır. Aynı zamanda bu modelde büyüklük ölçütü olarak yaklaşık olarak 65 hektar yüzölçümlü bir alanın tercih edilmesi gerektiği fakat bu büyüklüğün nüfus yoğunluğuna göre değişiklik gösterebileceği belirtilmektedir. Bu noktada bir ilkokul öğrencisinin evden okula ve okuldan eve kolaylıkla yürüyebileceği mesafeyi koruyabilmek amaçlanmaktadır. Bu nedenle Şekil 2.1'de görüldüğü gibi komşuluk birimi 400 metrelik yürüme yarıçapı ile oluşturulmuştur. Modelde komşuluk birimi sınırının ana caddeler tarafından sarılması, trafiğin içeriye girmeden çevresini beslemesi ve yaya odaklı bir iç sokak sistemiyle desteklenmesi gündelik ihtiyaçların yaya odaklı bir kurguyla giderilmesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Diğer yandan insanların temas kurup toplumsal ilişkileri güçlendirebileceği açık yeşil alanlara yönelik bir sistem gerekli görülmüştür. Okul, dini yapı gibi kamusal hizmet veren ve topluluk merkezini oluşturan binalar kentin merkezinde yer alırken, yerel ticaretin ise komşuluk biriminin dış çeperlerinde yer alması uygun görülmüştür.

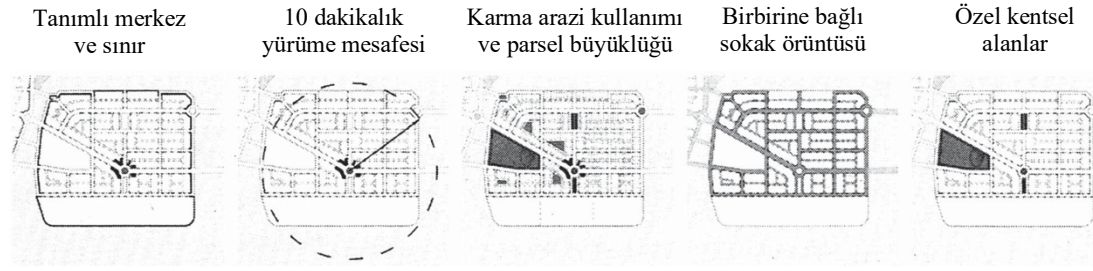
Şekil 2.1 : Perry (1929)'nin komşuluk birimi modeli

Komşuluk birimi günümüz mahalle kavramlaştırılmasında da önemini korumaktadır. Örneğin modelde üzerinde durulan tanımlı bir sınırın varlığı hem bireylerin bulunduğu yerleşimi sahiplenmesi hem de birlikte yaşadıkları insanlara aşına olabilmesi adına değerlidir. Küçük park alanları ve farklı rekreasyon alanlarından oluşan açık alan sistemi hem sağlıklı bir çevre oluşturmakta hem de farklı etkinlik alanlarına imkân tanıyarak farklı kullanıcıları bir araya getirmekte ve komşuluğun toplumsal boyutuna katkı sağlamaktadır. Fakat komşuluk biriminin ortaya çıkış felsefesi düşünüldüğünde, modelin yalnızca fiziksel mekâna yönelik tasarım ilkeleri düzeyinde kalması ve toplumsal çeşitliliğin geri planda kalması eleştirilere yol açmıştır. Bu noktada Mumford (1954) modelin sorunları çözmede yetersiz kaldığını ve yeni sorunlara yol açtığını ve en iyi çözümün ayrışmamış ve yan yana farklı gelir gruplarının yer aldığı komşuluk olduğunu belirtmiştir. Öte yandan güncel çalışmalarda modelin toplumdaki bazı gruplara karşı ayrımcılığa uğratılabilecek sosyal homojenliği savunması ve toplumsal yapıda gelişim sağlamak için fiziki tasarımı yeterli görmesi ve mahallenin kendiliğinden oluşma durumuna aykırı olması eleştirilmiştir (Lawhon, 2009; Rohe, 2009; Silver, 1985; Talen, 2005; akt. Ünal ve Erol, 2020; Mehaffy, Porta, ve Romice, 2014). Bu eleştirilerle birlikte komşuluk birimi kavramı süreç içerisinde farklı değişikliklerle ele alınıp geliştirilen bir konu olmaya devam etmiştir. Bu çalışmalardan biri de yeni şehircilik akımının öncülerinden olan Duany ve Plater-Zyberk (1994)'e aittir.

2.1.2 Yeni Şehircilik akımına göre komşuluk birimi

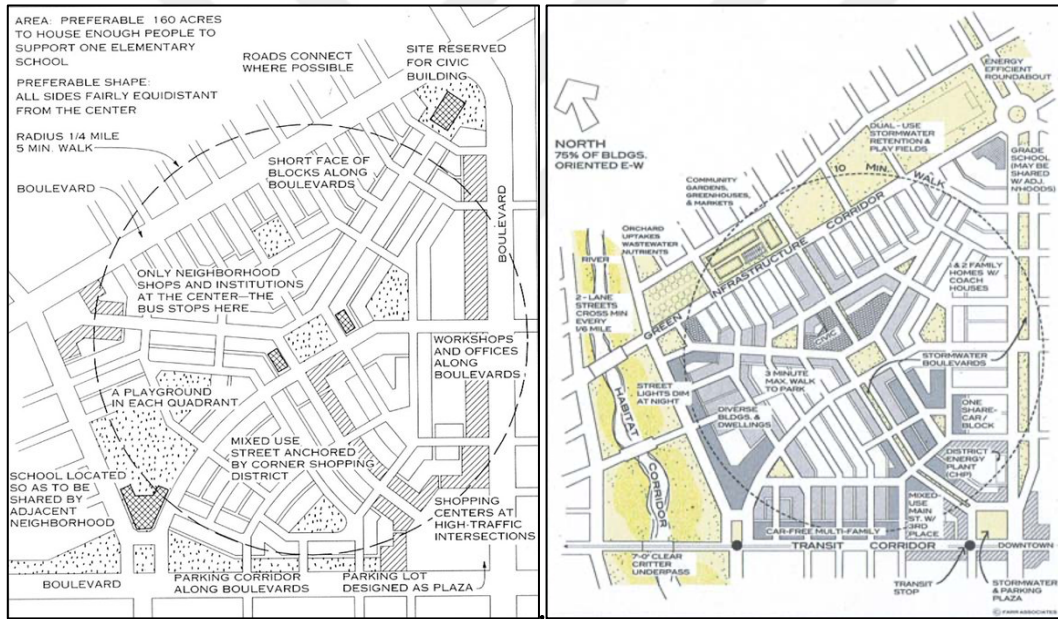
Duany ve Plater-Zyberk (1994), mahalle ölçeğini tasarım yaklaşımın temeli olarak tanımlamış ve mahalleleri, “farklı toplumsal aktivitelerin denge içinde olduğu kentleşmiş alanlar” olarak tanımlamıştır (Oktay, 2015). Bu yaklaşım komşuluk birimlerinin bir araya gelmesi ile kentlerin oluştuğunu ve bu durumun komşuluk biriminin kentsel tasarımdaki rolünü arttırdığını savunmaktadır (Duany & Plater-Zyberk, 1994). Duany ve Plater-Zyberk (1994) komşuluk birimini dört ilke üzerinden tanımlamıştır. Bu ilkeler; sınırları ve merkezi tanımlı bir yerleşim, merkezden çeperlere beş dakika yürüme mesafesini geçmeyecek bir büyüklük, farklı kullanımların dengeli bir bütünlük içinde tasarlandığı bir sistem ve bütünlük ulaşım sistemi ile kamusal alan ve kullanımlara öncelik veren birim olarak ifade edilmiştir (Duany & Plater-Zyberk 1994; Özdal 2010; Oktay 2015). Duany ve Plater-Zyberk (1994)’in geliştirdiği model genel hatlarıyla Perry (1929)’nin modeli ile benzerlik gösterse de bazı farklılıklarla ayrılmaktadır. Örneğin Duany ve Plater-Zyberk (1994) 400 metrelik yürüme çapına benzer şekilde beş dakikalık yürüme mesafesinden bahsederek, merkezdeki okulun yanı sıra toplu taşıma duraklarına ve otoparklara dikkat çekmiştir. Aynı zamanda komşuluk birimi sınırları içerisinde konut, alışveriş, iş yeri, okullar, ibadet alanları ve eğlence-dinlenme alanları arasında kullanım dengesinin sağlanması gerektiği üzerinde durulmuş ve böylece komşuluk birimi kavramını farklı anahtar kelimelerle birlikte ele alınmıştır.

Farr (2008) da komşuluk birimi modelinde Perry (1929)’nin modeli ile benzer şekilde on dakikalık yürüme mesafesinden söz ederek, komşuluk birimine ait özellikleri “tanımlı merkez ve sınır”, “yürünebilir büyüklük”, “karma arazi kullanımları ve konut türlerinin varlığı”, “birbirine bağlı ve yürünebilir sokak örüntüsü” ve “özel kentsel alanlar” olmak üzere beş temel ilke altında incelemiştir (Şekil 2.2). Farr (2008)’a göre karma arazi kullanımı yaşayanların her faaliyetini komşuluk birimi içinde gerçekleştirmesine ve farklı konut türlerinin varlığı da farklı gruplara ait insanların bir arada yaşayabilmesine imkân sağlamaktadır. Bu doğrultuda Farr (2008)’ın da Mumford (1954) ile benzer şekilde farklılık ve çeşitliliğe vurgu yaptığı görülmektedir.

Şekil 2.2 : Farr'ın modeline göre komşuluk biriminin beş temel özelliği (Farr, 2008).

Komşuluk biriminin süreç içerisinde geçirdiği dönüşüm dikkate alınıp genel bir değerlendirme yapıldığında; yaya odaklı, yürünebilirliği esas alan, farklılıklardan oluşan, bireylerin hem gündelik ihtiyaçlarını karşılayıp hem de birbiriyle temas kurabileceği alanların kurgulanması kavramın ana kurgusunu oluşturmaktadır (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 : Sırasıyla Duany- Plater-Zyberk ve Farr tarafından geliştirilen komşuluk birimi modelleri (Farr, 2008)

Komşuluk birimine yönelik güncel çalışmalardan biri de Amerikan Planlama Derneği'nin çalışmalarıdır. Amerikan Planlama Derneği çalışmalarında iyi bir komşuluk biriminin sahip olduğu özellikler 7 kriterle ele alınmış ve iyi bir komşuluk birimi için yönlendirici ilkeler tespit edilmiştir (Çizelge 2.2). Bu ilkelerle genel olarak komşuluk birimi tanımlarında dikkat çeken ilkelerin yanı sıra sürdürülebilirlik, katılım, mahalleli bilinci ve güven gibi farklı kavramların ele alındığı görülmektedir. Bu anlayışla komşuluk birimi yalnızca fiziksel mekâna yönelik tasarım ilkeleriyle

değil, şehircilik, planlama ve tasarım çalışmalarında güncel olarak ele alınan kavramlarla ve toplumsal boyutu ile bir arada düşünülmektedir.

Çizelge 2.2 : Amerikan Planlama Derneği'ne göre iyi bir komşuluk biriminin sahip olduğu özellikler ve iyi bir komşuluk birimi için yönlendirici ilkeler (American Planning Association, 2014).

İyi Bir Komşuluk Biriminin Sahip Olduğu Özellikler

Mahallelinin günlük yaşantısına katkıda bulunacak konut, ticaret veya karma kullanım gibi çeşitli işlevsel nitelikleri barındıran alanların varlığı
Farklı ulaşım türlerinin farklı kullanıcılar için (yayalar, bisikletliler, özel araç kullanıcıları gibi) destekleyici nitelikte olması
Görsel olarak ilgi çekici tasarım ve mimari özelliklerin varlığı
İnsan ilişkilerinin ve sosyal etkinliklerin özendirici olduğu
Mahallelinin katılıma teşvik edilmesi ve güvenli bir çevrenin sağlanması
Sürdürülebilirliğe katkı sağlaması ve iklim değişikliği gibi sorunlara yanıt oluşturması
Hatırlanmaya ve anılmaya değer bir karaktere sahip olması

İyi Bir Komşuluk Birimi İçin Yönlendirici İlkeler

1. Komşuluk birimi formu ve bileşenleri

Komşuluk biriminin kolaylıkla fark edilebilen bir konumda yer alması ve sınırlarının tanımlı olması
Komşuluk biriminin bulunduğu konum üzerindeki doğal şartlara ve yakın çevresine uyum sağlamış olması
Komşuluk birimi içindeki farklı kullanımların birbirine uygun mesafede yer alması ve bu kullanımların yürünebilir ya da bisikletle ulaşılabilir mesafelerde oluşu
Komşuluk biriminin sosyal etkileşimi destekler nitelikte olması ve topluluk hissi ile mahallelilik bilincinin varlığı
Komşuluk biriminin tüm kullanıcılar için güvenli bir ortam sunması ve güvenli olarak algılanması
Binaların birbiriyle uyumlu ölçekte olması

2. Mahalle karakteri ve kimliği

Mahalleyi öne çıkaran, sıra dışı veya akılda kalıcı kılan özelliklerin varlığı. Mahallenin yerel unsurlarla özgün topluluğu yansıtması ve diğer mahallelerden farklılaşması
Mahallenin ilginç görsel deneyimler, manzaralar, doğal özellikler veya başka nitelikler sunması
Evlerin ve diğer binaların mimarisi görsel ilgi yaratması ve yapılı çevrenin yayalar için tasarlanmış ve ölçeklenmiş olması
Yerel tarihin korunması ve yer duygusu yaratma konusunda yardımcı olarak kullanılması
Mahallenin değişime uyum sağlaması

3. Mahalle çevresi ve sürdürülebilir uygulamalar

Mahallenin büyüyen iklim değişikliği tehdidine cevap vermesi
Mahallede yeşil altyapıya yönelik uygulamaların varlığı

Komşuluk biriminin süreç içerisinde geçirdiği değişim incelendiğinde fiziksel mekâna ilişkin belli başlı ilkelerin güncelliğini koruduğu ve ana kurgunun aynı olduğu görülmektedir. Fakat bu kurgu içinde bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak gündelik yaşam, toplum yapısı ve mekânı kullanım biçimi gibi konulara yönelik değişimler komşuluk biriminin günümüzde ve gelecekte nasıl ele alınması gerektiğine yönelik yeni arayışları gerekli hale getirmektedir. Bu nedenle ilerleyen bölümde ulusal düzeyde mahallenin anlamına yönelik arayışlar ve mahallenin farklı süreçlerde geçirdiği kırılmalar ve kazandığı yeni anlamlar üzerinde durulmuştur.

2.2 Türkiye’de Değişen ve Dönüşen Anlamıyla Mahalle

Türkiye özelinde mahalle etimolojik olarak “mahall yer, mekân kökünden türemekte ve bir şehir ya da kasabanın bölündüğü kısımlardan biri” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1999, s. 564). İşlevsel olarak ise mahalle; “yönetimsel amaçlarla biçimlenen, iktisadi boyutu olan, toplumsal-kültürel öğelerle anlam kazanan, içinde yaşayanlar için ontolojik bir değer barındıran ve fiziksel çevrede bir yere karşılık gelen ve o yerdeki topluluğu ifade eden kentin en küçük yerleşim birimidir” (Özbek Eren, 2017, s. 88; Şahin, 2011, s. 223). Bayartan (2005), mahalleyi “şehirlerin en küçük yapı taşları olan konut, sokak sistemlerinin ve çeşitli idari, iktisadi, sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanların bir araya geldiği en küçük idari birim” olarak tanımlamıştır.

Mahalleye yönelik araştırmalar incelendiğinde çalışmaların disiplinine ve kesitine göre kavramın farklı anlamlar, farklı bileşenler taşıdığı görülmekte ve beraberinde ön plana çıkan kavramlar değişiklik göstermektedir. Örneğin geleneksel mahalleler üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında komşuluk ilişkileri öne çıkarken günümüzde daha çok katılım boyutu ve örgütlenme biçimleri önem kazanmaktadır (Turan ve Ayataç, 2020). Bu devingen işleyiş kimi zaman bilinen ve sahiplenilen mahalle olgusunun yok olduğu fikrini ortaya çıkarsa da aslında kavramın günümüz koşullarında hangi nedenlerle nasıl değişiklik gösterdiğini ve hangi bileşenin neye evrildiğini anlamamıza yönelik yeni bir yaklaşım geliştirme gerekliliğini doğurmaktadır. Mahallenin günümüzdeki durumunu, geleceğini ve kent yaşamına sunabileceği olası katkıları-çözümleri farklı bir yaklaşımla ele almadan önce onun geçirdiği değişimlerin anlaşılması gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye özelinde mahallenin anlamı ve geçirdiği değişim Özbek Eren (2017)’in çalışması doğrultusunda

üçlü dönemselleştirme ile ele alınmıştır. Bu dönemselleştirme Osmanlı Mahallesi olarak ifade edilebilecek geleneksel mahalle dönemi, sanayileşmeyle beraber başlayan modern mahalle dönemi ve küreselleşmenin etkisiyle doğan modern sonrası dönem olarak ifade edilmiştir.

2.2.1 Geleneksel mahalle yaklaşımı

Geleneksel mahalleye yönelik tanımlamalarda kavramın idari, yönetsel ve toplumsal anlamı bir arada alınmaktadır. Örneğin Arıkboğa (2004) Osmanlı için mahalleyi; “başında imamı olan, kendine özgü gelir kaynakları bulunan, sakinlerinin her türlü olay karşısında kenetlendiği toplumsal, idari ve mali bir birim” olarak ifade etmektedir. Ergenç (1984) ise Osmanlı mahallesini daha çok sosyal ilişkiler yönüyle ifade etmiş ve mahallenin “birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin oluşturduğu bir topluluğun yaşadığı yer” anlamına geldiğini ifade etmiştir. Ona göre mahalle aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir. Geleneksel mahalleye yönelik tanımlamaların temelinde dikkat çeken şey, ifade edilen mekânın fiziksel ve toplumsal boyutunun bir aradalığıdır. Bir başka deyişle toplumsal ilişkilerin mekâna yansması ve mekânı şekillendirmesidir. Alver (2010) bu birlikteliği “mahallenin mekân ile hayatın iç içe geçmişliğini sembolize etmesi” olarak ifade etmiştir. Ona göre “mahalle bir mekân biçimi olmanın yanı sıra belli bir hayat tarzıdır ve mahalle kurmak, mekân üretmek olduğu kadar çok yönlü insan ilişkilerine ortam hazırlamaktır.” (Alver, 2010, s. 116). Mahallenin hayatın içinden doğması ve bireyle sıkı bir bağ içinde oluşu kavramın taşıdığı anlamları zenginleştirmekte, farklı sembolik anlamları ve çağrışımları beraberinde getirmektedir. Dayanışma, aidiyet, güvenlik, sosyalleşme, dayanışma ve komşuluk gibi bu çağrışımlar mahalleyi “bizim mahalle” yapan etkenlerdir. Günümüzde de mahalleden bahsederken akla gelen, özlem duyulan ve mahallenin yok olduğu düşüncesini doğuran şey bu çağrışımların yok olduğu düşüncesidir. Ancak bu noktada kritik olan bu çağrışımların günümüzde neye evrildiğini bulmak ve mahallenin gelecekte nasıl bir paradigma ile alınabileceğine yönelik bir yaklaşım geliştirmektir (Turan ve Ayataç, 2020). Bu yaklaşımı geliştirmeden önce uluslararası literatürde mahalle çalışmalarında üzerinde durulan mekân organizasyonu, büyüklük, sınır ve toplumsal yapı gibi bileşenlerin geleneksel mahalledeki karşılıklarının bulunması ve değişimin irdelenmesi fayda sağlayacaktır.

Bu doğrultuda Çizelge 2.3’te geleneksel mahallenin fiziksel mekân, toplumsal yapı ve toplumsal mekân başlıkları altında incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 2.3 : Geleneksel mahalle yaklaşımı

	FİZİKSEL MEKÂN	TOPLUMSAL YAPI
Sosyal, yönetsel, algısal ve tarihsel bileşenlerle birlikte oluşan fiziksel mekân	Doga ile uyumlu, ona hükmeden değil onu içine alan organik doku (Cerasi, 2001)	
Tipik bir mahalle merkezi: cami, medrese, pazar (Palabıyık, 2002; İnalçık, 2001)	Morfolojik olarak konut alanları, ekonomik etkinlikler ve dini-kültürel etkinlikler olarak üçlü yapı (Cerasi, 2001)	
Konut alanlarında sınıf farkının mekâna yansımadağı, çoğunlukla millet esaslı yerleşim (Ortaylı, 2000; Tekeli, 1985)	Büyüklük ölçütü olarak yönetilebilirlik (Özbek Eren, 2017)	
Fiziksel sınır yerine sosyal olarak anlaşılan muğlak sınır -kent içinde coğrafî olarak bir arada yaşayan insanlara dair mahal bilgisi veren algısal ve bölgesel sınırlar- (Behar, 2014)	Habermas'ın tariflediğı kamusal alandan farklı olarak mahalle sakinlerinin ortak değerlerinden kaynaklanan bir kamusallık ve paylaşım mekânları (Mardin, 1995 akt. Sankır, 2010; Özbek Eren, 2017)	
Batıdaki meydan anlayışından farklı olarak birkaç yolun birleşmesiyle oluşan, şişmelerle meydana gelen, amaçlanmamış meydan (Kuban, 1998; Tanyeli 1986,)	Kimlik mekânlar -cami, çeşme, kahvehane-	
Yönetsel, ekonomik ve toplumsal bakımdan bir bütün -yaşamın bütün sorunların mahallelilerce birlikte çözüldüğü, yaşamın mahallede başlayıp mahallede bittiği- (Bayartan, 2005)	İktisadi, mali, idari ve sosyal yönden dışa kapalı, içe açık yerleşim ve yaşam alanı -mahallenin kolektif bir yapıya sahip olmasından kaynaklanan içe dönük, cemaat tipi yapılışıma- (Ortaylı, 2000)	
Yerel kontrol mekanizmasının hâkim olduğı -toplumsal iletişimi, organizasyonu, kontrolü ve düzeni sağlamak amacıyla yönetim rolünün baskın olduğu yapılanma- (Aysu, 2002; Şahin, 2011)	Güçlü bir yönetim birimi: Yönetimin kadıya bağı olan imamın elinde olduğı	
Güçlü bir örgütlenme biçimi: Lonca teşkilatı ve ahilik sistemi	Hem mekâna karşı sorumlu olmasıyla hem de mekândan etkilenmesiyle diyalektik tavır içinde olan birey -vergi ödeyen, devlete-cemaate karşı sorumluluğı olan, cemaatle varlık bulan ve bir değer olan- (Özbek Eren, 2017)	
Toplumda kodlanmış olan davranış ve algılama modelleri -ihtiyaçları, tutumları ve davranışlarıyla neredeyse prototip bir insan modeli- (Alada, 2008)	Ortak değerler (Mardin, 2008)	

Çizelge 2.3 (devam) : Geleneksel mahalle yaklaşımı

TOPLUMSAL YAPI	Kolektif hareket etme yatkınlığı Cemaati ve kamu yararını gözetan anlayış Vakıf sistemi -<i>Kendi görevini sadece vatandaşın can ve mal güvenliğini tesis etmek olarak gören Osmanlı devletinin kamusal ilişkilerin tüm yatırımları halka bırakması, mahallelinin kendince ürettiği kamusal alanı sahiplenmesi ve mekânda aidiyet duygusu geliştirmesi</i>-(Bayartan, 2005; Bergen, 2010) Sivil mekân ile dini mekân arasında içe dönük geleneksel hayat tarzının dışa dönük bir kültürel yapılaşma sürecine girmesini sağlayan mahalle kahvehaneleri (Sankır, 2010; İşoğlu, 2005) Geleneksel katılım anlayışı -yaygın, belli mekânlarda erkek vb. kimi gruba daha açık olmasıyla sınırlı- Güvenlik alternatifi olarak bekçiler (İnalıcık, 2001) Anahtar roller: imam, esnaf, bekçi Kurucu-öncü -<i>mahalle oluşumunda kurucu, dini lider veya serveti-gücü sebebiyle saygı duyulan birey</i>- (Cerasi, 1999; Düzbakar, 2003)
TOPLUMSAL MEKÂN	Yaşantının, deneyimin ve belleğin mekânı (Özbek Eren, 2017) Bireyleri kendi haline bırakmayan ve yaşayanlara belli bir bilinç aşılayan öğrenen ve öğreten mahalle (Alver, 2007 akt. Baday, 2011) Çoğulcu ve farklı kimliklerin kendini ifade edip korunmasına imkân veren, birlikteliğe açık fakat kimlik kargaşasına kapalı mekân (Şahin, 2011) Yer kimliğinin oluşum ve gösterge alanı -<i>insanların yaşadıkları mahallenin kültürünü içselleştirerek bireysel kimlik kazandığı ve her bireyin yaşadığı mahallenin kimliği ile anıldığı</i>- (Şahin, 2011) Mahallelerin özgün kimliklerine yer adlarının da şahitlik ettiği (Düzbakar, 2003)

Geleneksel mahallede fiziksel mekâna yönelik incelemelere bakıldığında mahalle oluşumunun şehir oluşumuna işaret ettiği görülmektedir. Cerasi (1999)'ye göre mahalle dokusunun tüm özellikleri Osmanlı şehrinde kendini göstermekte ve Bayartan (2005)'in ifadesiyle "mahalle şehrin bir minyatürü" olarak ele alınmaktadır. Baday (2011)'a göre tüm şehirlerde olduğu gibi Osmanlı döneminde de şehirlerin kurulmasına mahallelerin kurulması ile başlanmıştır. Mahalleler ise öncelikle caminin ve birkaç hanenin kurulması ile oluşmuş, sonrasında ise yine cami çevresinde halkalar boyunca büyümüştür. Özbek Eren (2017) ise benzer şekilde şehir hayatına geçilmesiyle birlikte merkezlerden veya köylerden gelen göçmenlerden oluşan homojen grupların, etnik kökenlerine ya da aynı toplumsal, mesleki ve dini sınıflara ait olmalarına göre az aileli topluluklar halinde ve dini bir merkez etrafında yerleşerek yeni mahalleler oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu yaklaşımda "mahallenin odağını oluşturan cami dinsel bir işlevi yerine getirmenin yanı sıra üstlendiği diğer

fonksiyonlar ve çevresinde barındırdığı hizmetlerle sosyal bir kurum, mahallenin yönetim merkezi, oturma bölgelerinin temel mekânsal ögesi ve önemli bir nirengi noktası olmuştur” (Cerasi, 1999, s. 70). Geleneksel mahalle sistemi içinde bir diğer temel yapıtaş da meydandır. Caminin de içinde yer aldığı geleneksel mahallenin meydanına, Cerasi (1999)’nin ifadesiyle çekirdeğine bakıldığında; çeşme, mescit, pazar, okul, hamam ve kahvehane gibi unsurlar görülmektedir. Bu unsurların bir araya gelişi hem fiziksel hem de sosyal mekanizmalarla gerçekleştirilmektedir. O zamanki yaşam biçiminde dinin çok önemli bir faktör olması, yerleşimle beraber toplumsal ilişkilerin de cami etrafında şekillenmesi ve caminin kullanım biçiminin günümüzdeki anlayıştan çok daha derin olması toplumsal ilişkilerin fiziksel mekânla kurduğu birlikteliğe işaret etmektedir.

Geleneksel Osmanlı mahallelerini karakterize eden bileşenlerden biri de çıkmaz sokaklardır. Çıkmaz sokakların ve dolambaçlı yolların varlığı doğaya hakimiyet kurmayıp onu içine alan organik dokunun varlığına işaret etmektedir. Bu noktada önemli olan mekânın kendiliğinden, toplumsal yaşamla birlikte varoluşudur. Bu nedenle Petruccioli (2008)’nin ifadesiyle sokak “iki paralel duvarın meydana getirdiği hava koridoru” anlamından çok daha fazlasıdır. Bu doğrultuda Baday (2011) sokağın mahallenin toplumsal yönünü ifade ettiğini söylemekte ve sokağı alışveriş, ulaşım, gezme vb. insanın toplumsal yönüne ilişkin eylemlerin üzerinde gerçekleştiği alan olarak tarif etmektedir. Özparlak ve Meşhur (1992) ise sokağın önemini üç etken üzerinden değerlendirmektedir. Bu etkenler, sokağın özel ve kamusal mekân arasında ara yüz-geçiş mekânı olması, kendiliğinden gelişen ilişkilere-pratiklere olanak vermesi ve toplum-mekân etkileşimine imkân sağlayarak sosyal bir araç olma rolünü üstlenmesidir. Tüm bu özellikleriyle sokak; mahallelinin iletişimine ve toplumsallaşmasına zemin hazırlayan, herkesi birleştiren, sınıfsal-etnik-dini farklılıkları yok sayan kapsayıcı bir mekândır. Bu yönüyle sokak toplumu ve aidiyeti oluşturmada kritik öneme sahip bir mekândır (Turan ve Ayataç, 2020). Toplumsal birlikteliği ve aidiyeti geliştirmede önemli olan bir diğer konu da kamusal alan anlayışı ve kullanımıdır. Bu noktada Mardin (2008) Osmanlı toplumunda etkin bir kamusal kullanımın var olmadığını ileri sürmekte, fakat bu düşüncenin Osmanlı toplumunda kamusal kullanımın olmadığı anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Kuşkusuz geleneksel mahallenin sahip olduğu zengin toplumsal anlam pek çok eylemin bir arada yapıldığına işaret etmektedir. Mardin (2008)’in ileri sürdüğü şey bu kamusal Batı

literatüründen farklı olarak Özbek Eren (2017)'in ifadesiyle daha çok paylaşım mekânları olarak nitelendirilebilecek bir anlayışın olduğudur. Bu noktada Yerasimos (1992) geleneksel dönemdeki kamusal mekân konusunda yaptığı değerlendirmede üç temel ayrım üzerinde durmaktadır. Bu ayrımlardan ilki; mülkiyetin özel kişiler, hükümdarlar, vakıflar ve komşuların ya da bütün cemaatin elinde olması nedeniyle Osmanlı döneminde kamu alanından bahsedilemeyeceği düşüncesidir. İkincisi; bütün cemaatin ortak mülkünde olan iki tarafı açık yol sistemi ile yalnızca sokak sakinlerinin ortak mülkiyetinde olan çıkmaz sokak ikilemidir. Son olarak üçüncüsü ise batı kentlerinde var olan soyut sınırlara karşı İslam kentinde sınır kavramının yokluğudur.

Literatürdeki komşuluk biriminde yer alan bir başka kabul olan büyüklük de geleneksel mahallede farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu dönemde mahallenin büyüklüğüne yönelik araştırmalar incelendiğinde, Özbek Eren (2017)'in de ifade ettiği gibi konut sayısı, kişi sayısı ve alan büyüklüğüne yönelik değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır. Örneğin Bayartan (2005)'a göre mahalle nüfusu yaklaşık 1000 kişiden oluşmaktadır. Yine Bayartan (2005)'in aktarımına göre 1871 tarihli Osmanlı Vilayet Kanunu'nda mahallelerdeki ev sayısı dikkate alınarak en az elli haneden oluşan bir yerleşim birimi ifadesi ile büyüklüğe yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Alada (1989) ise Konya özelinde gerçekleştirdiği bir çalışmada mescitlerin büyüklüğünden yola çıkarak mahalle nüfusunun yaklaşık 150-200 kişi arasında olduğunu belirtmiş ve bir Osmanlı mahallesinin 10-50 hane arasında değişebilir bir büyüklüğe sahip olduğunu aktarmıştır. Palabıyık (2002) 16. yüzyıla ait bir çalışmadan yola çıkarak mahalledeki hane sayısının 10-50 arasında ve ortalama nüfusunun da 250-300 kişi arasında olduğunu aktarmıştır. Aru (1998)'nin yapmış olduğu bir çalışmaya göre ise mahallenin merkezini oluşturan camiden itibaren 150 metrelik mesafe mahalleye karşılık gelmektedir. Tüm bu değerlendirmeler incelendiğinde geleneksel mahalle büyüklüğüne yönelik net bir kabulden bahsetmenin çok olanaklı olmadığı görülmektedir. Fakat bu noktada Özbek Eren (2017) Osmanlı döneminde mahallenin yönetsel bir birime karşılık geldiği kabulü ile esas büyüklük ölçütün yönetilebilirlik ölçeği olduğunu savunmaktadır.

Mahalle çalışmalarında uluslararası literatürde dikkat çeken bir diğer nokta da Perry (1929)'nin ifade ettiği mahalle sınırıdır. Lefebvre (1974)'nin dediği gibi mekân toplumsal olarak üretilmektedir ve bu toplumsal ilişkiler fiziksel bir mekân içinde gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle mahallede var olan toplumsal örüntüler fiziksel

bir mekân içinde hayat bulmaktadır. Ancak bu dönemde mahallenin fiziksel boyutu mahalleli için coğrafi mekânın kendisinden çok, kente ait bir bölgeye karşılık gelen yaşam alanı olmasıyla ön plana çıkmakta, daha çok toplumsal bir olgu, vergi bölgesi, dini-etnik-mesleki gruplaşma ve bir alanda yaşayan insanlara dair mahal bilgisi anlamında kullanılmaktadır (Özbek Eren, 2017, s. 99). Benzer anlayışla Bayartan (2005) da mahallenin fiziksel bir varlık olduğunu belirterek, geleneksel anlayışta bir mahalleyi diğerlerinden ayıran fiziksel sınır ve biçim olmadığını ancak mahalledeki sosyal ve idari yaşantının yerleşime belirli bir kimlik ve mahalleliye de topluluk hissi⁴ (sense of community) verdiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda geleneksel mahalle anlayışında fiziksel bir sınırdan bahsedilemiyor olsa da yoruma açık ve daha muğlak olan algısal ve psikolojik sınırların varlığından söz edilebilmektedir. Bu sınır muğlaklığı 19. yüzyılın ortalarına kadar evlerin açık adresi bulunmaması ve mahalledeki toplumsal ve mekânsal referanslara göre tanımlanmasıyla da kendini göstermektedir (Özbek Eren, 2017, s. 100).

Mahallenin çok boyutlu bir kavram olması onun ele alınırken her yönüyle tahlil edilmesini gerekli hale getirmektedir. Bu nedenle geleneksel mahalleden bahsederken yalnızca fizik mekâna ilişkin bileşenler yeterli olmamakta ve mahallenin toplumsal yapısının anlaşılması gerekliliği doğmaktadır. Bu noktada Osmanlı mahallerinin kurulmasında dikkat çeken en temel özelliklerden biri mahallenin aynı inanış ve geleneklere sahip insanların bir araya gelerek oluşturulmuş olmasıdır (Ergenç, 1984, s. 69). Şahin (2011) bu yönüyle mahalleleri köylere benzetmiş, her iki yapının da cemaat tipi kapalı topluluklardan meydana geldiğini ve bu topluluklarda genel olarak din ve dil birliği olduğunu belirtmiştir. Baday (2011) bu durumun halkın isteği doğrultusunda gerçekleştiğini ve farklı dini grupların kendi mahalle sınırı içerisinde kendi kültürünü ve ritüellerini gerçekleştirmesine imkân tanındığını belirtmiştir. Mahalle oluşumunda aranan bu benzerlik yalnızca aynı inanış ve geleneklere yönelik olmamış, benzer şekilde aynı mesleklerin bir arada, dayanışma içinde yer seçmesi de yaygın olarak görülmüştür. Fakat bu özdeşlik bir kural oluşturmamıştır. Bu noktada Ortaylı (2007) aynı mahallede farklı dinlere mensup kişilere rastlamanın da mümkün olduğunu belirtmiştir. Yine Ortaylı (2007) bu durumu “Osmanlı’da mahalle çoğulcu

⁴ Ayrıca konu ile ilgili Ferdinand Tönnies (1887) tarafından geliştirilen “topluluk (cemaat, gemeinschaft)” ve “toplum (cemiyet, gesellschaft)” teorisine bakılabilir. Tönnies 1887 yılında yayınladığı Cemaat ve Cemiyet eseriyle birliklilik duygularının temel teşkil ettiği cemaatlerin (topluluk) ruhuyla, bireyselliğin belirleyici olduğu cemiyet yaşamını, yani modern toplumu karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele almıştır (Aksakal, 2019).

ve farklı kimliklerin kendini ifadesine ve korunmasına imkân verecek şekilde tasarlanmıştır” sözüyle açıklamıştır. Ona göre geleneksel mahallede mekân birlikteliğe açık; ancak karışıma, kimlik kargaşasına kapalıdır. Bu bağlamda Müslüman mahallesi, azınlık mahallesi ve birlikte yaşanan mahalle olmak üzere üç farklı mahalle tipinden bahsedilmektedir (Şahin, 2011, s. 222). Yani bu toplumsal sistemde en kritik olan şey aynı inanış, gelenek ve mesleki örgütlenmeden çok gelir grupları bakımından heterojen bir yapının olması ve mekânın sınıf farkı gözetilmeksizin biçimlendirilmesidir. Ortaylı (2007)’ya göre Osmanlı mahallesinde bir paşanın konağının karşısında, basit-küçük bir evin bulunması olağandır. Bu bakımdan mahalle nasıl benzerliklerin mekânı olmuşsa aynı zamanda farklılıkların da mekânı olmuştur.

2.2.2 Modern mahalle yaklaşımı

Modernleşme süreci hem kent mekânında hem de toplumsal yapıda yarattığı değişimlerle mahallenin gelişim sürecinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu süreçteki zihin yapısı eski olanı değişikliğe uğratmakta ve yeni oluşumlarla farklı bir düzene geçiş sağlamaktadır. Bilimsel bilgiye ve onun mutlak doğruluğuna dayanan Aydınlanma felsefesinin egemen olduğu bu dönemde, birey farklı bakış açıları kazanarak daha özgür bir tavır sergileme şansı yakalamış ve böylece yeniliklere açık hale gelmiştir (Tekeli, 2016 s.15; Özbek Eren, 2017 s.119; Hobsbawn, 1998). Bu yapının Osmanlıdaki karşılığı ise Batı’nın genel bir model olarak kullanılması olmuştur (Mardin, 2015 s.11).

Mardin (2015) modernleşme sürecinin Osmanlı toplumunda ekonomik anlamda ikili bir yapı getirdiğini belirtmektedir. Bu durum kent mekânında da eski geleneksel merkez ve yeni üst sosyal kesime hizmet sunan merkez olarak karşılık bulmaktadır (Aktüre, 1978). Öte yandan yönetim yapısındaki değişiklikler ve modern kent yaşamının sonucu olarak gelişen yeni kurumlar da kent merkezinin yeni bir görünüm kazanmasına sebep olmuştur (Özbek Eren, 2017). Tüm bu değişim durumu içerisinde dış dünya ile etkileşimi daha yüksek olan kentler önem kazanarak, kırsal alandan kente doğru sosyal bir hareketliliğe sebep olmuştur (Çakır, 2005). Bu hareketlilik kentlerde farklı gereksinimleri doğurarak kent yapılanmasında değişikliklere sebep olmuştur (Tekeli, 1999). Tekeli (1999) bu gereksinimleri modern yaşamın gerektirdiği kurum kuruluşları kapsayan merkezi iş bölgesinin yapılanması, farklı toplumsal sınıflara hitap eden konut dokusunun sağlanması ve kent gelişimine hizmet edecek bir altyapı

sisteminin kurulması olarak değerlendirmiştir. Tüm bu dönüşümler sonucunda yeni toplumsal sınıflar kazanan ve millet esaslı yerleşim yerini sınıf esaslı yerleşime bırakan kentler hem nüfus hareketliliği hem de ulaşımaya yönelik yeni gelişmelerle çevresine yayılarak büyümeye başlamış ve banliyöleşme kavramı ortaya çıkmıştır (Tekeli, 1998; Özbek Eren, 2017). Çakır (2005) ise kırdan kente gerçekleşen hareketi sosyal anlamda ele almış ve bu hareketliliğin geleneksel yaklaşımda farklı olanın hoşgörüsüyle karşılandığı ve bütünleşmenin sağlandığı komşuluğu zedelediğini belirtmiştir.

Özbek Eren (2017) modern paradigmaya bağlı olarak kent, toplum ve değerleri kapsayan zihin yapısının mahalle özelindeki yansımalarını Çizelge 2.4'te olduğu gibi ele almıştır. Modern paradigmaya geçiş sürecinde Batının bir rol model olarak belirlenmesi; pek çok alanda gerçekleşen değişim dizisi, oluşan yönetim boşluklarının muhtarlık adı altında yeni bir örgütlenme ile çözümlenmesi, rasyonel mantığa aykırı olan çıkmaz sokakların kaldırılması ve mahallenin coğrafi sınırlarla tanımlanması gibi yansımalar neden olmuştur. Bu yansımalar kendiliğinden hayatın içinde gelişip şekillenen yapının değişikliğe uğradığı bir sürecin başlangıcına işaret etmektedir. Sonrasında ise 1950'li yıllara gelindiğinde toplumsal yapıdaki çeşitlenme, sanayi toplumuna geçiş süreci gibi değişkenlerle büyük yol, meydan düzenleme çalışmaları gerçekleşmiş bunun sonucunda kentlerin büyüme yapısı şekillenmiş ve geleneksel konut tipinin yanı sıra alternatif konutlar gelişerek ilk apartmanlar oluşmuştur. Özbek Eren (2017)'e göre geleneksel mahalle için önemli kırılmalar taşıyan 1950-1980 dönemleri arasında ise birtakım sorunlara çözüm sunamayan kent yapılanması banliyöler, gecekondular mahalleleri gibi alternatif yeni mahalle tiplerine zemin hazırlamıştır. Tüm bu değişim süreci içerisinde en kritik nokta mahallede paylaşılan ortak değerler değişikliğe uğramaya başlayarak mahallenin sahip olduğu güçlü çağrışımların yitirmeye başlamasıdır.

Çizelge 2.4 : Modern paradigmada bağlı kent, toplum ve değerlerdeki değişim ve mahalledeki yansımaları (Özbek Eren, 2017)

	MODERN PARADİGMADA KENT, TOPLUM VE DEĞERLERDEKİ DEĞİŞİM	MAHALLEDEKİ YANSIMALARI
Modern paradigmaya geçiş sürecinde mahalle temsili	Bir model olarak Batı ve modernitenin kurumsal izleri Yönetim yapılanmasındaki değişim Sosyal yapıdaki değişimler Modern kent planlama anlayışına bağlı mekânsal düzenlemeler	Muhtarlık örgütünün kurulması Çıkma sokakların kaldırılması Mahalleye kamusal mekân olarak kahvehanelerin girmesi Mahallenin coğrafi olarak tanımlanması
1950' li yıllara kadar olan dönemde mahalle temsili	Toplumsal sınıf yapılarında çeşitlilik oluşması Üretim yapısında değişime bağlı sanayi kenti karakterinin ortaya çıkması Kent planlama çalışmaları, meydan ve büyük caddelerin açılması Toplu konut kooperatif şeklinde yeni konut tipleri görülmesi	Yol düzenleme çalışmaları Toplumsal rollerde ve kurumlarda değişiklik (muhtarlık, imam, öğretmen...) Değerler sisteminde değişimler Geleneksel konut tipleri yanı sıra yeni konut tiplerinin ortaya çıkması İlk apartmanlar Sıbyan mektepleri yanı sıra ilköğretim okullarının kurulması
1950-1980 arası dönemde mahalle temsili	Liberal ekonominin mekân üretim sürecindeki etkileri Kent planlama ve meydan çalışmalarında ölçeğin büyümesi Yasal düzenlemeler ile gecekondü mahallelerinin kentte yaşam bulması Toplu konutlar Kat mülkiyeti kanunu	Yeni mahalle tiplerinin belirgin biçimde kent mekânında gözlenmesi: banliyöler, gecekondü mahalleleri Serbest ekonomiye bağlı olarak ticaretin artması, mahalleye esnafın girmesi Düşeyde artan bina yükseklikleri Kentteki mekânsal çözümlerin/değişimlerin, ada parsel ve tipoloji ölçeğinde yarattığı değişim Geleneksel konuttan farklılaşmış, özelleşmiş mekânlı konutlara geçiş Mahallede paylaşılan ortak değerlerin değişmeye başlaması

Modernizmin getirdiği tüm bu değişim sürecin mekân üzerinde farklı boyutlarda müdahalelere neden olmuştur. Geleneksel olarak kendiliğinden, doğal olarak oluşan mekân, bu müdahalelerle daha karmaşık bir sistem haline gelmiştir. Örneğin geleneksel yaklaşımda mahallenin nerede başlayıp nerede bittiği algısal olarak kodlanırken, batılılaşma hareketlerinin beraberinde getirdiği ölçek belirleyici

düzenlemelerle mahalle algılanabilir olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Benzer şekilde büyük bir eşikle, yeşil alanlarla ya da ayırt edici mekânlarla birbirinden ayrılan mahalleler ve algısal olarak tarifienebilen sınırlar yerini günümüzde tartışmalı bir konu olan idari sınırlara bırakmıştır. Benzer şekilde geleneksel yaklaşımda mahalle yaşantısından gelen, mekâna ait ipucu taşıyan sokak isimlendirmeleri değişikliğe uğrayarak taşıdığı anlamı yitirmiştir. Söz konusu yenilikler geleneksel mahallede alışılmış olan kendiliğindenlik ilkesine aykırı bir durum oluşturmaktadır. Bir başka deyişle ihtiyaç doğrultusunda yerelle birlikte üretilen mekân, bu zihin değişikliği ile basmakalıp kararlarla tasarlanmaya başlamıştır. Böylece yerin kimliğine göre oluşan mekân organizasyonu tek tipleşmiş ve fiziksel mekânın taşıdığı derin anlam zayıflamaya başlamıştır. Örneğin geleneksel mahallenin çekirdeği olarak nitelendirilen yapılanma yitirmeye, ev ile mahalle arasında ara kesit mekân özelliği sunan, gündelik hayata ilişkin eylemleri barındıran çıkmaz sokaklar kaybolmuştur.

Çizelge 2.5 : Modern mahalle yaklaşımı

MODERN MAHALLE	
19.yüzyıldan 1980'lere	
FİZİKSEL MEKÂN	Sosyal, yönetsel, algısal, tarihsel ve mekânsal bileşenlerle bir bütün olan geleneksel mahallenin parçalanmaya başlaması
	Batılama hareketleri ile “en az elli hane bir mahalle oluşturur” gibi ölçek belirleyici düzenlemeler (Özbek Eren, 2017)
	Kendiliğinden, doğal olarak oluşan mekânın tasarımı mekâna doğru geçiş süreci
	Tasarımı mekâna geçiş süreciyle bireyin mekândan uzaklaşmaya başladığı, yerel kontrol mekanizmasının zayıflamaya başladığı süreç
	Modern kent yaşamının getirdiği yeni işlevler yeni altyapılar -devlet daireleri, bankalar, oteller, sigorta şirketleri, iş hanları, yeni ulaşım yolları, demiryolları, limanlar, rıhtımlar, posta binaları vb.- (Tekeli, 1998)
	Yaşam şartlarının farklılaşması, modern yaşam biçiminin konut iç mekânında yarattığı yeni gereksinimlere bağlı olarak apartmanlaşma (Özbek Eren, 2017; Batur, 1998)
	Yayılan yerleşimler (Tekeli, 1996), daha katı sınırlar ve ayrımlar
	Çıkmaz sokakların yok olması ile değişen sokak kavramı ve kullanımı
	Güzel kent yaklaşımından hareketle yeni mahallelerin oluşması ve bu yapılanma ile kent mekânında gelenekselle modern olanın net ayrımı -mekânsal çeşitlilik, zıtlıklar- (Tekeli, 2000)
	Toplu konut, kooperatif gibi yeni konut tipleri, yeni mahalle karakterleri, gecekondular mahalleleri
	Modern merkez oluşumu (Aktüre, 1978; Çakır, 2005; Özbek Eren, 2017)

Çizelge 2.5 (devam) : Modern mahalle yaklaşımı

MODERN MAHALLE <i>19.yüzyıldan 1980'lere</i>	
FİZİKSEL MEKÂN	Modernizmin gerektirdiği gelişen mahalle merkezi: cami, medrese ve “OKUL” (Mardin, 2008) Konut alanlarında gözlenen sınıf esaslı yerleşim biçimi (Tekeli, 1998; Alada, 1989; Mardin, 2015)
TOPLUMSAL YAPI	Mahallenin bir yaşam biçiminden bir barınma biçimine dönüşümü (Şahin, 2011) Yeni bir yönetim birimi: İmamın değişen rolü, yönetimdeki boşluklar ve yeni bir model olarak muhtarlığın oluşturulması (Arıkboğa, 2004) Modernleşme ile değişen, farklılaşan ve özgürleşen birey. Bireyselleşmiş insan, bireyselleşmiş toplum ve değişen değerler sistemi - <i>geleneksel mahalledeki insanları bir arada tutan iyi, güzel, doğru hakkında derin bir düşüncenin olmaması</i> - (Mardin, 2008) Toplumsal yapıda subayların, bürokratların, memurların ortaya çıkması, lonca düzeninin ve zanaatkârlar sınıfının çözülmesi ve onun yerine emekçiler sınıfının doğması (Yenen, 1988) Toplumsal yapıda artan çeşitlilik ve ekonomik açıdan ikili sosyal yapının oluşması (Mardin, 2015; Tekeli, 1998) Kırdan kente göçün yaygınlaşması ve komşuluk kavramının sekteye uğraması Örgütlenme biçimi olarak sivil toplum kuruluşları
TOPLUMSAL MEKÂN	Mekân sosyolojisinin gelişmesi (Özbek Eren, 2017), yeni mekân anlayışı, değişen mekân algısı Modernizmin yeni dili olarak sokak-mahalle isimlendirmeleri - <i>sokak ve mahalle isimlerinin bellek mekândan kopuşu</i> - (Yenen, 1988)

Modernleşmenin beraberinde getirdiği tüm değişimler Çizelge 2.5'te fiziksel mekân-toplumsal yapı-toplumsal mekân başlıkları altında değerlendirilmiştir. Mahallenin modernleşme süreci ile geçirdiği değişim en temelde mekânın belleğine yönelik tehditler içermesi ve mekânın varoluşsal durumunu zedeleyerek bağlamından koparması olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda söz konusu değişim süreci benzer değişim süreçlerinin devamlılığına da işaret etmektedir.

2.2.3 Modern sonrası mahalle yaklaşımı

Mahalle çalışmalarında 1980'lerden günümüze olan süreci modern sonrası paradigma olarak ele alan Özbek Eren (2017) bu durumu “Türkiye’de kültürel, siyasi, ekonomik pek çok değişimin hız kazandığı yeni bir sürecin başlangıcı” olarak

değerlendirmektedir. Gerek kültürel gerek teknoloji anlamında dış dünya ile olan etkileşimin artması toplumsal yaşama ve mekâna dair önemli kırılmalara sebep olmuştur (Özbek Eren, 2017, s. 143.). Bu yaklaşımla beraber modern sonrası mahallede zaman, mekân, sınır gibi kavramlar değişikliğe uğramıştır. Küresel dünya düzeni pek çok konuda olduğu gibi fiziksel mekân üzerinde de etkili olmuştur. Bunun sonucu olarak geleneksel mekânda var olan üretim mekânları yerini tüketim mekânlarına bırakmış ve kent mekânı büyük ölçüde değişim değeri üzerinden yapılanmaya başlamıştır. Tüm bu duruma paralel olarak gerek mekâna gerekse mekânı ele almaya yönelik yaklaşımlar çeşitliliğe uğramış ve yeni kavramlar gündeme gelmiştir. Geleneksel yaklaşımda daha basit bir sistem olarak ele alınabilen mahalle günümüzde farklı dinamiklerin etkisiyle “kentsel dönüşüm sürecinde olan, kent çeperinde gelişen, soylulaşma süreci geçiren, sığınma mekânı haline gelen” gibi farklı tamlamalarla değerlendirilmek durumunda kalmıştır (Özbek Eren, 2017). Öte yandan tarihi olanı soylulaştırma ile koruma tutumu kentlerin ve kent parçalarının kimlik kaybına yönelik tehdit oluşturmaya başlamıştır. Toplumsal yapı bakımından ise Jameson (1990)’nun belirttiği gibi post-endüstriyel toplum, tüketim toplumu, medya toplumu, enfarmasyon toplumu, elektronik toplum gibi alternatif gruplar ortaya çıkmıştır. Toplumsal yapıda gerçekleşen bu değişimin de mekân üzerinde etkisi kuşkusuzdur. Örneğin bireyin mekân üzerindeki söz sahipliği artmış, ötekiler, kırılgan gruplar ve çevresine daha duyarlı yeni sınıflarlar gibi farklı öncüler oluşmuştur. Bunun sonucu olarak yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer aktörler farklı amaçlarla farklı katılım karakterleri geliştirmeye başlamıştır. Modern sonrası mahallenin geçirdiği tüm bu dönüşüm süreci Çizelge 2.6’da fiziksel mekân, toplumsal yapı ve toplumsal mekân başlıkları altında ifade edilmiştir.

Çizelge 2.6 : Modern sonrası mahalle yaklaşımı

MODERN SONRASI MAHALLE <i>1980’lerden günümüze</i>	
FİZİKSEL MEKÂN	Zaman, mekân, sınır gibi kavramlarının değişikliğe uğradığı Küresel dünya düzenine bağlı olarak şekillenen fiziksel mekân Yeni düzende oluşan mekânlar - <i>Popülist mekânlar, yerin kimliğine göre değer oluşturan veya pazarlanabilirlik üzerinden bir değeri olan mekânlar</i> - Sanala taşınan mekânlar Tüketim mekânları Kent mekânının büyük ölçüde değişim değeri üzerinden yapılandığı

Çizelge 2.6 (devam) : Modern sonrası mahalle yaklaşımı

FİZİKSEL MEKÂN	Zamana yayılmış planlı gelişmeler ve değişimler yerine kısa süreli parçalı büyük değişimler. Buna bağlı olarak kent mekânında algısal ve mekânsal kırılmalar (Özbek Eren, 2017, s.150) Yeni koruma anlayışı: Tarihi değeri olanın soylulaşma ile korunduğu (Keyder, 2009) Farklı dinamiklerin etkisiyle oluşan/şekil değiştiren mahalleler <i>-kentsel dönüşüm sürecinde olan, kent çeperinde gelişen, soylulaşma süreci geçiren, sığınma mekânı haline gelen mahalleler-</i> Zamansız-mekânsız-sınırsız paylaşım mekânları <i>-bilgi iletişim teknolojilerine bağlı olarak zaman ve mekân bakımından daha esnek karşılama, temas kurma ve katılım gerçekleştirme-</i> Farklı güvenlik anlayışı ve imaj göstergesi olarak kapalı siteler
TOPLUMSAL YAPI	Değişen toplum: Post-endüstriyel toplum, tüketim toplumu, medya toplumu, enformasyon toplumu, elektronik toplum gibi sosyal genellemeler (Jameson,1990) Mekâna müdahalede bulunulabilen, söz sahibi olunabilen Güçlü yerel ağlar -sosyal platformlar, alternatif etkileşim-katılım mekânları- Farklı öncüler <i>-ötekiler (göçmen, gay, lezbiyen vb.), kırılğan gruplar, çevresine daha duyarlı, bulunduğu yer üzerine düşünen, değerlere duyarlı yeni sınıflar ve yarara yönelik eyleme yatkın entelektüeller-</i> Devletin merkezîyetçi yaklaşımına rağmen yerel yönetimlerin ve diğer aktörlerin artan rolü, sivil toplum kuruluşlarının öneminin ve gerekliliğinin artması (Dinçer, 2011) Dönüşen ve potansiyeller taşıyan yeni katılım anlayışı <i>-çok daha fazla gruba hitap eden, farklı amaçlar için gerçekleşen, farklı boyutlarda, yeni kanallarda gerçekleşen-</i> Farklı göç dalgaları Küresel dünya Tüketim mekânları Mahalleye dönüş fikri -eski mahalleye özlem, nostalji-
TOPLUMSAL MEKÂN	İnsan deneyiminden ve sosyal pratiklerden uzak olan soyut mekâna evrilme, bireyin mekândan soyutlanması Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile sosyal platformların mekân üzerinde artan etkisi Farklı dayanışma pratikleri, farklı komşuluk pratikleri, “yeni mahalle-yeni komşuluk”

Çizelge 2.6’da tarif edilen mahallenin modern sonrasındaki değişim süreci içerisinde farklı bir form kazanarak oluşan yeni mahallenin taşıdığı kırılğanlıklar ve potansiyeller, mahallenin geleceğini farklı yaklaşımlar doğrultusunda düşünme

gerekliğini güçlendirmektedir. Belirtilen yeni mahalle özünde mekânın insan deneyiminden ve sosyal pratiklerden koparak soyutlaşması bakımından ağırlıklı olarak bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Fakat aynı zamanda günümüz bilgi iletişim teknolojilerinin sağladığı avantajlar ile komşuluk pratiklerinin çeşitli yerel-sosyal ağlar üzerinden kendine yeni kanallar üretebilmesi, paylaşım mekânlarının -karşılaşma noktalarının daha esnek hale gelmesi ve mahalleye dönüş fikri gibi birtakım potansiyelleri de beraberinde taşımaktadır. Bu yönüyle bu çalışma mahalleyi gelecekte özellikle toplumsal anlamda daha güçlü kılan, kentte gerçekleşen olası kırılganlıklara farklı alternatifler sunan bir birim olarak ele almanın kritik öneme sahip olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu nedenle mahallenin geçirdiği değişimin üç dönem olarak ele alınmasından ardından modern sonrası dönem sonrasında gelişen yeni mahalle kavramının taşıdığı tehdit ve potansiyeller üzerinden durum incelemesi gerçekleştirilmiştir (Çizelge 2.7).

Çizelge 2.7 : Mahallenin geçirdiği dönüşüm: "yeni mahalle" (Turan, Söylemez ve Ayataç, 2022, baskıda)

Mahallenin Kavramsal Dönüşümü	Kendiliğinden→ Tasarı
	Yaşayan mekân Tasarlanan mekân
	Üretim mekânı Tüketim mekânı
	Dışa kapalı Ötekileştirici
	Homojen Seçkinleştirici
	Kamusal Kamusa(na)l
Mahallenin Ritüellerinde Meydana Gelen Dönüşüm	Gündelik ritim→ Dijital ritim
	Esnaf, seyyar satıcı kültürü Azalan yerel ticaret, Küresel mekânlar ve dijital platformlar üzerinden alışveriş
	“İhtiyaçtan gelen” hamam ve çeşmenin iletişim kültürü “İhtiyaçtan gelen” whatsapp komşuluğu
	Yüz/ göz teması, “aşinalık” İhtiyaca yönelik “sanal temaslar”
	Fiziksel mekânı kullanış biçimi→ Salt mekân (derin sığ)
	Cami+ Sadece ibadet mekânı olarak değil, aynı zamanda halkı belirli zamanlarda bir araya getiren, toplumu ilgilendiren ortak kararların tartışıldığı ve “İbadet Mekânı Olarak” Cami

Çizelge 2.7 (devam) : Mahallenin geçirdiği dönüşüm:” yeni mahalle” (Turan, Söylemez ve Ayataç, 2021, baskıda)

Mahallenin Ritüellerinde Meydana Gelen Dönüşüm	sonuca bağlandığı sosyal bir kurum (Metin, 2009). Anıtsal bir mekân yerine katılım kanallarına imkân veren işlevsel bir mekân (Özgül ve Aydoğdu, 2019)	“İbadet Mekânı Olarak” Cami
	Sokak+ Kendiliğinden gelişen ilişkilere imkân tanıyan, toplum-mekân etkileşiminde sosyal bir araç, kamusal ile özel arasında bir geçiş mekânı (Özparlak ve Meşhur 2012, Özbek Eren, 2017)	“Ulaşım Yeri (Geçip Gidilen Yer) Olarak” Sokak
	Kahvehane+ Evde ve mahallede yaşanan gündelik hayatın kapalı çemberini kıran, ev-işyeri-dini merkez dışında kamusal bir özellik sunan alternatif bir mekân (Sankır, 2010)	“Sosyalleşme Mekânı Olarak” Kahvehane
	Kamusal Kamusa(na)l <i>(yakın, birlikte)</i> <i>yakın ve uzak, yalnız ve birlikte)</i>	
	Kadın günleri ve kahvehane kültürünün gündelik yaşam birlikteliği	Sanal yerel ağlar üzerinden oluşan birliktelikler (instagram, facebook, zoom görüşmeleri....)
	Festival, kutlama, karnaval, sokak oyunları	Fiziksel mekânda azalan + Sanal ortama taşınan, (sanal festival/ kutlama)
	Geleneksel katılım anlayışı Çağdaş katılım anlayışı <i>(ihtiyaçlara, taleplere çözüm odaklı ortaya çıkan, birlikteliğe dayalı gelişen)</i> <i>farklı karakterlerde ve amaçlarla, çeşitli platformlarda ortaya çıkan, süreçte gelişen)</i>	
	Öncü olarak “dini lider” veya tecrübeli yaşlı aile büyüğü	Öncü olarak yeni sınıflar, marjinal kesimler, belli bir bilinç düzeyinde olan gruplar
	Katılım mekânları olarak sokak, cami, kahvehane vb.	Toplumsal sınıf, cinsiyet, zaman, mekân sınırlarının gevşediği katılım ortamı
	Mahalleli ile sınırlı katılım	Herkese açık <i>(Kentsel mekânın bir parçası olarak mahalle)</i>
Yeni ritimde oluşanlar		
...		Yerin kimliğine göre değer oluşturan mekânlar
		Pazarlanabilirlik üzerinden bir değeri olan mekânlar- Popülist mekânlar

Mahallenin dönüşümüne kavramsal olarak bakıldığında; kendiliğinden tasarıya, yaşayan mekândan tasarlanan mekâna, üretim mekânından tüketim mekânına, dışa kapalıdan ötekileştiriciye, homojen yapıdan seçkinleştiriciye ve kamusal alandan kamusa(na)l alana⁵ geçiş gözlemlenmektedir. Bireyin mekândan soyutlanması ve çevresiyle kurduğu aidiyeti yitirmesinin temeli bu geçiş süreci olarak değerlendirilebilmektedir. Bu geçiş süreciyle gündelik hayatla ilişkilendirilen, bireyle var olan ve dengeli bir yapı gösteren mahalle değişim geçirerek yeni anlamlar kazanmıştır.

Öte yandan yeni mahallenin beraberinde getirdiği potansiyeller de vardır. Söz konusu potansiyeller temel olarak iki boyutta ele alınabilmektedir. Bunlardan birincisi geçmişte fiziksel mekânda karşılık bulan komşuluk pratiklerinin çeşitli yerel-sosyal ağlar üzerinden kendine yeni kanallar sağlaması ve paylaşım mekânlarının, karşılaşma noktalarının daha esnek hale gelmesine yöneliktir. Örneğin sokakta komşuyla ya da esnafla oluşan gündelik ilişki ve sosyalleşme ortamı ile, cami veya kahvehane gibi ortamlarda oluşan alternatif tartışma ortamı günümüzde de instagram, twitter, whatsapp, youtube, zoom vb. dijital platformlarla sürdürülebilmektedir. Böylece söz konusu dijital platformlar geleneksel mahallede gerçekleşen ritüellerin devamlılık kazanmasını sağlamakta ve geleneksel mahallede gerçekleşen yardımlaşma pratikleri, kolektif karar alma, sosyal denetim, hizmet ve ihtiyaç talepleri gibi eylemler farklı formlara bürünerek varlığını sürdürmektedir. Geleneksel yaklaşımda hamam-çeşme kültürü ve bu kültürün beraberinde getirdiği iletişim biçimini günümüzde whatsapp komşuluğu ile benzetmek mümkündür. Temelde iki pratik de mahallelinin ihtiyacı doğrultusunda gelişmiş ve aynı zamanda bireylerin sorunlarına çözüm ararken iletişim kurma, sosyalleşme gibi olanaklarına hizmet etmektedir. Benzer şekilde geçmişte bir arada olmanın sağladığı yüz-göz teması, aşinalık günümüzde de sanal temaslar ile benzeşebilmektedir. Yeni mahallede değişikliğe uğrayan bir diğer konu da fiziksel mekânı kullanım biçimidir. Geleneksel mahalle anlayışında mekân çok daha derin bir anlama sahip olup, sadece bir sokak, cami ya da kahvehane ile kalmayıp çok daha derin alt metinler taşıyan bir konumdayken günümüzde salt fiziksel mekâna dönüşmüştür. Bu durumun sonucu olarak oluşan boşluklar günümüzde kendine yeni mekânlar oluşturmak durumunda kalmıştır. Pazarlanabilirlik üzerinden bir değeri olan,

⁵ “Kamusa(nal) alan” ifadesi belirtilen kaynakta ele alınmıştır.

Becerik Altındış, S., Ayataç, H. (2020). Karantina’da Kamusal Alanları Yeniden Düşünmek, *Şehir ve Düşünce*, 16. s. 104-109.

popülist mekânlar ya da yerin kimliğine göre değer oluşturan mekânlar bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan günümüz teknolojilerin getirdiği imkânlar da kamusal alan anlayışı konusunda etkili olmuş ve kamusal fiziksel mekânın ötesine çıkarak sanal ortamlarda alternatif kanalların oluşmasını sağlamıştır. Bir başka deyişle geleneksel mahallede sınırlı ama net olan kamusal alan günümüzde hem fiziksel hem de sanal mekânlar üzerinde yeni mekânların oluşumunu gerekli hale getirmiştir. Bu durum yeni mahallede kamusal birlikteliği de değişikliğe uğratarak eskiden fiziksel olarak bir aradalığa ihtiyaç duyan ve yakınlık isteyen kamusal günümüzde alternatif ağlarla uzağı yakın hale getirebilmiş, çeşitli eylemlerin sanal ortamda da sürdürülebilmesine imkân tanımıştır.

Yeni mahallenin sağlayabileceği diğer bir potansiyel ise hem mahallenin değişen anlamı sonucu oluşan nostalji hem de mahallenin farklı kırılmalara yeni çözüm önerileri geliştirebileceğine yönelik inançla gelişen “mahalleye dönüş” düşüncesidir. Mahallenin kentin minyatürü olarak ele alınabilmesi ve şehircilikte bir laboratuvar ortamı sunarak, sosyo-mekânsal kodların okunabilmesi, analiz edilmesi bakımından uygun bir ölçek sunması mahalleye dönüş düşüncesinin oluşumunda etkili olmuştur (Özgül ve Aydoğdu, 2019; Tuğcu, 2019). Bunun yanında bu düşünce bireylerin mahallelerine daha ilgili hale gelmelerini sağlayarak çevreleri ile kurdukları aidiyeti güçlendirmekte ve böylece katılıma yönlendirmektedir. Bu durumda yeni mahallenin, süreç içerisinde katılım bakımından önemli açılımlarda bulunacağını söylemek mümkün olmaktadır. Mahalleye dönüş düşüncesinin kaybolan geleneksel mahalleyle birlikte kaybolan gündelik yaşamı ve ritüelleri tekrar canlandırma düşüncesi, geleneksel ritüellerin yeni mahallede kendini farklı biçimlerde göstermesine olanak sağlamaktadır.

2.3 Bölüm Değerlendirmesi

Mahalle kentte daha alt ölçekte bir mekâna karşılık gelen, bu mekânın idari, yönetsel, politik ve coğrafi pek çok anlama sahip olduğu, belli özelliklerle kendi içine kapalı belli özelliklerle ise kent ile etkileşim halinde olan, yerelle ön plana çıkan ve bir arada yaşayan insanlardan oluşan yerleşim yeridir. Sanayileşmeyle başlayan ve devamında bir dizi sürecin etkisiyle mahalle kavramı üzerinde değişikliklere neden olmuştur. Geleneksel anlamda kendiliğinden-doğal olarak oluşan, fizik mekân açısından basit, toplumsal yapı açısından güçlü ve sahip olduğu fiziksel, sosyal, idari pek çok anlamı

dengeli bir şekilde yansıtan mekân olan mahalle süreç içerisinde bağlamından sıyrılarak kırılmalar yaşamıştır. Böylece herkesi birleştiren, sınıfsal-etnik-dini farklılıkları yok sayan kapsayıcı bir mekân olan mahalle ikili sosyal yapının okunduğu ve komşuluk ilişkilerinin zedelendiği mekâna dönüşmüştür. Bu süreçlerle farklı bir form kazanan mahalle “yeni mahalle” kavramını oluşturmuştur. Her ne kadar yeni mahalle ele alınırken ağırlıklı olarak beraberinde getirdiği tehditler üzerinde durulsa da aynı zamanda bu değişiklikler birtakım fırsatları da içermektedir. Bu fırsatlar bir yandan mahallenin kentsel sorunlara çözüm sağlayabileceğine yönelik yaklaşımla, bir yandan da bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle ilişkilendirilebilmektedir. Bu kapsamda mahallenin geleceğini okurken özünde taşıdığı nitelikleri, pratikleri günümüzde nasıl ve hangi kavramlarla yerine koyduğunu görebilmek adına yeni mahalle üzerine düşünüp değerlendirmelerde bulunmak önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma mahallenin değişen anlamıyla kentsel ortamda var olan dinamik süreçlere nasıl uyum sağlayabileceğine, mahallenin ve mahalle kültürünün nasıl sürdürülebileceğine yönelik arayışları içermektedir.

3. SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE KAVRAMI VE SOSYAL DAYANIKLI MAHALLEYE YÖNELİK PARAMETRELER

Bu bölüm çalışma kapsamında mahallenin geleceğini kurgularken ele alınabilecek yeni bir yaklaşım olan sosyal dayanıklılık kavramından oluşmaktadır. Bu doğrultuda sosyal dayanıklılık kavramına değinilmeden önce dayanıklılık ve kentsel dayanıklılık kavramları kısaca incelenmektedir. Sosyal dayanıklılığı mahalleye adapte etme gereksiniminin açıklandığı bu bölümde, sosyal dayanıklı olmaya yönelik parametrelerin tanımı yapılmaktadır. Böylece alan çalışması üzerinden sosyal dayanıklılık değerlendirmesi yapılmasına imkân sağlanmaktadır.

3.1 Dayanıklılık ve Kentsel Dayanıklılık Kavramları

Etimolojik olarak bakıldığında “resilience”, Latince “resilire, resilio” sözcüğünden türemiştir ve “iyileşmek, kendini toparlamak, eski pozisyonuna geri dönmek” anlamlarına gelmektedir (Alexandre, 2013; Aydın, 2019). Dilimizde ise “esneklik, elastikiyet, sağlamlık, dirençlilik, dayanıklılık, çabuk iyileşme gücü, değişimle baş edebilme, toparlanma, eski halini alabilme yeteneği” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Akademik çalışmalara bakıldığında ise kavramın daha çok “dirençlilik, dayanıklılık ve esneklik” olarak ele alındığı görülmekle birlikte bu çalışma kapsamında kavramın sahip olduğu nitelikler göz önünde bulundurulduğunda dayanıklılık kavramının kullanılması uygun görülmüştür. Dayanıklılık kavramı ortaya çıkışından bu yana farklı disiplinler tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu nedenle genel bir tanımdan bahsetmek yerine konuyla ilgili araştırmacıların yaklaşımlarının kısaca ele alınıp, kavramın geçirdiği dönüşümün incelenmesi uygun görünmüştür.

Dayanıklılık ilk olarak 1970’li yıllarda ekoloji perspektifi ile Crawford Stanley Holling (1973)’ in araştırmaları ile literatüre girmiştir. Dayanıklılık kavramı ekolojik sistemlerin istikrarlılığı tartışmalarına yeni bir yaklaşım kazandırmış ve sistemlerin dayanıklılığı ile istikrarlılığının sağlanabileceği, sistemin dengede kalmasının güven altına alınabileceği yönünde açılım getirmiştir (Folke, 2006; Özyetgin Altun, 2011). Holling (1973) en temelde dayanıklılığı bir sistemin karşılaştığı bozulma ve zararlara karşı kendini onarma ve geliştirme kapasitesi olarak ifade etmiştir (Walker, Anderies,

Kinzig ve Ryan, 2006). Bu aşamada kavram ağırlıklı olarak mevcut durumu koruma, iyileşip eskiye dönme, etkileri değişim geçirmeden sönümleyebilme gibi özellikleriyle ve sabitlik-kararlılık nitelikleriyle ön plana çıkmaktadır (Holling, 1973). Fakat süreç içerisinde geçirdiği gelişmeler ile birlikte dengeye ulaşmayı ifade eden kavram; değişimleri yönetebilme, belirsizliklere karşı hazırlıklı ve istikrarlı kalabilme yeteneğini kazanmış ve etkiler karşısında esnek olabilme, yeni düzene ve sisteme uyarlanabilme özelliklerini kapsamı içerisine almıştır (Folke 2006; Adger, 2000; akt. Özyetgin Altun, 2011). Böylece sabitlik, kararlılık gibi özelliklerin yanı sıra uyum sağlama, değişim, dönüşüm, alternatif sistemler, ekstra kapasite gibi olgularla ilişkilendirilmeye başlamış ve kapsam olarak farklı boyutları ve özellikleri temsil eder hale gelmiştir. Bu kapsamda kavram zamanla farklı disiplinlerin ilgi alanı haline gelmiş, ekolojik sistem araştırmalarının yanı sıra diğer beşerî bilim dallarına, özellikle insan-doğal çevre etkileşimini içeren sosyolojik ve antropolojik araştırmalarda da ele alınmıştır (Folke, 2006). Kavram her ne kadar çalışma alanına göre değişiklik kazansa da Holling (1973)'in tanımladığı denge ve istikrarlılığın sağlanmasına yönelik temel yaklaşım korunmuştur (Folke, 2006). Bu kapsamda dayanıklılığın genel olarak, bir sistemin mevcut değerlerinin sorun ve potansiyellerinin anlaşılacak, gelecekte sistemi bekleyen sorunların tahmin edilebilmesi ve bilinmezliklere karşı hazırlıklı olunabilmesi ya da yeni sisteme uyarlanabilme yeteneği olarak kullanıldığı görülmektedir (Özyetgin Altun, 2011).

Günümüzde kentleşme eğiliminin pek çok yönüyle fırsat olarak değerlendirilirken aynı zamanda çeşitli tehlike ve riskleri de barındırması kentsel sistemlerin de dayanıklılık perspektifiyle ele alınmasının gerekliliğini göstermektedir. Bu noktada Tezer (2012) kentleri kırsal yerleşmelere karşı giderek daha çekici kılan nüfus yoğunluğu, ekonomik ve sosyo-kültürel hizmetler, gelişmiş alt yapı sistemleri gibi özelliklerin ve öte yandan sel, deprem, terör saldırıları vb. gibi olası krizlerin kentleri daha kırılgan hale getirdiğini belirtmiştir. Bu kapsamda kentlerin kırılganlıklarını geniş bir perspektifte ele alarak dayanıklı kentlere yönelik çalışmalar yapan çeşitli kuruluşların ortaya çıktığı görülmektedir. Çizelge 3.1'de söz konusu platformların kentsel dayanıklılığa yönelik tanımlamalarına yer verilmiştir.

Çizelge 3.1 : Kentsel dayanıklılık tanımlamaları (Figueiredo ve diğ, 2018; World Bank-GFDRR, 2015, s.80; akt. Tuğaç, 2019).

KURULUŞ	TANIMLAMA
BM-Habitat	Dayanıklılık, herhangi bir kentsel sistemin birden fazla şok ve strese dayanma ve hızla iyileşme ve kentsel servislerin sürekliliğini sağlama yeteneğidir.
Yerel Çevresel İnisiyatifler için Uluslararası Konsey (ICLEI)	Dayanıklı bir kent, temel işlevlerini, yapılarını ve kimliğini korurken, sürekli değişim karşısında uyum ve gelişmeyi sürdüren, herhangi bir şok veya stresin üstesinden gelmeye hazır bir kenttir. Dayanıklılık sağlamak, tehlike ve riskleri tanımlamayı ve değerlendirmeyi, kırılganlığı ve maruziyeti azaltmayı ve dayanıklılığı, uyum kapasitesini ve acil durum hazırlığını artırmayı gerektirir.
BM Afet Riski Azaltımı Ofisi (UNISDR)	Dayanıklılık, tehlikelere maruz kalan bir sistemin, topluluğun veya toplumun, tehlikenin etkilerine karşı temel yapılarının korunması ve restorasyonu da dahil olmak üzere, zamanında ve etkili bir şekilde dayanma, bu etkileri absorbe etme, bunlara uyum sağlama, dönüştürme ve geri kazanım yeteneği ve risk yönetimidir.
Rockefeller Vakfı	Dayanıklılık, bireylerin, toplulukların ve sistemlerin stres ve şoklar karşısında hayatta kalma, uyum sağlama ve büyüme ve hatta şartlar gerektirdiğinde dönüşüm yapma kapasitesidir.
Resilientcity.org	Dayanıklı kent, sosyal, ekonomik ve teknik sistemlerinin ve altyapılarının aynı fonksiyonları, yapıyı ve kimliği sürdürebilmelerini mümkün kılacak biçimde gelecekte karşılaşılacakları şokları ve stresleri absorbe etmek yönünde kapasitesini geliştirmiş kenttir.
Dünya Bankası	Dayanıklılık, işlevlerini korurken, insanların, toplumların ve ülkelerin olumsuz şoklardan kurtulma yetenekleri ile karakterize edilir.
USAID	Dayanıklılık, insanların, hane halklarının, toplumların, ülkelerin ve sistemlerin, şokları ve stresleri kronik kırılganlığı azaltacak ve kapsayıcı büyümeyi kolaylaştıracak şekilde hafifletme, uyarılma ve onlardan kurtulma kabiliyetidir.
100 Dayanıklı Kentler Ağı	Kentsel dayanıklılık, bir şehirdeki bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistemlerin, hangi tür kronik stres ve akut şoklara maruz kalırlarsa kalsınlar hayatta kalma, uyum sağlama ve gelişme kapasiteleridir.
Dayanıklı Avrupa	Kentsel dayanıklılık, bir şok ya da stresin ardından bunların etkilerinden, sıklığından veya büyüklüğünden bağımsız olarak, kentsel sistemlerin, toplulukların, bireylerin, kuruluşların ve işletmelerin iyileşme, işlevlerini sürdürme ve gelişme kapasitesidir.
Dayanıklılık için Küresel Birlik (AGIR)	Kentsel dayanıklılık, korunmasız hane halklarının, ailelerin, toplulukların ve sistemlerin belirsizlik ve şok riski ile karşı karşıya kalma, şoklara etkili bir şekilde dayanma ve bunlara cevap verme ve sürdürülebilir bir şekilde iyileşme ve uyum sağlama kapasitesidir.

Çizelge 3.1’de yer alan kuruluşlardan biri olan 100 Resilient Cities (100 Dayanıklı Kentler Ağı) 2013 yılından itibaren Rockefeller Kuruluşu’nun öncülüğünde kentsel dayanıklılığa yönelik çalışmalarını yürütmektedir. Kentsel dayanıklılığı “Kent içerisinde deneyimlenen her türlü kronik stres ve akut şoklara karşı bireylerin, toplulukların, kuruluşların, işletmelerin ve sistemlerin hayatta kalabilme kapasitesi” olarak tanımlamıştır (100 Resilient Cities, akt. Aydın, 2019). Bu yaklaşımla hem deprem, yangın, sel gibi beklenmedik olarak gerçekleşen “şoklar” hem de yoksulluk, işsizlik gibi kronikleşmiş “stresler” (sorunlar) kırılabilirlik perspektifi ile değerlendirilmiş, kentlerin kırılabilirlikleri fiziksel, toplumsal, ekolojik ve ekonomik perspektifte bütüncül şekilde ele alınarak Şekil 3.1’de belirtilen kırılabilirlik türleri oluşturulmuştur (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : 100 Resilient Cities tarafından belirlenen kırılabilirlik türleri (Turan ve Ayataç, 2021)

Şekil 3.1’de belirtilen tüm bu olası krizlere karşı kaynakların, yatırımların, altyapının, sosyal ağların ve yeniliklerin odağı olarak ele alınabilecek kentlerin aniden ortaya çıkan şoklar veya daha uzun dönemde gelişen streslerle kaybedilmemesi kentsel dayanıklılığın oluşturulmasını gerekli hale getirmektedir (Tuğaç, 2019). Benzer yaklaşımla kentlerin sürekli değişim ve dönüşüm geçiren karmaşık sosyal ekolojik sistemler olduğunu savunan Gleeson (2008), kentsel dayanıklılığın bu kentsel değişim ve dönüşümü kavramsallaştırmanın ve yönlendirmenin bir yolunu sağladığını iddia etmektedir. Bu kapsamda kentlerin geçirdiği değişim, gelişim ve dönüşüm süreçlerine karşın çeşitli kırılabilirliklerin, risklerin, belirsizliklerin ve krizlerin artış göstermesi,

dayanıklılık çalışmaları içinde kentlerin yer almasının kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir (Özyetgin Altun, 2011).

Bu bağlamda kentsel dayanıklılığa yönelik en sık kullanılan tanımlamaların; “Bir kentsel sistemin çeşitli skalalardaki şok ve streslere karşı durabilme kapasitesi”, “Kentlerin ve kent bölgelerinin farklı tipteki şoklardan ve streslerden kurtulma kapasitesi” ve “Şehirlerin yeni bir dizi yapı ve süreç etrafında yeniden örgütlenmeden önce değişimi tolere edebilme derecesi” olarak ele alındığı görülmektedir (Leichenko, 2011; Galderisi, 2013; Figueiredo ve diğ, 2018; Chelleri, 2012; Alberti ve diğ, 2003; Taşan ve diğ, 2013). Böylece kentsel dayanıklılığın da genel dayanıklılık literatüründe yer alan sağlamlık ve bozulmaya tepki verme hızı ile ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Şirin Dinçer (2016) bu tanımlamalara benzer şekilde kentsel sistemler açısından dayanıklılığın “değişime karşı koyma, değişimle baş edebilme ve bunların yanında gerekli durumlarda esneklik gösterebilme ve dönüşebilme yeteneğinin ölçüsü” anlamına geldiğini belirtmiştir. Şirin Dinçer (2016) aynı zamanda dayanıklılığın belirli bir afet üzerinden kayıpları azaltmanın yanı sıra daha çok bir sistemin performansını artırmaya yönelik çalışmalara odaklandığını belirtmiş ve kentsel dayanıklılığı; kentsel sistemlerin reaktiflik, adapte olabilme, toparlanabilme yeniden oluşma ve dönüşme kapasitelerini ortaya koyan çok disiplinli bir çerçeve olarak ifade etmiştir. Bu noktada kentsel dayanıklılık düşüncesinin kentlerin yeni süreçlere adapte olabilme, karşılaşılan kırılganlıklar karşısında fırsatlar yaratabilme ihtimali geleceğin kentleri için farklı açılımlar sağlamaktadır.

Dayanıklı kentlerin sahip oldukları nitelikler birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Örneğin Godschalk (2003) bu nitelikleri fazlalık (redundancy), çeşitlilik (diversity), verimlilik (efficiency), özerklik (autonomy), güç (strength), karşılıklı bağımlılık (interdependence), uyarlanabilirlik (adaptability) ve iş birliği (collaboration) olarak ele almış ve dayanıklı bir kentin söz konusu niteliklerle belirsizliğe uyum sağlayabileceğini savunmuştur (Godschalk 2003; Fleischhauer, 2008 akt. Tasan ve diğ, 2013). Çizelge 3.2’de farklı araştırmacıların dayanıklı kentlere yönelik belirledikleri nitelikler gösterilmektedir.

Çizelge 3.2 : Dayanıklı kent nitelikleri (Yaman Galantını, 2018)

YAZAR	DAYANIKLI KENT NİTELİKLERİ
Godschalk, 2003	Yedekli, Çeşitli, Verimli, Özerk, Güçlü, Birbirine Bağlı, Uyarlanabilir, İşbirlikçi
Wilbanks, 2009	Öngörme: Sorunlar, Fırsatlar ve Sürprizler için potansiyeller. Güvenlik açıklarını azaltma: Kalkınma Yolları, Sosyoekonomik koşullar ve Olası tehditlere karşı hassasiyetlerle ilgili. Yanıt verme: etkili, adil ve meşru bir şekilde. İyileşme: hızlı, daha iyi, daha güvenli ve daha adil
Ahsan, 2013	Esnek, Yedekli, Zengin kaynaklı, Duyarlı, Öğrenme Kapasitesi, Yerel ekosistemlere bağlı
Lu and Stead, 2013	Mevcut duruma dikkat, Eğilimlere ve gelecekteki tehditlere dikkat, Önceki deneyimlerden öğrenme yeteneği, Hedef belirleme yeteneği, Eylemleri başlatma yeteneği, Halkı dahil etme yeteneği
Yanez and Kernaghan, 2013	Yedekli ve çeşitli, Esnek, Etkileşimli ve çok seviyeli, Öğrenme kapasitesi ve bilgi çoğulculuğu, Duyarlı, Zengin kaynaklı ve ağ bağlantılı

Kentsel dayanıklılığa yönelik çalışmalar incelendiğinde; genellikle kavramın tek bir boyutuna odaklanıldığı (Tuğaç, 2019) ve aynı zamanda kavramın ağırlıklı olarak fiziksel boyutu ile ele alındığı ve sosyal boyutun daha arka planda kaldığı görülmektedir. Fakat günümüzde bir kentin dayanıklılığından söz edebilmek için kavramın fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır (Galderisi, 2013) (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Kentsel Dayanıklılığın 4 boyutu (OECD Resilient Cities Report, 2016).

Bu kapsamda bu çalışma, planlama çerçevesinde önemli çözümlemeler bulundurduğu düşüncesiyle dayanıklılık kavramının sosyal boyutu üzerine odaklanmaktadır.

3.2 Sosyal Dayanıklılık Kavramı ve Sosyal Dayanıklılığı Mahallede Arama Gerekliliği

Sosyal dayanıklılık kavramı Adger (2000) tarafından “grupların ya da toplumların çevresel, sosyal ve politik değişimler sürecinde ortaya çıkan gerilim ve karışıklıklarla başa çıkabilme yeteneği” olarak tanımlanmıştır. Glavovic ve diğ., (2003) ise sosyal dayanıklılığın “değişimi emme kapasitesi, sürprizlerle veya rahatsızlıklarla başa çıkma yeteneği” anlamına geldiğini belirtmiştir. Sosyal dayanıklılık da genel dayanıklılık yaklaşımında olduğu gibi ekonomik, mekânsal ve sosyal boyutları ile bütüncül bir şekilde ele alınması gereken bir kavram olduğu için sosyal dayanıklılığa yönelik parametreler oluşturmanın zor olduğunu ileri sürülmüştür (Adger, 2000). Fakat sosyal dayanıklılığın topluluk düzeyinde tanımlandığını belirten Adger (2000) bu kapsamda kavramın temel olarak “topluluk” ve “toplulukların sosyal sermayesi” ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu noktada dinamik bir yapı olması sebebiyle sürekli değişiklik gösteren topluluğun sosyal dayanıklılık kapsamında şok ve streslerle başa çıkabilme kapasitesi önem kazanmaktadır (Adger, 2002).

Altay (2011) kentsel sistemlere yönelik farklı çalışmalarda sosyal dayanıklılığın belli başlı bazı parametreler üzerinden ele alındığını belirtmiş ve bu bileşenleri ekonomik bileşenler, sosyal sermaye, kurumsal yapı, katılım-yönetim ve demografik parametreler olmak üzere beş başlık altında ele almıştır. Bu doğrultuda Adger (2002)’in ifadesiyle “toplulukların geçim kaynaklarının sürdürülebilirliğini korurken dış değişiklikleri ve stresleri absorbe etme yeteneği” olarak tanımlanan sosyal dayanıklılığın ilk olarak “ekonomik bileşenlerle” ele alındığı belirtilmiştir (Altay, 2011). Ekonomik bileşenlerden sonra sosyal dayanıklılıkla ele alınan en yaygın bileşen “sosyal sermayeye” yöneliktir. “Güven normları”, “bilgi aktarımı”, “iletişim ağları”, “kolektif eylem” gibi bileşenlere dayanan sosyal sermaye, topluluğun kendi kendini düzenlemesine katkıda bulunarak, topluluğun uyum sağlama kapasitesini ve streslerle başa çıkabilme yeteneğini arttırmaktadır (Pelling, 2003; Nelson ve diğ., 2007). Sosyal dayanıklılıkla ele alınan diğer bir yaygın bileşen ise “katılım ve yönetim”dir. Pelling (2003) “olumlu ve kapsayıcı sosyal örgütlenme ve liderliğin varlığı” toplumların kırılganlığını azalttığını ve katılımın toplulukların dış müdahalelere karşı yanıt

vermesini sağlayarak topluluklar için uyarlanabilir potansiyel oluşturduğunu belirtmiştir. Altay (2011) son olarak Adger (2000), Pelling (2003), Nelson ve diğ. (2007)'nin çalışmaları doğrultusunda sosyal dayanıklılığın “demografik göstergeler” üzerinden takip edilebileceğini belirtmiştir. Bu noktada topluluğu oluşturan nüfusun yaş durumu, eğitim seviyesi, gelir durumu, işgücü dağılımı gibi özelliklerinin sosyal dayanıklılıkla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Aydın, 2019).

Her ne kadar sosyal dayanıklılığa ilişkin genel kabullerin belirlenmesinin mümkün olmayacağı belirtilmiş olsa da literatürde belirli özellikler üzerinde durulduğu görülmektedir. Eraydın ve Taşan (2013) da bu noktada Adger (2000)'e benzer yaklaşımla bu özelliklerin daha çok “toplum olma bilinci”, “kolektif hareket edebilme yatkınlığı” ve “ortak yaşamın gerekliliği” konularına yönelik olduğunu belirtmiştir. Keck ve Sakdapolrak, (2013) ise sosyal dayanıklılığı farklı kapasiteler üzerinden ele almış ve bu kapasiteleri “baş edebilme (coping)”, “uyarlanabilir (adaptive)” ve “dönüşebilir (transformative)” olarak sınıflandırmıştır. Baş edebilme kapasitesi; toplumsal aktörlerin aniden meydana gelen olumsuzlukların üstesinden gelebilme yeteneğini ifade ederken, uyarlanabilir kapasite; geçmişteki deneyimlerden sağlanan öğrenme süreçleriyle gelecekte oluşabilecek yeni değişimlere adaptasyon yeteneğini ve dönüşebilir kapasite ise; olası krizlere karşı toplumsal boyutta sürdürülebilirliği ve bireysel refahı geliştirebilmeyi sağlama yeteneğini ifade etmektedir (Keck ve Sakdapolrak, 2013). Bu noktada sosyal dayanıklılığın olası krizlere-değişimlere duyarlı yapısı ve krizi fırsata çevirebilme durumu önem kazanmakta, “sosyal öğrenme”, “katılımcı karar alma” ve “kolektif dönüşümler” gibi kavramlar sosyal dayanıklılıkla ilişkilendirilmektedir (Keck ve Sakdapolrak, 2013).

Günümüzde kent mekânına ve topluluğa yönelik artan kırılganlıklar karşısında sosyal dayanıklılığı oluşturmak bir kaynak olarak görülmeye başlamış (Pelling, 2003) ve toplulukların gücü karşılaşılan zorlukların üstesinden gelme noktasında bir araç haline gelmeye başlamıştır (Çakır, 2009; Altay, 2011). Çünkü sosyal dayanıklılık içinde bulunduğu toplumun toplum olma hissini, aidiyetini, kültürel kimliğini ve sosyal uyum yeteneğini arttırmakta ve daha bilinçli, aktif, kolektif, öğrenen bir topluluk oluşturmaktadır. Bunu yaparken aynı zaman fiziksel mekâna da katkı sağlamakta ve bu nedenle şehircilik perspektifinde ele alınması gereken bir konu haline gelmektedir. Günümüz kentlerinin pek çok kırılganlıkla karşı karşıya kaldığı genel bir kabul olarak ele alındığında; kentlerin dayanıklılık perspektifi ile ve özellikle şehircilik

çalışmalarında ihmal edildiği düşünülen sosyal dayanıklılıkla ele alınması kritik bir önem kazanmaktadır. Bu noktada Türkoğlu (2014) da kentlerin dayanıklı olmasının o şehirdeki toplulukların bir krize veya afetlere karşı direnme, uyum sağlama ve kolaylıkla hareket edebilme yetenekleriyle ilişkili olduğunu belirterek, göz ardı edilen sosyal boyuta vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda dayanıklılığı fizik mekâna ilişkin planlama ve tasarım kararları üretmenin ötesinde dayanıklı ve sürdürülebilir topluluklar gibi farklı anahtar kavramlarla ele almak gerekmektedir. Bu kapsamda mahalle uygun bir çalışma ölçeği olarak değerlendirilebilmektedir.

Mahallenin geçirdiği değişim süreci göz önünde bulundurulduğunda; mahallenin kazandığı yeni anlamıyla kentsel sorunlara çözüm sağlayabileceğine yönelik yaklaşımlar üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşımların gelişmesinin nedeni; mahallenin taşıdığı nitelikler ve ölçeği bakımından geçmişten günümüze şehircilik çalışmalarında uygun ölçeği sunmasının yanı sıra bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birtakım fırsatları doğurmasıdır. Aynı zamanda geleneksel mahallenin yok olduğuna yönelik kabullerin “eski mahalleye özlem” gibi nostaljik duyguları oluşturması ve böylece mahallenin güncel bir konu olarak ele alınmaya devam etmesidir. Bu kapsamda sosyal dayanıklılık kavramını mahalle ile ele alma gereksinimi; bu uğraşın zaman içerisinde değişen ve dinamik olan süreçlere sosyal ve çevresel olarak adapte olabilen, kültürlerini, kimliklerini koruyan mekânlar üreterek, mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceği düşüncesidir. Bu düşünce doğrultusunda bu çalışma yeni bir kavram arayışı olarak sosyal dayanıklı mahalle kavramına yönelik incelemelerde bulunarak sosyal dayanıklı mahalle parametreleri geliştirmektedir.

3.3 Sosyal Dayanıklı Mahalle Parametrelerinin Tanımı

Sosyal dayanıklı mahalle parametreleri sosyal dayanıklılığa yönelik incelemelerin yanı sıra dayanıklılık ve sürdürülebilirlik literatür araştırmasıyla oluşturulmuş ve belirli çalışmalar üzerinde durulan ilkeler doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu çalışmalardan biri sürdürülebilir topluluklara yönelik çalışmaları olan Hempel’dir. Hempel 1996 ve 1998 yıllarında gerçekleştirdiği çalışmalarında bireylerin birbirlerine karşı sorumluluk sahibi olması, eğitim-yönetim-sivil toplum sistemlerinin gelişmesi ve ayrıca fizik mekâna yönelik olarak arazi kullanımı, ulaşım planlaması, gündelik ihtiyaçların giderildiği merkez kurgusu ve mimarinin ideal bir sürdürülebilir topluluk

oluşturmada kritik öneme sahip olduğunu belirtmiş ve bu parametrelerin mahallenin yaşanabilirliğini arttırdığını ifade etmiştir. Hempel (1999) ilerleyen süreçte ise topluluk sürdürülebilirliğine yönelik dört yaklaşım geliştirmiş ve bu yaklaşımları “sermaye”, “kentsel tasarım”, “ekosistem yönetimi” ve “metropolitan yönetimi” adı altında ele almıştır. Sosyal dayanıklılığa yönelik literatür araştırması göz önünde bulundurulduğunda özellikle sermaye ve kentsel tasarıma yönelik ele alınan bileşenler sosyal dayanıklı mahalle parametrelerini oluşturmada yol gösterici olarak değerlendirilmiştir. Sermaye farklı araştırmacılar tarafından farklı kategorilerde ele alınmaktadır. Örneğin; Bourdieu sermayeyi (1986) sosyal sermaye, ekonomik sermaye ve kültürel sermaye olarak kategorize ederken, Serageldin (1995) ise doğal sermaye, insan yapımı sermaye, insan sermayesi ve sosyal sermaye olarak kategorize etmiştir. Sürdürülebilir topluluk ve dayanıklılık literatürü özelinde sosyal sermaye kritik öneme sahip olmaktadır.

Sosyal sermaye, güven ve sosyal ağlardan oluşan, toplumsal dayanışma ve iş birliğini kolaylaştıran, toplumun ekonomik üretkenliğini ve verimliliğini artıran, toplumsal yapıyı sağlıklı işler hale getirerek güçlendiren bir unsur olarak ele alınmaktadır (Şan ve Şimşek, 2011). Sosyal sermaye güven, sosyal ağ, katılım, sosyal adalet, sosyal etkileşim, kolektif kimlik, işbirlikçi eylem, paylaşılan hedefler, aidiyet, gibi parametreleri kapsamaktadır (Imrie ve Raco, 2003; Flora, 2007; Putnam, 2000 akt. Özden, 2013). Putnam’a göre sosyal sermaye kavramının bugünkü anlamıyla ilk kullanımının sahibi olan Jane Jacobs (1961) şehirlerdeki komşuluk ilişkilerinin güven, iş birliği ve kolektif eylemin temelini oluşturduğuna işaret etmek üzere sosyal sermaye kavramını kullanmıştır (Harriss ve De Renzio, 2010 akt. Şan ve Şimşek, 2011). Sosyal sermaye topluluk üyelerinin kendi ortak amaçlarını nasıl ortaya çıkarabileceklerine, bu amaçlara ulaşmak için nasıl iş birliği yapabileceklerine ve kendi topluluklarındaki zorluklarla nasıl baş edebileceklerine yönelik olduğu için sürdürülebilirlik ve dayanıklılık literatüründe de sıklıkla ele alınmaktadır (Ekins ve Medhurst, 2006 akt. Özden, 2013). Bu kapsamda Jacobs (2007) farklı kategorilerdeki sermayelerin etkileşimi ile oluşan “topluluk sermayesi”nin toplulukların nasıl sürdürülebileceğini anlayıp analiz etmek açısından önem kazandığını belirtmiştir. Topluluk sermayesinin azalmasının kentsel alanlarda sosyal dışlanma, izolasyon, yabancılaşma, kentsel yoksulluk ve yoksunluk gibi sorunlara yol açabileceğini öne sürmüştür. Aynı zamanda “topluluk sermayelerinin planlama aracı” olarak kullanılabileceği, topluluğun güçlü ve

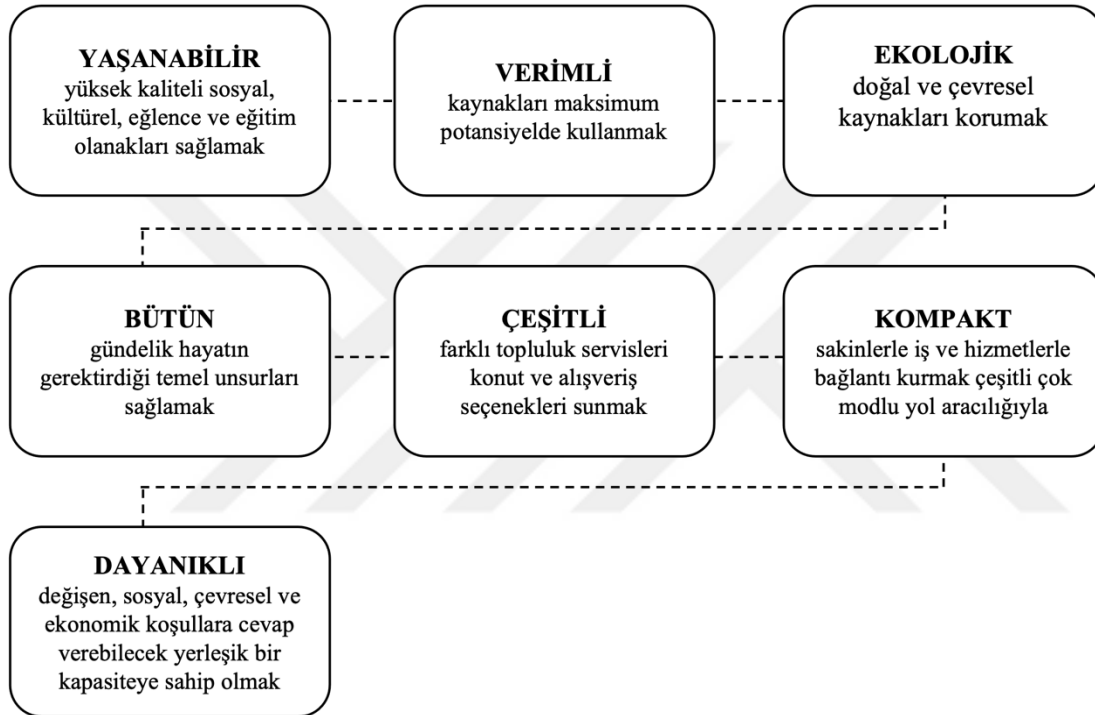
zayıf yönlerinin, fırsat ve tehditlerinin neler olduğunu, hangi konularda eksiklik olduğunu bulmayı sağlayabileceğini ifade etmiştir (Jacobs, 2007).

Hempel (1999) “kentsel tasarım” olarak ele aldığı ikinci yaklaşımında ise sürdürülebilirliğin fiziksel mekânla ilişkisine yönelik incelemelere yer vermiştir. Bu nedenle sürdürülebilir topluluğa yönelik yaklaşımlar bağlamında kompakt şehir (the compact city), çok merkezli şehir (the polycentric city), sürdürülebilir kentsel mahalle (the sustainable urban neighbourhood) gibi pek çok kentsel tasarım yaklaşımını incelemiştir. Sonrasında ise tüm yaklaşımların ortak noktada “karma kullanım”, “konut”, “ulaşım ve erişilebilirlik”, “topluluk hizmetleri”, “yürünebilirlik ve otomobil bağımlılığı”, “sosyal etkileşim”, “çevresel kalite”, “yönetişim” ve “verimli enerji kullanımı” gibi konulara vurgu yaptığı sonucuna varmıştır (Hempel, 1999; akt. Özden, 2013).

Kline (1996) Hempel’e benzer yaklaşımla sürdürülebilir toplulukları dört ilke altında ele almış ve bu dört ilke birbiriyle ilişkisinin ne kadar güçlü olursa topluluğun da o kadar sürdürülebilir olduğunu savunmuştur. Bu ilkeleri “ekolojik bütünlük” (ecological integrity), “ekonomik güvenlik” (economic security), “yüksek yaşam kalitesi seviyeleri” (high levels of quality of life) ve “ek sorumlulukla vatandaş güçlendirme” (citizen empowerment with added responsibility) olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşımlarda söz konusu ilkelerin yerden bağımsız şekilde tek bir doğru olarak tanımlanamayacağı dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle bir topluluğun sürdürülebilirliğini sağlamada bu ilkelerden yararlanılabilmesi için öncelikle o topluluğun yaşadığı yerin yerel özellikleri, fiziksel çevresi, sosyo-kültürel yapısı gibi pek çok özelliğin yani “topluluğun özgün bağlamının” dikkate alınması gerekmektedir (Partnership for Sustainable Communities, 2013). Benzer yaklaşımla Aydın (2019) da toplumun mevcut yapısının analizi ve barındırdığı kırılganlıklarının tespitinde, yerel ölçeğin gerekliliğinden söz etmiş, mekâna ve zamana göre değişiklik gösteren toplumsal dinamiklerin, yere özgü niteliklerin anlaşılmasıyla anlamlandırılabilceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda Aydın (2019)’a göre bir topluluk için kırılganlık olan herhangi bir özellik, başka bir topluluğu güçlendirebilmekte ve dolayısıyla sosyal dayanıklılığı ele alırken normlar, kültürel yapı, değerler, inanç gibi farklı birçok boyutta yere özgü değerlendirmeler gerekli hale gelmektedir.

İncelenen bir başka çalışmada sürdürülebilir bir mahalleyi “sosyal olarak uyumlu, çevresel açıdan sağlam ve ekonomik olarak uygulanabilir, tüm sakinler için yüksek bir

yaşam kalitesi sağlayan ve aynı zamanda çevrenin genel sağlığına olumlu katkıda bulunarak gelecek nesillere miras” olarak tanımlayan Kellet ve diğ, (2009) yedi ilke üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu ilkeler; “yaşanabilir”, “verimli”, “ekolojik”, “bütün”, “çeşitlilik”, “kompakt” ve “dayanıklı” olarak ele alınmıştır. Kellet ve diğ, (2009)’ne göre Şekil 3.3’te belirtildiği gibi yaşanabilirliği gözeten, kaynakları maksimum potansiyelde kullanarak koruyan, farklı topluluk grupları için gündelik hayatın gerektirdiği temel unsurları bulunduran ve değişen koşullara uyum sağlayacak kapasiteye sahip olan sürdürülebilir mahalle bileşenleri önem kazanmaktadır.

Şekil 3.3 : Sürdürülebilir mahalle bileşenleri (Kellett ve diğ, 2009)

Dempsey ve diğ, (2011)’nin gerçekleştirdiği sürdürülebilirliğin sosyal boyutuna ilişkin çalışmasında literatür incelemesi kapsamında sosyal sürdürülebilirlikte etkili faktörlere yönelik çizelge oluşturulmuştur (Çizelge 3.2). Çizelge 3.2’de belirtilen faktörler fiziksel ve fiziksel olmayan faktörler olarak ele alınmıştır. Fiziksel faktörlerde “mahalle”, “erişilebilirlik”, “kamusal alan” gibi etkenler öne çıkarken fiziksel olmayan faktörlerde “topluluk”, “katılım”, “aktif topluluk kuruluşları”, “sosyal etkileşim” ve “sosyal sermaye” gibi etkenlerin öne çıktığı görülmektedir.

Çizelge 3.3 : Kentsel sosyal sürdürülebilirlik literatür incelemesinde tanımlanan faktörler (Dempsey ve diğ. 2011)

FİZİKSEL OLMAYAN FAKTÖRLER	FİZİKSEL FAKTÖRLER
• Eğitim ve öğretim • Sosyal adalet • Sosyal • Katılım ve yerel demokrasi • Sağlık, yaşam kalitesi ve refah • Sosyal kapsayıcılık • Sosyal sermaye • Topluluk • Güven • Adil gelir dağılımı • Toplumsal düzen • Sosyal dayanışma • Topluluk uyumu • Sosyal ağlar • Sosyal etkileşim • Topluluk ve aidiyet duygusu • İş • Konut istikrarı • Aktif topluluk kuruluşları	• Çekici kamusal alan • Uygun konut • Yerel çevre kalitesi • Erişilebilirlik • Sürdürülebilir kentsel tasarım • Mahalle • Yaya dostu yürünebilir mahalle

Dempsey ve diğ, (2011) Çizelge 3.3'te belirttiği incelemeden sonra topluluğun sürdürülebilirliğinin, sosyal yaşamın kolektif yönleriyle ilişkili olduğunu belirtmiş ve mahalle ölçeğinde topluluk sürdürülebilirliğini incelemek için belirli ilkeler tanımlamıştır. Bu ilkeler “sosyal etkileşim-sosyal ağlar”, “kolektif gruplara ve ağlara katılım”, “topluluk istikrarı”, “gurur-yer duygusu” ve “emniyet-güvenlik” olmak üzere beş başlık altında ele alınmıştır.

Sosyal bilimci Breton (2001) ise dayanıklı mahalleye yönelik gerçekleştiği çalışmasında mahallenin dayanıklılığının başlangıçtaki denge durumunun istikrarına bağlı olduğu ve sosyal sermayesi yüksek olan mahallelerin denge durumunu koruma konusunda daha başarılı olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda dayanıklı mahallelerin özelliklerini dört ana başlık altında analiz etmiştir. Bunlar “yerel komşuluk ağları”, “aktif yerel gönüllü dernekler”, “yerel örgütlerin istikrarı ve bağlantılılığı” ve “yeterli sosyal-fiziksel altyapıdır”. İlk başlık olan yerel komşuluk ağları kendilerini komşu olarak tanımlayan, duygusal olarak birbirine bağlı hisseden ve yaşlı bir komşunun alışverişini yapmak ya da mahalle ile ilgili konuları paylaşmak gibi basit komşu davranışlarında bulunan bireylerin oluşturduğu ağ olarak ele alınmıştır (Breton, 2001, s. 23). Bu noktada Granovetter (1973)'ın akrabalık ve samimi dostluk gibi güçlü kişiler

arası bağlardan ziyade tanıdıklık gibi “zayıf bağlar”ın topluluk uyumu (community cohesion) ve kolektif eylemin (collective action) sürdürülmesinde daha önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Kişiler arası altyapı, mahalleleri yalnızca coğrafi terimler olarak tanımlamak yerine ilişkisel olarak tanımlamakta ve Breton (2001)’a göre bu ilişkiler ve davranışlar yüksek sosyal sermaye oluşturarak iş birliğini desteklemekte ve mahallenin dayanıklılığını arttırmaktadır. Benzer bir yaklaşımla Putnam (1993) da mahallede bir problemin ortaya çıkması durumunda bu problemleri tartışmanın ve onunla başa çıkabilmek birbirine yabancı olan kişiler için çok zor ve maliyetli olduğunu belirtmekte ve tanıdıklığın önemine vurgu yapmaktadır. Bu noktada Coleman (1990) söz edilen yerel komşuluk ağlarının, güvenin ve sosyal sermayenin güçlü olduğu mahallelerin olumsuzluklara dayanma ve denge halini bulma yeteneğini güçlendirdiğini ifade etmiştir. Yerel komşuluk ağlarını güçlü tutmaya yönelik etkenler incelendiğinde ise “yerleşik nüfusun istikrarı”, “aynı değerleri paylaşmak”, “topluluk hissi”, “aidiyet duygusu” ve “heterojenlik” gibi ilkelere söz edildiği görülmektedir.

Breton (2001)’ın ikinci başlık olarak ele aldığı aktif yerel gönüllü dernekler, toplumun problemlerini çözmek için harekete geçmesi ve katılım istekliliği ile ilişkili olarak açıklanmaktadır. Bu noktada Chavis ve Wandersman (1990) katılımın topluluk hissini güçlendirdiğini ve mahallenin sorunlarla başa çıkma kapasitesini arttırarak dayanıklılığa katkı sağladığını belirtmektedir. Breton (2001) bu kapsamda çalışmasında katılımın üç farklı karakterde ortaya çıktığını ifade etmektedir (Çizelge 3.4). Bu kapsamda katılımın ne gibi amaçlar doğrultusunda gerçekleştiği belirtilmektedir.

Çizelge 3.4 : Breton (2001)’a göre katılımın ortaya çıkış karakterleri

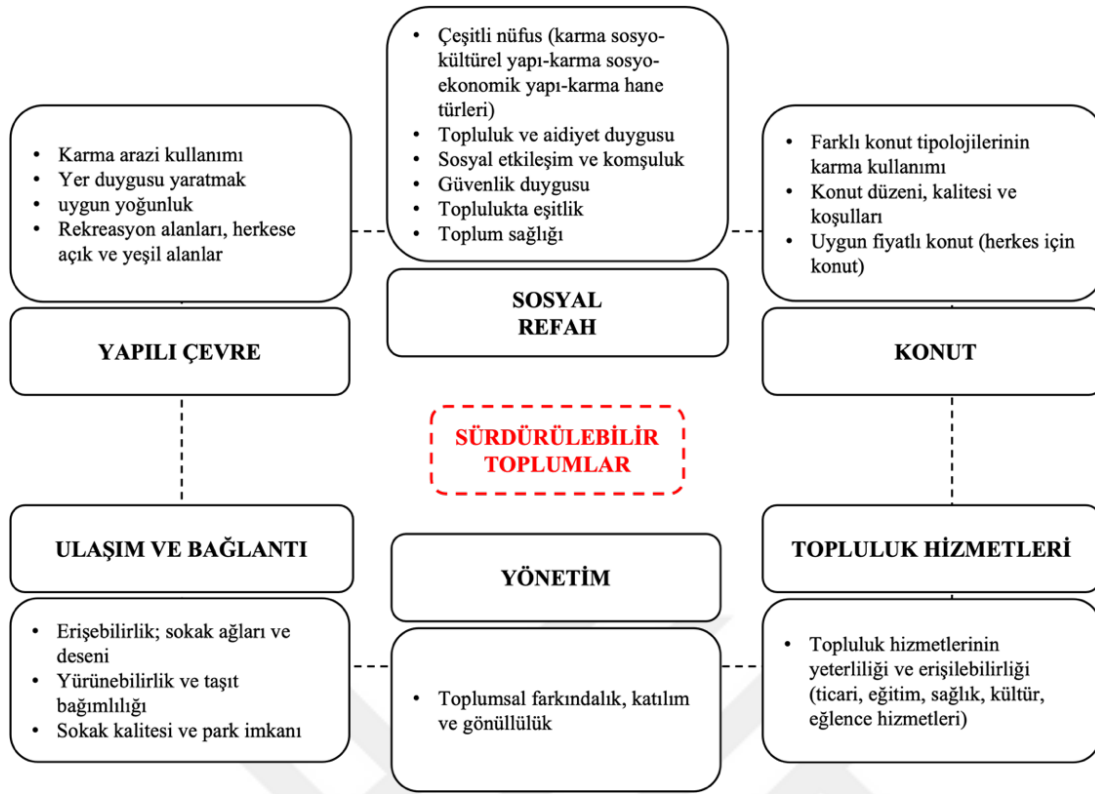
Amaca yönelik	Mahalleyi geliştirmek, katkıda bulunmak amaçlı katılım <i>Genel olarak bu insanların daha güçlü kaynaklara- fırsatlara sahip, mahallenin doğal liderleri, yardımcıları ya da öncüleri olduğu düşünülebilir.</i>
Birlik olmaya yönelik	Arkadaşlık kurmak ya da sosyalleşmek için katılım
Sonuca yönelik	Somut bir ödüle sahip olmak amaçlı katılım <i>Genel olarak daha güçsüz grupların durumlarını iyileştirmeyi ümit ederek katılıma açık olduğu düşünülebilir.</i>

Üçüncü başlık olan yerel örgütlerin istikrarı ve bağlantılılığı bireylerin mahallesini ve komşularını önemseme kültürünü geliştirmeye yardımcı olması yönüyle

ilişkilendirilmiştir. Mahallelerde kullanımların bir arada konumlandığı merkezin varlığı, paylaşılan değerlerin oluşu, okul gibi kamusal alanların olağan işlevleri dışında farklı yerel etkinliklere ev sahipliği yaparak herkesi bir araya getirmesi tehditlere, kırılganlıklara karşı direnmeye daha istekli bir mahalle oluşmasına yardımcı olmaktadır (Barry, 1994; Breton, 2001). Böylece mahalleyi bir araya getiren alternatif kamusal alanların önemine dikkat çekilmektedir. Son başlık ise yeterli sosyal-fiziksel altyapı ile ilişkilidir. Wallace (1990) yerel komşuluk ağlarının ve gönüllü derneklere katılan bireylerin varlığının dayanıklı bir mahalle için kuşkusuz gerek olduğunu, ancak fiziksel ve sosyal altyapı olmadığı takdirde bu ilişkilerin önemini yitirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle mahallede yer alan sosyo-kültürel servislerin yeterli oluşu kritik öneme sahip olmakta ve mahallenin dayanıklılığında söz edebilmek için hem fizik mekân anlamda hem de toplumsal anlamda beslemeli bir ilişkinin kurulması önem taşımaktadır.

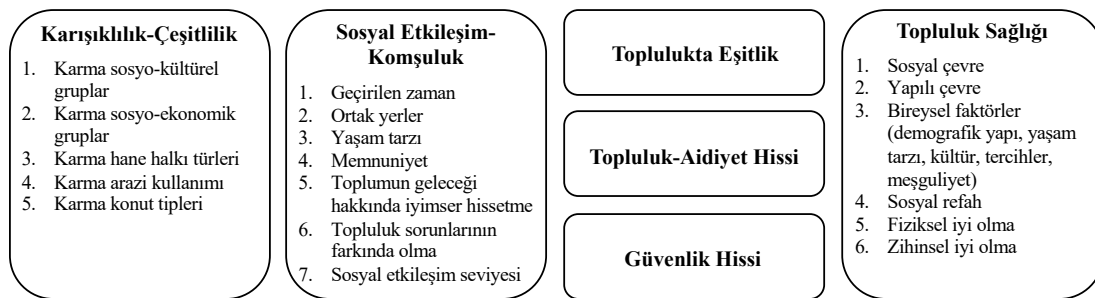
Özbek Eren (2012)'in yere bağlılık ile kültürel sürdürülebilirliğin ilişkisine yönelik gerçekleştirdiği çalışmasında ise; mahalle ölçeğinde yere bağlılık parametrelerini “doğal çevre”, “yapılı çevre”, “sosyo-kültürel çevre” ve “algısal çevre” başlıkları altında ele almıştır. Özbek Eren (2012) diğer çalışmalarla benzer şekilde fiziksel anlamda “yürünebilirlik”, “servislere erişim”, “mahalle sınırı”, “merkez tipolojisi”, “topoğrafya ile uyum” gibi konular üzerinde dururken, toplumsal anlamda “çeşitlilik”, “katılım”, “kolektif hafıza” gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır.

Özden (2013) sürdürülebilir topluluklara yönelik gerçekleştirdiği çalışmasında sürdürülebilir toplulukları altı ana başlık üzerinden ele almıştır. Bu başlıklar “sosyal refah”, “yapılı çevre”, “konut”, “ulaşım ve bağlantı”, “toplum hizmetleri” ve “yönetişim” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Şekil 3.4'te söz konusu başlıklar ve içerdikleri ilkeler gösterilmiştir.

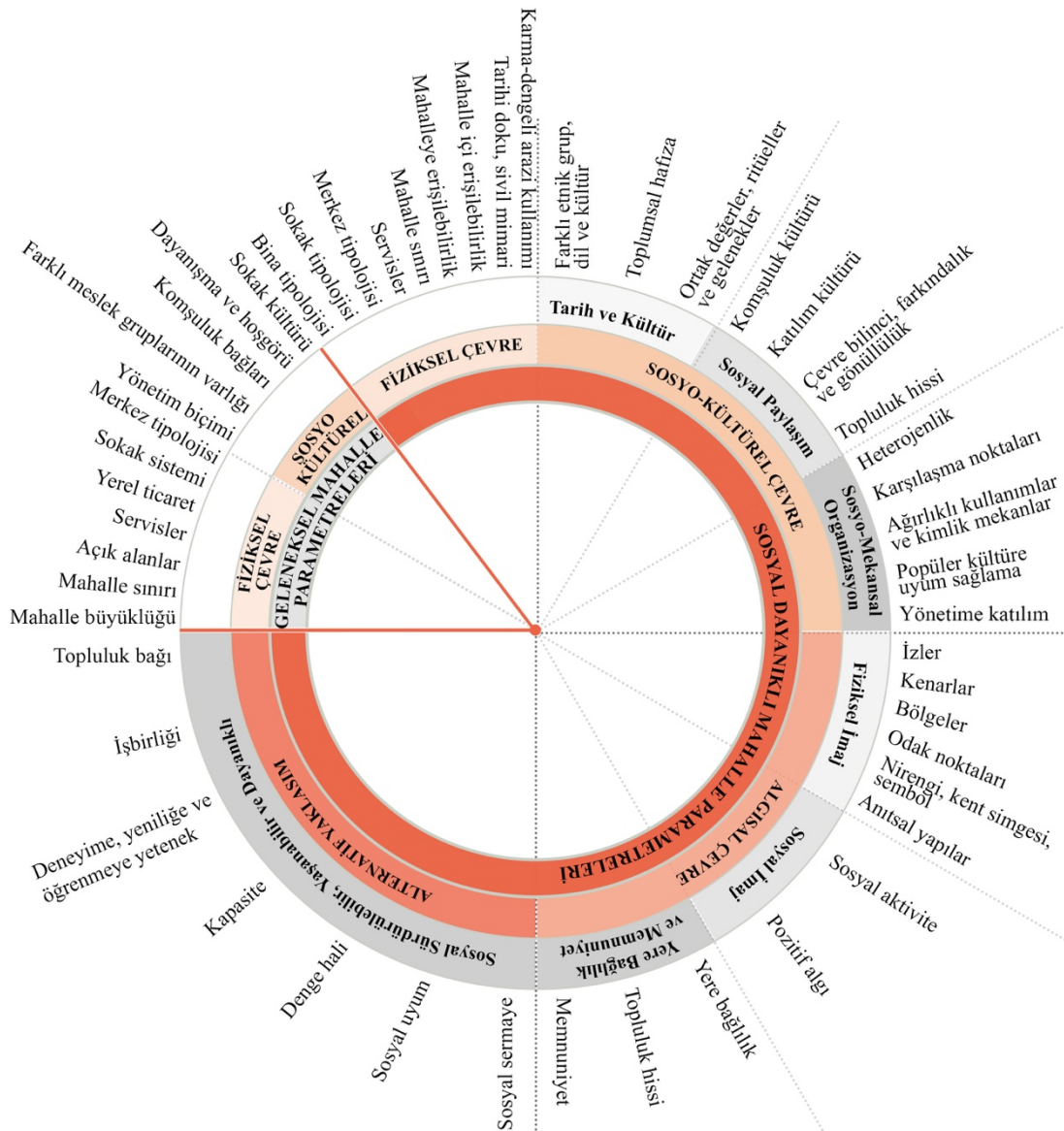
Şekil 3.4 : Özden (2013)' e göre sürdürülebilir topluluk parametreleri

Özden'in oluşturduğu sürdürülebilir topluluk parametrelerinden özellikle sosyal refah altında ele alınan ilkeler sosyal dayanıklı mahalle kapsamında önem taşımaktadır. Bu noktada Özden (2013)'e göre "çeşitlilik", "sosyal etkileşim-komşuluk", "topluluk-aidiyet hissi" ve "güvenlik hissi" sürdürülebilir toplumu oluşturan etkenler arasında yer almaktadır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 : Özden (2013)'e göre sosyal refah bileşenleri

Dayanıklı mahalle ve sürdürülebilir topluluklara ilişkin çalışmalar incelendiğinde fiziksel mekâna ve toplumsal yapıyla ilgili belli parametrelerin tekrar ettiği görülmektedir. Bu parametreler fiziksel mekân anlamında servisler, karma arazi kullanımı, yürünebilirlik iken toplumsal anlamda komşuluk, topluluk hissi, çeşitlilik ve sosyal sermayedir. Bu kapsamda sosyal dayanıklı mahalle kavramı ile

Şekil 3.7 : Sosyal dayanıklı mahalle parametreleri⁶

3.3.1 Fiziksel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Fiziksel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri Perry (1929)'nin oluşturduğu ve süreç içerisinde gelişen komşuluk biriminde yer alan ilkelere yönelik oluşturulmuştur. Bu parametreler “bina tipolojisi, sokak tipolojisi, merkez tipolojisi, servisler, mahalle sınırı, mahalleye erişilebilirlik, mahalle içi erişilebilirlik, tarihi doku, sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları ve karma-dengeli arazi kullanımı” olarak ele alınmıştır. Söz konusu parametreler ve bu parametrelerin ne anlamda ele alındığı Çizelge 3.5’te belirtilmiştir.

⁶ Sosyal dayanıklı mahalle parametreleri Breton (2001), Dempsey ve diğ. (2009), Hempel (1996, 1998, 1999), Kellett ve diğ. (2009), Özbek Eren (2012, 2017) ve Özden (2013)’in çalışmaları doğrultusunda oluşturulmuştur.

Çizelge 3.5 : Fiziksel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Fiziksel Çevreye Yönelik Sosyal Dayanıklı Mahalle Parametreleri	
Bina Tipolojisi	İlgi çekici yerel mimarinin varlığı
Sokak tipolojisi	İnsan ölçeğinde, yürümeye teşvik eden, farklı eylemlere ve kamusalılıklara imkân tanıyan sokak tipolojisi
Merkez tipolojisi	Geleneksel anlamda söz edilen gündelik hayata yönelik ihtiyaçların giderildiği, çeşitli kullanımların ilişkili olarak bir arada yer seçtiği bir kurgu
Servisler	Çeşitli, yeterli, erişilebilir sosyo-kültürel donatılar ve günlük ihtiyaçların giderilebileceği yerel ticaret
Mahalle sınırı	İdari olarak oluşturulan sınırlar yerine mekândaki farklılıklarla algılanabilen sınırlar -mahallenin nerede başlayıp nerede bittiğini tarifleyebilmek-
Mahalleye erişilebilirlik	Mahallenin kent ile etkileşimi açısından erişilebilir olması
Mahalle içi erişilebilirlik	Mahalle içinde tüm servislere erişim
Tarihi doku, sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları	Mahallenin bağlamını oluşturan tarihin, kültürün ve kimliğin mekân üzerinden okunabildiği doku
Karma-dengeli arazi kullanımı	Farklı kullanımların-işlevlerin bir arada yer aldığı, farklı sosyo-ekonomik gruplara yönelik konut tipolojileri ve mekân biçimi

3.3.2 Sosyo-kültürel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Sosyo-kültürel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri “tarih ve kültür”, “sosyal paylaşım” ve “sosyo-mekânsal organizasyon” başlıkları altında ele alınmıştır. Tarih ve kültür başlığı mekânın tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısının mekânda oluşturduğu özgünlüklere ilişkin olarak ele alınabilecek “farklı etnik grup, dil ve kültür”, “toplumsal hafıza” ve “ortak değerler, ritüeller ve gelenekler” parametreleri içermektedir. İkinci başlık olan sosyal paylaşım ise aynı mekânı paylaşan bireylerin aralarında kurduğu iletişime bağlı olarak çevresini önemseme kültürüne ilişkin “komşuluk kültürü”, “katılım kültürü”, “çevre bilinci, farkındalık ve gönüllülük”, “topluluk hissi” parametrelerini içermektedir. Sosyo-mekânsal organizasyon başlığı ise “heterojenlik”, “karşılaşma noktaları”, “ağırlıklı kullanımlar

ve kimlik mekânlar”, “popüler kültüre uyum sağlama” ve “yönetime katılım” parametrelerini kapsamaktadır (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6 : Sosyo-kültürel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Sosyo-kültürel Çevreye Yönelik Sosyal Dayanıklı Mahalle Parametreleri		
Tarih ve Kültür	Farklı etnik grup, dil ve kültür	Farklı etnik grupların ve kültürlerin bir arada yer aldığı
	Toplumsal hafıza	Topluluğu oluşturan olayların, anıların, değerlerin vb. varlığı
	Ortak değerler, ritüeller ve gelenekler	Aynı değerlerin, ritüellerin ve geleneklerin paylaşarak topluluk arasında etkileşimi-birliği güçlendirmesi ve mahallenin sosyal sermayesini yükseltmesi
Sosyal Paylaşım	Komşuluk kültürü	Komşuluk ilişkilerinin devamlılığı
	Katılım kültürü	Mahallesine bağlı bir topluluğun yaşadığı yere daha duyarlı hale gelerek katılım kültürünü benimsemesi
	Çevre bilinci, farkındalık ve gönüllülük	Yerleşimin tarihine, kültürüne ve değerlerine duyarlı, çevre bilinci yüksek <i>-çevresini önemseme kültürü-</i>
	Topluluk hissi	Bir aradallığa dayanan, ortak değerlerden oluşan, kolektif hareket edebilme yeteneğine sahip topluluk
Sosyo-Mekânsal Organizasyon	Heterojenlik	<i>-farklılıkların birlikteliği-birliği-dengesi-</i>
	Karşılaşma noktaları	Mahallelinin temas kurabileceği, paylaşımda bulunabileceği kamusal alanlar, karşılaşma noktaları
	Ağırlıklı kullanımlar ve kimlik mekânlar	Mahallenin ve topluluğun bağlamını oluşturan tarihsel süreç ve kültürel yapının mekâna yansımaları, ağırlıklı kullanımları ve kimlik mekânları üretmesi <i>-mekânın varoluşunun bir anlamı olması-</i>
	Popüler kültüre uyum sağlama	Bağlamına uygun olarak üretilen mekânın aynı zamanda günümüz pratiklerini-oluşumlarını da bulundurması <i>-eski ile yenin dengeli birlikteliği-</i>
	Yönetime katılım	Yerel halkın yerel sosyal ağları, dernekler, sosyal medya oluşumları gibi yeni mahalle pratikleri üzerinden yönetime katılımı

3.3.3 Algısal çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Algısal çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri “fiziksel imaj”, “sosyal imaj” ve “yere bağlılık-memnuniyet” olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Fiziksel imaj başlığında Lynch (1960) tarafından oluşturulan “izler”, “kenarlar”, “bölgeler”, “odak noktaları” ve “nirengi” yer almaktadır. Bu parametreler ile topluluğun daha okunabilir-algılanabilir bir çevre içerisinde çevresiyle uyumlu ve tanıdıklığın sağladığı güven hissi önem kazanmaktadır. Sosyal imaj başlığı ise mekânda gerçekleşen “sosyal aktiviteleri” ve mekâna yönelik “pozitif algıyı” kapsamaktadır. Yere bağlılık ve memnuniyete yönelik parametreler ise topluluğun hem birbiri ile hem de çevresi ile olan bağını güçlendirdiği için önem kazanmaktadır (Çizelge 3.7).

Çizelge 3.7: Algısal çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Algısal Çevreye Yönelik Sosyal Dayanıklı Mahalle Parametreleri		
Fiziksel İmaj	İzler	-sokaklar, yaya yolları, su izleri-
	Kenarlar	-farklı karakterdeki kent parçalarını ayıran sınırlar-
	Bölgeler	-benzer karakterdeki kent parçaları-
	Odak noktaları	Çeşitli kullanımların yoğunlaştığı, topluluğun temas kurabileceği, bir arada bulunabileceği meydan ve park gibi kamusal alanlar
	Nirengi, kent simgesi, sembol	Yer tarifinde, yön bulmada veya buluşma noktası olarak ele alınabilecek nirengi noktası-kent simgesi-sembol
	Anıtsal yapılar	Topluluğun bağlamını oluşturan, geçmiş ile gelecek arasındaki sürekliliğinin mekândaki yansımaları, yerin anlamı-kimliği
Sosyal İmaj	Sosyal aktivite	Topluluğu bir araya getirecek, birlik duygusunu güçlendirecek çeşitli sosyal aktiviteler, ritüeller, gelenekler
	Pozitif algı	Topluluğun mekâna yönelik pozitif algıda olması, mekânı benimsemesi ve bağlılık hissetmesi
Yere Bağlılık ve Memnuniyet	Yere bağlılık	Topluluğun mekâna bağlılığı -mahalleyi sahiplenme-
	Topluluk hissi	-birlik olma hissinin güçlendirdiği aidiyet ve motivasyon-
	Memnuniyet	-memnuniyetle güçlenen pozitif algı, topluluğu önemseme ve katılımında bulunma kültürü-

3.3.4 Alternatif yaklaşıma yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Sosyal dayanıklılık, yaşanabilir ve dayanıklılığa yönelik “sosyal sermaye”, “kültürel sermaye”, “ekonomik sermaye”, “sosyal uyum”, “nüfusun denge hali”, “yerel halkın, yönetimin, öncülerin kapasitesi”, “deneyime, yeniliğe ve öğrenmeye yetenek” ve “iş birliğini” kapsamaktadır (Çizelge 3.8).

Çizelge 3.8 : Alternatif yaklaşıma yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametreleri

Alternatif Yaklaşıma Yönelik Sosyal Dayanıklı Mahalle Parametreleri		
Sosyal Sürdürülebilir, Yaşanabilir ve Dayanıklı	Sosyal sermaye	Topluluk ve topluluk sermayesi -iletişim ağları, kolektif eylem, toplum olma bilinci, kolektif hareket edebilme yatkınlığı ile ilişkili olan-
	Sosyal uyum	Değişen koşullara uyum sağlayacak kapasiteye sahip olması
	Denge hali	Toplumsal yapıda nüfus istikrarı açısından dengenin korunması -büyük nüfus geçişlerinin olmadığı-
	Kapasite	Yerel halkın, yönetimin, öncülerin vb. kapasitesi
	Deneyime, yeniliğe ve öğrenmeye yetenek	Topluluğun deneyime, yeniliğe ve öğrenmeye yeteneği -olası değişikliğe ya da krize karşı uyarlanabilme kapasitesi-
	İş birliği	Karşılaşılan sorunlara birlikte çözüm üretilebilmesi, birlikte eyleme geçilebilmesi

Mahallenin geçirdiği dönüşüm ve kazandığı yeni anlam göz önünde bulundurulduğunda oluşturulan sosyal dayanıklı mahalle parametreleri mahalle tasarımı fiziksel mekâna ilişkin parametrelerin yanı sıra fiziksel mekân ile toplumsal mekân arasındaki diyalektik ilişkiye, bir başka deyişle toplumsal yapıya ve mekânın bağlamına yönelik parametreleri kapsamı bakımından önem kazanmakta ve mahallenin-mahalle kültürünün sürdürülebilmesi bakımından önemli çözümler sunabileceği düşünülmektedir.

3.4 Bölüm Değerlendirmesi

Başlangıçta ekolojik perspektifle ele alınan ve daha çok mevcut durumu koruma ve iyileşip eskiye dönme gibi özellikleriyle tanımlanan dayanıklılık, süreç içerisinde geçirdiği gelişmeler ile birlikte değişimleri yönetebilme, belirsizliklere karşı hazırlıklı olma, yeni düzene adapte olma özelliklerini kapsamı içerisine almıştır. Böylece

değişime uyum sağlama olgusu dayanıklılığın başlıca konularından biri haline gelmiştir. Bu kapsamda pek çok yönüyle fırsat olarak değerlendirilen ancak aynı zamanda çeşitli tehlike ve riskleri de barındıran kentleşme eğilimi, kentsel sistemlerin de dayanıklılık perspektifiyle ele alınmasının gerekliliğini doğurmuştur. Kentsel dayanıklılık en temelde bir kentsel sistemin çeşitli skalalardaki şok ve streslere karşı durabilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım kentsel sistemlerin fiziksel, toplumsal, ekolojik ve ekonomik gibi pek çok başlık altında kırılğınlıktan oluştuğına ve günümüz kentlerinin dayanıklılığının fiziksel, sosyal ve ekonomik anlamda bütüncül bir yaklaşımla ele alınması durumunda sağlanabileceğini işaret etmektedir. Ancak kentsel dayanıklılığa yönelik gerçekleştirilen çalışmaların ağırlıklı olarak kavramın fiziksel boyutuna ilişkin olduğu ve sosyal boyutun göz ardı edildiğı görülmektedir. Bu kapsamda bu çalışma şehircilik ve planlama çerçevesinde önemli çözümlemeler bulundurabileceğı düşüncesiyle dayanıklılık kavramının sosyal boyutu üzerine odaklanmaktadır. Adger (2000) tarafından üretilen sosyal dayanıklılık kavramı, “grupların ya da toplumların çevresel, sosyal ve politik değişimler sürecinde ortaya çıkan gerilim ve karışıklıklarla başa çıkabilme yeteneğidir.”. Sosyal dayanıklılık kavramı sürekli değişiklik gösteren topluluğun çeşitli şok ve streslerle başa çıkabilmesi adına önem kazanmakta aynı zamanda kırılğınlıklara karşı önemli bir kaynak ve zorlukların üstesinden gelme konusunda önemli bir araç olarak görülmeye başlamıştır. Bu kapsamda topluluk ve topluluk sermayesi ile ilişkili olarak ele alınan sosyal dayanıklılığın mahalle ölçeğinde çalışılması uygun bir zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda mahallenin geçirdiğı dönüşüm, kazandığı yeni anlam ve taşıdığı potansiyeller sosyal dayanıklı mahalle kavramına yönelik çalışma gerekliliğini doğurmaktadır. Bu kapsamda sosyal dayanıklı mahalle kavramı ile zaman içerisinde değişen ve dinamik olan süreçlere sosyal ve çevresel olarak adapte olabilen, kültürlerini, kimliklerini koruyan mekânlar üreterek, mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceğı düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda bu çalışma yeni bir kavram arayışı olarak sosyal dayanıklı mahalle kavramına yönelik incelemelerde bulunarak sosyal dayanıklı mahalle parametreleri geliştirmiştir. Bu çalışma kapsamında söz edilen parametreler “fiziksel çevre”, “sosyo-kültürel çevre”, “algısal çevre” ve “alternatif yaklaşım” başlıkları altında ele alınmıştır. Oluşturulan parametrelerle mahalle tasarımında söz edilen fiziksel mekâna ilişkin ölçütlerin yanı sıra toplumsal boyuta ilişkin ölçütlerin de dikkate alınabileceğı ve böylece mahallenin sürdürülebilirliğine katkı sağlanabileceğı düşünülmüştür.

4. SOSYAL DAYANIKLI MAHALLE MODELİNİ DEĞERLENDİRMEDE BİR ÖRNEK: KURTULUŞ-FERİKÖY

Alan çalışması olarak seçilen Kurtuluş-Feriköy'e ilişkin değerlendirmelerden oluşan bu bölüm bölgenin genel analizi ve yerin anlamına yönelik incelemeleri içermektedir. Yerleşimin tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısına ilişkin incelemelerden sonra bu tarihsel ve kültürel birikimin mekân oluşumunda nasıl bir etkiye sahip olduğu irdelenmektedir. Sonrasında ise Kurtuluş-Feriköy'ün sosyal dayanıklılığına yönelik değerlendirmelere yer verilmektedir. Bu değerlendirmeler örnek çalışma alanında gerçekleşen haritalama çalışmalarını kapsayan fizik mekân analizi ve mahallelinin değerlendirmelerini içeren anket çalışması olmak üzere iki farklı yöntem ile gerçekleştirilmektedir.

4.1 Araştırma Yöntemi

İki aşamada kurgulanan araştırmada belirgin iki yöntem kullanılmıştır. İlk aşamada Kurtuluş-Feriköy Mahallesi özelinde fiziki mekân tespitlerine dayanan mekânsal analizler gerçekleştirilirken, ikinci aşamada ise İstanbul kenti geneli ve Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalleli olma kültürünü ve yerleşik nüfusun sosyal ve algısal olarak mahalleyi nasıl tanımladıklarını değerlendiren anket odaklı saha çalışması gerçekleştirilmiştir. İlk aşamadaki fizik mekân analizlerinde yerleşimin iki temel aksı olan Kurtuluş Caddesi ile Baruthane Caddesi üzerinde harita çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu harita çalışmaları tarihi dokuya ve belirlenen ağırlıklı kullanımlar-kimlik mekânlara yönelik oluşturulmuştur. Tüm bu süreçte gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda Kurtuluş-Feriköy'ün sosyal dayanıklılığına yönelik bulgular tartışılmıştır. İkinci aşamada ise çalışmada belirlenen araştırma soruları ve mahalleyi sosyal dayanıklı olarak niteleyen parametreler bağlamında hem çalışmaya konu olan Kurtuluş-Feriköy özelinde hem de İstanbul kent bütününde mahalle kurgusunu değerlendiren bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılık konusunda hazırlanmıştır. Yaşanılan yer algısı, mahalle kültürü, toplumsal yaşam ve aidiyete yönelik sorular içeren anket çalışması literatür kapsamında oluşturulan sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin alan

alışması kapsamında değerlendirilmesini hedeflemektedir. 2020 yılı Nisan-Temmuz ayları arasındaki dönemde gerçekleşen anket çalışması pandemi koşulları altında online olarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın konusu ile ilgili olduğu göz önünde bulundurularak pandemi süreci de anket çalışmasına dahil edilmiş ve pandeminin mahalleler üzerinde nasıl bir etkisinin olduğuna yönelik arayışları irdelemek de gerekli görölmüştür. Bu doğrultuda anket katılımcı kimliğine yönelik içerikten sonra üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar yaşanan yer, mahalle kültürü ve Covid-19 pandemisinin mahallelere etkisidir. Anket alışması iki aşamada gerçekleştirilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. İlk aşama tüm İstanbul genelinde gerçekleşen sonuçları kapsarken, ikinci aşama ise alan çalışması olan Kurtuluş-Feriköy özelindeki sonuçları kapsamaktadır. Anket alışması online olarak gerçekleştirildiği için katılımcıların belirlenmesinde rastlantısal yöntem uygulanmıştır. Fakat anketin sosyal medya üzerinden paylaşımı göz önünde bulundurulduğunda; gerek kişisel sosyal ağlar içerisinde mahallelinin yer alması, gerekse anket çalışmasının mahalle ağları tarafından destek görerek belirli gruplar tarafından aktarımının söz konusu olması kartopu yönteminin de uygulandığına işaret etmektedir. Çalışma İstanbul genelinde 243 katılımcı tarafından yanıtlanmıştır. Bu 243 yanıt içerisinde 102 yanıtın Şişli ilçesi özelinde ve 76 yanıtın ise Kurtuluş-Feriköy özelinde gerçekleştiği görölmektedir. Bu nedenle Kurtuluş-Feriköy özelinde kapsamlı bir değerlendirme yapılmadan önce İstanbul genelindeki sonuçların da genel hatlarıyla değerlendirilmesi uygun görölmüştür.

4.2 Kurtuluş-Feriköy Genel Analizi ve Yerin Anlamı

Kurtuluş-Feriköy günümüzde idari olarak Şişli ve Beyoğlu sınırları içerisinde kalmaktadır. Kasımpaşa, Yenişehir, Dolapdere, Sinemköy, Cinderesi yerleşimleri ile çevrili, farklı gayrimüslim gruplara ev sahipliği yapmış tarihi bir bölgedir. Beyoğlu'nun kuzeybatısında ve Kasımpaşa'nın kuzeyinde yer almaktadır (Şekil 4.1).

yakın çevresinde yer alan Haliç bölgesinin büyümesiyle beraber etraftaki yerleşimlerin yoğunlaşması ve Kasımpaşa'ya cami kurma fikrinin oluşması ile o bölgedeki Ortodoks cemaatinin Tatavla'ya yönelmesidir (Irmak, 2017). Bir diğer etken ise 1566'larda Sakız Adası'ndan getirilen eski savaş esirleri olan Rumların bölgeye yerleşmesi ile bölgenin Rum köyü olarak zaman içerisinde büyümeye başlamasıdır. Türker (2009) bu durumu şöyle özetlemektedir;

“İstanbul'un fethinden sonra buraya yerleşim, Kanuni Sultan Süleyman devrinde, tahminen 1530'larda başlamıştır. Kanuni zamanında Ege adalarının büyük bir kısmının Osmanlılar tarafından alınmasından sonra Osmanlı donanması, Venediklilerle ve Ege'deki korsanlarla karşı karşıya kalmasından dolayı gücünü arttırmak ve her sene sefere çıkmak zorunda kalmıştır. Seferden dönen Osmanlı donanması, çoğu Rum kökenli olan korsanlardan yakalanıp esir alınanları da beraberinde İstanbul'a getirirdi. Bu esirler gemicilikten iyi anladıkları için Kasımpaşa Tersanesi'ne çalışmaya gönderilir olmuşlardır. Zamanla bu kişilerin Müslüman Kasımpaşa'nın az ilerisine, o zaman kadar boş olan Tatavla'ya yerleşmeleri doğal bir zorunluluk ve sonuç olmaktadır.”

Tüm bu etkenler sonucunda bölgeye 16.yüzyılda Aya Dimitri (Ayios Dimitrios) adında Rum Ortodoks Kilisesi yapılmış ve eski haritalardan okunabildiği üzere yerleşim Aya Dimitri (S' Dimitri) adı ile anılmaya başlamıştır. G.von Constanti'nin 1715 tarihli İstanbul haritasında Dolapdere ve Aya Dimitri Kilisesi çevresindeki yerleşim dokusu yer almaktadır (Kayra, 1990, s.80) (Şekil 4.2). Benzer şekilde François Kauffer tarafından 1786 tarihinde hazırlanan haritada da Aya Dimitri Kilisesi ve çevresindeki yerleşim okunabilmektedir (Şekil 4.3). Bu doğrultuda Tatavla tepesindeki yerleşimin Aya Dimitri Kilisesi çevresinde başladığı ve geleneksel mahallede söz edildiği gibi dini merkez etrafınca ve dairesel olarak genişleyen yerleşim dokusuna sahip olduğu okunabilmektedir.

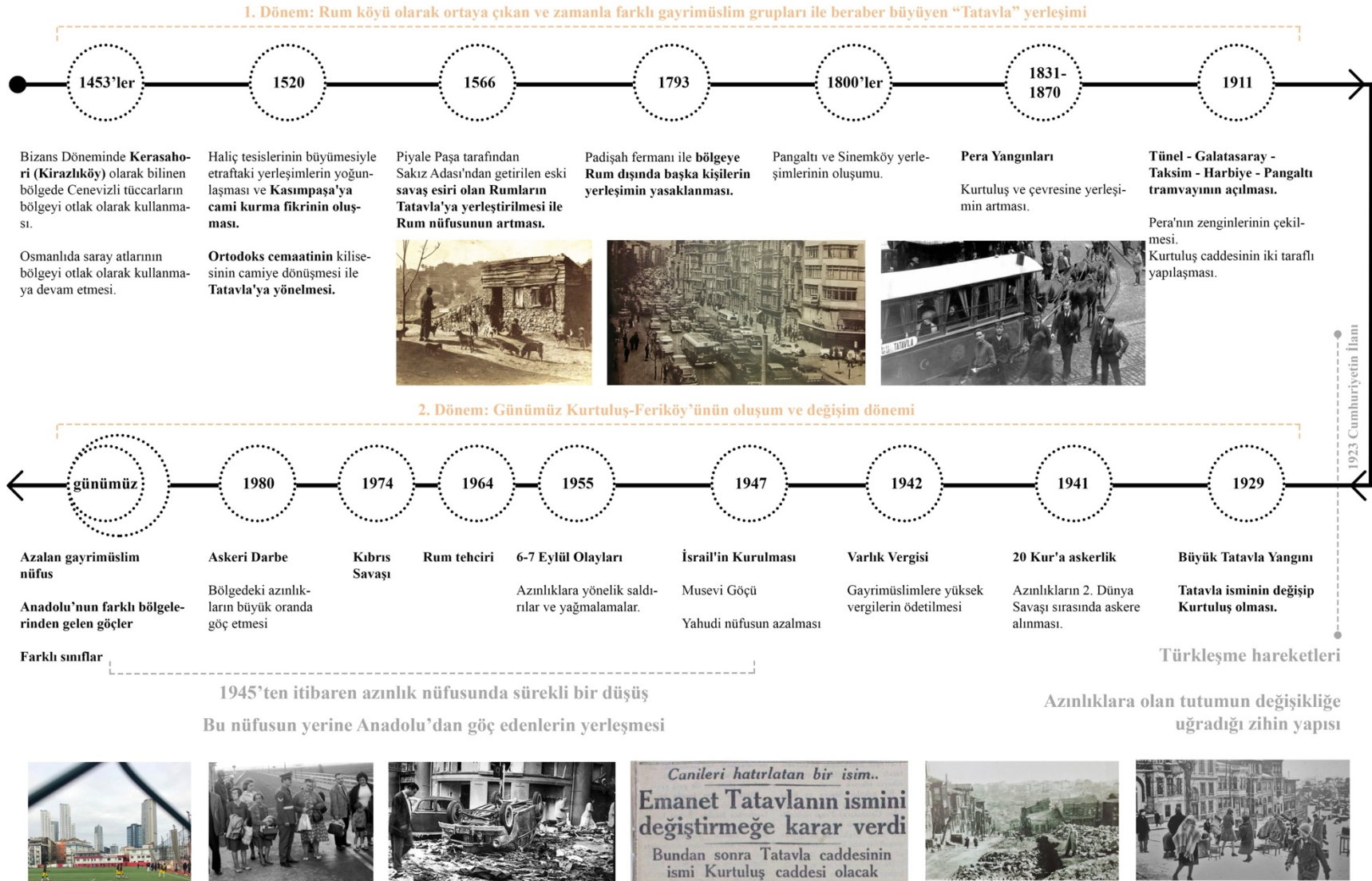

Şekil 4.2 : G. Von Constantini'ye ait harita, 1715 (Kayra, 1990, s.80; akt. Şebin Aşık, 2015)

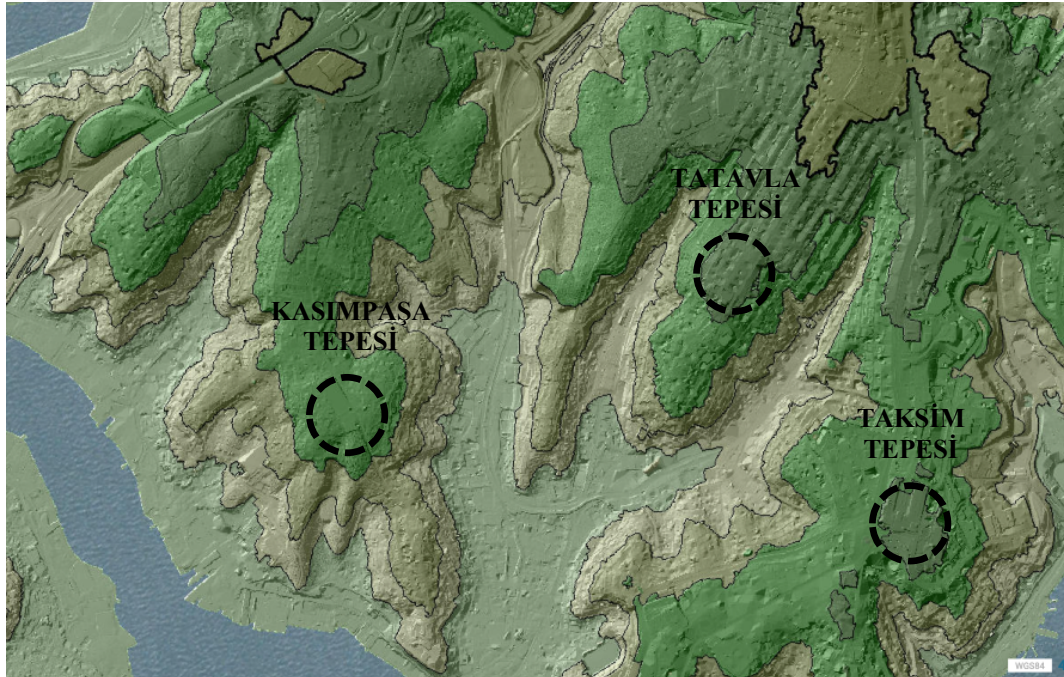
Şekil 4.3 : Kent planı, François Kauffer, 1786 (akt. Şebin Aşık, 2015)

Rum köyü olarak ortaya çıkan Kurtuluş-Feriköy süreç içerisinde sahip olduğu özgün yapısının etkisi ile birçok tarihsel olay geçirmiş ve kimlik olarak değişim ve dönüşüm sürecine uğramıştır. Bu sürecin mekân okumasında kritik bir öneme sahip olduğu düşüncesiyle çalışma kapsamında yerleşimin geçirdiği tarihsel gelişim süreci iki dönemde ele alınmıştır. Bunlardan birincisi ilk yerleşimle Rum köyü olarak ortaya çıkan ve zamanla farklı gayrimüslim grupları ile beraber büyüyen “Tatavla” yerleşimidir. İkincisi ise dönemin zihin yapısı gereği gayrimüslimlere olan yaklaşımın değişikliğe uğramasıyla gayrimüslimlerin semti büyük oranda terk ettiği, buna paralel olarak Anadolu’nun farklı yerlerinden göç almaya başlayan günümüz Kurtuluş-Feriköy’ünün oluşum ve değişim dönemidir. Bu değişim süreci Şekil 4.4’te gösterilmiştir.

Şekil 4.4 : Tatavla tarihsel gelişim süreci

18.yüzyıl sonlarında Tatavla'nın yaklaşık olarak 20.000 Hristiyan Ortodoks Rum nüfusa sahip olduğu belirtilmektedir (Hristodulu, 2013). Rumların istekleri doğrultusunda oluşan 1793 tarihli bir fermana göre, yerleşime Rum Ortodokslardan başka millet ve dine mensup kişilerin yerleşmesi yasaklanmıştır. Bu durum 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar geçerliliğini korumuş ve Türkler 1923'lere kadar bölgeye adım atmamıştır (Türker, 2009). Böylece yerleşim benzer karakterdeki birçok bölgenin aksine homojenliğini korumayı başarmıştır. Bu homojen yapının sürekliliğini sağlamak için halkın ağır vergiler ve rüşvetlerde bulunduğuna yönelik görüşler belirtilmektedir. Türker (2009)'in ifadesiyle neredeyse otonom ya da yarı bağımsız denebilecek kadar özgür bir yerleşim olan Tatavla'nın bu özelliğini uzun süre sürdürebilmesinin bir diğer nedeni de morfolojik ile ilişkilendirilebilmektedir. Bölgenin günümüzde Taksim ve Okmeydanı Tepeleri arasında kaldığı ve her iki tepeden de derin vadilerle ayrıldığı görülmektedir. Yerleşimin ana omurgası olan Kurtuluş Caddesinin doğu ve batı yerleşimleri dik yamaçlar boyunca şekillenmektedir. Bu topoğrafik yapı o dönemki ulaşım imkanları da göz önünde bulundurulduğunda büyük bir eşik olarak kabul edilmekte ve çevre ile olan etkileşimi sınırlayıcı bir faktör olarak ele alınabilmektedir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 : Kabartma haritası üzerinde Tatavla-Taksim-Kasımpaşa tepelerinin konumları

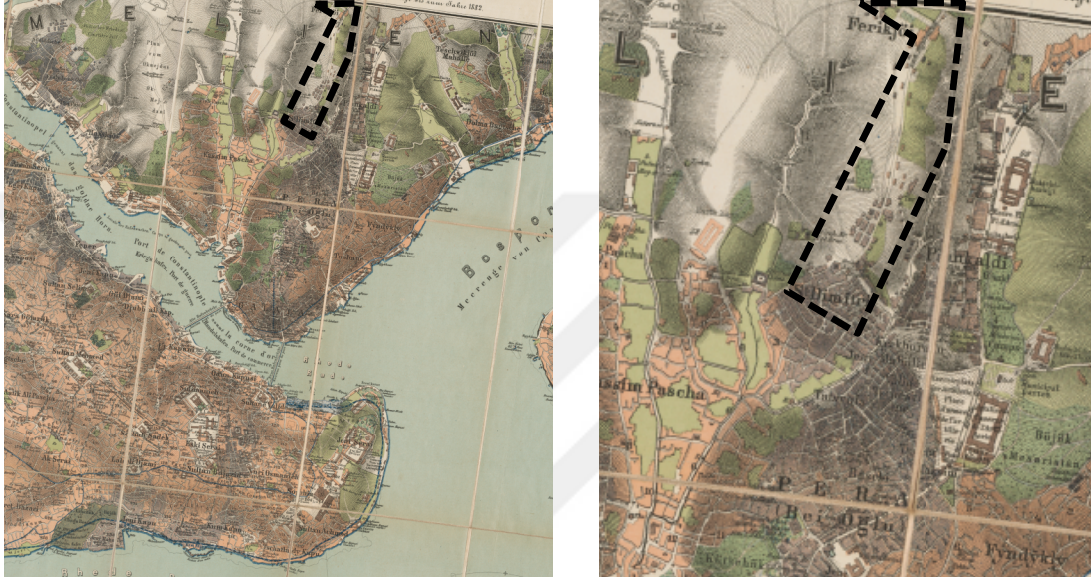
19.yüzyıla gelindiğinde Galata ve Pera’da çıkan yangınlar komşu yerleşim olan Tatavla’nın da kent dokusunda değişimine neden olmuştur. Taksim ve Tatavla arasındaki bölgeyi kapsayan 1831 tarihli yangın sonucu pek çok insan evsiz kalmış ve bu tarihten sonra kagir yapıların yapılması zorunluluğu getirilmiştir (Cezar, 2002, s.353; Şebin Aşık, 2015). 1840 tarihli B.R. Davies’in İstanbul Planı incelendiğinde, İstanbul yerleşiminin Tarihi yarımada ve Galata bölgelerinde yoğunlaştığı ve kentin kuzeye doğru gelişmekte olduğu görülmektedir. Tatavla yerleşimin ise Pera-Galata bölgesinden bağlar, bahçeler, mezarlık alanları ile ayrılarak, Ayios Dimitrios Kilisesi etrafınca kümelenme ile şekillendiği okunmaktadır (Şebin Aşık, 2015) (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 : İstanbul haritası, B.R. Davies, 1840 (Şebin Aşık, 2015)

19.yüzyılın ikinci yarısında kentin Taksim’den kuzeye, Harbiye yönünde gösterdiği büyüme belirginleşmiş, Harbiye-Şişli hattı ana arter haline gelmiştir (Çelik, 1998). Kentin kuzey yönünde büyümesinde art arda meydana gelen yangınlar etkili olmuştur. 1870 Pera yangınında Tarlabası, Taksim, Cadde-i Kebir ve Galatasaray semtlerini kapsayan bölgede 3000’den fazla bina yanmış, Kurtuluş (Tatavla)-Pangaltı semtleri Pera yangınından sonra evlerini kaybeden gayrimüslimler için alternatif yerleşim alanı haline gelmiştir (Çelik, 1998, s.53). Böylece 19. Yüzyıl içerisinde Tatavla Rumların en büyük ve önemli yerleşkelerinden biri olmuştur. Beyoğlu’ndaki Rum aileler de Tatavla’ya yerleşmeye başlamıştır. Nüfus artışıyla birlikte, yeni kiliseler, okullar ve yerleşim alanları ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu dönemde Aya Tanaş Kilisesi (1858), Aya Lefter Kilisesi (1880) inşa edilmiştir. Kurtuluş Rum İlkokulları 1859’da kızlar, 1886’da erkekler için açılmış ve Kurtuluş Spor Kulübü (1896) kurulmuştur (Aydın,

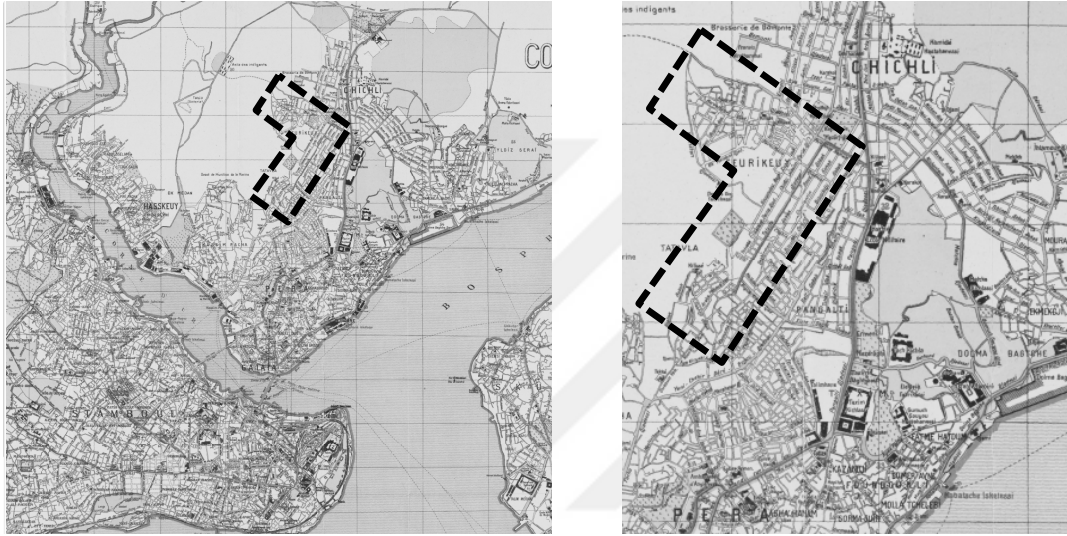
2017). Bu gelişme sürecinde aynı zamanda Tatavla tepesinin Taksim yönündeki eteklerinde Evangelistria semti (Yenişehir) gelişmiş ve Evangelistria Kilisesi, Tatavla'nın bu bölgesinde oturan Rumların yardımları ile 1877-1893 yılları arasında inşa edilmiştir (Hristodulu, 2013, s. 115). Bu gelişmelere paralel olarak 1882 tarihli İstanbul şehir haritasında Kurtuluş Caddesi'ne yayılmaya başlayan yapılaşma ve günümüzde Baruthane Caddesi çevresine denk gelen bölgenin ise Feriköy olarak ifade edildiği görülmektedir (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 : 1882 tarihli İstanbul şehir haritası (URL-1)

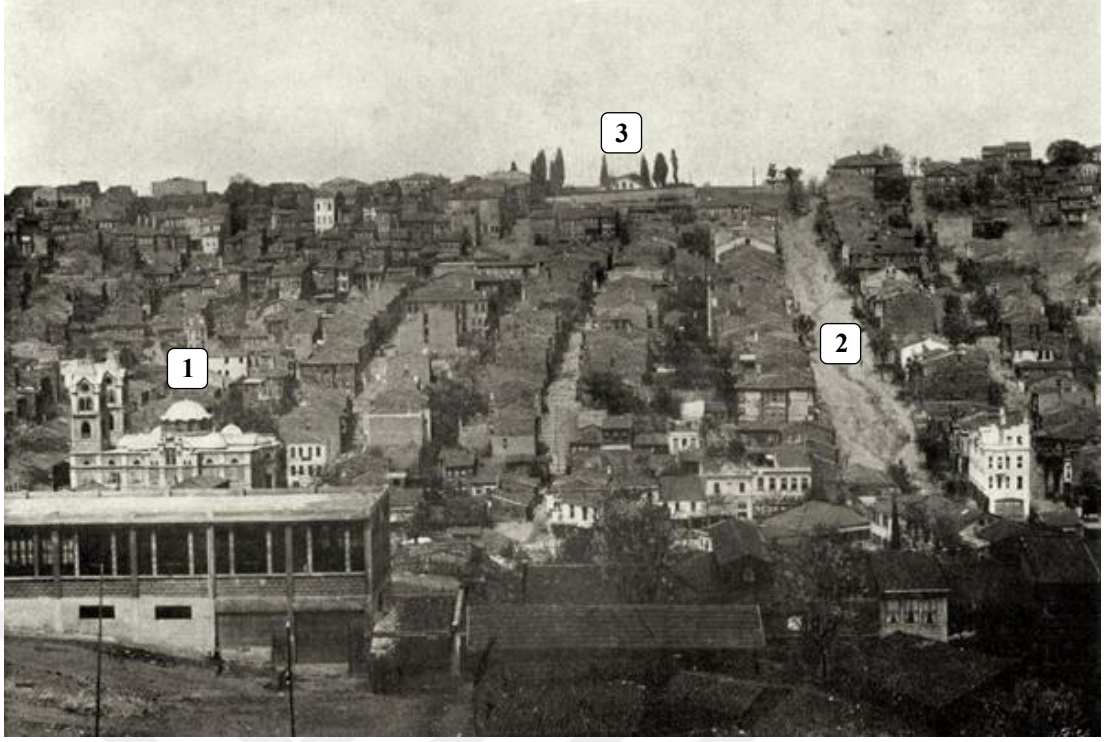
Bu süreçte 1911 yılında açılan atlı tramvay hattı ile zorlu topoğrafyası ve araba yollarının eksikliği nedeni ile İstanbul'un diğer semtlerinden oldukça uzak kalan Tatavla yeni bir değişim sürecine girmiştir (Türker, 2009; Şebin Aşık, 2015). 11 numara ile Tünel-Tatavla hattında çalışan atlı tramvaylar Galatasaray-Taksim-Harbiye-Pangaltı hattı üzerinden Tatavla'daki Aya Dimitri Kilisesi'ne kadar ulaşmıştır. 1914'ten sonra hizmete giren elektrikli tramvaylar ise 50 yıl boyunca Tatavla halkına hizmet vermiştir (Türker, 2009). Tramvay hattı tramvay yolunun geçtiği Tatavla (Kurtuluş) Caddesi'nin gelişmesine, yükselen apartmanlarla üst sınıf Rum ailelerin yerleşmesini sağlamıştır. Aynı zamanda Pera ile olan ilişkiyi güçlendirerek bölgedeki nüfus yapısı üzerinde de değişikliklere neden olmuştur. Böylece 19. yüzyılın ortalarına kadar çok fakir bir Rum işçi mahallesi olan Tatavla, bu tarihlerden sonra 20. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar İstanbul'da Pera'dan sonra en kalabalık ve en zengin Rum topluluğunu barındırmıştır (Hristodulu, 2013). 1922 tarihli İstanbul şehir haritasında yerleşimin Tatavla Caddesi ve caddenin doğu ve batı

eksenleri boyunca genişlediği, Ergenekon caddesinin belirgin bir iz haline geldiği ve Feriköy yerleşiminin Baruthane Caddesi ile birlikte yoğunlaştığı okunmaktadır. Feriköy yerleşiminde Surp Vartanast Ermeni Kilisesi ve Feriköy Rum Ortodoks Kilisesinin yer aldığı görülmektedir. Aynı zamanda günümüzde TRT İstanbul Radyo Binası, Hyatt Regency, Divan ve Hilton otellerinin ve gezi parkının bulunduğu bölgede yer alan Pangaltı Surp Agop Ermeni Mezarlığı, Ergenekon Caddesi üzerinde bulunan Feriköy Protestan mezarlığı ve Bayır Sokak üzerinde bulunan Aya Lefter Ortodoks mezarlığı harita üzerinden net olarak okunabilmektedir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 : 1922 tarihli İstanbul şehir haritası (URL-2)

Şekil 4.9’da Tatavla tepesinin görünüşü yer almaktadır. 1 numara ile gösterilen alan Evangelistria Kilisesini, 2 numara ile gösterilen alan Akarca Yokuşunu, 3 numara ile gösterilen alan ise Aya Dimitri Kilisesini ifade etmektedir. Şekil 4.9 ‘da Dolapdere Caddesi ile Tatavla tepesini bağlayan Akarca yokuşunun dik topoğrafik yapısı ile oluşturduğu eşik de okunabilmektedir. Şekil 4.10’da da Akarca yokuşunun 1950’li yıllara ait görüntüsü yer almakta, dik yamaçlı toprak yola dikkat çekilmektedir. Şekil 4.11’de ise yerleşimin 1929 yılı öncesi genel sokak dokusuna ilişkin görsel yer almaktadır.

Şekil 4.9 : Tatavla tepesine bakış

Şekil 4.10 : 1950’li yıllarda Akarca yokuşu

Şekil 4.11 : Tatavla’da tipik bir sokak görünümü (Achille Samandji akt. Şebin Aşık, 2015).

Tatavla’nın bu gelişme süreci içerisinde 20. Yüzyılın başlarında gayrimüslimlere yönelik farklı tutumlar görülmeye başlamıştır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra 1912 yılında çıkan Balkan Savaşı ile Osmanlı Devleti’nin Yunanistan’la savaşa girerek pek çok şehir, kasaba ve adayı kaybetmesi İstanbul’da Türklerle Rumlar arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiş ve bu durum Tatavla’ya da yansımıştır (Bozdoğan, 2010). 1914’te I. Dünya Savaşı’na girilmesi ile devletin Osmanlı yurttaşlarının yanı sıra Osmanlı uyruklu Rumlardan da askerlik hizmeti talep etmesi Tatavla’da yaşayanlarla olan iletişimi daha da zayıflatmıştır. Bu dönemde birçok Rum’un askere gitmemek için evlerinde gizlendiği ve öncesinde özgürlüğü ile bilinen ve yabancı kimselerin girmedığı söylenen Tatavla’ya polisin girmesi ve çeşitli aramaların yapıldığı belirtilmektedir (Türker, 2009). Sonrasında 1918’de Mondros Mütarekesi ile başlayan ve 1923’te İstanbul’un Türk ordusu ve yönetimine kadar devam eden süreçte Tatavla halkı huzurlu bir dönem geçirmiştir (Türker, 2009). Tatavla halkı bu dönemde Osmanlı yönetimine bağlı olmadan yaşayabileceğine yönelik düşünce geliştirmiş ve bu düşünce herkesin fikirlerini açıkça belirtip tartışmasına imkân tanımıştır. Aynı zamanda İstanbul’u paylaşma konusunda gerek kent içinde barındırdıkları nüfus büyüklüğüyle gerekse sahip oldukları varlıklarla hak sahibi olduklarını düşünmeye başlamışlardır. Bu düşünce Türk ordusunun 9 Eylül 1922’de İzmir’i geri almasına kadar sürmüştür.

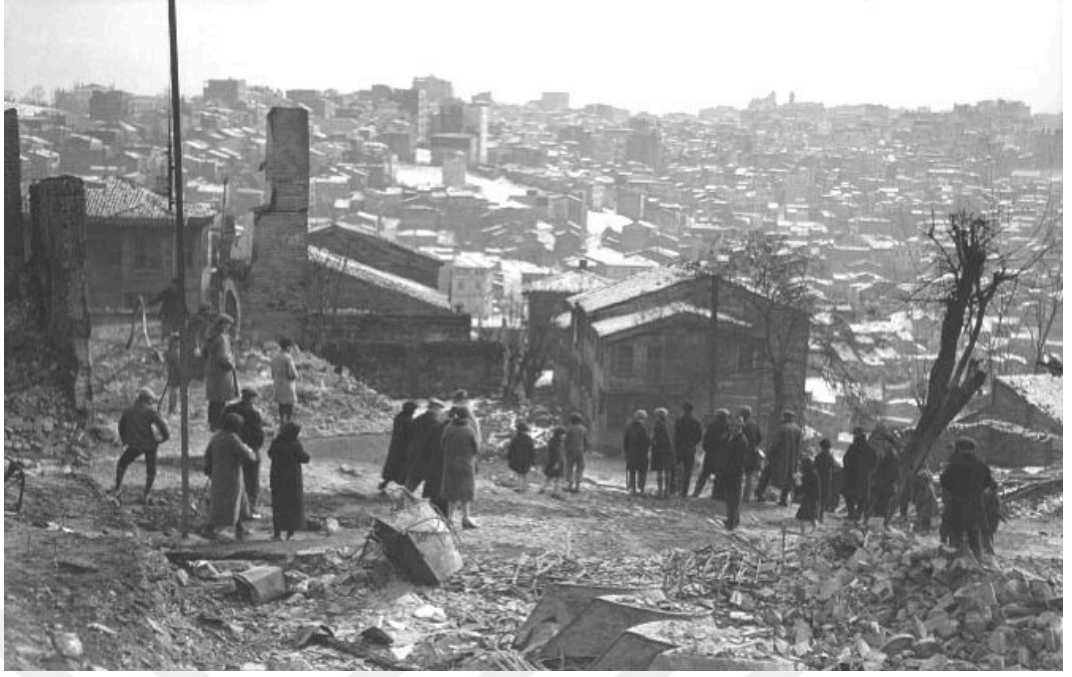
Bu gelişmeyle birlikte çoğunluğunu üst tabakadan iyi eğitim görmüş olan Rumların oluşturduğu bir kesim, mütareke ve işgal yıllarında Yunan yanlısı söylemlerinden ötürü kenti terk etmeyi tercih etmiştir. 6 Ekim 1923 günü son yabancı askerlerin kenti terk edip yönetimin yeniden Türk ordusuna geçmesi limanda toplanan Türklerin sevinç gösterilerine yol açarken, Tatavla’da ise neler olacağına yönelik belirsizlik ve korkuyla sesiz bir bekleyişe sebep olmuştur. Tüm bu zihin yapısı içerisindeki gelişmeler gayrimüslimlerle olan gerginliği belirgin hale getirmiştir. Her ne kadar Tatavla’nın İstanbul belediye sınırları içinde yer alması sebebiyle Lozan Anlaşmasına göre halkın mübadele yoluyla zorunlu göçe tabi tutulmasa da hem geleceğini göremeyen üst sınıfın yerleşimden ayrılışı hem de kent genelinde daha güvenli olduğu düşüncesiyle farklı yerleşimlerden gelen Rumların bölgeye yerleşmesi Tatavla’nın yapısında değişikliklere yol açmıştır. Öte yandan bu tarih itibarıyla yerleşimin Türkler için de uğrak noktası haline gelmeye başlaması, Tatavla meyhanelerine Türklerin de gelmeye başlaması günümüz Kurtuluş-Feriköy’ünün kozmopolit yapısının temelini oluşturmuştur (Türker, 2009).

Türker (2009) Cumhuriyetin ilk yıllarında Tatavla halkının karşılaştığı en büyük sorunun dil konusu olduğunu belirtmiştir. Önceki yıllarda özerk olarak yaşayan Rumların bu dönem itibarıyla Türkçe anlama ve konuşma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Öte yandan gayrimüslimlerin devlet görevlerine alınmaması, 1924 yılında memur olabilmek için Türk olma şartı aranması ve 1932 yılında “emek piyasasını Türkleştirmek amacıyla” yaklaşık 20 mesleğin yabancılara yasaklanması (URL-3) azınlıkların yaşama koşullarını oldukça zorlaştırmıştır (Güven, 2005, s.116). Bu tutum Cumhuriyet’in milliyetçi ideolojisinin en yoğun olduğu dönemde Türkleşme çabasının bir sonucu olarak oluşmaktadır. 1927 yılında Cumhuriyet Döneminin ilk nüfus sayımı yapılmadan önce çıkarılan kanunla İstanbul’daki tüm sokak, cadde ve meydanlara Türkçe kökenli yeni isimler verilmiştir (Bozdoğan, 2010). Bu nedenle Tatavla’da da daha önce mevcut olan Rum kökenli sokak isimleri değiştirilmiştir. Yerleşimin yeni isimleri “Ergenekon, Bozkurt, Türkbeyi, Baruthane, Savaş” gibi Türk Milliyetçi mitolojisini yansıtacak şekilde düzenlenmiştir (Cabadağ, 2015). Tatavla’da gerçekleşen cadde, sokak, meydan ve mekân isimlerine yönelik değişiklikler Çizelge 4.1’de yer almaktadır.

Çizelge 4.1 : Tatavla cadde-sokak-meydan-mekân isim değişiklikleri (Erin, 2014)

Cadde-Sokak İsimleri		Meydan İsimleri	
Kilise Arkası	Omuzdaş	Araba Meydanı	Er Meydanı
Ayazma	Lokumcu	Çeşme Meydanı	Sefa Meydanı
Aya Tanaş	Yeni Alem	Aya Dimitri Meydanı	Son Durak Meydanı
Marki Kalfa	Dev Süleyman	Semt İsimleri	
Papayanni	Remzi Baba	Ay Serios Konstantinos	Hamalbaşı
Aya Kiryaki	Teşrifatçı	Evangelistrias	Dolapdere
Polidefkos	Mekkareci	Neopolis	Yenişehir
Kosti Kalfa	Azak	Kerasohori	Kirazlıköy
Hristodulos	Civan	Tatavla	Kurtuluş
Zarifi	Zerafet	Mekân İsimleri	
Despot	Kokoroz	Kiryakidis Hamamı	Sefa Hamamı
Kalipso	Çakmak	Iraklis Spor Kulübü	Kurtuluş Spor Kulübü
Yanaki	Can Eriği		
Mimar Andrea	Koçyiğit		
Papazoğlu	Güllecı		
Kilise	Hacı İlbey		
Lazari	Hacı Zeynel		
Hacı Yanako	Kabadayı		
Fotika	Baba Dağı		
Hacı Kosti	Varyemez		
Çapato	Çavdar		
Hristoduli	Ekşi Nar		
Hristo	Yeni Asır		
Hrisso	Ali Ağa		
Papaz Köprüsü	Yaya Köprüsü		
Akarca	Akağalar		

Türker (2009) Tatavla'nın isim değişikliğinin 1929 yılında meydana gelen Büyük Tatavla Yangını'ndan sonra gerçekleştiğini ve bugün kullanılmakta olan Kurtuluş ismini aldığını belirtmektedir. Dar sokaklar ve çoğunlukla bitişik nizamlı ahşap evler ve bahçelerden oluşan Tatavla her ne kadar sıklıkla yangın geçirse de en büyük yangını 1929 gecesı gerçekleşmiştir. Bu yangında bölgenin ilk yerleşimi olarak ele alınan merkez büyük zarar görmüştür (Türker, 2009; Kahraman, 2007; Şebin Aşık, 2015). Bu yangından sonra bölgede çok sayıda ev yok olmuş, geride kalan halk yardımlarla yaşamını sürdürmüştür (Şekil 4.12, Şekil 4.13). Dönemin başınında da yangına yönelik söylemlere rastlanmaktadır (Şekil 4.14).

Şekil 4.12 : Büyük Tatavla yangınından sonra Tatavla tepesinden Taksim yönüne bakış

Şekil 4.13 : Büyük Tatavla yangınından sonra Tatavla'dan Dolapdere'ye inen Akarca Yokuşu (Kahraman, 2015 akt. Şebin Aşık, 2015)

Şekil 4.14 : Basında Büyük Tatavla yangını

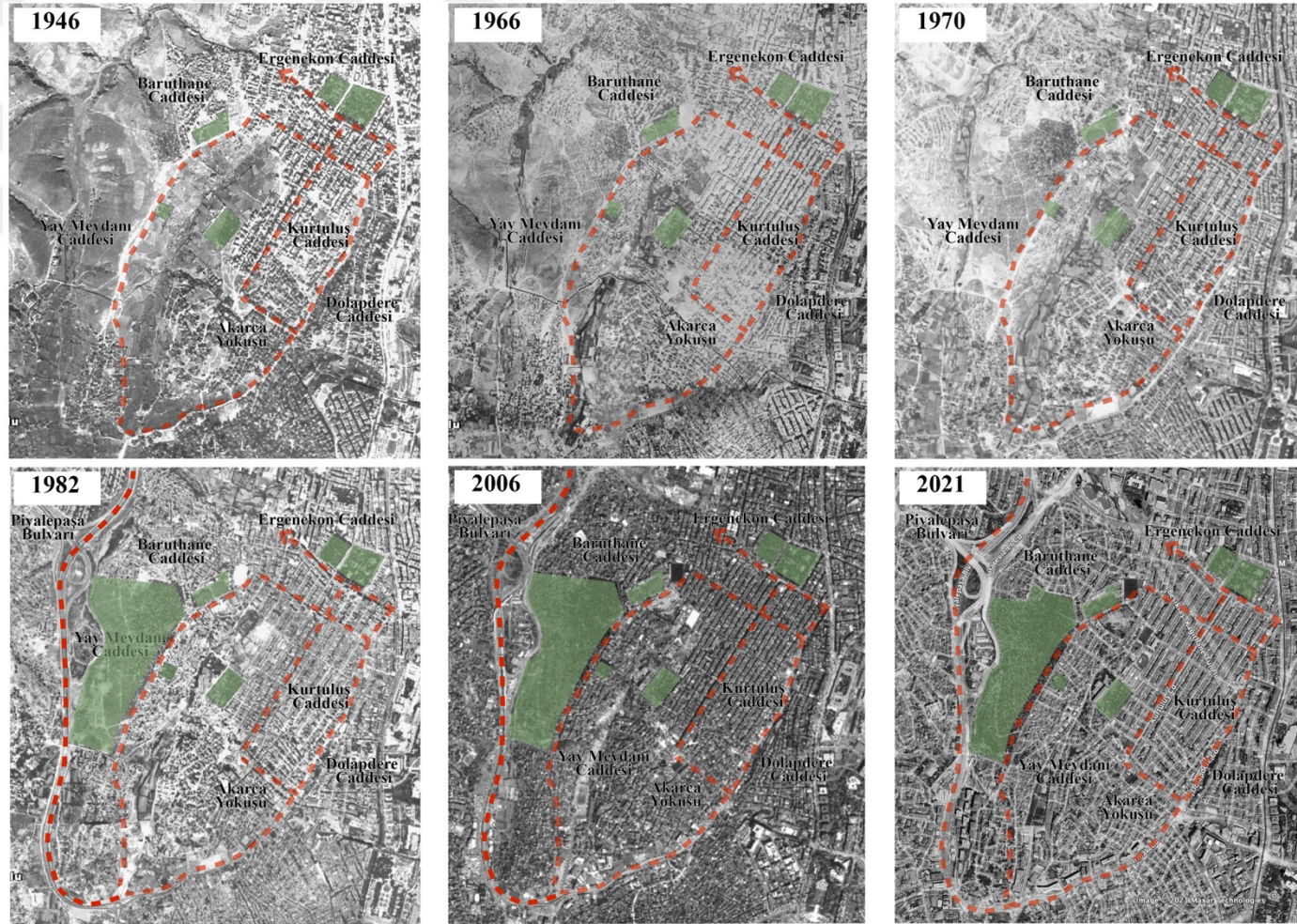
Dönemin zihin yapısı göz önüne alındığında Büyük Tatavla yangınına yönelik farklı söylemler de mevcuttur. Rumlarla Türkler arasındaki gerginlik nedeniyle Türklerin “Küçük Atina” olarak anılan bölgeyi kurtarma konusunda çok istekli olmadığına yönelik iddialar mevcuttur. Yerleşimin yeni isminin Kurtuluş olarak belirlenmesi hem “yangından kurtuluş” hem de “yerleşimin kimliği ve kültürü olan Rumlardan Kurtuluş” gibi farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Dönemin ideolojisi gereği yerleşimin özgünlüğünü olarak değerlendirilen “Rum köyü Tatavla” farklı bir şekle sokulmaya çalışılmış ve bu imajının dışında anılmak istenmeye başlamıştır. Dönemin haber kaynaklarından da Rumlara olan bakış açısının nasıl değişikliğe uğradığı okunabilmektedir (Şekil 4.15). Dönemin zihin yapısı, isim değişikliği ve yerleşimin kozmopolit hale gelerek sosyo-kültürel birtakım değişikliklere uğraması genel olarak bu tarihin yerleşim için bir kırılma noktası oluşturduğunu belirtmektedir.

Şekil 4.15 : Cumhuriyet Gazetesi'nde Tatavla'nın isim değişikliğine yönelik bir haber

1930-1950 yılları arasında büyük çoğunlukla Rumların oturmaya devam ettiği Tatavla'da, yavaş yavaş diğer azınlıklar ve Türkler de yerleşmeye başlamıştır (Türker, 2009). Kurtuluş özelinde özellikle 1941'de 20 Kur'a Askerlik ile başlayan ve sonrasında Varlık Vergisi, 6-7 Eylül 1955 Olayları ve 1964 kararnamesi ile Türkiye'de yaşayan Yunan uyruklu Rumların sınır dışı edilmesi ve akrabaları olan Türk vatandaşı Rumların Yunanistan'a göçü gibi bir dizi olayla devam eden süreç Kurtuluş-Feriköy'de gayrimüslim nüfusun büyük oranda azalmasına neden olmuştur. Böylece 20. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle 1970, 1980, 1990 yılları arasında Tatavla'da hızlı bir etnik ve sosyal değişim süreci yaşanmıştır. Yerli halkın büyük bir bölümü yurtdışına göç ederken bunun yerine yerleşime başta Erzincan ve Sivas olmak üzere Anadolu'nun farklı yerlerinden gelenler için tercih edilir hale gelmiştir (Türker, 2009; Cabadağ, 2015). Cabadağ (2015) bu göç dalgasını Güneydoğu'dan gelenler, savaş ve yoksulluk sonucu yersiz yurtsuz kalan göçmenler ve son olarak Cihangir ve Tarlabası gibi soylulaştırılmış semtlerden gelenler olacak şekilde kategorize etmiştir. Bu

kapsamda Kurtuluş-Feriköy’de Suriyelilerin yanı sıra çeşitli Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin yer aldığı, öte yandan Cihangir ve Tarlabası’ndan gelen genel profili bekar, genç bohem burjuva sanatçılar, serbest çalışanlar, öğrenciler, beyaz yakalı işçiler ve LGBTİ+ bireylerin oluşturduğu sınıfın varlığı belirtilmiştir (Cabadağ, 2015). Bu göç dalgaları ile yerleşimin büyümesi Şekil 4.16’da Kurtuluş-Feriköy’ün 1946-2021 yılları arasındaki uydu görüntülerinden de okunabilmektedir. Bu görüntülerde yerleşimin yıllar içerisindeki büyüme şekli, geçmişte bostan olan alanların süreç içerisinde yapılaşmaya açılması ve Piyalepaşa Bulvarı’nın açılması ile bölgenin yakın çevresindeki yerleşim dokusunun değişimi okunmaktadır. Aynı zamanda eski haritalardaki incelemelerde söz edildiği gibi ilk olarak 1822 tarihli haritada gözlemlenen ve sonrasında 1922 tarihli haritada daha da belirginleşen günümüzdeki Kurtuluş caddesine paralel olarak oluşan Kurtuluş yerleşimi ile Baruthane Caddesi boyunca oluşan Feriköy yerleşiminin süreç içerisinde boşluklarla büyüyerek iç içe geçtiği görülmektedir. Öte yandan bölgesel olarak çeşitli mezarlıklar, spor kulüpleri ve noktasal olarak kiliseler ve azınlık okulları gibi mahallenin kimliğini anımsatan ve geçmişten beri var olan mekânsal kullanımların izleri günümüzde de görülmektedir (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 : Kurtuluş-Feriköy’ün 1946-2021 yılları arasındaki değişimine yönelik uydu görüntüler

Giderek kozmopolitleşen yapı içerisinde Kurtuluş-Feriköy'ün azalan Rum Cemaati, farklı sosyal gruplar ve kiliseler, ayazmalar, Rum Okulu gibi yerleşime özgü kimlik mekânlarla değişime direnme çabası görülmektedir. Bu kapsamda günümüzde Kurtuluş-Feriköy azalan gayrimüslim nüfusuna rağmen sosyo-kültürel anlamda geçmişten izler taşımakta, çok kültürlü yapısını toplumsal mekâna yansıtmakta ve devam eden mahalle kültürünü okutabilmektedir. Geçmişte bulundurduğu Rum, Ermeni Yahudi nüfusun yanı sıra günümüzde Afrikalı göçmenlerin ve öte yandan Cabadağ (2015)'ın da belirttiği ötekilerin tercih ettiği ve farklı grupların bir arada yaşamasının normal karşılandığı bir yerleşim olması bölgeyi çalışılması gereken bir yere taşımaktadır. Yerleşimin tarihi geçmişine ve kültürel yapısına duyarlı kesimin varlığı mahalle için bir fırsat ortamı oluşturmakta ve bu kültürü korumaya yönelik çeşitli eylemler gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda son dönemde güncel olarak mahalleyi ele alırken mahalleye dahil olan yeni gruplar, bu grupların mahalleye yönelik tutumu, mahallenin sahip çıkılmasına yönelik konular önem kazanmıştır.

4.2.2 Kurtuluş-Feriköy tarihsel gelişim sürecinin ve kültürel yapının mahalle oluşumundaki etkisi

Kurtuluş-Feriköy'ün zengin tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısı yerleşimin kendine özgü karakterinin oluşmasına imkân sağlamıştır. Bu özgün yapı gerek fizik mekânda tarihi doku ve kimlik mekânlar üzerinden gerekse toplumsal mekânda gerçekleşen sosyal ilişkiler, gündelik hayat, mesleki yaşam ve ritüeller üzerinden okunabilmektedir. Tatavla'nın çok kültürlü yapısı geçmişten günümüze gündelik hayatta farklı şekillerde yansımaktadır. En temel olarak mahallenin geçmişten günümüze barındırdığı farklı etnik gruplar yerleşimin farklı din, dil ve mezheplerin ortak yaşam alanı haline gelmesine imkân sağlamıştır. Özellikle 1970'li yıllara kadar bu çeşitliliğin mahalleliler için olağan bir durum olarak kabul edilmesi, mahallelinin güçlü sosyal ilişkilerle birlikte birçok kültürü benimsemesine, farklı ritüellere ve birçok dile aşina hale gelmesine neden olmuştur. Irmak (2017) çocukluk yıllarını anlattığı Tatavla'dan Kurtuluş'a adlı eserinde bu kültür kaynaşmasının çoğunlukla sokak kültürünün etkisi ile ortaya çıktığını belirtmiştir. Aynı zamanda mahallede farklı kültürden çocukların sokakta oyun oynadığını, birbirlerinin evi ile etkileşim içerisinde olduğunu ve böylece farklı kültürlere yönelik geleneklerin öğrenilerek birlikte gerçekleştirildiğini aktarmıştır. Bu ortam mahalledeki sosyal ilişkilerin

güçlenmesine, farklı kültürlere ait bayramların ve geleneklerin bir arada kutlanmasına olanak sağlamış ve aynı zamanda mahallede aile ortamı oluşturmuştur.

Tatavla hem sahip olduğu kültürel çeşitliliğin hem de eğlenceli, dinamik sosyal yapısının etkisiyle farklı geleneklere ve ritüellere sahip olmuştur. Bu gelenekler tüm mahalleliyi bütünleştirmiş, mahalleye özgün bir kimlik kazandırmış ve mahalleye özgü ritüellerin oluşmasına fırsat tanımıştır. Bu ritüeller içinde en önemlilerinden biri Baklahorani olarak bilinen karnavaldır. Bir diğer adıyla Apokrea olarak da bilinen karnaval, günümüzde de canlandırılmaya çalışılan bir gelenek olup, Tatavla'nın kendine has dokusunun en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Aslında dini bir ritüel olan etkinlik süreç içerisinde semtin ismiyle anılmaya başlayarak Tatavla Karnavalı halini almıştır (Şekil 4.17). Yaklaşık olarak 500 yıl boyunca, şehrin tüm kesiminin özellikle Galata ve Pera'dan gelen gayrimüslimlerin katılımıyla Tatavla merkezli olarak yapılmıştır. Maskara Alayı denen yürüyüş kolları yol boyunca, kostümleri ve maskeleriyle, o yılın konusuna göre hazırlanan kurguya bağlı kalarak müzik eşliğinde yürümektedir. Tatavla Karnavalı yerine göre papazı, hocayı, padişahı ve kralı eleştiren, her türlü otoriteyi mizah konusu yapabilen özelliğiyle ülkenin en sivil kafa tutma zeminlerinden biri olarak ele alınmaktadır (Irmak, 2017).

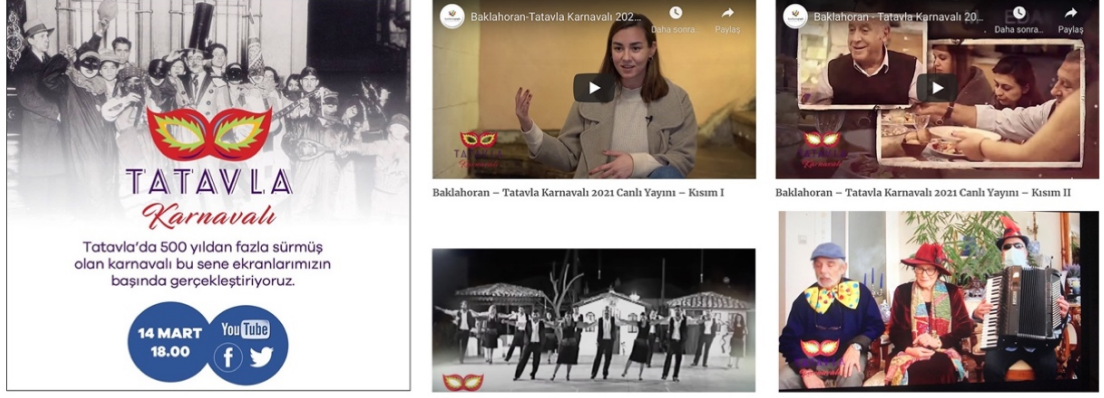

Şekil 4.17 : Tatavla Baklahorani kutlamaları

Her türlü etnik kökenden insanın katılım sağladığı karnavalda tanınmayı engelleyen maske insanların özgürce hareket etmesine olanak sağlamaktadır. Üç gün süren bu eğlence temiz pazartesi ile sonlanmakta ve 40 gün boyunca hayvansal ürünlerin tüketilmediği Büyük Perhiz'in başlangıcını vermektedir. Karnavalın açık havada gerçekleşmesi 1941 yılında yasaklanmış ve bu dönemden sonra Baklahorani cemaat içine dönerek kapalı salonlarda bir ritüel olarak kutlanmaya devam etmiştir. 2009 yılında semt sakinlerinin girişimiyle karnaval tekrar sokaklara taşınmış ve 2014 yılına kadar devam etmiştir (Irmak, 2017). Şekil 4.18'de 2014 yılında gerçekleşen karnavala yönelik görüntüler yer almaktadır. 2021 yılında ise Baklahorani karnavalı pandemi döneminde sosyal medyanın da desteği ile farklı platformlarda “online karnaval” olarak gerçekleşmiştir. Bellek Şişli isimli gönüllü bir organizasyonun öncülüğünde, tarih, meze kültürü ve müzik içerikli 45 dakikalık bir program oluşturulmuş ve 14 Mart 2021 günü sosyal medya hesaplarında yayınlanmıştır (URL-4) (Şekil 4.19). Böylece mahalle karşılaşılan bir zorluğa rağmen alternatif üreterek ritüellerini gerçekleştirme imkânı yakalayabilmiştir.

Şekil 4.18 : 2014 Baklahorani kutlamaları (Kaynak: Doğan Emre Yakupoğlu fotoğraf arşivi)

Şekil 4.19 : 2021 Online Baklahorani Karnavalı

Mahalleye özgü ritüellerden bir diğeri Paskalya Bayramıdır. İsa'nın dirilişini dile getiren ve Hristiyanlığın en büyük bayramı olan Paskalya, hayvansal ürünün tüketilmediği beş haftalık büyük perhiz ile kutsal haftayı kapsamakta ve Paskalya pazarı sona ermektedir. Mahallede varlığını sürdüren Hristiyan nüfusun etkisi ile her sene bayram bir arada kutlanmakta, Paskalya kültürüne uygun olarak yumurta boyama, paskalya çöreği tüketme ve kiliselerde ayine katılma gibi etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Mahallede uzun yıllar boyunca Paskalya Bayramının kutlanması tüm mahallelinin bu kültüre tanıdık olmasını sağlamıştır. Bu nedenle günümüzde de Karadeniz fırınında paskalya çöreginin satılması, kandille Paskalya Bayramının aynı anda kutlanabilmesi Kurtuluş-Feriköy için oldukça olağan görünmektedir (Şekil 4.20, Şekil 4.21).

Şekil 4.20 : Paskalya kutlamaları

Şekil 4.21 : Çok kültürlülüğün mahalledeki yansımaları (Kaynak: Selin Turan fotoğraf arşivi)

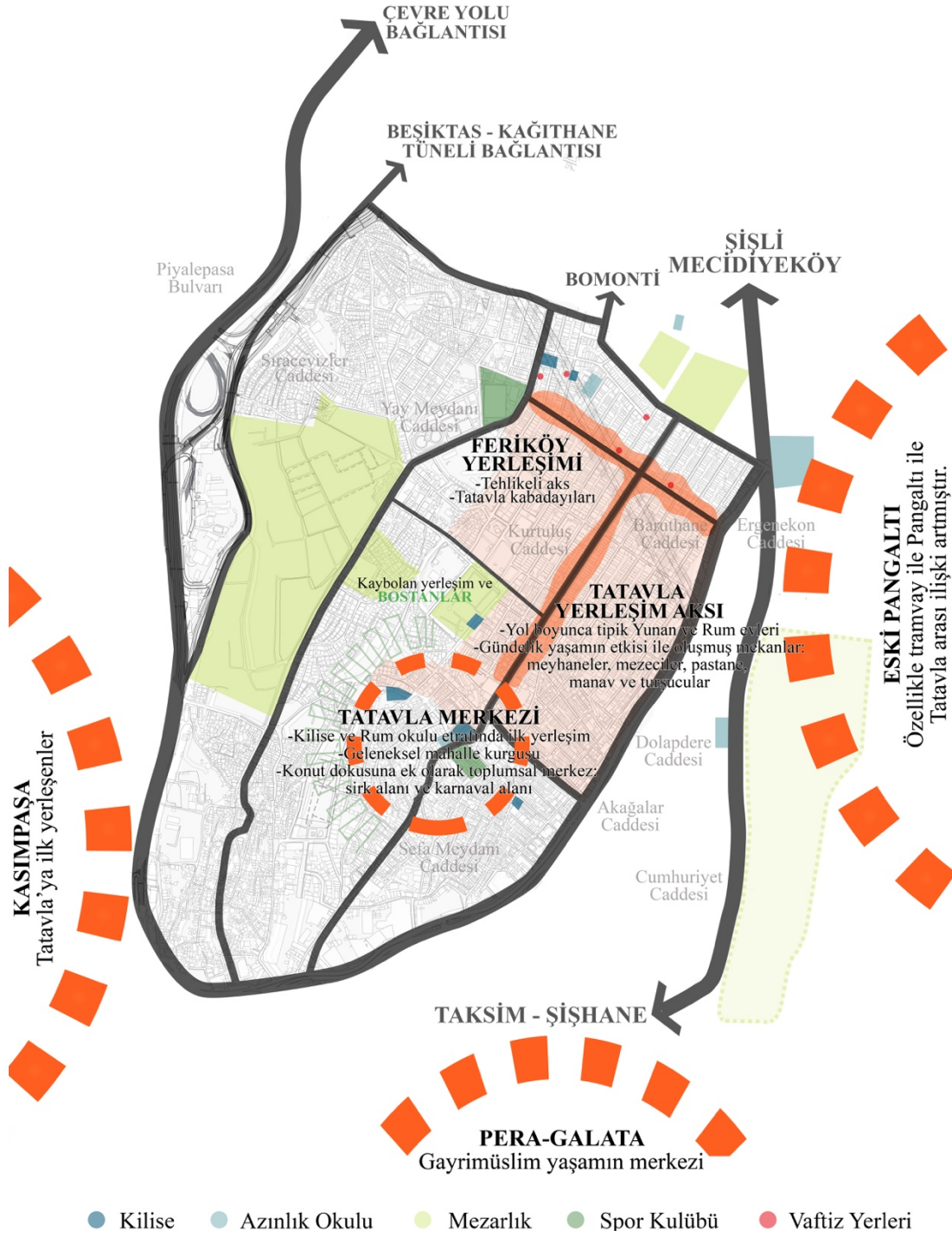
Mahallenin sahip olduğu ritüellerden bir diğeri Noel'dir. Hristiyanların İsa'nın doğumunu anmak için her yıl 25 Aralık tarihinde kutladığı dini ve kültürel bir gün olan Noel, Hristiyan nüfusun etkisi ile mahallede geçmişten günümüze yaşatılan bir ritüeldir. Her sene Noel kültürüne uygun olarak sokaklarda ve evlerde süslemeler yapılmakta, kamusal alanlarda çeşitli eğlenceler düzenlenmekte, belirli dükkanlar konsept değiştirerek Noel ruhuna bürünmekte ve ibadetler gerçekleştirilmektedir (Şekil 4.22).

Şekil 4.22 : Noel kutlamaları (Kaynak: Berk Erkent ve Selin Turan fotoğraf arşivi)

Tatavla'daki fiziki çevre ve kültürel yaşam ritüellerin yanı sıra meslek hayatına da yansımış ve bu kültürün günümüze ulaşmasında etkili olmuştur. Örneğin çıraklık ilişkilerinin güçlü olmasıyla Rum ve Ermeni ustalardan öğrenilen pasta sanatı geçmişte olduğu gibi günümüz Kurtuluş-Feriköy'ünde de etkisini göstermektedir. Aynı zamanda Tatavla çevresinin bostanlarla kaplı olması seyyar manavları ortaya çıkarmıştır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Kurtuluş-Feriköy bu manav kültürünü korumaktadır. Pastane ve manavın yanı sıra mahalledeki turşucu, mezeci, salepçi ve muhallebicilerin yoğunluğu günümüzde de lezzet noktalarının oluşmasına olanak sağlamış ve semt tatları korunmuştur (Turan ve Ayataç, 2020). Böylece mahalle sahip olduğu tatlar ile bilinirliğini arttırarak hem mahalle içerisinde hem de mahalle dışında farklı insanların ilgisini çekebilmiştir.

Tatavla'daki tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapı fiziksel mekân üzerinde de doğrudan etkiye sahiptir. Kurtuluş'un ilk yerleşim zamanlarına yönelik haritalar incelendiğinde; Şekil 4.23'te oluşturulan algı şemasında görüldüğü gibi Aya Dimitri Kilisesi ve Rum okulunun bulunduğu bölgenin Tatavla'nın merkezini oluşturduğu görülmektedir. Yerleşiminin zaman içerisinde büyümesiyle birlikte Kurtuluş Caddesi'nin geleneksel 2-3 katlı cumbalı Rum ve Ermeni evleriyle beraber yapılaştığı ve süreç içerisinde yerleşimin Baruthane Caddesi boyunca yayıldığı görülmektedir (Irmak, 2017). Aynı zamanda halkın yaşam biçimi ve ritüelleriyle ilgili olarak yol boyunca meyhanelerin, mezecilerin, pastanelerin ve manavların yoğunlaştığı belirtilmiştir. Ermeni ve Rum ustalardan öğrenilen pastane kültürü, yoğun bostanların içinde seyyar manavlar ve müziğe, eğlenceye düşkün Tatavlalıların meyhane ve meze kültürü geçmişten günümüze varlığını sürdürmektedir.

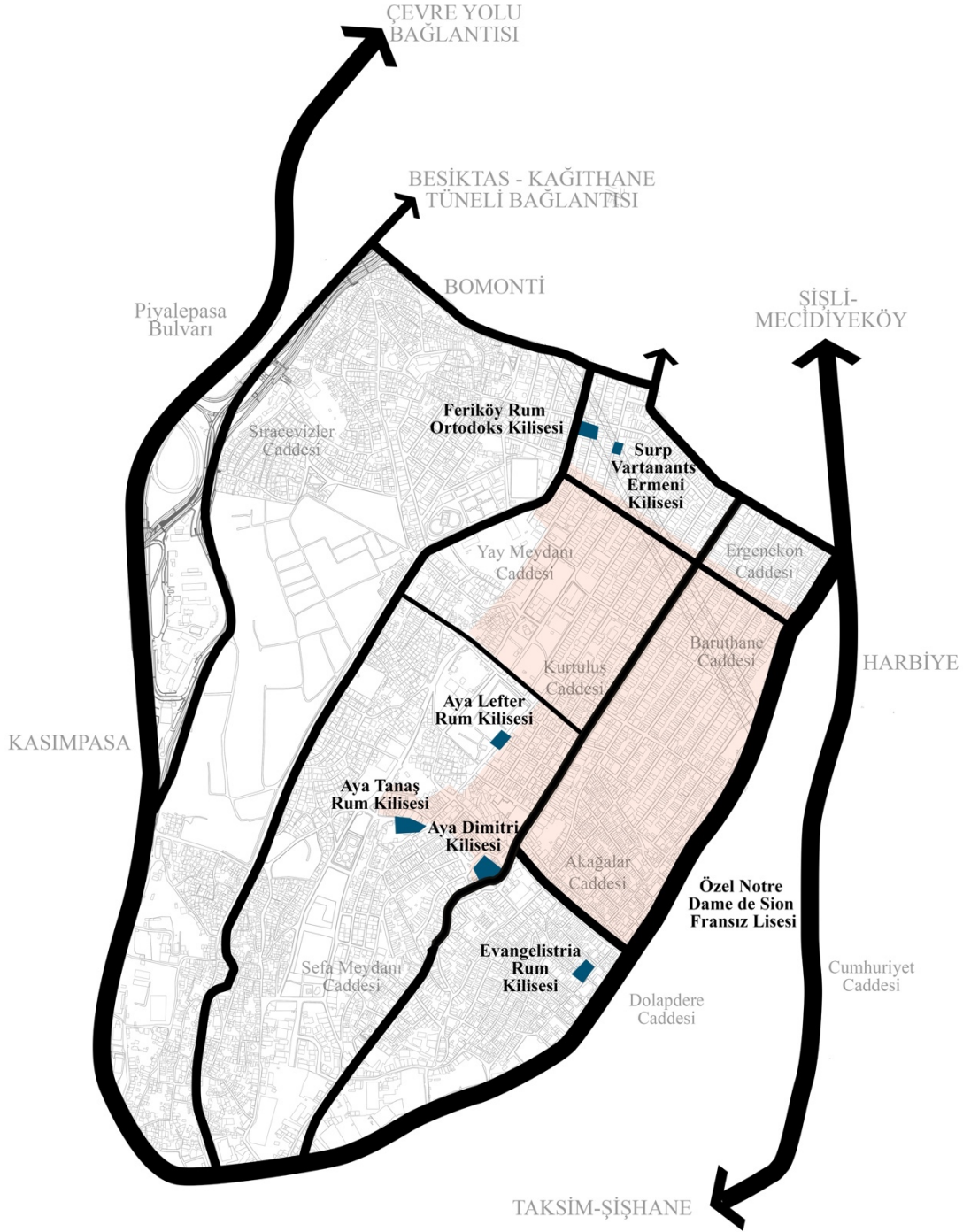
Şekil 4.23 : Tatavla yerleşimi algı şeması

Tatavla'nın tarihi ve kültürel birikimi göz önünde bulundurularak günümüz Kurtuluş-Feriköy'üne bakıldığında geçmişin izleri hala okunabilmektedir. Bu izler fiziksel olarak karşımıza çıkan geleneksel binalar, mezarlıklar, kiliseler, azınlık okulları, spor kulüpleri ve hatta vaftiz yerleridir. Kurtuluş sahip olduğu çok kültürlülüğü Rum ve Ermeni kiliseleriyle, İslam, Protestan, Ortodoks mezarlıklarıyla, farklı azınlık okullarıyla yansıtmaya devam etmektedir.

Eski Tatavla'nın merkezinde dört kilise günümüzde varlığını sürdürmekte ve aktif olarak kullanılmaktadır. Günümüz Kurtuluş Son Durak olarak ifade edilen bölgede yer alan Aya Dimitri Kilisesi mahallenin oluşumunda da söz edildiği gibi yerleşimin ilk kilisesidir. Kilisenin inşa edildiği tarih her ne kadar net olmasa da gezgin notları ve şehir planlarına dayanılarak 16. Yüzyılın ortalarında tamamlandığı düşünülmektedir. Aya Dimitri Kilisesinin batısında 1858 tarihli Aya Tanaş Rum Kilisesi ve doğusunda 1880 tarihli Aya Lefter Rum Kilisesi yer almaktadır. Tatavla'nın süreç içerisinde Yenişehir ile büyümesi ile de Evangelistrias Rum Kilisesinin inşası 1893 yılında tamamlanmıştır. Feriköy yerleşiminde ise Surp Vartanants Ermeni Kilisesi (1861) ve Feriköy Rum Ortodoks Kilisesi (1868) olmak üzere iki kilise mevcuttur (Şekil 4.24, Şekil 4.25).

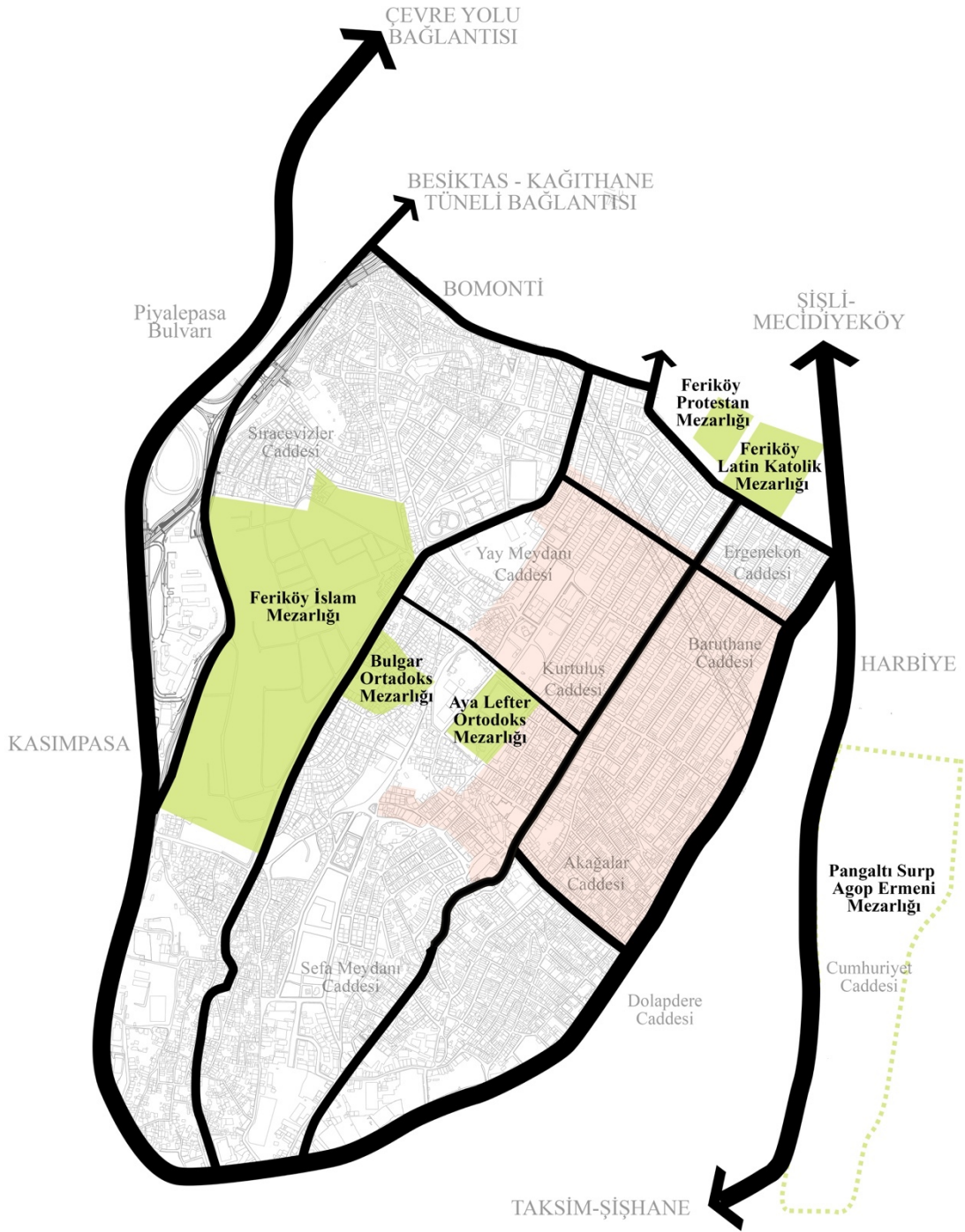
Şekil 4.24 : Aya Dimitri- Aya Tanaş- Aya Lefter- Evangelistria- Surp Vartana- Feriköy Rum Ortodoks Kilisesi

Şekil 4.25 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan kiliseler

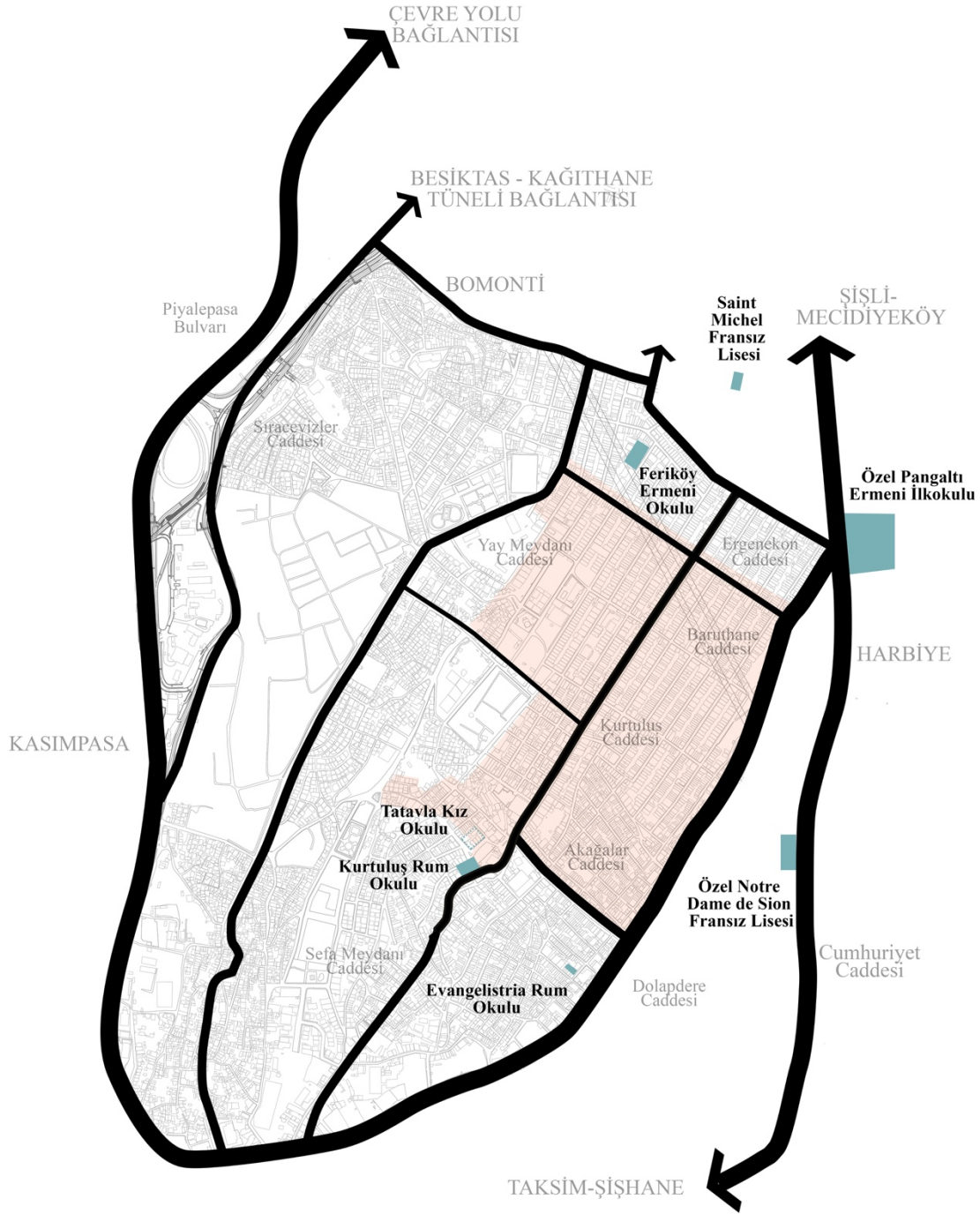
Kurtuluş-Feriköy’de günümüze gelen beş mezarlık yer almaktadır. Bu mezarlıklar Feriköy Protestan mezarlığı, Feriköy Latin Katolik mezarlığı, Aya Lefter mezarlığı, Bulgar Ortodoks mezarlığı ve Feriköy İslam mezarlığıdır. 1860’lardaki kolera salgınından sonra mezarlıkların şehir dışına çıkarılmasına ilişkin kararla İstanbul’un dış mahallelerinden biri olarak ele alınan Tatavla’ya 1865 yılında Aya Lefter mezarlığı yapılmıştır (Türker, 2009). Aynı sebeple Pangaltı Surp Agop Ermeni mezarlığı o

dönem itibariyle kullanıma kapatılarak süreç içerisinde yapılaşmaya açılmış ve günümüzde Ergenekon Caddesi üzerinde bulunan yerine taşınmıştır (Şekil 4.26).

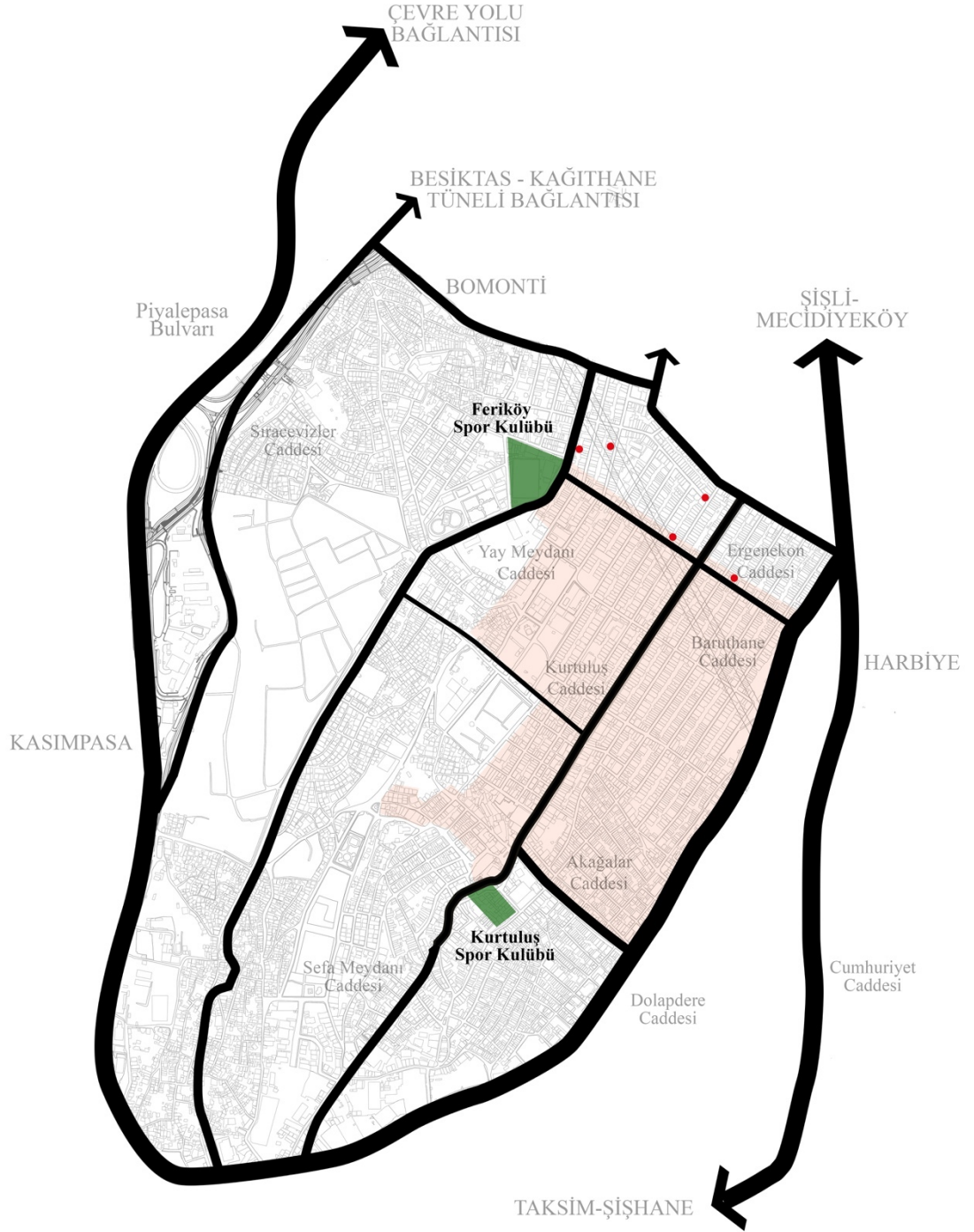
Şekil 4.26 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan mezarlıklar

Tatavla’da var olan farklı azınlık grupları kendi ihtiyaçları ve pratikleri doğrultusunda mekânı oluşturmakla kalmayıp, günümüz mekânını da şekillendirmiştir. Bunun bir örneği olarak eski azınlık okullarının yanı sıra yeni azınlık okulların da Kurtuluş-Feriköy çevresinde yer seçmesi gösterilebilir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan azınlık okulları

Türker (2009) İstanbul’da ilk sistematik spor çalışmalarının Tatavla’da başladığını ve 1896 yılında İraklis Kulübü’nün kurulduğunu belirtmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nde ise Kurtuluş Spor Kulübü ismini almıştır. Kurtuluş Spor Kulübü binası 1929 Büyük Tatavla Yangınından şans eseri kurtulmuş, 6-7 Eylül 1955 olaylarında büyük zarar görmesine rağmen günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır (Türker, 2009). Şekil 4.28’de Kurtuluş Spor Kulübü ve günümüzde özellikle Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin yoğun olarak kullandığı Feriköy Spor Kulübü gösterilmektedir.

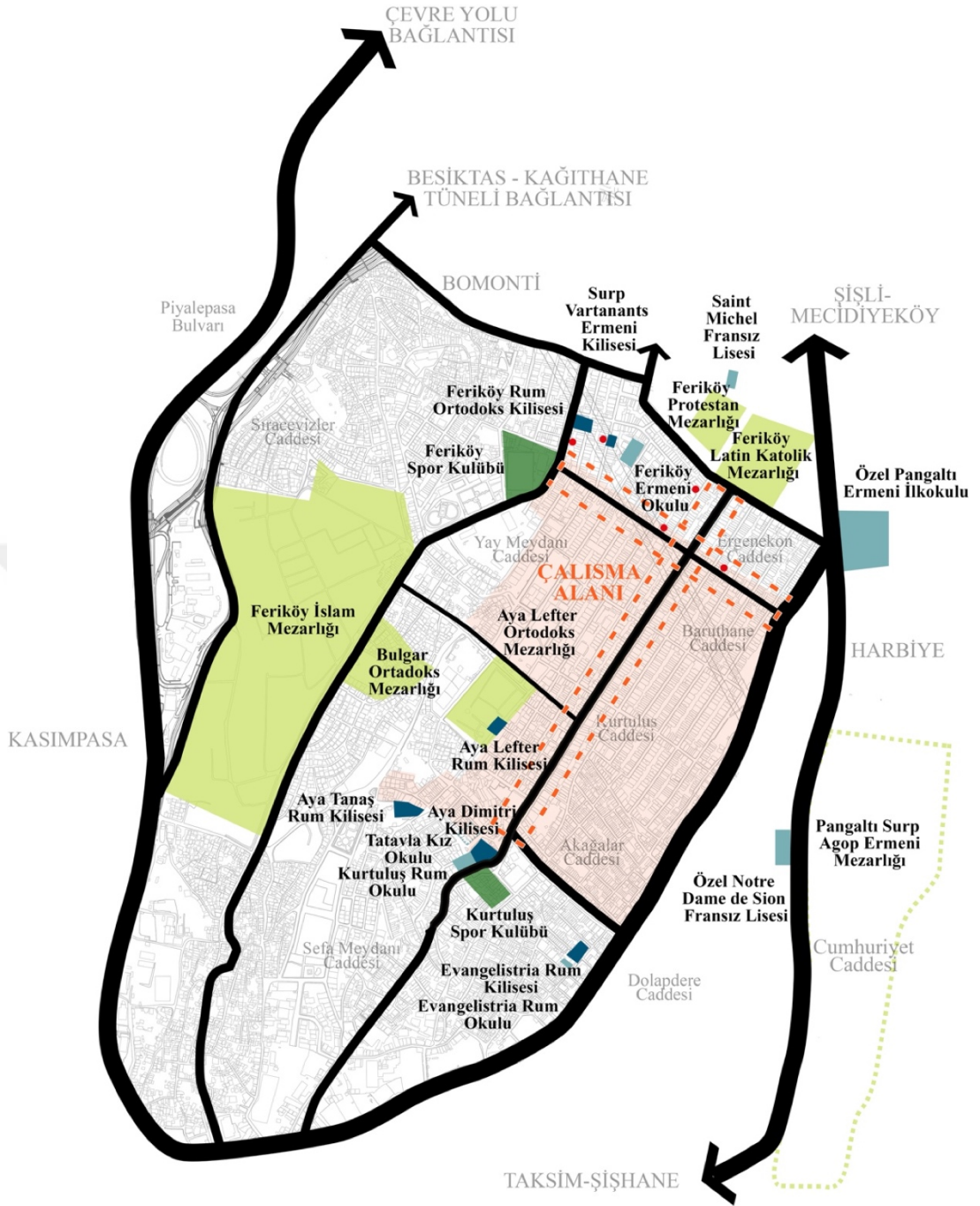
Şekil 4.28 : Kurtuluş-Feriköy’de yer alan spor kulüpleri ve vaftiz noktaları

4.3 Kurtuluş-Feriköy'ün Sosyal Dayanıklı Mahalle Bağlamında Alan Araştırması

Bu bölüm çalışma kapsamında yeni bir kavram arayışı olarak ele alınıp, parametreler geliştirilen sosyal dayanıklı mahalle kavramının örnek alan çalışması üzerinden değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın “mahallenin sahip olduğu fiziksel bileşenler ile toplumsal bileşenlerinin diyalektik bir ilişki içerisinde olmasının mahallenin çeşitli kırılmalara karşı sosyal dayanıklı olmasını sağlayacağı” hipotezine dayandığı göz önünde bulundurulduğunda, çok kültürlü bir yapı sergileyen ve mahalle kültürünün devamlılığını okutan bir yerleşim olan Kurtuluş-Feriköy örnek alan çalışması için seçilmiştir. Öte yandan Kurtuluş-Feriköy'ün Tarlabası ile komşu yerleşim olup, Tarlabası'nın geçirdiği dönüşüm sürecinden farklı olarak kimliğini korumaya devam etmesi ve kent merkezine yakınlığı, sahip olduğu tarihi geçmiş gibi günümüzde soylulaşma sürecini deneyimleyen pek çok mahalle ile benzer kriterlere sahip olmasına rağmen çeşitli gelenek ve ritüellerle geçmişine bağlılığını sürdürmesi de alan seçiminde belirleyici olmuştur.

4.3.1 Kurtuluş-Feriköy'ün sosyal dayanıklılığına yönelik fizik mekân çalışmaları

Kurtuluş ve Feriköy'deki mahalle kültürünün günümüz mekânında izdüşümünü görmek amacıyla Şekil 4.29'da görüldüğü gibi yerleşimin iki temel aksı olan Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi üzerinde haritalandırma çalışmaları yapılmıştır. Bu haritalandırma; tarihi gelişim sürecinin ve kültürün mekân oluşumundaki etkisi çalışmaları kapsamında "tarihi doku sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları ve ağırlıklı kullanımlar-kimlik mekânlar" doğrultusunda oluşturulmuştur.

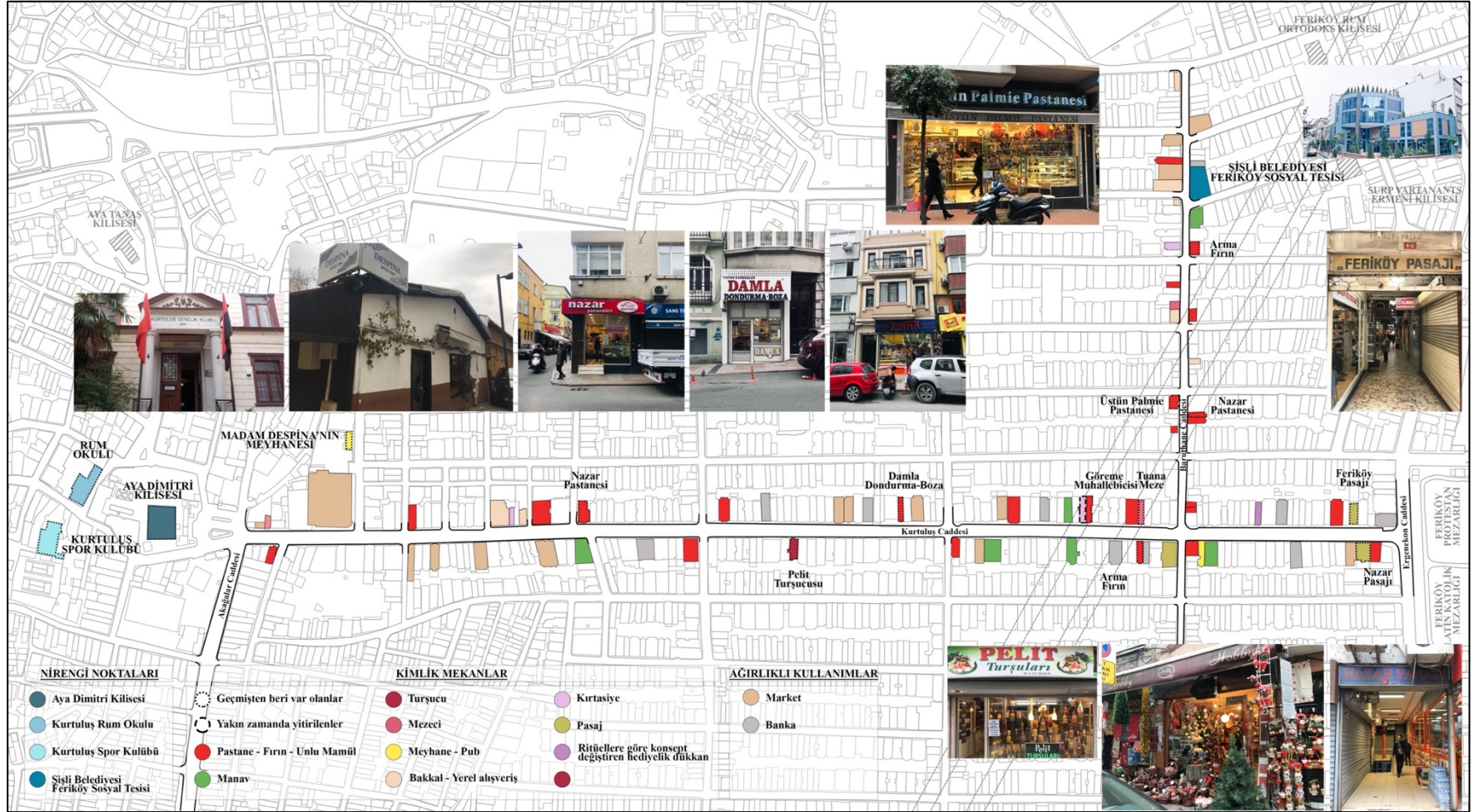
Şekil 4.29 : Kurtuluş-Feriköy çalışma alanı-Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi

Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi'nde tarihi doku incelendiğinde Kurtuluş Caddesi üzerinde sivil mimari ve anıtsal kültür varlıklarının yoğunlukta bulunduğu görülmektedir. Baruthane Caddesi'nde ise geleneksel dokuya yönelik yapılara daha seyrek olarak rastlanmaktadır (Şekil 4.30). Kurtuluş caddesindeki tarihi doku yerleşimin tarihi geçmişinin ve kültürel birikiminin fizik mekân üzerinden okuanbilmesine, Tatavla ile olan bağın sürdürülebilmesine olanak sağlamaktadır.

Şekil 4.30 : Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi tarihi doku, sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları

Fizik mekâna yönelik gerçekleştirilen diğer bir haritalama çalışması kimlik mekânlar ve ağırlıklı kullanımlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Kimlik mekân kapsamında belirlenen kullanımlar; pastane-fırın-unlu mamul, manav, turşucu, mezeci, meyhane-pub, bakkal-yerel alışveriş, ritüellere göre konsept değiştiren hediyelik dükkânı olmuştur. Bu kullanımların kimlik mekân olarak belirlenmesinin nedeni; mahallenin kimliği-bağlamı içerisinde oluşması, mahallenin oluşum ve gelişim sürecinde ön plana çıkarak mahalleye kimlik katması ve geçmiş ile günümüz arasında köprü görevi görmesidir. Söz konusu kullanımlar mahallelilerin geçmişe yönelik anılarını barındırarak bir mekândan çok daha fazlası olarak görülmektedir. Rum-Ermeni ustalardan kalan bir gelenek olan pastane kültürü, bostanlarla çevrili Tatavla'dan günümüze iz bırakan manav kültürü, Tatavla'nın gündelik hayatı ile özdeşen eski mezeciler, turşucular günümüzde de yerleşimin kimlik mekânları olarak değerlendirilmekte, semt tatlarını oluşturmakta ve aynı zamanda esnaf kültürünün devamlılığını sağlamaktadır. Var olan bu özgün yapı aynı zamanda mahalle dışından da farklı kullanıcıların ilgisini çekmektedir. Ağırlıklı kullanımlar kapsamında belirlenen kullanımlar ise banka ve zincir marketlerdir. Her iki kullanım da Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi'nde yoğunluk göstermektedir. (Şekil 4.31). Aynı zamanda günümüzde üçüncü nesli kahve dükkanları, yeni kafeler ve antikacı gibi kullanımların da yerleşimde yer seçtiği görülmektedir. Bu noktada Kurtuluş-Feriköy'de hem geleneksel mahalleden gelen kullanımların hem de günümüz mahallelerinde yer alan kullanımların, bir başka deyişle eski ile yeninin bir arada dengeli bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Bu noktada Kurtuluş-Feriköy'ün kimlik mekânları bulundurmasıyla geleneksel mahalle kültüründen izler taşıdığı ve yalnızca yeni tüketim mekânlarını barındırmamasıyla da soylulaşmış mahallelerden ayrılmaktadır.

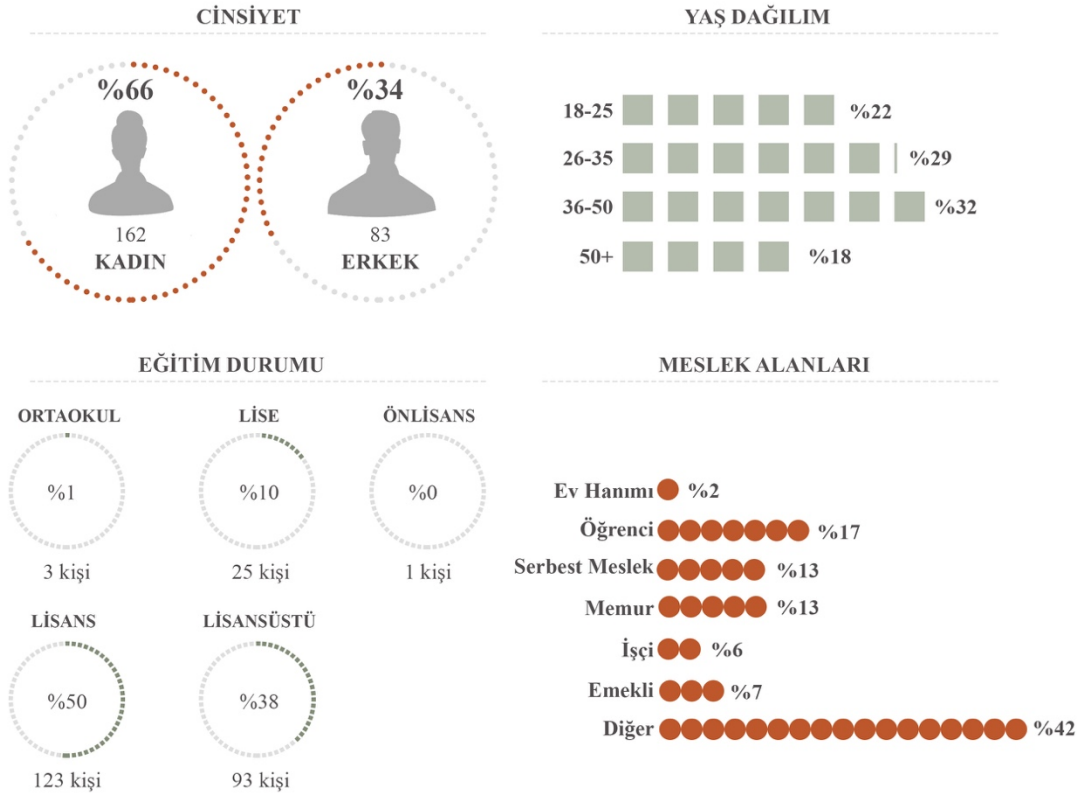

Şekil 4.31 : Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi ağırlıklı kullanımlar-kimlik mekânlar

4.3.2 İstanbul mahalle araştırmasına yönelik genel değerlendirme

Mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılığa yönelik İstanbul genelinde online anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaya İstanbul genelinde 243 kişi değerlendirmeye katılırken katılımcılardan 76 kişi (%33) Kurtuluş-Feriköy’de yaşamaktadır. Bu nedenle İstanbul genelinde gerçekleşen anket sonuçlarından genel anlamıyla söz edildikten sonra çalışma alanı olan Kurtuluş-Feriköy özelinde daha kapsamlı bir değerlendirmenin yapılması uygun görülmüştür.

Katılımcıların genel profili cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek alanları altında incelenmiştir. Bu kapsamda İstanbul genelini kapsayan anket çalışması 160 (%66) kadın ve 83 (%34) erkek tarafından gerçekleştirilmiştir. Anket katılımcılarının 53’ü (%22) 18-25 arası, 70’i (%28) 26-35 yaş arası, 78’i (%32) 36-50 yaş arası ve 44’ü (%18) 50 ve üstü yaş aralığına sahiptir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 3 kişinin (%1) ortaokul, 25 kişinin (%10) lise, 1 kişinin (%1) ön lisans 123 kişinin (%50) üniversite ve 93 kişinin (%38) lisansüstü düzeyde eğitime sahip oldukları görülmektedir (Şekil 21). Katılımcıların meslek durumları incelendiğinde 6 kişinin (%2) ev hanımı, 41 kişinin (%17) öğrenci, 31 kişinin (%13) serbest meslek, 31 kişinin (%13) memur, 14 kişinin (%6) işçi, 16 kişinin (%7) emekli ve 104 kişinin (%42) ise diğer çeşitli meslek alanlarında çalıştığı görülmektedir. Bu meslekler içerisinde akademisyen, mühendis, mimar ve şehir plancıları arasında yoğunluk gözlemlenmektedir (Şekil 4.32).

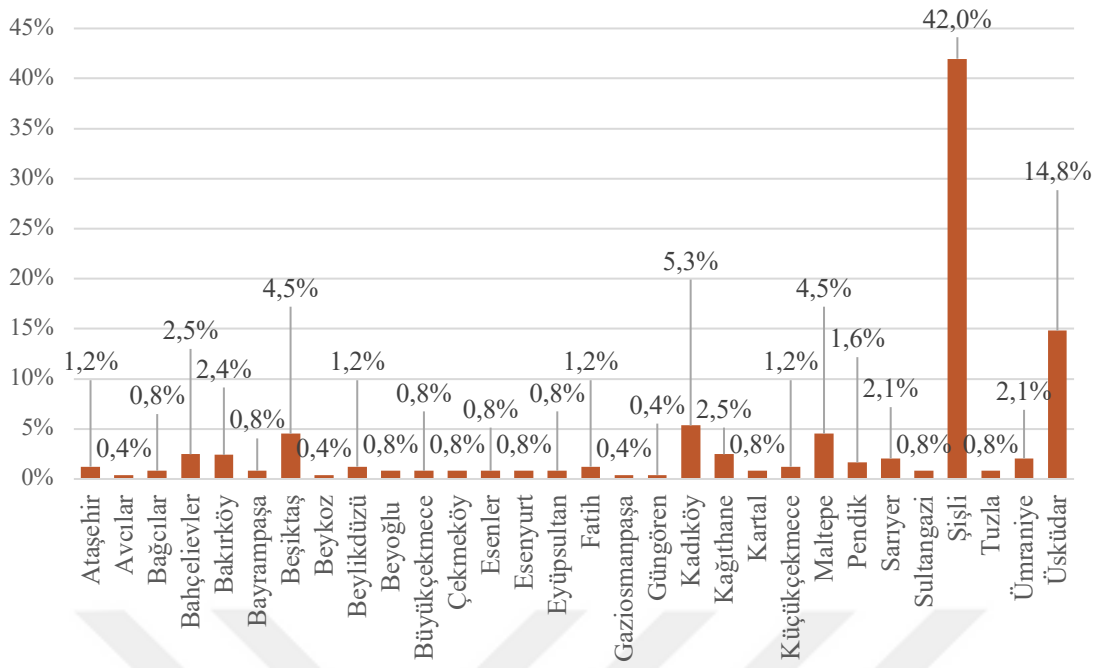

Şekil 4.32 : İstanbul genelinde gerçekleştirilen anketlere göre katılımcı profili

Katılımcıların yaşadıkları ilçe ve mahalleler incelendiğinde 30 ilçeden katılım gerçekleştiği tespit edilmektedir. Hiç katılımın gerçekleşmediği ilçeler Adalar, Arnavutköy, Başakşehir, Çatalca, Sancaktepe, Silivri, Sultanbeyli, Şile ve Zeytinburnu yerleşimleri olmuştur (Şekil 4.33). Katılımın gerçekleştiği ilçeler içerisinde ise katılım düzeyinin en çok %42 (102 kişi) oranı ile Şişli ve %14,8 (36 kişi) oranı ile Üsküdar'da olduğu gözlemlenmiştir. Sonrasında ise %5,3 (13 kişi) oranı ile Kadıköy, %4,5 (11 kişi) oranları ile Beşiktaş ve Maltepe ilçelerinde yoğunluk gözlemlenmiştir (Şekil 4.34). Mahalle ölçeğinde bakıldığında ise Şişli ilçesinde Bozkurt, Eskişehir ve Feriköy mahallelerinde yoğunluk oluşurken, Üsküdar'da Kuzguncuk mahallesinde yoğunluk saptanmıştır. Bu noktada Kuzguncuk ile Kurtuluş-Feriköy'ün tarihi geçmiş, çok kültürlü yapı ve mahalle kültürünün devamlılığı gibi benzer özelliklere sahip olması önemli bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

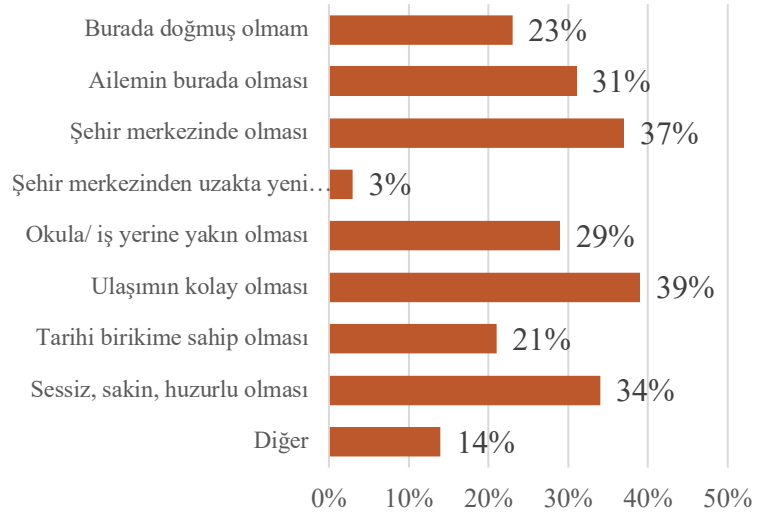

Şekil 4.33 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre katılımcıların ilçe dağılımları

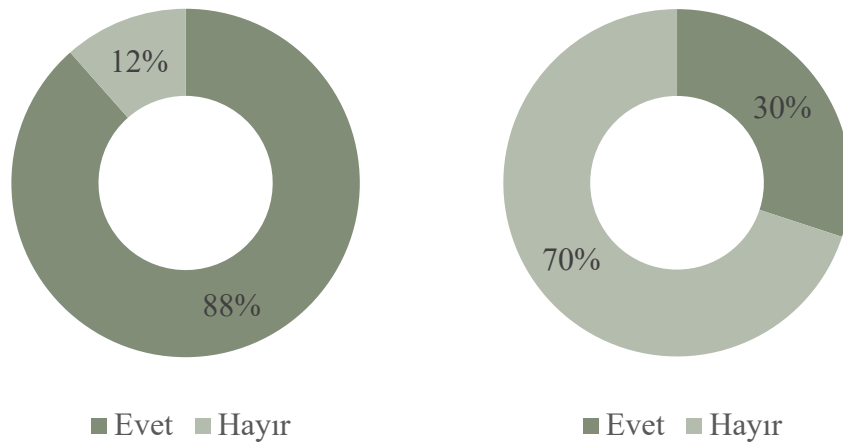
Şekil 4.34 : İstanbul genelinde gerçekleştirilen anketlere göre katılımcıların yaşadıkları ilçeye göre yoğunluk oranları

İstanbul genelinde değerlendirmeye alınan sonuçlardan biri mahallelerin tercih edilme nedenlerine yöneliktir (Şekil 4.35). Bu kapsamda erişilebilirlik açısından ele alınabilecek ulaşımın kolay olması 95 kişi (%39) ile, şehir merkezinde olması 91 kişi (%37) ile ve okula/işe yakın olma durumu 70 kişi (%29) ile mahallenin tercih edilmesinde belirleyici etkenlerden olmuştur. Diğer yandan mahallenin sessiz, sakin, huzurlu bulunması 82 kişi (%34) için mahallenin tercih edilmesinde önemli bulunmuştur. Mekânda kurulan aidiyetle ilişkilendirilebilecek olan ailenin mahallede yer seçmesi 75 kişi (%31) ve yaşanan mahalle doğmuş olma 56 kişi (%23) tarafından belirleyici etken olarak değerlendirilmiştir. 243 katılımcı içerisinde yalnızca 7 kişinin (%3) şehir merkezinden uzakta yeni bir yerleşim yerini tercih etmesi şehir merkezine yakın olma durumunun çekici olmaya deva ettiğini göstermektedir. Bu sonuçlar kapsamında genel olarak mahallenin tercih edilebilirliği değerlendirildiğinde; yüksek erişilebilirliğin, çeşitli kentsel fonksiyonlarla sahip olma durumunun ve mekânla kurulan aidiyet duygusunun belirleyici olduğu görülmüştür.

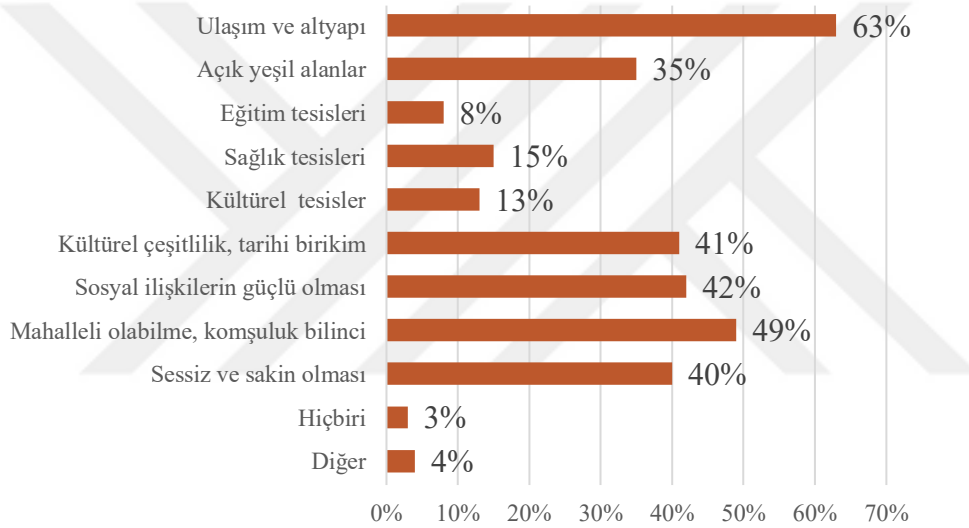
Şekil 4.35 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre yaşanan mahallenin tercih edilme nedeni

İstanbul genelinde üzerinde durulan bir diğer unsur memnuniyet durumudur (Şekil 4.36). Sonuçlar bu kapsamda değerlendirildiğinde 215 kişinin (%88) bulunduğu mahallede yaşamaktan memnun olduğu ve 28 kişinin (%12) bulunduğu mahallede yaşamaktan memnun olmadığı görülmektedir. Bu duruma paralel olarak 170 kişi (%70) başka bir mahalleye taşınmak istemediğini, 73 kişi (%30) ise başka bir bölgeye taşınmak istediğini belirtmiştir. Katılımcıların bulundukları mahalleden memnun olmama ve başka bir yere taşınmalarının gerekçeleri kamusal alanların ve sosyo-kültürel donatıların yetersiz olması, ulaşım sorunu, kalabalık ve gürültüden kaynaklanan rahatsızlıklar, güvensiz hissetme, daha kaliteli yapılaşmış çevrede yaşama isteği gibi etkenlerde yoğunlaşmaktadır.

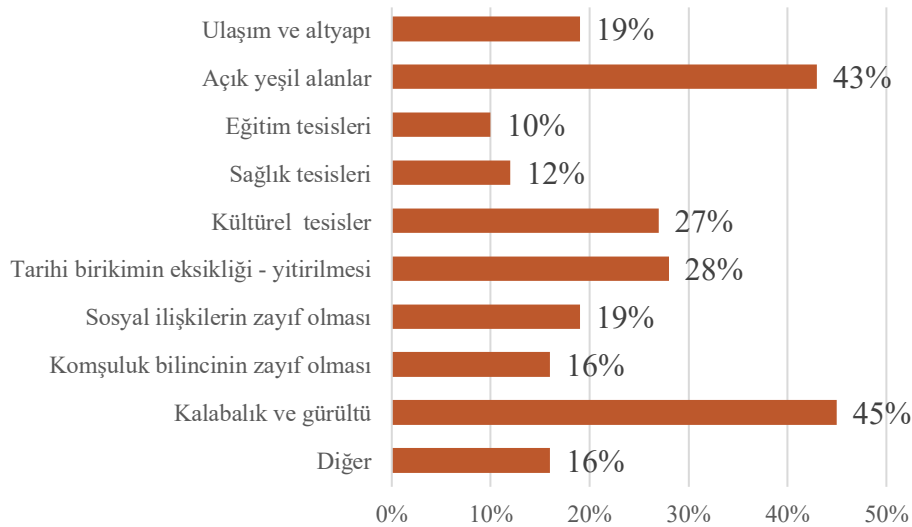

Şekil 4.36 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre katılımcıların memnuniyet durumları ve taşınma istekleri

Mahallede en çok memnuniyet duyulan konulara bakıldığında ise; 152 kişi (%63) ile mahalle içerisinde memnuniyetin en yüksek olduğu konu ulaşım ve altyapıya ilişkin olmuştur (Şekil 4.37). Bu sonucu 120 kişi (%49) ile mahalleli olabilme, komşuluk bilinci, 103 kişi (%42) ile sosyal ilişkilerin güçlü olması, 100 kişi (%41) ile kültürel çeşitlilik, tarihi birikim ve 98 kişi (%40) ile sessiz ve sakin olması takip etmektedir. Fiziksel mekân kurgusuna ilişkin olan kentsel donatılara bakıldığında ise katılımcıların büyük çoğunluğu için memnuniyet duyulan konular arasında yer almadığı görülmektedir. Bu duruma paralel olarak memnuniyetsizlik durumları incelendiğinde ise 110 kişi (%45) ile kalabalık-gürültü ve 105 kişi (%43) ile açık yeşil alanlar katılımcıların en çok sorun duyduğu konular olmuştur (Şekil 4.38).

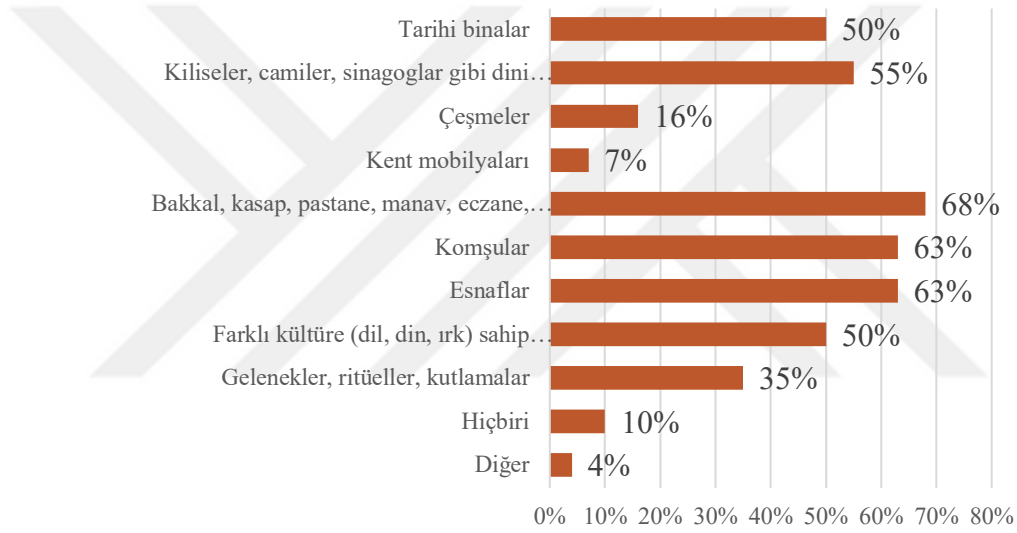

Şekil 4.37 : İstanbul genelinde mahallede en çok memnuniyet duyulan konular

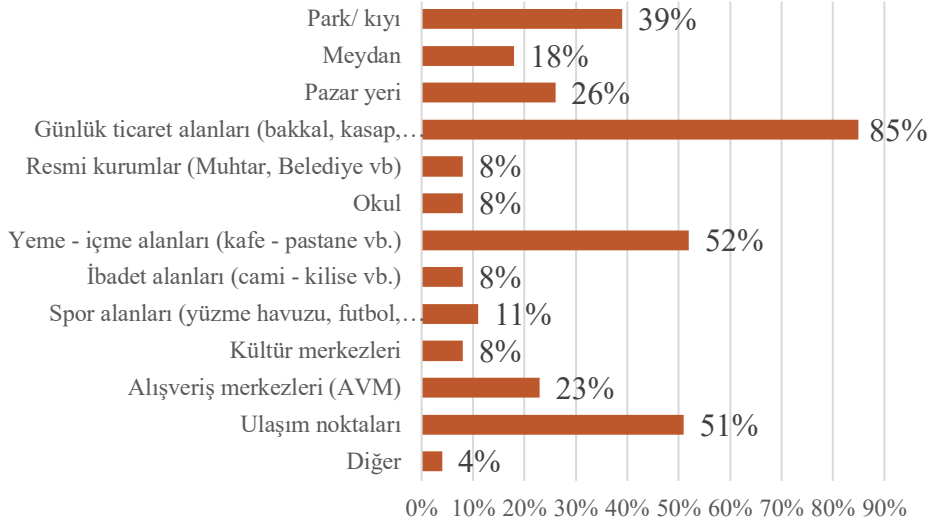
Şekil 4.38 : İstanbul genelinde mahallede en memnuniyetsiz olunan konular

İstanbul genelinde değerlendirmeye dahil edilen bir diğer konu kullanıcıların mahalle algısında geçmişten günümüze varlığını sürdürebilen unsurlara yöneliktir (Şekil 4.39). Elde edilen sonuçlara göre 166 kişi (%68) ile bakkal, kasap, pastane, manav, eczane, kahvehane vb. kullanımların, 134 kişi (%55) ile kiliseler, camiler, sinagoglar gibi dini mekânların ve mezarlıkların, 122 kişi (%50) ile tarihi binaların mahalledeki varlığı kabul görmüştür. Diğer yandan 153 kişiye (%63) göre esnaf ve 152 kişiye (%63) göre komşular, 122 kişiye (%50) göre ise farklı kültüre (dil, din, ırk) sahip mahalle sakinleri mahalle içerisinde önemli role sahip aktörlerdendir. Gelenekler, ritüeller ve kutlamalar ise 84 kişi (%35) tarafından mahalleyi oluşturan önemli unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

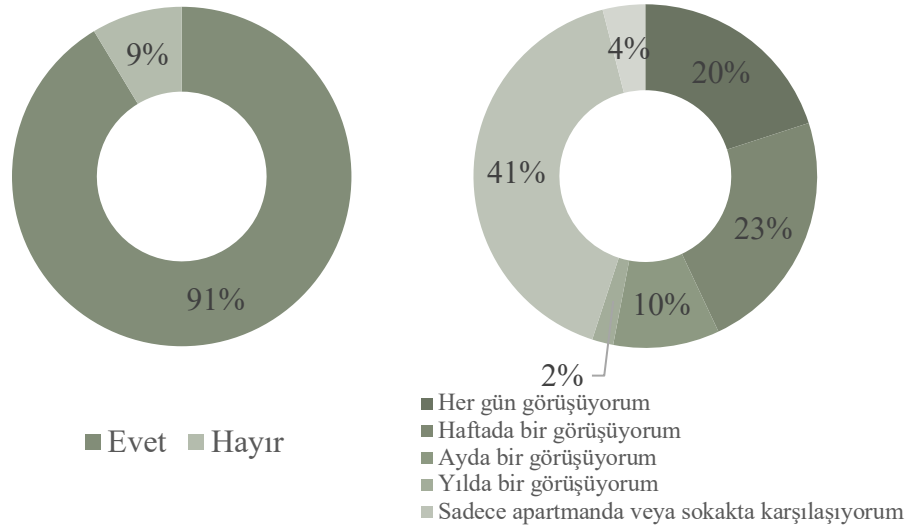
Şekil 4.39 : İstanbul genelinde mahallede geçmişten bugüne varlığına sürdüren unsurlar

Mahallede sık kullanılan mekânların incelemesi yapıldığında 207 kişi (%85) bakkal, kasap, manav vb. günlük ticaret alanlarının, 126 kişi (%52) ise kafe, pastane gibi yeme içme alanlarının mahalle içerisinde en sık kullanılan yerler olduğunu belirtmiştir. Bu noktada elde edilen sonuçlar gündelik hayata yönelik eylemlerin mahallede devamlılığına ilişkin sonuçlar içermektedir. Aynı zamanda soru içerisinde yer alan diğer mekânlara yönelik genel sonuçlara bakıldığında mahallelinin çoğunluğunun kamusal alanları sık kullanılan yerler olarak belirtmemesi göze çarpmaktadır (Şekil 4.40).

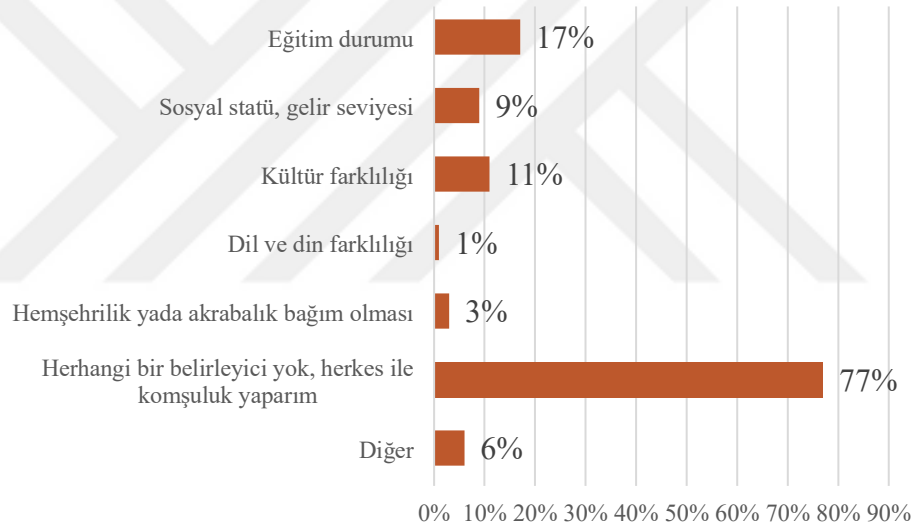

Şekil 4.40 : İstanbul genelinde mahallede en sık kullanılan yerler

Komşuluğa ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında elde edilen sonuçlara göre 222 kişinin (%91) komşuya sahip olduğu, kalan 21 kişinin (%9) ise komşuya sahip olmadığı belirtilmiştir. 45 kişi (%20) komşusuyla her gün görüştüğünü, 52 kişi (%23) haftada bir görüştüğünü, 25 kişi (%10) ayda bir görüştüğünü ve 4 kişi (%2) ise yılda bir görüştüğünü belirtmiştir. Katılımcılardan 95 kişi (%41) ise komşularıyla yalnızca apartmanda ya da sokakta karşılaşarak iletişime geçtiğini belirtmiştir. Aynı zamanda verilen yanıtlarda komşularla yüz yüze görüşme imkânı olmadığı durumlarda whatsapp veya instagram üzerinden iletişime geçildiği ifade edilmiştir (Şekil 4.41). Öte yandan 187 kişi (%77) komşusunu seçerken herhangi bir belirleyi olmaksızın herkes ile komşuluk yapabildiğini belirtirken, 42 kişi (%17) eğitim durumunun, 27 kişi (%11) kültür farklılığının, 21 kişi (%9) sosyal statü ile gelir seviyesinin komşu seçiminde belirleyici olduğunu ifade etmiştir (Şekil 4.42).

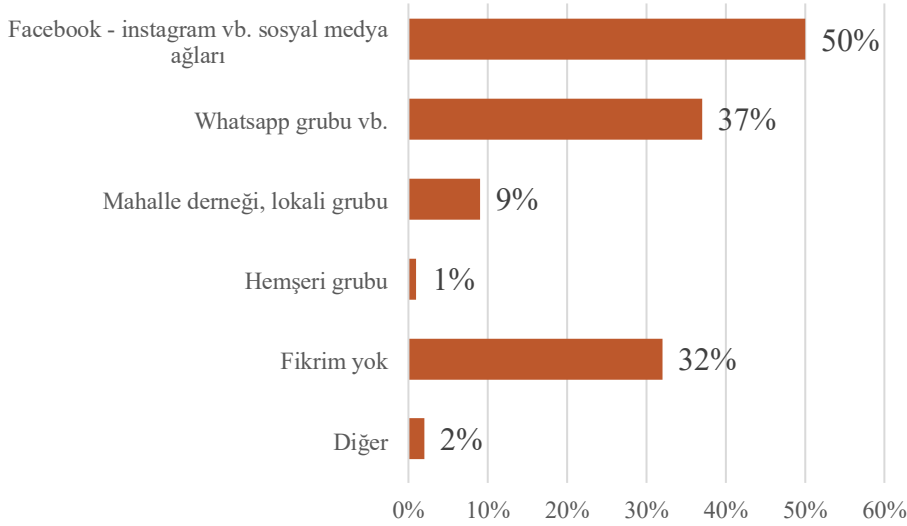

Şekil 4.41 : İstanbul genelinde komşuluk ilişkisi ve görüşme sıklığı

Şekil 4.42 : İstanbul genelinde komşu seçiminde belirleyici etkenler

Mahallenin değişen anlamı ve literatürde söz edilen yeni mahalle kavramı göz önünde bulundurularak komşuluğun alternatif kanallarına yönelik bir değerlendirme yapıldığında; Şekil 4.43'te belirtildiği gibi 122 kişinin (%50) ile facebook, instagram vb. sosyal medya ağları ile 90 kişinin (%37) whatsapp grupları üzerinden alternatif komşuluk ağları oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 4.43 : İstanbul genelinde mahalleye veya komşuluğa yönelik tercih edilen sosyal medya hesapları

Katılımcılara yöneltilen “Sizce mahalle ne anlama geliyor?” sorusu mahalle algısının farklı perspektiflerde nasıl ele alındığına yönelik önemli bir kaynak sağlamaktadır. Bu kapsamda Şekil 4.44 katılımcıların mahalle nedir sorusuna yönelik oluşturduğu cevaplara yönelik oluşturulmuştur. Cevaplar içerisinde mahalleyi fiziksel mekâna ilişkin olarak “*Birincil insani ihtiyaçların yürüyüş mesafesi içinde karşılanabildiği yaşam bölgesi.*” ve “*Evimden yürüme mesafesinde gidebildiğim alan.*” gibi yürüme mesafesi üzerinden ele alan tanımlamalar görülmektedir. Diğer yandan mahallenin ölçeği üzerinde duran “*Şehrin küçük bir ölçeği, tüm ihtiyaçlarımızın başka bir yere gitmeden karşılandığı yer.*” ve “*Günübirlik ilişkilerin gerçekleştiği ve minimum seviyedeki fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçların karşılandığı yaşam alanı*” gibi ihtiyaçlar üzerinden gerçekleşen tanımlamalarda yoğunluk gözlenmektedir. Fiziksel mekânın yanı sıra mahalleyi toplumsal yaşam ve uyandırdığı his bakımından değerlendirmeler mevcuttur. “*İnsanın kendini güvende hissettiği ve evine ulaşmış olma hissi, ait olma duygusu.*”, “*Mahalle, insan ilişkilerinin ön planda olduğu bir yaşama birimidir. Yolda yürüdüğünüzde hep bir tanıdık görebiliyorsanız, sokağa her çıktığınızda selam verecek birilerini görüyorsunuz bu mahalle kültürüdür.*” ve “*Birlikte yaşamak, birbirine güvenmek ve sorunlara beraber çözüm üretebilecek samimiyete ve iletişime sahip olmak.*” gibi tanımlamalar bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Mahalleyi tanımlamada yoğunluk gözlemlenen bir diğer konu ise örgütlenmeye ilişkindir. “*...Kentsel alana dair sorunlara daha yerel ölçekten çözüm arayışları geliştirebileceğimiz bir ara yüzü ve kent sakinlerinin zaman-mekân ilişkisi*

dahilinde sürekli değişen ihtiyaçlarının temelini oluşturuyor...” ve “Örgütlenmenin, dayanışmanın en ufak aynı zamanda en büyük bir deneyim alanı. Ülkeye aileye insanlığa dair en doğru çıkarımların yapılabileceği, bunların en doğru en rahat gözlemlenebileceği yerlerden.” gibi tanımlamalar mahallenin hep sahip olduğu anlamlar hem de ölçęi itibarıyla çözüm geliştirmede katkı sunabileceğine dikkat çekmektedir. Fakat öte yandan “Eski anlamı komşuluk şimdiki anlamı sadece ikamet...” ve “... bir arka sokak başka mahalle yan sokak başka mahalle gibi bölümlenmiş. Yani yeni ilçelerde mahallede aidiyet duygusu yok...” gibi tanımlamalarla mahallede var olan aidiyet duygusunun yok olduğuna yönelik düşüncelere de rastlanmaktadır.

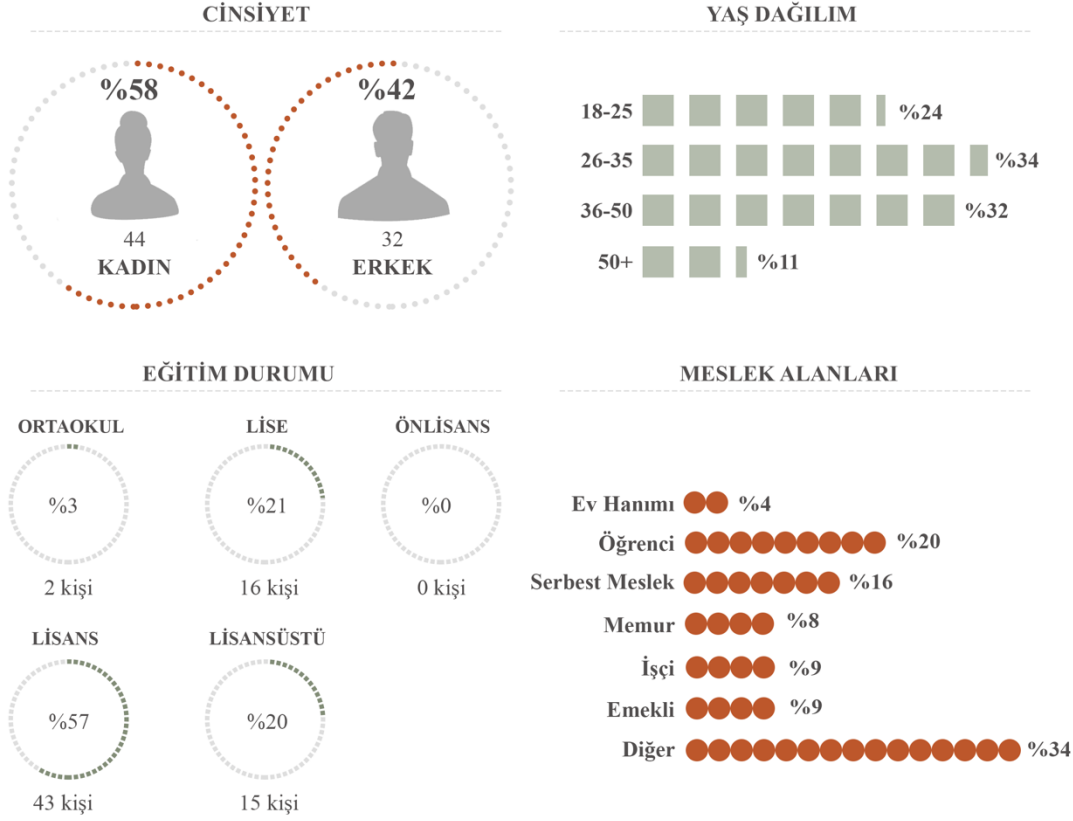
Şekil 4.44 : İstanbul genelinde gerçekleşen anketlere göre mahallenin anlamı

4.3.3 Kurtuluş-Feriköy sosyal dayanıklı mahalle araştırması

Kurtuluş-Feriköy özelinde değerlendirilen anket çalışması kişisel profilin yanı sıra üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar yaşanılan yere, mahalle kültürüne ve güncel bir kırılganlık olarak değerlendirilebilen pandemi sürecinin mahalle üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak düzenlenmiştir. Her bir bölüm belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin kendi konusu kapsamında alan çalışması üzerinden değerlendirilebilmesine yönelik oluşturulmuştur.

4.3.3.1 Katılımcıların kişisel profiline yönelik anket çıktıları

Şişli genelinde gerçekleşen 102 anketten 76 tanesi çalışma kapsamında Kurtuluş-Feriköy olarak ele alınan Bozkurt, Eskişehir ve Feriköy mahalleleri özelinde gerçekleşmiştir. Bu anket çalışmaları 44 (%58) kadın ve 32 (%42) erkek tarafından yanıtlanmıştır. Anket katılımcılarının 18'i (%24) 18-25 arası, 26'sı (%34) 26-35 yaş arası, 24'ü (%32) 36-50 yaş arası ve 8'i (%11) 50 ve üstü yaş aralığına sahiptir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 2 kişinin (%3) ortaokul, 16 kişinin (%21) lise, 43 kişinin (%57) üniversite ve 15 kişinin (%20) lisansüstü düzeyde eğitime sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların meslek durumları incelendiğinde ise 3 kişinin (%4) ev hanımı, 15 kişinin (%20) öğrenci, 12 kişinin (%16) serbest meslek, 6 kişinin (%8) memur, 7 kişinin (%9) işçi, 7 kişinin (%9) emekli ve 26 kişinin (%34) ise diğer çeşitli meslek alanlarında çalıştığı görülmektedir (Şekil 4.45).

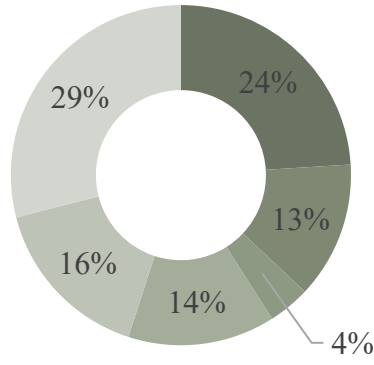

Şekil 4.45 : Kurtuluş-Feriköy özelinde katılımcı profili

4.3.3.2 Katılımcıların yaşadığı yer algılarına yönelik anket çıktıları

Anket çalışmasının hedeflerinden biri katılımcıların yaşadıkları yere ve genel olarak mahalle algısına yönelik bilgi edinmektir. Bu doğrultuda yer algısına yönelik oluşturulan anket soruları çalışma kapsamında belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametreleri içerisinde özellikle “memnuniyet, yere bağlılık” parametrelerine yönelik oluşturulmuş ve aynı zamanda mahallede geçirilen süre, mülk durumu gibi etkenlerin bu parametrelerle nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu irdelemeyi amaçlamıştır.

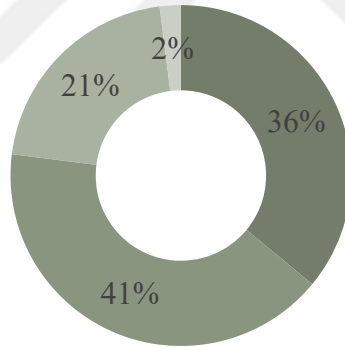
Katılımcıların yaşadıkları yerle ilgili düşüncelerinin mahallede geçirilen zamanla ilişkilendirilebileceği düşüncesiyle “Bulunduğunuz mahallede kaç yıldır yaşıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 18 kişi (%24) 0-5 yıl arasında, 10 kişi (%13) 6-10 yıl arasında, 3 kişi (%4) 11-15 yıl arasında, 11 kişi (%14) 16-20 yıl arasında, 12 kişi (%16) 21-25 yıl arasında ve 22 kişi (%29) 26 yılın üzerinde Kurtuluş-Feriköy’de yaşamaktadır (Şekil 4.46).

■ 0 - 5 yıl ■ 6 - 10 yıl ■ 11 - 15 yıl ■ 16 - 20 yıl ■ 21 - 25 yıl ■ 26+ yıl

Şekil 4.46 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede geçirilen süre

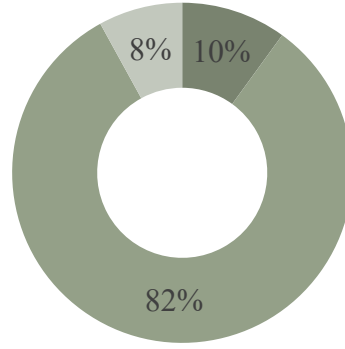
Katılımcıların mahalledeki mülk durumları incelendiğinde; Kurtuluş-Feriköy’de 27 kişinin (%36) ev sahibi, 31 kişinin (%41) kiracı olduğu görülmektedir. 16 kişi (%21) ise ailesinin yanında yaşadığına yönelik yanıt oluşturmuştur (Şekil 4.47).

■ Ev sahibiyim ■ Kiracıyım ■ Ailemin yanında yaşıyorum ■ Diğer

Şekil 4.47 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mülk durumu

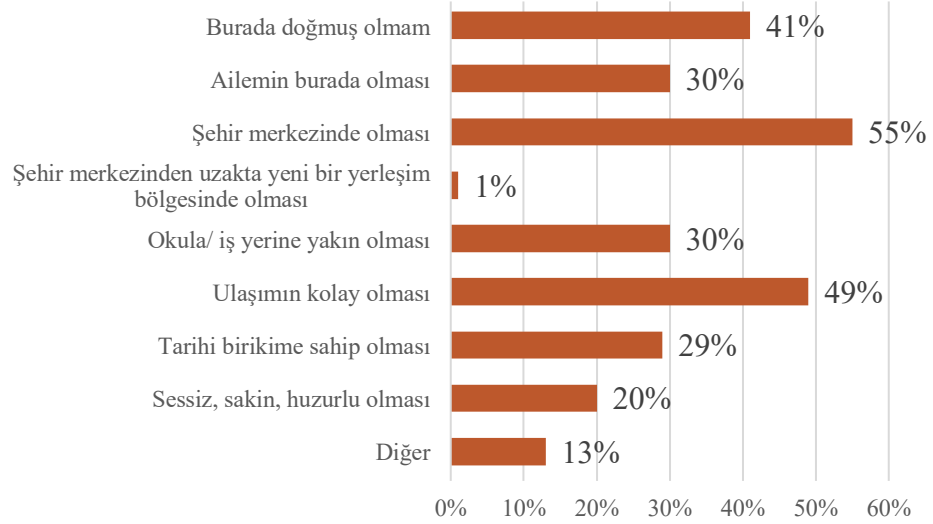
Katılımcıların yaşadıkları mahalle ile iş yeri arasında ilişkiyi gözlemlemek adına “İş yeriniz yaşadığınız mahallede mi?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan 56 kişi (%82) işyeri için farklı bir mahalle ile ilişki içerisinde bulunduğunu belirtirken, yalnızca 7 kişi (%10) işyerinin Kurtuluş-Feriköy’de yer aldığını belirtmiştir (Şekil 48).

■ Evet ■ Hayır ■ Diğer

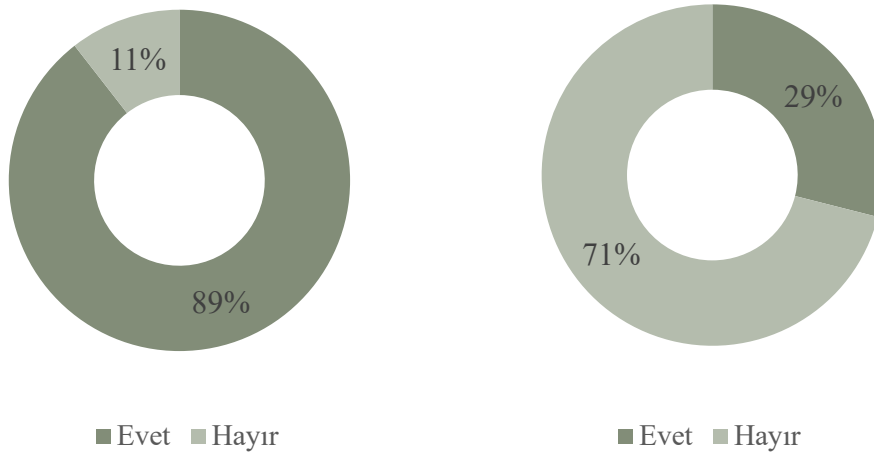
Şekil 4.48 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalle işyeri ilişkisi

Mahalle kültürüne yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasında mahallenin hangi etkenlere göre tercih edildiğinin tespit edilmesi önem kazanmaktadır. Bu nedenle katılımcılara “Bu mahalleyi tercih etme nedenleriniz nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Kurtuluş-Feriköy’ün tercih edilmesinde ön plana çıkan iki etken fiziksel mekâna ilişkin olarak 42 kişi (%55) ile şehir merkezinde olması ve 37 kişi (%49) ile ulaşımın kolay olması olmuştur. Ailenin yaşanılan yerle kurduğu aidiyete ilişkin olarak ele alınabilecek etkenler olan mahallede doğmuş olma durumu 31 kişi (%41) ile ve ailenin mahallede yer alması 23 kişi (%30) ile mahallenin tercih edilmesinde önemli olarak görülmüştür. 23 kişi (%30) mahallenin okula/işe yakın olmasını mahallenin tercih edilmesinde etken olduğunu belirterek, kentsel servislere yakınlığın ve erişilebilirliğin önem kazandığına işaret etmiştir. Öte yandan mahallenin tarihi birikime sahip olması 22 kişi (%29) tarafından ve mahallenin sessiz, sakin ve huzurlu bir his uyandırması 15 kişi (%20) tarafından belirleyici bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlara ilave olarak mahallenin tercih edilmesinde aynı zamanda “*merkezi bir yerleşim olmasına rağmen çevresine göre kiraların daha uygun olması*”, “*İstanbul’un yaşanabilecek en özgün semtlerinden biri*”, “*açık fikirli ve kozmopolit bir mahalle olması*”, “*alışkanlık yapması, mahalle olmaya devam etmesi, yolda sokakta insanlarla selamlaşıyor olmak*” gibi faktörlerin etkili olduğu vurgulanmıştır (Şekil 4.49).

Şekil 4.49 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallenin tercih edilme nedeni

Mahalle kültürüne önemli girdi oluşturan bir diğer etken memnuniyet durumu ve yer bağlılığıdır. Bu nedenle katılımcılara “Bulunduğunuz bölgede yaşamaktan memnunsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan 68 kişi (%89) Kurtuluş-Feriköy’de yaşamaktan memnun olduğunu, 8 kişi (%11) ise memnun olmadığını belirtmiş ve memnun olmama gerekçelerini sunmuştur. Bu gerekçeler arasında “yerleşimin aşırı kalabalık ve gürültülü olması buna bağlı olarak trafik ve otopark sorununun yaşanması aynı zamanda yoğun göç altında kalarak ve aşırı kozmopolitleşme ile kültürel yapının değişikliğe uğraması” gibi faktörlerin üzerinde durulduğu görülmüştür. Katılımcıların memnuniyet durumu aynı zamanda “Başka bir bölgeye taşınmak ister misiniz?” sorusu ile de ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre 22 kişi (%29) başka bir bölgeye taşınmak isteyebileceğini belirtirken 54 kişi (%71) başka bir bölgeye taşınma isteğinin bulunmadığını belirtmiştir (Şekil 4.50).

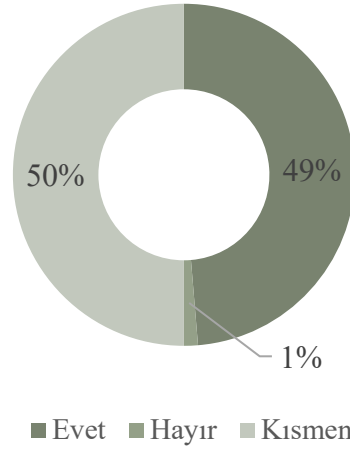

Şekil 4.50 : Kurtuluş-Feriköy özelinde katılımcıların memnuniyet durumları ve taşınma istekleri

4.3.3.3 Katılımcıların mahalle kültürüne yönelik anket çıktıları

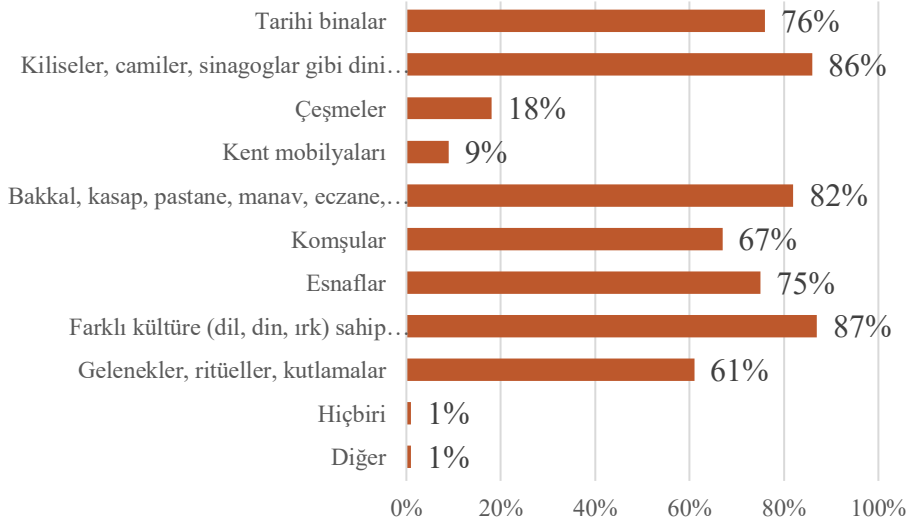
Anket çalışmasının hedeflerinden biri mahalle kültürü ve mahallenin sosyal dayanıklılığa yönelik bilgi edinmektir. Bu doğrultuda mahalle kültürüne yönelik oluşturulan anket soruları çalışma kapsamında belirlenen sosyal dayanıklı mahalle parametreleri içerisinde “tarih-kültür, sosyal paylaşım-yerel ağlar ve sosyo-mekânsal organizasyon” başlıkları altında ele alınan sosyal dayanıklı mahalle parametrelerine yönelik analiz yapmak amacıyla oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçların “toplumsal hafıza, komşuluk kültürü, katılım kültürü, ağırlıklı kullanımlar-kimlik mekânlar, topluluk hissi” parametreleri kapsamında değerlendirme yapılması hedeflenmiştir.

Mahallelinin yaşadıkları yerle aidiyet kurmasında mahallenin tarihi ve kültürel yapısının belirleyici olduğu düşüncesiyle katılımcılara “Yaşadığınız mahallenin tarihi geçmişini biliyor musunuz” sorusu yönlendirilmiştir. 37 kişi (%49) Kurtuluş-Feriköy’ün tarihi geçmişine hâkim olduğunu belirtirken, 38 kişi (%50) ise kısmen hâkim olduğunu belirtirken, yalnızca 1 kişi (%1) mahallenin tarihi ile ilgili bir bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir (Şekil 4.51).

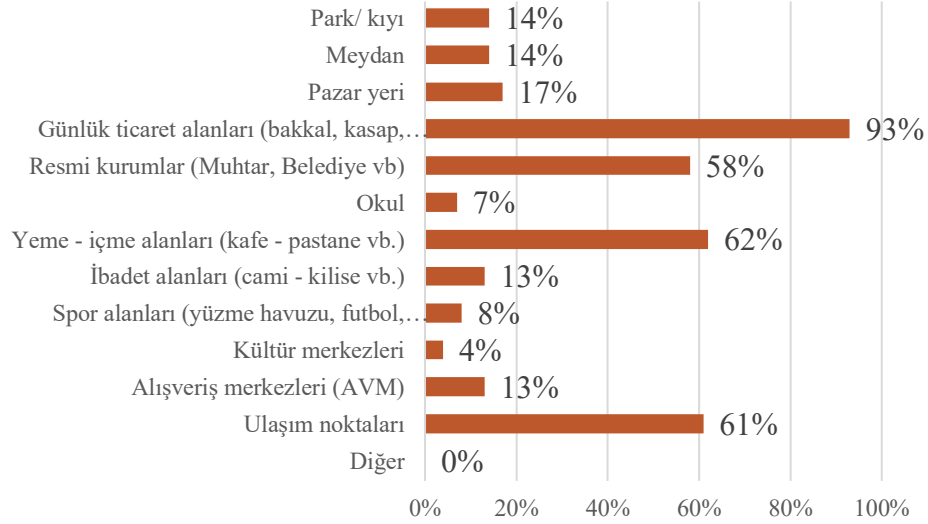
Şekil 4.51 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallenin tarihi geçmişine hâkim olma durumu

Kullanıcıların genel mahalle algısında ne gibi mekânların ve kimlik rollerin ön plana çıktığını analiz edebilmek adına “Mahallenizde geçmişten bugüne varlığını sürdürenler nelerdir?” sorusu oluşturulmuştur. 66 kişi (%87) farklı kültüre (dil, din, ırk) sahip mahalle sakinlerinin, 57 kişi (%75) esnafın, 51 kişi (%67) ise komşuların mahalle algısında yer edinen kimlik roller olduğunu belirtmişlerdir. Elde edilen sonuçlar fiziksel mekân kapsamında değerlendirildiğinde ise 65 kişi (%86) kilise, cami, sinagog gibi dini mekânların ve mezarlıkların, 62 kişi (%82) bakkal, kasap, pastane, manav, eczane, kahvehane gibi mahalledeki gündelik ilişkileri karşılayan kullanımların, 58 kişi (%76) ise tarihi binaların mahalle algısında önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir. 46 kişiye göre (%61) mahallede gerçekleşen gelenek, ritüel ve kutlamalar da mahallenin tarihsel gelişim süreci üzerinde önemli bir yer tutmaktadır. Çeşmelerin ve kent mobilyalarının ise diğer etkenlere oranla mahalle ile daha az ilişkilendirildiği görülmektedir (Şekil 4.52).

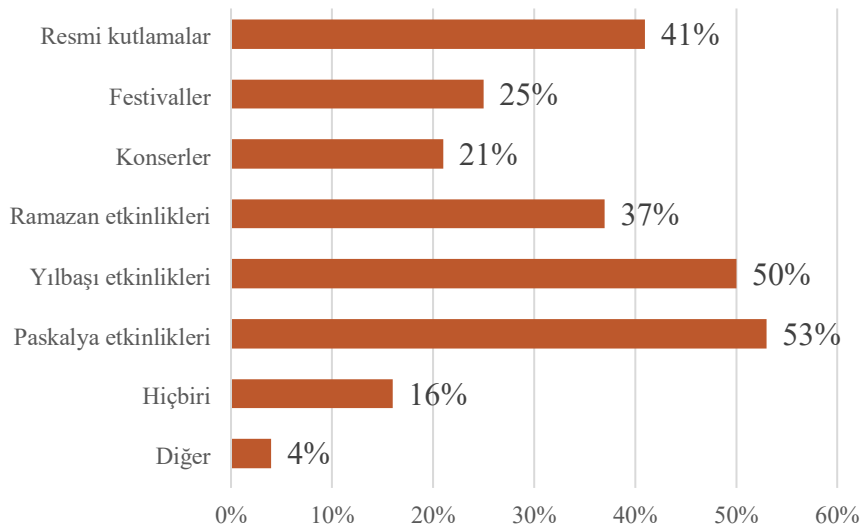
Şekil 4.52 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede geçmişten günümüze varlığına sürdüren unsurlar

Günümüz mahalle yaşantısında en çok tercih edilen kentsel mekânların neler olduğunu analiz edip geleneksel mahalle ile değerlendirmesini yapabilmek adına “Yaşadığınız mahallede en sık kullandığınız yerler nerelerdir?” sorusu önem kazanmaktadır. Elde edilen sonuçlarda 71 kişi (%93) bakkal, kasap, manav vb. günlük ticaret alanlarının mahalle içerisinde en sık kullanılan yerler olduğunu belirtmiştir. 47 kişi (%62) kafe, pastane gibi yeme içme alanlarının ve 46 kişi (%61) ulaşım noktalarının mahalle içerisinde en sık kullanılan yerler olduğunu belirtmiştir. Bu noktada mahallelinin gündelik faaliyetlerini mahalle içerisinde karşılayabildiği anlaşılabilmektedir. 44 kişinin (%58) ise belediye ve muhtar gibi resmî kurumlarla ilişki içerisinde olduğunu belirtmesi katılımcıların çevrelerinde olup bitenlere karşı duyarlılığına yönelik farklı bir çıkarıma işaret etmektedir. Diğer mekânlara kıyasla pazar yerlerinin 13 kişi (%17), meydanların 11 kişi (%14), park ve kıyı alanlarının 11 kişi (%14), ibadet alanlarının 10 kişi (%13), alışveriş merkezlerinin 10 kişi (%13), spor alanlarının 6 kişi (%8), ve okul gibi eğitim alanlarının 5 kişi (%7) ile kullanım oranının daha az olduğu görülmektedir (Şekil 4.53).

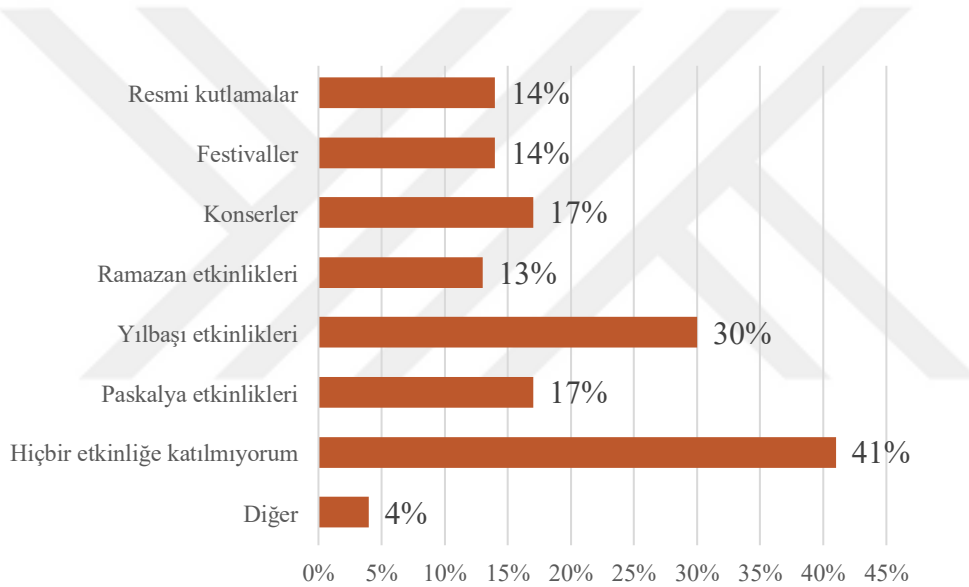
Şekil 4.53 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede en sık kullanılan yerler

Kurtuluş-Feriköy özelinde gerçekleşen etkinlikler incelendiğinde 40 kişi (%53) paskalya etkinliklerinin, 38 kişi (%50) yılbaşı etkinliklerinin ve 28 kişi (%37) ramazan etkinliklerinin gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu noktada Kurtuluş-Feriköy’de farklı kültürlere yönelik etkinliklerin gerçekleştiği görülmektedir. Bu etkinliklerin yanı sıra 31 kişi (%41) resmi kutlamalara, 19 kişi (%25) çeşitli festivallere ve 16 kişi (%21) konserlere yönelik etkinliklerin gerçekleştiğini ifade etmiştir. 4 kişi (%16) ise mahallesinde herhangi bir etkinliğin gerçekleşmediği yönünde yanıt vermiştir (Şekil 4.54).

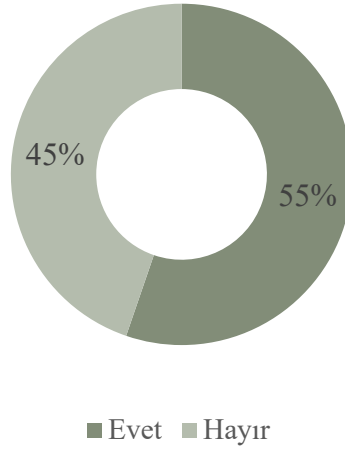
Şekil 4.54 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede gerçekleşen etkinlikler

Mahallede gerçekleşen etkinliklere ne oranda ilgi gösterildiğini ve mahallelinin birlikteliğini değerlendirebilmek adına katılımcıların bu etkinliklere katılım durumları sorgulanmıştır. Bu kapsamda gerçekleşen etkinliklere katılım durumu incelendiğinde 23 kişi (%30) ile yılbaşı etkinliklerinin en çok tercih edilen etkinlik olduğu görülmektedir. Diğer etkinliklere katılım durumları ise birbiri ile yakın sonuçlardan oluşmaktadır. 14 kişi (%17) paskalya etkinliklerine, 13 kişi (%17) konserlere, 11 kişi (%14) resmi kutlamalara, 11 kişi (%14) festivallere ve 10 kişi (%13) ramazan etkinliklerine katıldığını belirtmiştir. 4 katılımcının hem ramazan etkinliklerine hem de paskalya etkinliklerine katıldığı yönünde vermiş olduğu yanıt Kurtuluş-Feriköy'ün çok kültürlü yapısı ile ilişkilendirilebilmektedir. 31 kişi (%41) ise hiçbir etkinliğe katılmadığını belirtmiştir (Şekil 4.55).

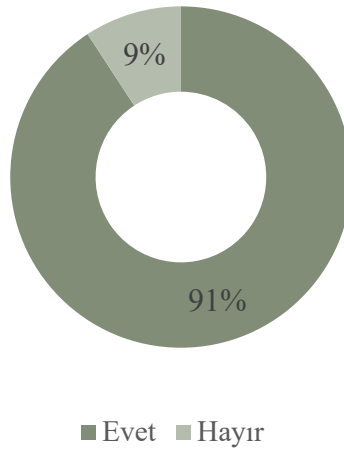
Şekil 4.55 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede gerçekleşen etkinliklere katılım durumu

Katılımcıların mahalle yaşantısında kritik bir öneme sahip olan muhtarlarla iletişimin değerlendirilmesi adına “Mahalle muhtarını tanıyor musunuz” sorusu sorulmuştur. 42 kişi (%55) mahalle muhtarını tanıdığını belirtirken 34 kişi (%45) ise mahalle muhtarını tanımadığını belirtmiştir (Şekil 4.56).

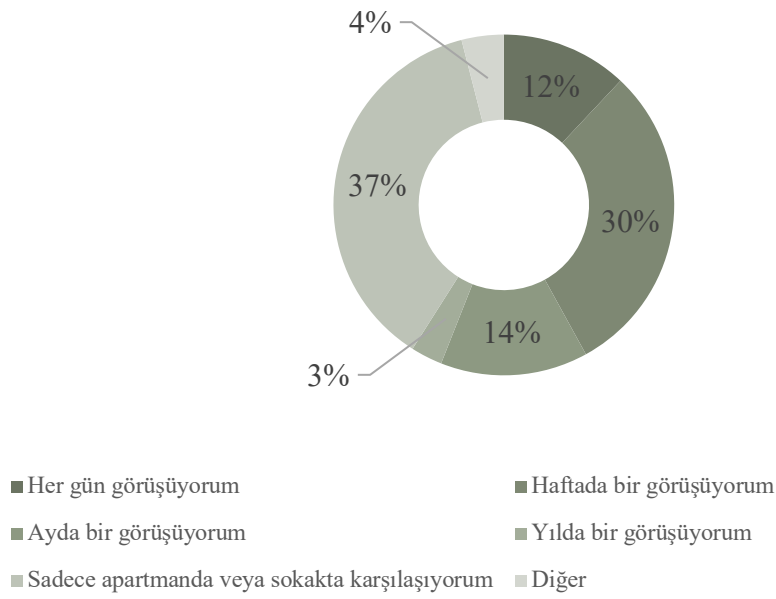

Şekil 4.56 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalle muhtarını tanıma durumu

Mahallenin çağrışımlarından biri olan komşuluğun günümüzde ne ölçüde devam ettiğine yönelik değerlendirme yapabilmek adına “Yaşadığınız mahallede komşularınız var mı?” ve varsa “Ne sıklıkla görüşüyorsunuz?” soruları sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan 69 kişi (%91) mahallesinde komşularının bulunduğu, 7 kişi (%9) ise mahallesinde komşusunun bulunmadığını belirtmiştir (Şekil 4.57). Bu sonuçlar içerisinde 9 kişi (%12) komşularıyla her gün, 22 kişi (%30) haftada bir, 10 kişi (%14) ayda bir, 2 kişi (%3) yılda bir görüştüğünü bildirmiştir. Diğer yandan 27 kişi (%37) ise komşularıyla yalnızca apartmanda ya da sokakta karşılaşılarak iletişime geçtiği yönünde yanıt vermiştir (Şekil 4.58).

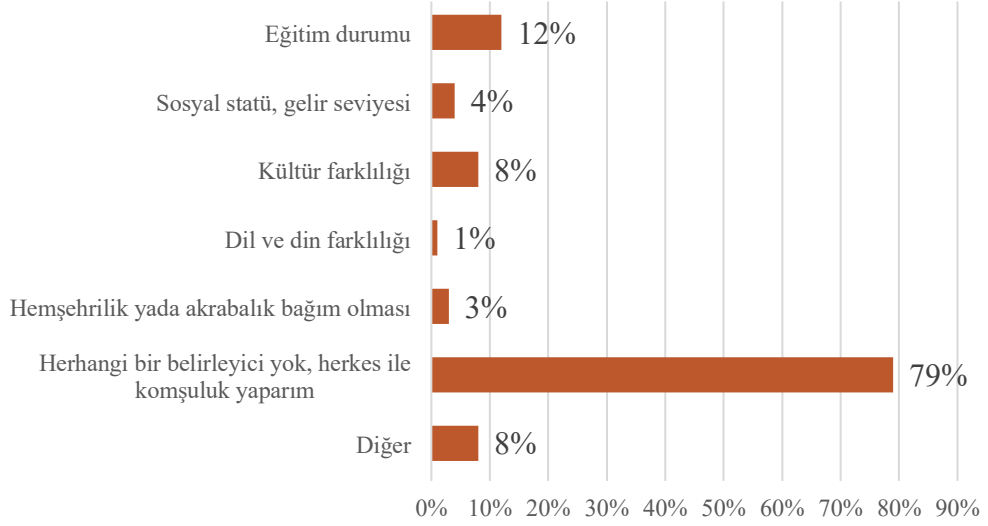

Şekil 4.57 : Kurtuluş-Feriköy özelinde komşuluk ilişkisi

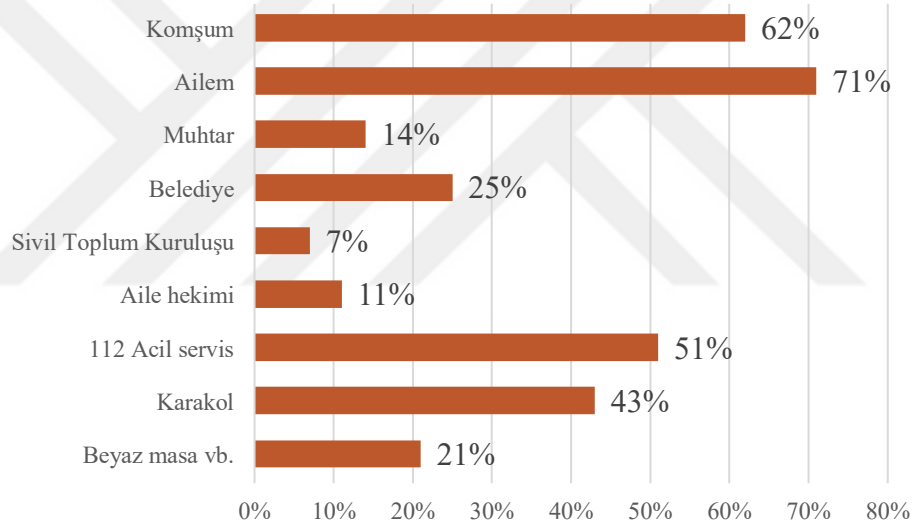

Şekil 4.58 : Kurtuluş-Feriköy özelinde komşularla görüşme sıklığı

Komşuluğu belirleyen herhangi bir belirleyicin olup olmadığını belirlemek adına katılımcılara “Komşunuzu seçerken aşağıdakilerden hangisi sizin için belirleyicidir?” sorusu yöneltilmiştir. 60 kişi (%79) ile komşusunu seçerken herhangi bir belirleyici olmaksızın herkes ile komşuluk yapabildiğini belirtmiştir. Bu sonucun yanı sıra eğitim durumu 9 kişi (%12), kültür farklılığı 6 kişi (%8) ve sosyal statü ve gelir seviyesi 3 kişi (%4) tarafından komşuluğu belirleyici etken olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda 2 kişiden (%3) hemşerilik ya da akrabalık bağının olmasının ve 1 kişiden (%1) dil ve din farklılığının komşu seçiminde belirleyici olduğu yönünde yanıt alınmıştır (Şekil 4.59). Komşuluğa yönelik çıkarımda bulunulabilecek bir diğer soru da “Yaşadığınız mahallede acil bir durumda kiminle irtibat kurarsınız?” olmuştur. Elde edilen sonuçlara göre aileden sonra en çok tercih edilen kişi-kurum 47 kişi ile (%62) komşu olmuştur (Şekil 4.60). Aynı zamanda mahalle ölçeğinde önemli bir kurumsal kimliğe sahip olan muhtarın 11 kişi (%14) tarafından tercih edilmesi mahalle muhtarını tanıma durumundaki sonuçlarla birlikte düşünüldüğünde kritik bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

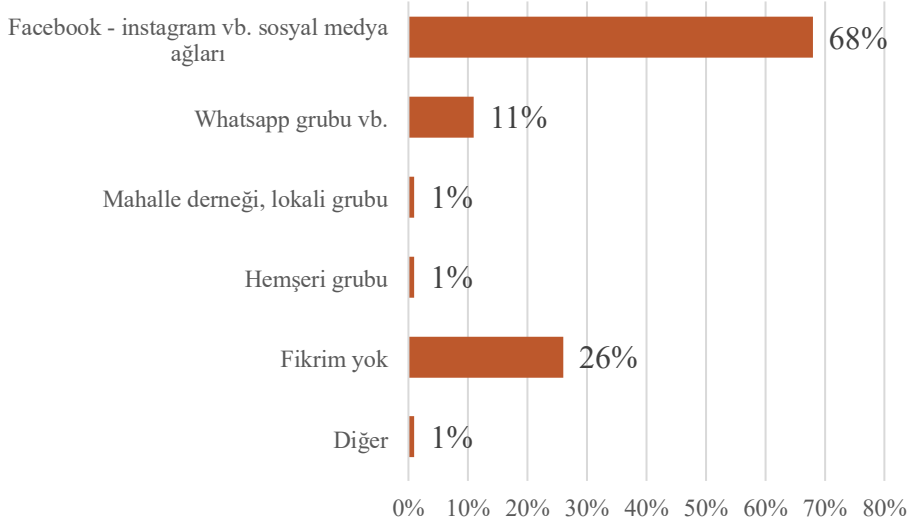

Şekil 4.59 : Kurtuluş-Feriköy özelinde komşu seçiminde belirleyici etkenler

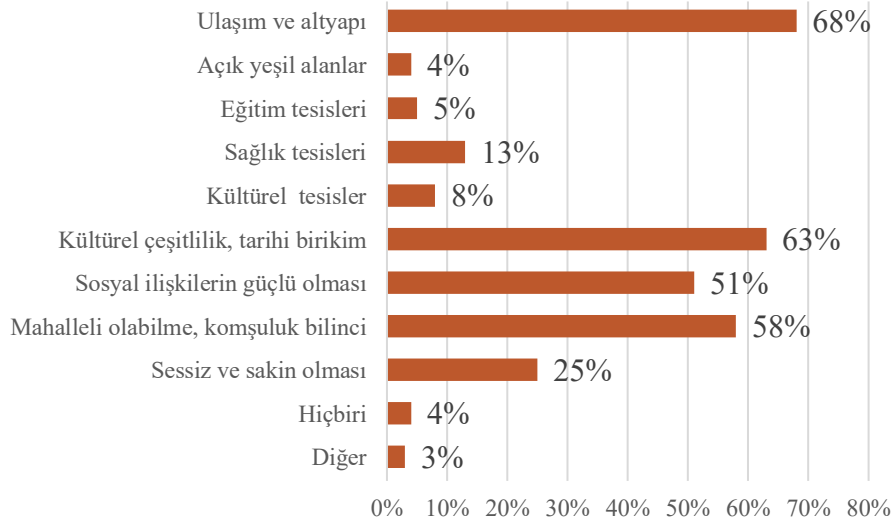
Şekil 4.60 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede acil durumda irtibat kurulan kişiler

Mahallenin geçirdiği dönüşüm düşünüldüğünde komşuluğun alternatif olarak hangi kanallar üzerinden sürdürülebildiği önem kazanmaktadır. Bu noktada katılımcılara “Mahallenize-komşularınıza özel ve aktif kullanıcısı olduğunuz sosyal medya hesapları var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde 52 kişinin (%68) facebook, instagram vb. sosyal medya ağları ve 8 kişinin (%11) whatsapp grupları üzerinden komşuluk pratiklerini günümüz koşullarının sağladığı olanaklarla sürdürdüğü görülmektedir (Şekil 4.61).

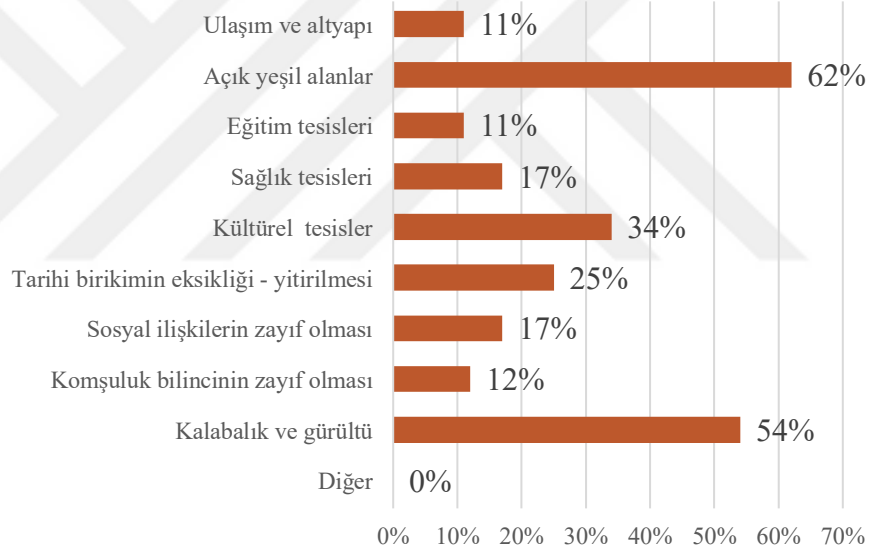

Şekil 4.61 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahalleye veya komşuluğa yönelik tercih edilen sosyal medya hesapları

Katılımcıların mahallenin hem fiziksel mekânına hem de toplumsal yaşantısına ilişkin memnuniyet durumlarını analiz edebilmek adına “Yaşadığınız mahallede en çok memnuniyet duyduğunuz konular nelerdir?” ve “Yaşadığınız mahallede en çok memnuniyetsiz olduğunuz konular nelerdir?” soruları yöneltilmiştir. 48 kişi (%63) kültürel çeşitlilik ve tarihi birikimden, 44 kişi (%58) ile mahalleli olabilme, komşuluk bilincinden ve 39 kişi (%51) sosyal ilişkilerin güçlü olmasından dolayı mahallesinden memnun olduğunu aktarmıştır. Bu sonuçların yanı sıra “Farklı dinlere, farklı kökene sahip insanların hoşgörülü olması” durumunun Kurtuluş-Feriköy’de memnuniyet duyulan konular arasında olduğu belirtilmiştir. Fiziksel mekâna ilişkin olarak ise 52 kişiden (%68) ile ulaşım ve altyapıdan memnun olduğu yönünde yanıt alınmıştır (Şekil 4.62). Diğer yandan fiziksel mekân kurgusuna ilişkin olan açık yeşil alanlar ve eğitim, sağlık ve kültürel tesis gibi sosyo-kültürel donatılar ise katılımcıların büyük çoğunluğu için memnuniyet duyulan konular arasında yer almamış ve özellikle 47 kişi (%62) ile açık yeşil alanlara yönelik memnuniyetsizlik durumunu belirtilmiştir. Aynı zamanda 41 kişi (%54) mahalledeki kalabalık ve gürültüden memnun olmadığını ifade etmiştir (Şekil 4.63).

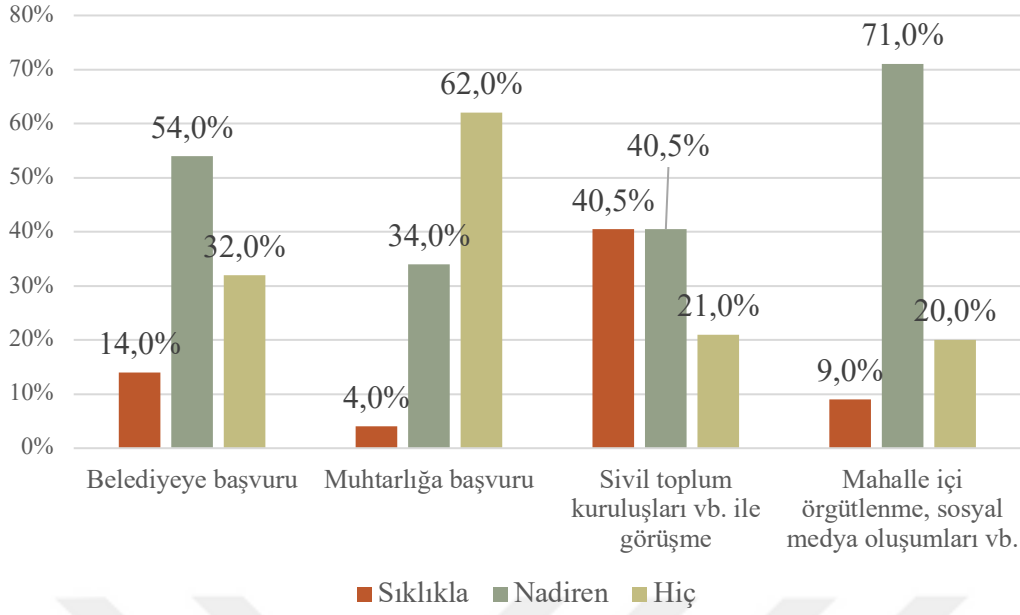

Şekil 4.62 : Kurtuluş-Feriköy özelinde yaşanan mahallede en çok memnuniyet duyulan konular

Şekil 4.63 : Kurtuluş-Feriköy özelinde yaşanan mahallede en memnuniyetsiz olunan konular

Katılımcıların mahalleleri ile ilgili konularda hangi kurumlarla ne sıklıkla iletişime geçtiği önemli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda katılımcılara “Yaşadığınız yerle ilgili sorunları ve istekleri ifade etmek için hangi kurumlara ne sıklıkla başvuruyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre en aktif olarak başvuru yapılan kurumların sivil toplum kuruluşları ve sonrasında mahalle içi örgütlenmeler ve sosyal medya oluşumları olduğu sonrasında ise belediyeye başvurularının öne çıktığı görülmektedir. En az tercih edilen kurumun ise muhtarlık olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.64).

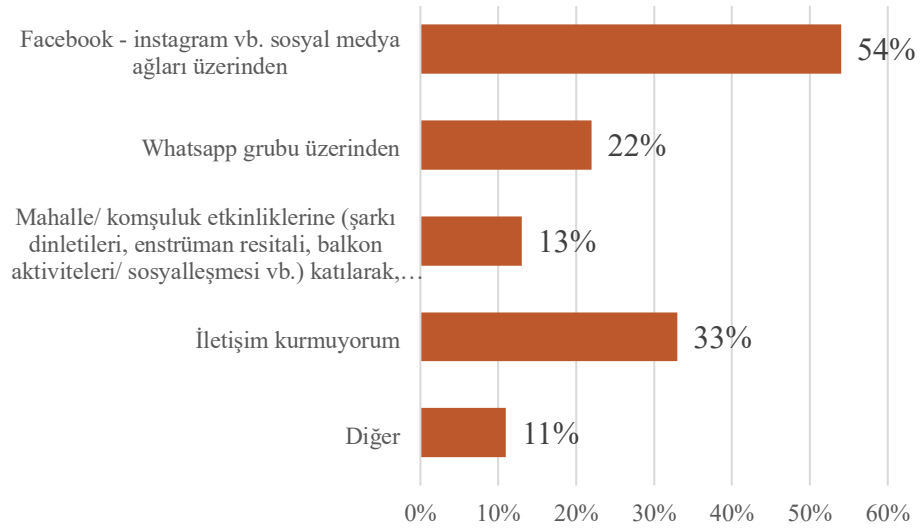
Şekil 4.64 : Kurtuluş-Feriköy özelinde mahallede sorunları ve istekleri ifade etmek için başvurulmuş kurumlar ve sıklıkları

Katılımcıların mahalle algılarının ve mahalle ile birlikte düşündükleri çağrışımların ne olduğunu görebilmek adına “Sizce mahalle ne anlama geliyor?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre mahallenin fiziksel mekânın yanı sıra toplumsal boyuta ilişkin sahip olduğu çağrışımlarla tanımlandığı görülmektedir. Bu çağrışımlar “aidiyet, güven, dayanışma, yardımlaşma, beraberlik ve komşuluk” gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda mahalleyi kültür üzerinden ele alan “Mahalle, kendine has bir kültürü olan ve bu kültür içerisinde insanları barındıran sosyal bir yapı olarak adlandırılabilir.” ve “Başka köklerden gelip aynı yaşam alanını paylaşan oluşum.” gibi tanımlamalara rastlanmıştır.

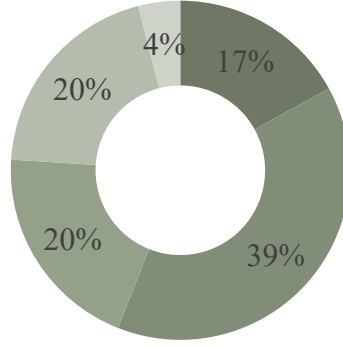
4.3.3.4 Katılımcıların algısına göre pandeminin mahalle üzerindeki etkisine yönelik anket çıktıları

Pandeminin mahalleler üzerindeki etkisi ve güncel olarak deneyimlenen bu kırılmanın mahallede nasıl bir etkiye sahip olduğu, yardımlaşma ve sosyal motivasyona yönelik yeni pratiklere uyum sağlayabilme ve bu kırılma karşısında değişen birliktelik ve toplumsal ilişkilerle bireyin yeni normalini yaratabilme yeteneği önem kazanmaktadır. Bu kapsamda bu bölümde sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinde yer alan “deneyime-öğrenmeye-yeniliğe yetenek” ve “yerel halkın-yönetimin-öncülerin kapasitesi” değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Bu kapsamda salgın karşısında komşuluğa yönelik alternatiflerin neler olduğunu belirlemek adına katılımcılara “Geçirdiğimiz salgın döneminde komşularınızla iletişiminizi nasıl sürdürüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 25 kişi (%33) komşularıyla iletişim kurmadığını belirtirken 41 kişiden (%54) facebook, instagram gibi sosyal medya araçlarıyla ve 17 kişiden (%22) whatsapp grupları aracılığıyla komşularıyla iletişimi sürdürdüğü yönünde yanıt alınmıştır. 10 kişi (%13) ise şarkı dinletileri, enstrüman resitali, balkon aktiviteleri gibi alternatiflerle mahalle ve komşuluk etkinliklerine katılım sağlayarak komşularıyla iletişimi sürdürdüğünü belirtmiştir (Şekil 4.65). Mahallelinin bu süreçle birbiri ile olan etkileşimin ne oranda değişikliğe uğradığını gözlemlemek adına ayrıca “Geçirdiğimiz salgın döneminde yaşadığınız mahalle ile olan sosyal etkileşiminiz nasıl değişti?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 13 kişi (%17) her faaliyetini evde bireysel yaptığını, 30 kişi (%39) sadece evdekilerle görüştüğünü belirterek pandemi süreciyle çevresinden daha izole olduğunu, 15 kişi (%20) ise pandeminin günlük yaşantısında bir değişikliğe yol açmadığını belirtmiştir. Öte yandan 15 kişiden (%20) ise faaliyetlerini komşuları ve arkadaşlarıyla hem internet üzerinden hem de gibi alternatif kamusalılıklarla sürdürdüğü yönünde yanıt alınmıştır (Şekil 4.66).

Şekil 4.65 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminde komşularla iletişimi sürdürme biçimi

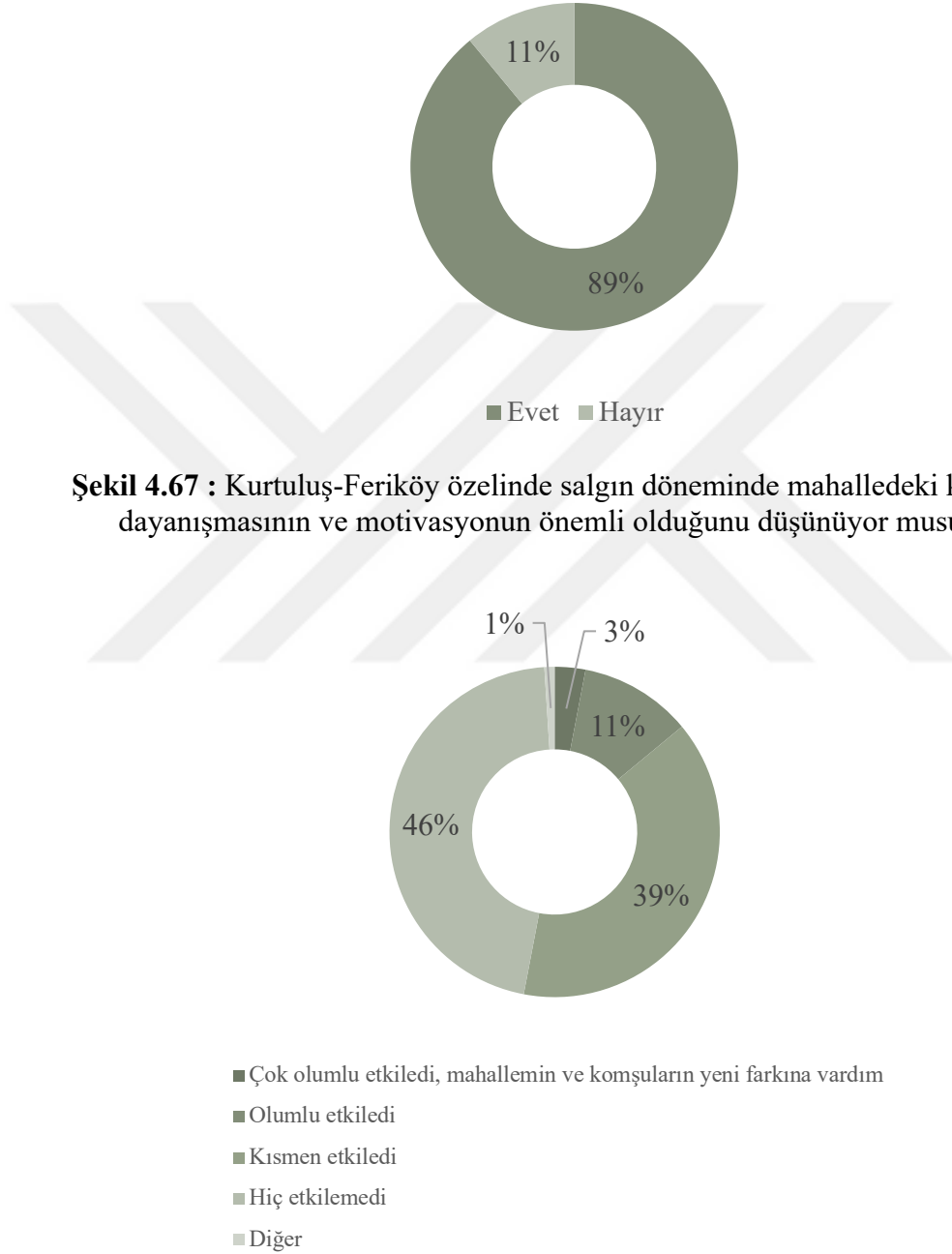

- Her faaliyetimi evde bireysel olarak yapıyorum
- Sadece evdekilerle etkileşim içindeyim
- Faaliyetlerimi komşularımla/ arkadaşlarımla vb. internet üzerinden veya balkon aktiviteleriyle birlikte yapmayı tercih ediyorum
- Günlük yaşantımda değişiklik yaptığım bir şey olmadı
- Diğer

Şekil 4.66 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminde mahalle ile olan sosyal etkileşimin değişimi

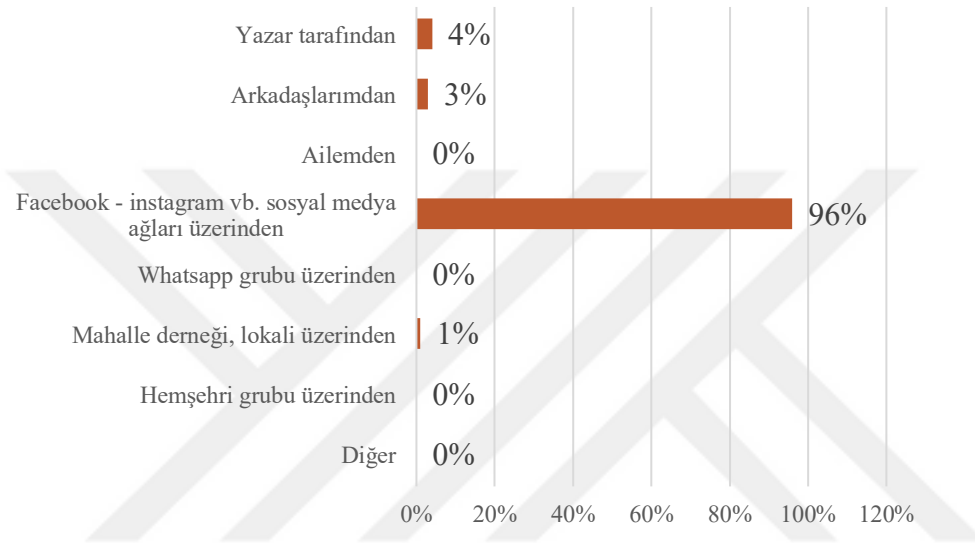
Pandemi süreci ile küresel olarak gözlemlenen sosyal motivasyonu arttırmaya ve birlik olmaya yönelik gerçekleşen eylemler göz önünde bulundurularak katılımcılara “Geçirdiğimiz salgın döneminde yaşadığınız mahalledeki komşuluk dayanışmasının ve motivasyonun önemli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan 68 kişi (%89) evet yanıtını verirken 8 kişi (%11) hayır yanıtını vermiştir (Şekil 4.67). Aynı zamanda söz konusu eylemlerin mahalle ölçeğinde nasıl gerçekleştiğine yönelik “Salgın döneminde farkındalık arttırma, yardımlaşma, dayanışma, eğlence ve motivasyon arttırmaya yönelik mahallelinin, belediyenin, derneklerin vb. yarattığı yeni bir oluşum veya pratik var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlarda belediye ve dernek kanalıyla gerçekleşen yardımlaşma faaliyetlerinde, belediye yoluyla gerçekleşen canlı müzik dinletilerinde, sokak sanatçıların gerçekleştirdiği dinletilerde ve sağlık çalışanlarını destek amacıyla düzenli olarak gerçekleşen alkışlama etkinliklerinde yoğunluk gözlemlenmektedir. Benzer şekilde pandemi sürecinde sosyal motivasyonu sağlamaya yönelik gerçekleşen pratikler göz önünde bulundurulduğunda katılımcılara yöneltilen bir diğer soru “Salgın döneminin yarattığı bu durum mahallenize ve yaşadığınız yere karşı bakışınızı nasıl etkiledi?” olmuştur. 10 kişi (%14) sosyal motivasyona yönelik oluşan eylemlerle pandeminin mahalleye yönelik bakış açısını çok olumlu veya

olumlu yönde etkilediğini ifade ederken, 29 kişi (%39) kısmen etkilediğini ve 35 kişi (%46) ise bu sürecin mahalleye olan bakış açısında herhangi bir değişiklik yaratmadığını belirtmiştir (Şekil 4.68).

Şekil 4.68 : Kurtuluş-Feriköy özelinde salgın döneminin yarattığı durumun mahalleye ve yaşanılan yere olan bakış açısındaki değişim

Anketin sonunda kullanıcılara “Ankete erişiminizi hangi kanal üzerinden sağladınız?” sorusu yöneltilerek özellikle yeni mahalle pratiklerinde ve yeni komşuluk adı altında ele alınan bilgi iletişim teknolojilerinin ve sosyal medya kullanımının mahalledeki etkisine yönelik çıkarımlarda bulunulması düşünülmüştür. Elde edilen sonuçlarda 73 kişinin (%96) ankete erişimini facebook, instagram vb. sosyal medya ağları üzerinden gerçekleştirmesi ve yine sosyal medyada yer alan mahalle oluşumları üzerinden aktarımının sağlanması önemli bir çıktı olarak değerlendirilmektedir (Şekil 4.69).

Şekil 4.69 : Kurtuluş-Feriköy özelinde ankete erişim kanalı

Bu kapsamda mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılık konusunda hazırlanan, yaşanılan yer algısı, mahalle kültürü, toplumsal yaşam ve aidiyete yönelik sorulardan oluşan anket çalışması hem Kurtuluş-Feriköy özelinde hem de İstanbul genelinde değerlendirmeye alınmıştır. Bu doğrultuda İstanbul geneli ve Kurtuluş-Feriköy özelindeki sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde;

- Anket çalışmasının ağırlıklı olarak Şişli ve Üsküdar ilçelerinde ve sonrasında sırayla Kadıköy, Beşiktaş ve Maltepe ilçelerinde ilgi görmüştür. Mahalle ölçeğinde bakıldığında ise Şişli ilçesinde çalışma alanını kapsayan Bozkurt, Eskişehir ve Feriköy mahallelerinde yoğunluk oluşurken, Üsküdar'da Kuzguncuk mahallesinde yoğunluk saptanmıştır. Bu noktada Kuzguncuk ile Kurtuluş-Feriköy'ün tarihi geçmiş, çok kültürlü yapı ve mahalle kültürünün devamlılığı gibi benzer özelliklere sahip olması önemli bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

- Genel olarak mahallenin tercih edilebilirliği değerlendirildiğinde; fiziksel mekâna ilişkin olarak yüksek erişilebilirliğin ve çeşitli kentsel fonksiyonlarla sahip olma durumunun, toplumsal mekâna ilişkin olarak ise mekanla kurulan aidiyet duygusunun belirleyici olduğu görülmüştür.
- Genel olarak şehir merkezine yakın olma durumunun çekici olmaya devam ettiği, erişilebilirliğin önemli bir ölçüt olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların bulundukları mahalleden memnun olmama ve başka bir yere taşınmalarının gerekçeleri fiziksel mekâna ilişkin olarak kamusal alanların ve sosyo-kültürel donatıların yetersiz olması, ulaşım sorunu olurken toplumsal yapıya ilişkin olarak ise kalabalık ve gürültüden kaynaklanan rahatsızlıklar, güvensiz hissetme, daha kaliteli yapılaşmış çevrede yaşama isteği gibi etkenlerde yoğunlaşmaktadır.
- Fiziksel mekânda gündelik hayata ilişkin kullanımların, kiliseler, camiler, sinagoglar gibi dini mekanların, mezarlıkların ve tarihi binaların toplumsal yapıda ise komşular, esnaflar ve farklı kültüre sahip mahalle sakinleri gibi aktörlerin mahalle algısında geçmişten günümüze varlığını sürdürebilen unsurlar olarak ele alındığı görülmektedir.
- Geleneksel mahallenin güçlü yönetsel anlamı düşünülüp günümüzle karşılaştırıldığında; mahalledeki yönetim birimi olan muhtarlığın katılımcılar tarafından tanınma ve aktif olarak eyleme geçme konusunda zayıfladığı, bu noktada yeni düzenlemelerle mahalle muhtarının mahalle içerisinde önemli bir aktör olarak mahallelilerle yönetim birimleri arasında ara kesit olma rolünün güçlendirilmesi gerektiği görülmektedir.
- Katılımcıların çoğunluğunun komşuluk ilişkilerini sürdürdüğü ve komşularla yüz yüze görüşme imkânı olmadığı durumlarda facebook, instagram vb. sosyal medya ağları ve whatsapp grupları iletişime geçildiği ifade etmesi yeni mahalle pratikleri göz önünde bulundurulduğunda önem kazanmaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda Kurtuluş-Feriköy'ün İstanbul geneli sonuçlardan nasıl farklılaştığına bakıldığında ise;

- Kurtuluş-Feriköy'ün tercih edilmesinde ön plana çıkan etkenler arasında mahallenin özgün dokusuna ilişkin olarak tarihi ve kültürel birikime sahip olma durumu, özgün bir semt olarak görülmesi ve açık fikirli kozmopolit bir yapı göstermesi yer almaktadır.

- Mahallelinin yerleşimin tarihi geçmişine, sahip olunan değerlere, ritüellere hâkim olduğu görülmektedir.
- Mahallede geçmişten günümüze varlığını sürdüren unsurların hem fiziksel mekâna hem toplumsal yapıya hem de çok kültürlü yapıya ilişkin olması güçlü bir mahalle algısının bellekte yer edindiğine işaret etmektedir.
- Mahallede gerçekleşen etkinliklerin yerleşimin çok kültürlü yapısını yansıtması ve mahallelinin farklı kültürlere ait etkinliklere katılım gösterebilmesi Kurtuluş-Feriköy için farklılığın-çeşitliliğin normal bir durum olarak ele alındığına işaret etmektedir. Benzer şekilde kültürel çeşitlilik, sosyal ilişkilerin güçlü olması ve mahalleli olabilme-komşuluk bilinci etkenlerinin mahallede en çok memnuniyet duyulan konular arasında yer aldığı görülmektedir.
- Mahallelinin sorunları ve istekleri dile getirme konusunda özellikle sivil toplum kuruluşları vb. kanallar ile daha aktif olarak eyleme geçmeleri çevrelerine karşı daha duyarlı olduklarını ve gerekli durumlarda katılımında bulunma kültürünü edindiğine işaret etmektedir.
- Alternatif komşuluk ağı olarak özellikle facebook, instagram vb. sosyal medya ağları daha yoğun olarak kullanması ve pandemi süresinde de bu ağlar üzerinden alternatif iletişim biçimlerinin üretilmesi Kurtuluş-Feriköy’ün yeni mahallede söz edilen yeniliğe uyum sağlama yeteneği ile ilişkilendirilmektedir. Aynı zamanda İstanbul genelindeki sonuçlarda ankete erişim kanalının arkadaşlar aracılığıyla ya da facebook, instagram vb. sosyal medya ağları ve whatsapp grupları üzerinden olduğu belirtilirken, Kurtuluş-Feriköy özelindeki sonuçların yalnızca facebook, instagram vb. sosyal medya ağları üzerinden yoğunluk göstermesi söz edilen sosyal medya ağlarının mahallelinin iletişimi konusunda ne kadar aktif rol oynadığını göstermektedir.

4.4 Kurtuluş-Feriköy’ün Sosyal Dayanıklılığına Yönelik Değerlendirme

Çalışmanın yapılış amacının mahallenin yalnızca fizik mekânla değil aynı zamanda toplumsal olanla ilgili olduğu düşünüldüğünde ve bu kapsamda Kurtuluş-Feriköy’de mahallenin nasıl oluştuğuna yönelik değerlendirme yapıldığında; mahallede tarihin, kültürün ve toplumun fiziksel mekânla diyalektik ilişki içerisinde olduğu söylenebilmektedir. Bu diyalektik ilişki tarihsel gelişim sürecinin ve kültürel birikimin

fiziksel mekâna yansmasıyla, fiziksel mekânın da tarihi ve kültürü okutmasıyla ve buna bağılı olarak yeni özgün pratiklerin meydana gelmesiyle gözlemlenebilmektedir. Bu karşılıklı ilişkiyle beraber toplum yapısının, gereksinimlerin, inançların, değerlerin ve ritüellerin fiziksel mekânda yaşamaya devam etmesi özgün mahalle kültürünü ve mahalleli olma bilincini korumuştur. Fiziksel mekân ile toplumsal mekân arasındaki bu ilişki aynı zamanda mekânın dayanıklı ve sürdürülebilir oluşunda da etkili olmuştur. Mahallenin oluşum sürecinden günümüze dek sahip olduğı toplumsal mekân ile fiziksel mekân arasındaki ilişkiler bütünü kültürel çeşitliliğin benimsenmesini, farklılıkların normal karşılanmasını ve hatta bu farklılıktan memnun olunmasını sağlayarak mahalle genelinde pozitif algı yaratmış ve mahalleliler üzerinde topluluk hissinin korunmasını sağlamıştır. Literatür araştırmasında geleneksel mahalle yaklaşımında bahsedilen “mahallenin toplumsal süreçlerle kendiliğinden ve doğal olarak oluştuğı” düşüncesini Kurtuluş-Feriköy’de görmek mümkündür. Kurtuluş-Feriköy’e bu perspektiften bakıldığında mahalledeki sosyal dayanıklılık olarak adlandırılan şeyin aslında en temelde mekânın bağlamını oluşturan, ona kimlik kazandıran tarih ve kültürün günümüz mekânında da fiziksel ve toplumsal anlamda kendisini okutmasıdır. Öte yandan Kurtuluş-Feriköy’ün geçmişten günümüze sahip olduğı özgün kimliğini sürdürmesi ve çalışmanın araştırma sorularında söz edilen Tarlabası ile komşu bir yerleşim olup onun geçirdiğı süreçlerden farklı bir yönde gelişme göstermesi yerleşimin topoğrafyası ile de ilişkilendirilmektedir. Söz konusu topoğrafik eşik Rum köyü olan Tatavla yerleşiminin homojen ve özgür yapısının şekillenmesine imkân tanırken günümüzde de Tarlabası ile bir sınır oluşturarak kendi içerisinde özgünlükleriyle tanınan Kurtuluş-Feriköy’ü oluşturmaktadır. Kurtuluş-Feriköy’e ilişkin bu temel değerlendirmeden sonra sosyal dayanıklı mahalle parametrelerini oluşturan başlıklar özelinde bir değerlendirmenin gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

▪ **Kurtuluş-Feriköy’ün fiziksel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametrelerince değerlendirmesi**

İlk yerleşimi 16. yüzyıla dayanan ve eski bir Rum köyü olarak ortaya çıkan Kurtuluş-Feriköy sahip olduğı kiliseler ve mezarlıklarla tarihi geçmişı ve kültürel birikimini fizik mekân üzerinden okutabilmektedir. Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi üzerinde gerçekleşen tarihi dokuya yönelik harita çalışmasında yerleşimin sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları bakımından zengin olduğı görülmektedir. Anket

sonuçlarından görüldüğü üzere katılımcıların mahalle algısında tarihi binaların, kilise, cami, sinagog gibi farklı ibadet alanlarının ve çeşmelerin geçmişten günümüze mahallede varlığını sürdüren unsurlar olarak ele alınması da benzer bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Mahallenin sahip olduğu tarihi geçmiş ve kültürel birikim yerleşimin farklı özgünlüklere sahip olmasını sağlamış ve bu durum belli ağırlıklı kullanımlarla ve kimlik mekânlarla kent mekânında da yansımıştır. Rum-Ermeni ustalardan kalan bir gelenek olan pastane kültürü, bostanlarla çevrili Tatavla'dan günümüze iz bırakan manav kültürü, Tatavla'nın gündelik hayatı ile özdeşleşen eski mezciler, turşucular günümüzde de yerleşimin kimlik mekânları olarak değerlendirilmekte, semt tatlarını oluşturmakta ve aynı zamanda esnaf kültürünün devamlılığını sağlamaktadır. Fizik mekâna ilişkin durum analizi yapıldığında hem mahallenin genel arazi kullanımı hem de anket sonuçları değerlendirildiğinde; mahallelinin gündelik ihtiyaçları giderme konusunda bir sorun yaşamadığı fakat açık yeşil alanlar ve sosyo-kültürel tesisler gibi kamusal alan kullanımına yönelik yetersizlikler olduğu tespit edilmiştir.

▪ **Kurtuluş-Feriköy'ün sosyo-kültürel çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametrelerince değerlendirmesi.**

Tarih ve kültür altında ele alınan farklı etnik grup, dil ve kültür, toplumsal hafıza, ortak değerler, ritüeller ve geleneklerin Kurtuluş-Feriköy'ün özgün yapısını ve kimliğini oluşturması aynı zamanda geleneksel mahalle anlayışında üzerinde durulan “kendiliğinden, doğal olarak oluşan mekânla” ilişkilendirilmesi yerleşim için değerli bir durum olarak değerlendirilmektedir. Mahallenin geçmişten günümüze farklı etnik gruplara ev sahipliği yapması, ortak değerleri, ritüelleri ve gelenekleri paylaşması, kültürel kimliğe ve toplumsal hafızaya sahip olmasını sağlayarak mahallelinin mekânla kurduğu aidiyete katkı sağlamıştır. Böylece günümüz Kurtuluş-Feriköy'ünün eski Tatavla ile olan bağı yitirilmemiş, bireylerin mahalleye yaklaşımı bu bilinçle gelişmiş ve hatta mahalleye yeni katılan bireylere de bu kültür aşılanabilmiştir. Böylece mahalleli yerin kimliğini değiştirmek yerine o kimlik konusunda bilinç kazanıp mekânla bu kapsamda aidiyet kurup korumuştur. Kurtuluş- Feriköy'ün sosyal dayanıklı mahalle olarak nitelendirilebilmesinin bir diğer nedeni de sosyal paylaşımaya yöneliktir. Anket sonuçlarından da görüldüğü gibi mahalleli özellikle belediye ve mahalle içi örgütlenmeler yolu ile sorunlarını, isteklerini dile getirmekte ve toplumsal konularda farkındalık göstermektedir. Öte yandan yeni mahalle pratiklerinde söz

edildiği gibi mahalle içi örgütlenmeler konusunda sosyal medyadan da faydalanmaktadır. Mahallede bir nevi öncü olarak nitelendirilebilen yerleşime ve yerleşimin tarihine-kültürüne ilgi duyan bireylerin varlığı, sosyal medya üzerinden mahalle ağlarının oluşmasına imkân sağlamış ve mahallelinin iletişimde kalması kolaylaşmıştır. Söz konusu mahalle ağları bireylerin gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlara çözüm bulma, fikir paylaşımında bulunma ve kriz anında yardımlaşma-dayanışma gibi pek çok konuda mahalleyi bir araya getiren bir kanal olma rolünü sürdürmekte ve kolektif hareket etme durumunu kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda mahallenin tarihi geçmiş ve kültürel birikime yönelik bilgi edinmesin de sağlamaktadır. Kurtuluş-Feriköy özelinde gerçekleşen ankette katılımcıların %96'sının facebook, instagram vb. sosyal medya ağları üzerinden ankete erişim sağladığını belirtmesi de mahallelinin sosyal medya ağları üzerinden kurduğu güçlü birlikteliğe işaret etmektedir. Bu kapsamda Kurtuluş-Feriköy'de mahallelinin çevresine karşı belirli bir bilinç düzeyinde olduğu, topluluk olma hissine, katılım kültürüne sahip olduğu ve aynı zamanda komşuluk pratikleri ve katılım kültürü konusunda yeni mahalle pratiklerinde söz edilen değişim ve dönüşüme uyum sağladığı sonucuna varılmaktadır.

▪ **Kurtuluş-Feriköy'ün algısal çevreye yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametrelerince değerlendirmesi**

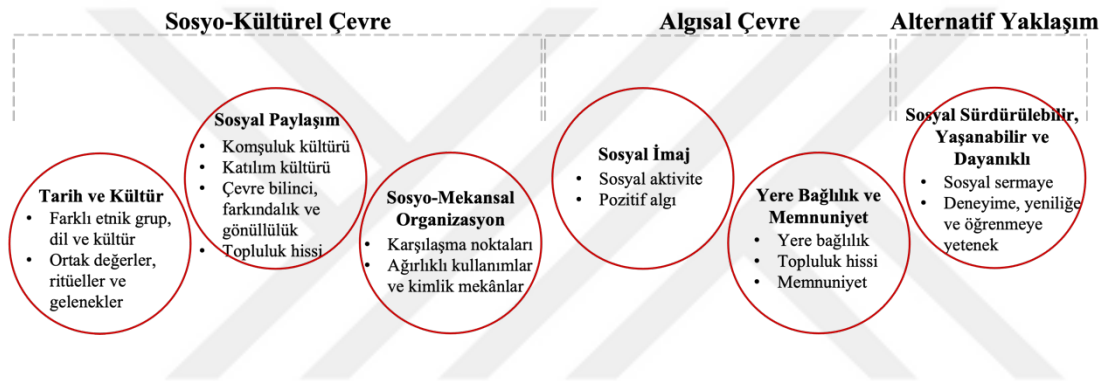
Kurtuluş- Feriköy'ün sosyal dayanıklılığını oluşturan parametrelerden biri memnuniyettir. Anket sonuçları ile beraber mahalledeki deneyim doğrultusunda mahallelilerin büyük kısmının yaşadığı yerden memnun olduğu ve başka bir yere taşınmak istemediği görülmektedir. Bu durum yere bağlılığı güçlendirmekte, mahalle kültürünün ve değerlerinin korunmasını katkı sağlayarak daha dayanıklı bir topluluk oluşturmaktadır. Aynı zamanda mekânda geçirilen sürenin artması o mekânla kurulan ilişkiyi güçlendirmekte, mahallede var olan fiziksel ve toplumsal pek çok unsurun bireylerin belleğinde yer edinmesini sağlamaktadır.

▪ **Kurtuluş-Feriköy'ün alternatif yaklaşıma yönelik sosyal dayanıklı mahalle parametrelerince değerlendirmesi**

Kurtuluş-Feriköy'ün geçmişten günümüze farklılıkların mekânı olması, alternatif iletişim ağlarının varlığı ve kolektif hareket edebilme yatkınlığı mahallenin sosyal sermayesini yükseltmiştir. Bu noktada pek çok araştırmacı için sosyal dayanıklılığın

en önemli unsurlarından olarak değerlendirilen sosyal sermaye Kurtuluş-Feriköy’de önemli bir değer oluşturmaktadır. Böylece sosyal sermayesi yüksek topluluklarda gözlemlenen sosyal uyum, denge hali, deneyime, öğrenmeye ve yeniliğe yetenek halini de Kurtuluş-Feriköy’de görmek mümkün olmaktadır. Bu durum mahallelinin karşılaşılan sorunlara birlikte çözüm üretmek eyleme geçilebilmesi, mahallenin tarihi geçmişi ve kültürel birikimine duyarlı öncülerin-mahallelinin varlığı ve bu öncülerin yaşadıkları yer ile ilgili çeşitli eylemler gerçekleştirmesi ile gözlemlenebilmektedir.

Elde edilen tüm bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen sosyal dayanıklı mahalle parametreleri arasından Şekil 4.70’te belirtilen parametreler ile Kurtuluş-Feriköy’ün sosyal dayanıklı mahalle kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmuştur.

Şekil 4.70 : Kurtuluş-Feriköy hangi parametre ile sosyal dayanıklı?

Bu kapsamda Kurtuluş-Feriköy gerçekleştirilen tüm çalışmalar doğrultusunda değerlendirildiğinde; yerleşimin sahip olduğu özgün doku ile sosyal sermayesi yüksek bir mahalle olduğu görülmektedir. Bu noktada Jacobs (2007)’ın da belirttiği gibi bu sermayenin bir planlama aracı olarak kullanılması ve mekâna yönelik geliştirilen kararların bu doğrultuda şekillenmesi mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliği açısından önem kazanmaktadır. Aynı zamanda mahallenin geleceğini farklı bir paradigma ile ele alırken yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

4.5 Bölüm Değerlendirmesi

Alan çalışması olarak seçilen Kurtuluş-Feriköy’e ilişkin değerlendirmelerden oluşan bu bölüm bölgenin genel analizi ve yerin anlamına yönelik incelemeleri içermektedir. Yerleşimin tarihsel gelişim süreci ve kültürel yapısına ilişkin incelemelerden sonra bu tarihsel ve kültürel birikimin mekân oluşumunda nasıl bir etkiye sahip olduğu irdelenmektedir. Bu irdelenmeler alana ilişkin yazılı anlatının yanı sıra eski haritalar ve

görsellerle desteklenmiştir. Sonrasında ise Kurtuluş-Feriköy’ün sosyal dayanıklılığına yönelik değerlendirmelere yer verilmektedir. Bu değerlendirmeler iki temel aksı olan Kurtuluş Caddesi ile Baruthane Caddesi üzerinde gerçekleşen haritalama çalışmasını kapsayan fizik mekân analizi ve mahallelinin değerlendirmelerini içeren anket çalışması olmak üzere iki farklı yöntem ile gerçekleştirilmektedir. Söz edilen harita çalışmaları tarihi dokuya ve belirlenen ağırlıklı kullanımlar-kimlik mekânlara yönelik oluşturulmuş ve Kurtuluş-Feriköy’ün sosyal dayanıklılığına yönelik bulgulara çıktı oluşturmuştur. Mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılık konusunda hazırlanan anket çalışması ise yaşanan yer algısı, mahalle kültürü, toplumsal yaşam ve aidiyete yönelik sorular içererek literatür kapsamında oluşturulan sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin alan çalışması kapsamında değerlendirilmesini hedeflemiştir. Online olarak gerçekleştirilen anket çalışması İstanbul genelinde genel bir değerlendirme ve Kurtuluş-Feriköy özelinde derinlemesine inceleme olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmalar “fiziksel çevre”, “sosyo-kültürel çevre”, “algısal çevre” ve “alternatif yaklaşım” başlıkları altında ele alınan sosyal dayanıklı mahalle parametreleri kapsamında değerlendirilmiş ve Kurtuluş-Feriköy’ün hangi parametreler ile ne ölçüde sosyal dayanıklı olduğuna yönelik değerlendirme yapılmıştır. Oluşturulan sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin alan çalışması olan Kurtuluş-Feriköy üzerinden değerlendirildiği bir ön çalışma olarak ele alınabilecek bu çalışmanın ilerleyen çalışmalarda oluşturulan parametrelerin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye katılarak daha büyük ölçekte ya da farklı mahalle tipolojileri arasında sosyal dayanıklılık durumlarının karşılaştırmalı olarak tespit edilmesine imkân tanıyacağı düşünülmektedir. Elde edilen sonuçlar mimarlık, şehircilik ve kentsel tasarım gibi çok boyutlu disiplinlerin sosyal olarak sürdürülebilir, dayanıklı mekânlar üretmesi adına belirli stratejiler geliştirilmesine imkân tanımıştır.

5. SONUÇ VE BULGULAR

Mahalleyi yalnızca fizik mekân üzerinden ele alan yaklaşımların ne ölçüde yeterli olduğuna yönelik genel bir sorgulamayla başlayan bu çalışma mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğinin hangi parametreler üzerinden sağlanabileceğini amaçlamaktadır.

Bu kapsamda bu çalışma temel olarak dört araştırma sorusuna odaklanmaktadır;

- Günümüz koşullarında yok olduğu düşünülen ya da farklı bir forma bürünen yeni mahalle nasıl bir paradigma ile alınabilir?
- Mahalle tasarımında fiziksel mekâna ilişkin bileşenlerin dışında hangi toplumsal bileşenlerden bahsedilebilir?
- Mahallenin sosyal dayanıklılıkla ele alınmasının önemi nedir?
- Bir mahalleyi sosyal dayanıklı kılan parametreler nelerdir?

Bu sorularla birlikte bu çalışma;

“Mahallenin sahip olduğu fiziksel bileşenler ile toplumsal bileşenlerinin diyalektik bir ilişki içerisinde olmasının; mahallenin kendi özgünlükleriyle kendi bağlamını oluşturarak, fiziksel mekânın bu bağlam ile şekillenmesini ve çeşitli kırılmalara karşı sosyal dayanıklı olmasını sağlayacağı” hipotezine dayanmaktadır. Bu hipotez kendi özgünlüklerine sahip, günümüzde mahalleye ve mahalle kültürüne yönelik birtakım süreklilikleri olan bir mekân üzerinden alan çalışmasını gerekli hale getirmiştir. Bu kapsamda Kurtuluş-Feriköy;

- Kurtuluş-Feriköy nasıl Tarlabası ile komşu yerleşim olup, Tarlabası’nın geçirdiği tarihsel ve kültürel gelişiminden farklı bir yönde gelişip kimliğini korumaya devam etmiştir?
- Kurtuluş-Feriköy kent merkezine yakınlığı, sahip olduğu tarihi geçmiş gibi günümüzde soylulaşma sürecini deneyimleyen pek çok mahalle ile benzer kriterlere sahip olmasına rağmen nasıl çeşitli gelenek ve ritüellerle geçmişine bağlılığını sürdürmüştür?

- Kurtuluş-Feriköy nasıl geçmişten günümüze farklı kimliklere ev sahipliği yapmış ve günümüzde de farklı kimlikleri ve yeni sınıfları bir arada barındırmaya devam edebilmiştir? sorgulamaları ile çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Bu kurgu kapsamında çalışmanın kavramsal çerçevesi mahalle, mahallenin kentsel süreçler içerisindeki değişimi ve kentsel dayanıklılık özelinde sosyal dayanıklılık kavramlarına ilişkin oluşturulmuştur. Sonrasında ise yeni bir kavrama arayışı olarak nitelendirilen sosyal dayanıklı mahallenin parametreleri geliştirilmiş ve alan çalışması üzerinden değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma alanına yönelik genel bir analizin yapılmasıyla sosyal dayanıklı mahalle fikrinin özünü oluşturan yerin anlamı çalışmaya dahil edilmiştir. Yerin anlamına yönelik incelemelerden sonra anket çalışması ve fizik mekân çalışmaları olmak üzere iki farklı yöntemle çalışma alanının sosyal dayanıklılığına yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Mahalle kavramı ortaya çıkışından bu yana farklı süreçlerden geçmiş ve farklı anlamlar kazanmıştır. Başlangıçta benzer özellikler gösteren bireylerin birlikte yaşamlarını sürdürdükleri, sosyal ilişkilerin güçlü olduğu, kendine yeten ve dışı kapalı bir yerleşim yeri olarak ifade edilen mahalle; zaman içerisinde bağlamından sıyrılarak kırılmalar yaşamıştır. Böylece herkesi birleştiren, sınıfsal-etnik-dini farklılıkları yok sayan kapsayıcı bir mekân olan mahalle ikili sosyal yapının okunduğu ve komşuluk ilişkilerinin zedelendiği mekâna dönüşmüştür. Bu süreçlerle birlikte mahalle farklı bir form kazanarak “yeni mahalle” kavramını oluşturmıştır. Tüm bu değerlendirme doğrultusunda mahalle üzerine gerek uluslararası gerekse ulusal literatürde bir değişimin olduğu kuşkusuz olarak söylenebilmektedir. Bu değişim kentlerin sahip olduğu dinamik yapısı ve geçirdiği süreçlerle olağan olarak karşılanmaktadır. Bu noktada bireyin değişime karşı tepkisi, ona nasıl uyum sağladığı, onu koruyarak sürdürebilme yeteneğinin ölçütü önem kazanmaktadır. Her ne kadar mahallenin geçirdiği değişim kimi zaman kavramın yok olduğu endişesini doğursa da geleneksel mahallede dayanışma, aidiyet, güvenlik, sosyalleşme, dayanışma ve komşuluk gibi çağrışımların günümüzde yeni mahallede hangi şekillerde kendini gösterdiğine yönelik arayışta olmak bu çalışma kapsamında önem kazanmaktadır. Bu noktada bu çalışma mahalleyi sosyal dayanıklılık bağlamında yeni bir paradigma ile değerlendirmekte ve mahallenin günümüzdeki durumunu, geleceğini ve kent yaşamına sunabileceği olası katkıları ve çözümleri ele almaktadır.

Adger (2000)'in “Grupların ya da toplumların çevresel, sosyal ve politik değişimler sürecinde ortaya çıkan gerilim ve karışıklıklarla başa çıkabilme yeteneği” olarak tanımladığı sosyal dayanıklılık, içinde bulunduğu toplumun toplum olma hissini, aidiyetini, kültürel kimliğini ve sosyal uyum yeteneğini arttırarak; daha bilinçli, aktif, kolektif ve öğrenen bir toplum oluşturmakta aynı zamanda bunu yaparken fiziksel mekâna da katkı sağlamak ve kavramı anlaşılması gereken, önemli bir konu haline getirmektedir. Topluluk ve topluluk sermayesi ile ilişkili olarak ele alınan sosyal dayanıklılığın kırılganlıklara karşı önemli bir kaynak, zorlukların üstesinden gelme konusunda önemli bir araç olarak görülmeye başlaması ve konunun mahalle ölçeğinde de çalışılması için uygun bir zemin sağlamaktadır. Öte yandan mahallenin geçirdiği dönüşüm, kazandığı yeni anlam ve taşıdığı potansiyeller sosyal dayanıklı mahalle kavramına yönelik çalışma gerekliliğini doğurmaktadır Sosyal dayanıklılık kavramını mahalleye adapte etme gereksinimi, bu uğraşın zaman içerisinde değişen ve dinamik olan süreçlere sosyal ve çevresel olarak adapte olabilen, kültürlerini, kimliklerini koruyan mekânlar üreterek, mahallenin ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliğine katkı sağlayabileceği düşüncesidir. Bu kapsamda bu çalışmada mahallenin olmazsa olmazı olarak görülen bileşenlerin yalnızca fiziksel mekâna işaret eden bileşenler olmadığı düşüncesi ile sosyal dayanıklı olmaya yönelik parametreler geliştirilmiştir. Geliştirilen sosyal dayanıklı mahalle parametreleri fiziksel çevre, sosyo-kültürel çevre, algısal çevre ve alternatif yaklaşım başlıkları altında ele alınmıştır. Fiziksel çevreye ilişkin parametrelerde Perry (1929)'nin komşuluk biriminde söz edilen ilkelerin yanı sıra mahallelinin temas kurabileceği karşılaşma noktaları, karma arazi kullanımı, mekânın bağlamını oluşturan ağırlıklı kullanımlar, kimlik mekânlar, tarihi doku, sivil mimari ve anıtsal kültür varlıkları gibi parametreler önem kazanmaktadır. Sosyo-kültürel çevreye yönelik parametrelerde ise mahallenin yerel özgün bağlamını oluşturan tarih ve kültürle ilişkili parametreler ve bu bağlam içerisinde komşuluğa yönelik birtakım parametreler üzerinde durulmaktadır. Algısal çevreye yönelik parametrelerde Lynch (1960) tarafından belirlenen 5 ilkenin yanı sıra mekâna yönelik pozitif algı ve memnuniyete yönelik parametrelere yer verilmiştir. Son olarak alternatif yaklaşım ise deneyime-yeniliğe ve öğrenmeye yetenek gibi sosyal sermayeye ilişkin parametrelerden oluşmaktadır.

Geliştirilen parametrelerden bir kısmı örnek alan çalışması üzerinden değerlendirilmiştir. Alan çalışması için seçilen Kurtuluş-Feriköy geçmişte farklı etnik

gruplara ev sahipliği yapmış, günümüz İstanbul’unda da Rum, Ermeni ve Yahudi gibi grupları barındırmaya devam etmiştir. Bu nedenle mahalle sahip olduğu farklı etnik gruplarla, sosyal ve fiziksel anlamda farklı kültürlerden izler taşımakta, çok kültürlü bir yapı göstermekte ve sosyal sermayesi yüksek bir yerleşim olarak değerlendirilebilmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Kurtuluş-Feriköy’ün tarih-kültür, sosyal paylaşım, sosyo-mekânsal organizasyon, yere bağlılık-memnuniyet, sosyal dayanıklı parametreleri kapsamında sosyal dayanıklı mahalle olarak değerlendirilebileceği kabul edilmiştir. Bunun yanında mahallenin sahip olduğu güçlü sosyal sermayenin fizik mekân tasarımlarıyla bir arada düşünülerek fizik mekâna yönelik doğru müdahalelerin alınması mahalle ve mahalle kültürünün sürdürülebilirliği konusunda kritik bir önem kazanmaktadır. Bu kapsamda;

- Mahalle planlamasında-tasarımında fizik mekâna işaret eden büyüklük, sınırlar, açık alanlar, kurum-kuruluşlar, yerel ticaret ve sokak sistemi gibi ilkelerin yanı sıra mekânın yerelliğini-bağlamını oluşturan toplum yapısına ilişkin ilkelerin de belirleyici rol oynaması, bu çalışma kapsamında “fiziksel çevre”, “sosyo-kültürel çevre”, “algısal çevre” ve “alternatif yaklaşım” başlıkları altında ele alınan parametrelerin yerin anlamına göre geliştirilerek planlama ve tasarım fikrine dahil edilmesi,
- Yapılı çevrenin yerel mimarinin özelliklerini yansıtması, sivil mimari ve anıtsal kültür varlıklarının korunması ve yerleşimin-yapılaşmanın yerin bağlamına yönelik ipuçları barındırması,
- Mahallelinin sosyo-kültürel ihtiyaçlarını giderebileceği aynı zamanda birbirleriyle temas kurarak paylaşımda bulunabileceği alternatif kamusal alanların planlanması,
- Mahallenin ritüelleri ve geleneklerinin gerçekleştirilmesine imkân verecek, mahallelinin bir araya gelebileceği çok fonksiyonlu mekânların tasarlanması, söz konusu ritüeller ve gelenekler gibi soyut mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Mahallenin özgünlüklerini tanıtan, güçlendiren, hatırlatan bellek çalışmaları, hafıza yürüyüşleri gibi etkinliklerin gerçekleşmesi, bu noktada yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve çeşitli derneklerin bir arada çalışması,

- Mahallenin değişen anlamı ve geleneksel mahallenin yasal boyutu göz önünde bulundurulduğunda muhtarlık kurumunun yeniden kurgulanarak, mahalleli ile olan diyalogunun güçlendirilmesi ve yerelliğe olan katkısının arttırılması,
- Mahallede yer alan kullanıcıların, çeşitli grupların ve farklı aktörlerin tanımlanması, mekanla kurdukları ilişkilerin saptanması ve çeşitli ihtiyaçların ve beklentilerin belirlenerek planlama ve tasarım fikrine dahil edilmesi,
- Aynı zamanda söz konusu çeşitli grupların ve farklı aktörlerin katılıma teşvik edilmesi ve yaşanılan yeri daha yaşanabilir, sürdürülebilir ve dayanıklı hale getirme konusunda iş birliği sağlanması,
- Yeni mahalle olgusunun beraberinde getirdiği fırsatlardan yararlanılması, alternatif paylaşım kanallarının oluşturulması ve yerel ağların farklı platformlar üzerinden güçlenmesi sosyal dayanıklı ve sürdürülebilir mahalleler oluşturma noktasında üzerinde durulması gereken konular olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma oluşturulan sosyal dayanıklı mahalle parametrelerinin alan çalışması olan Kurtuluş-Feriköy üzerinden değerlendirildiği bir ön çalışma olarak ele alınabilmektedir. İlerleyen çalışmalarda oluşturulan parametrelerin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye katılarak ya da gecekondü mahallesi, kent çeperinde yeni yerleşim yerinde oluşan mahalle, soylulaşma sürecindeki mahalle gibi farklı mahalle tipolojileri arasında sosyal dayanıklılık durumlarının karşılaştırmalı olarak tespit edilmesine imkân tanıyacağı düşünölmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda mimarlık, şehircilik ve kentsel tasarım gibi çok boyutlu disiplinlerin sosyal olarak sürdürülebilir, dayanıklı mekânlar üretmek ve doğru stratejiler geliştirmek adına toplumsal mekân kavramının benimsenmesi ve fiziksel mekân ile toplumsal mekân arasındaki ilişkinin kurulabilmesi önem taşımaktadır. Toplumsal olanla fiziksel olan mekânı birlikte ele alan bu yaklaşım aynı zamanda toplumun mekânı benimseyip sahiplenmesine imkân tanıyarak olası kriz anında birlikte çözüm üretilmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda sosyal dayanıklı mahalle yaklaşımıyla ilişkisi kurulduğunda; tespit edilen aidiyet, topluluk hissi, güçlü yerel ağlar, katılım, sosyal etkileşim, çeşitlilik gibi anahtar kavramların mahallenin sosyal sermayesini yükselterek, uyumlu ve öğrenen bir topluluk oluşturmakta ve krize karşı dayanıklı hale getirmektedir. Özetle ortak değerleri paylaşan, farklılıklarla güçlenen, yaşadığı yere kendini ait hisseden güçlü topluluk hissine sahip mahallenin kırılğanlıklarla baş

edebilme konusunda daha başarılı olduğu ve bu anahtar kavramlarla sürdürülebilir, yaşanabilir ve dayanıklı mahalleler oluşturulabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adger, W. N.** (2000). Social and Ecological Resilience: Are They Related? *Progress in Human Geography*, 24(3), 347-364.
- Adger, W. N., Kelly, P. M., Winkels, A., Huy, L. Q. ve Locke, C.** (2002). Migration, Remittances, Livelihood Trajectories, and Social Resilience. *AMBIO: A Journal of the Human Environment*, 31(4), 358-366.
- Aksakal, H.** (2019). Cemaat ve Cemiyet içinde, s.8-14.
- Aktüre, S.** (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi*, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Alada, A. B.** (1989). *Osmanlı-Türk Şehrinde Mahalle*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alada, A. B.** (2008). Türkiye’de Yerel Yönetimleri “Özerklik Meselesi Üzerinden Yeniden Düşünmek”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(4), s:544.
- Alberti, M., Marzluff, J. M., Shulenberger, E., Bradley, G., Ryan, C., ve Zumbrunnen, C.** (2003). Integrating humans into ecology: Opportunities and challenges for studying urban ecosystems. *BioScience*, 53(12), 1169-1179.
- Alexander, D. E.** (2013). Resilience and Disaster Risk Reduction: An Etymological Journey, *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 13(1), 2707-2716.
- Altay, D.** (2011). *The Transformation of Urban Environment Under The Impacts of Global Processes: The Development of Levent – Maslak Axis in Istanbul And It's Impacts on Social Resilience*, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Alver, K.** (2007). *Siteril Hayatlar: Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*. Hece.
- Alver, K.** (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği, *İdealkent*, 1(2), 116-139.
- Arıkboğa, E.** (2004). Fatih Döneminde İstanbul’da İmar Faaliyetleri ve Mahalle Yerleşimi Hakkında. İstanbul: Şehir ve Medeniyet (haz. Şevket Kamil Akar) 273-282, Klasik Yayınları, İstanbul.
- American Planning Association.** (2014). Great places in America: Neighborhood <<https://www.planning.org/greatplaces/neighborhoods/characteristics.htm>>
- Aru, K. A.** (1998). Türk Kenti, Türk Kent Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçerisinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması, İstanbul: YEM Yayınları.

- Aydın, Y. N.** (2017). *"Yer"leşmek ve "Yersiz"leşmek: Şişli'de Azınlıklar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, T.** (2019). *Planlama ve Sosyoloji Perspektifinden Dayanımlı Esneklik*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aysu, Ç.** (2002). "İstanbul Şehrinden Metropolen İstanbul'a Mahallelerin Mekânsal Dağılışı 1950-2001", *İstanbul Dergisi*, (40), 51-58.
- Baday, Ö. N.** (2011). *Modern Kent Mekanlarında Mahallenin Konumu*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Konya.
- Barlas, A.** (2012). Komşuluk Birimi. Ersoy, M. (Der.), *Kentsel Planlama içinde*, s.281-283. İstanbul: Nivona.
- Barry, F. D.** (1994). A Neighborhood-Based Approach: What is it? Melton, G. B. ve Barry, F. D. (Der.), *Protecting children from abuse and neglect: Foundations for a new national strategy içinde*, (s:14-39). New York, NY: Guilford Press.
- Batur, A.** (1998). 1925-1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı. Sey, Y. (Der.): *75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde*, s.209-234. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Bayartan, M.** (2005). Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, (13), 93-107.
- Becerik Altındış, S., Ayataç, H.** (2020). Karantina'da Kamusal Alanları Yeniden Düşünmek, *Şehir ve Düşünce*, 16. s. 104-109.
- Behar, C.** (2014). *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008): Osmanlı İstanbul'unda Kasap İlyas Mahallesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bergen, L.** (2010). "Medeniyetin Cüzü: Mahalle", *İdealKent*, Mahalle Özel Sayısı, 1(2), Adamor Yayın Kuruluşu, Ankara, 140-169.
- Bourdieu, P.** (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Westport, CT: Greenwood.
- Bozdoğan, S.** (2010). 1930-1950 "Cumhuriyet Hamlesi", *İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Breton, M.** (2001). Neighborhood Resiliency, *Journal of Community Practice*, 9(1), 21-36.
- Cabadağ, N.** (2015). Negotiating Queer Public Visibility: Experiences Of LGBTI Residents In Kurtuluş, Doktora Tezi, İstanbul.
- Cerasi, M.** 1999, *Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi* (Ataöv, A. Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cerasi, M.** (2001). *Osmanlı Kenti*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cezar, M.** (2002). *Osmanlı Başkenti İstanbul*, EKAV Vakfı Yayını, İstanbul.

- Chavis, D. M., Wandersman, A.** (1990). Sense of Community In The Urban Environment: A Catalyst For Participation And Community Development. *American Journal of Community Psychology*, 18(1), 55-82.
- Chelleri, L.** (2012). From the «Resilient City» to Urban Resilience. A review essay on understanding and integrating, the resilience perspective for urban systems, *Documents d'Anàlisi Geogràfica* 58 (2), 287-306.
- Coleman, J. S.** (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Çakır, B.** (2005). *İstanbul'da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı Sosyal Değişme Bilim Dalı, İstanbul.
- Çakır, S. G.** (2009). Factors and Mechanisms of Resilience Among Turkish Migrant Women in The UK. Doktora Tezi, Middle East Technical University, Ankara.
- Çelik, Z.** (1998). *Değişen İstanbul*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C.** (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable*, 19(5), 289-300.
- Devellioğlu, F.** “Mahalle”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 19. Baskı, Ankara: Aydın Yayınevi, 1999, s:564.
- Dinçer, İ.** (2011). “The Impact of Neoliberal Policies on Historic Urban Space: Areas of Urban Renewal in Istanbul”, *International Planning Studies*, 16(1), 43-60.
- Duany, A. & Plater-Zyberk E.** (1994). “The Neighbourhood, The District, The Corridor”, *The New Urbanism-Toward an Architecture of Community*, McGraw-Hill, Inc., Hong Kong.
- Düzbakar, Ö.** (2003). Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri”, Uludağ Üniversitesi. *Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(5), 97-108.
- Ekins ve Medhurst, J.** (2006). The European Structural Funds and Sustainable Development: A Methodology and Indicator Framework for Evaluation. *Evaluation*, 12 (4), 474-495.
- Eraydin, A.** (2013). “Resilience Thinking” for Planning. Eraydin, A. ve Taşan-Kok, T. (Der.). *Resilience thinking in urban planning* içinde s. 17-37. Springer, Dordrecht.
- Ergenç, Ö.** (1984). “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları-IV*, İstanbul: Enderun yayınları, ed. H. İnalcık N. Göyünç.
- Erin, İ.** (2014). *Effects Of Identity Construction Policies On Urban Space: Tataavla/ Kurtuluş Case*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Farr, D.** (2008). Sustainable urbanism: Urban design with nature. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Figueiredo, L., Honiden, T., Schumann, A.** (2018). OECD regional development working papers 2018/02 Indicators for resilient cities. resilientcities.ilibrary.org/development/indicators-for-resilient-cities_6f1f6065-en#page3
- Fleischhauer, M.** (2008). The role of spatial planning in strengthening urban resilience. H.J. Pasma and I.A. Kirillov (Eds.), *Resilience of Cities to Terrorist and other Threats* içinde s.273-298. Springer, Dordrecht.
- Flora, C. B.** (2007). *Social Capital and Community Problem Solving: Combining Local and Scientific Knowledge to Fight Invasive Species*. Retrieved January 7, 2022 from United States Agency for International Development (USAID): http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADL265.pdf
- Folke, (2006).** Resilience: the emergence of a perspective for social ecological system analysis, *Global Environmental Change* 16(3), 253–267.
- Ghulyan, H.** (2017). *Mekânın Üretimi Kuramı ve Türkiye'de Kentsel Mekânın Üretimi: Ankara Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Galderisi, A.** (2014). Urban Resilience: a framework for empowering cities in face of heterogeneous risk factors. *A/ Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 11(1), 36-58.
- Glavovic, B. C., Scheyvens, R. A. ve Overton, J. D.** (2003): Waves of adversity, layers of resilience: exploring the sustainable livelihoods approach. In: Storey, D.; Overton, J. and Eds, B. N. (eds.): *Contesting development: pathways to better practice*. Proceedings of 3rd Biennial Conference of the Aotearoa New Zealand International Development Network (DevNet). Palmerston North, NZ, 289–293.
- Gleeson, B.J.** (2008). Waking from the dream: towards urban resilience in the face of sudden threat. *Urban Studies*, 45(13), 2653-2668.
- Godschalk, D.R.** (2003). Urban Hazard Mitigation: Creating Resilient Cities. *The Natural Hazards Review*, 4(3), 136-143.
- Granovetter, M. S.** (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Güven, D.** (2005). Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, 3.basım, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Harriss, J. ve Renzi, P. D.** (2010). Sosyal sermaye kavramı: ‘Kayıp halka’ mı yoksa analitik olarak mı kayıp?. *Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştirisi içinde*, (Der.) Şahin, M.M. ve Ünal, A.Z.), İstanbul: Değişim.
- Hempel, (1999).** Conceptual and Analytical Challenges in Building Sustainable Communities. In M. D. A., & M. E. Kraft, *Toward Sustainable Communities: Transition and Transformations in Environmental Policy* (s. 43-75). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Hobsbawm, E. J., Gülerman, Y., & Ersoy, A.** (1987). *Sanayi ve imparatorluk*. Dost.

- Holling, C. S.** (1973). Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4(1), (1973), 1-23.
- Hristodulu, M.** (2013). *Tatavla Tarihi*. İstanbul: İstos Yayınları.
- Imrie ve Raco,** (2003). *Urban Renaissance? New Labour, Community and Urban Policy*. Bristol: Policy Press.
- Irmak, H.** (2017). *Tatavla'dan Kurtuluş'a*. İstanbul: Aras Yayınları.
- İnalçık, H.** (2001). “İstanbul Maddesi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:23, Ankara: TDV, S:220-239.
- İsoğlu, T.** (2005) “Kahve ve Kahvehaneler”, Retrieved November 27, 2021 from <http://kirpi.fisek.com.tr/index.php?metinno=tarih/20050131115219.txt>
- Jacobs, C.** (2007). Measuring success in communities: Understanding the community capitals framework. *Extension Extra. SDSU (South Dakota State University Cooperative Extension Service)(Series 1-6)*.
- Jameson, F.** (1990). Postmodernizm ya da Genç Kapitalizmin Kültürel Mantiğı”, Postmoderniz Jameson, Lyotard, Habermas, Zeka, İstanbul: Kıyı Yayınları, s:59-116.
- Kahraman, C.** (2007). 1929 Kışı Bir Şehir Efsanesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, C.** (2015). İstanbul Kış Günlüğü 1929 ve 1954, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kauffer, F.** (1786). İstanbul Haritası, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA).
- Kayra, C.** (1990). İstanbul Haritaları, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Yayını, İstanbul.
- Keck, M. ve Sakdapolrak, P.** (2013). What is Social Resilience? Lessons Learned and Ways Forward. *Erdkunde Vol. 67(1)*, 5-19.
- Kellett, R., Fryer, S. ve Budke, I.** (2009). *Spesification of Indicators and Selection Methodology for a Potential Community Demonstration Project*. Retrieved November 29, 2012.
- Keyder, Ç.** “Arka plan”, *İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında*, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2009, 9-40.
- Kline, E.** (1996). Why Sustainable Community Indicators? People Need A Reality Check. *Wingspread Journal*, 18(2), 1-2.
- Kuban, D.** (1998). İstanbul Yazıları, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kumlu, K. B. Y., Tüdeş, Ş. ve Keleş, R.** (2018). Komşuluk Birimi Ölçeğinde Yapılı Çevreyi Biçimlendiren Planlama Kararlarına İlişkin Sonuçların Ölçülmesine Yönelik Çok Değişkenli Bir Yöntem Önerisi. *Planlama*, 28(3). 328-347.
- Lloyd Lawhon, L.** (2009) The Neighborhood Unit: Physical Design Or Physical Determinism?. *Journal of Planning History*. 8(2), 111-132.
- Lefebvre, H.** (2016). *Mekânın Üretimi* (4.baskı). (Ergüden, I. Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Leichenko, R.** (2011). Climate change and urban resilience. *Current opinion in environmental sustainability*, 3(3), 164-168.
- Lynch K.** (1960). *The Image of the City*. MIT Press: Cambridge, MA.
- Mardin, Ş.** (2008). “Prof. Şerif Mardin: Mahalle Baskısı, Ne Demek İstedim?”, haz. R. Çakır, Mahalle Baskısı, İstanbul: Doğan Yayınevi.
- Mardin, Ş.** (2015). Bütün Eserleri 9, Türk Modernleşmesi – Makaleler 4, İletişim Yayınları.
- Mehaffy, M. W., Porta, S. ve Romice, O.** (2014). The “neighborhood unit” on trial: a case study in the impacts of urban morphology. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, doi: 10.1080/17549175.2014.908786
- Metin, R.** (2009). XVI. Yüzyılda Niğde ve Kırşehir Sancaklarında Mahalle Yapılanması. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (20), 45-58.
- Mumford, L.** (1954). The Neighborhood and The Neighborhood Unit, *The Town Planning Review*, 24(4), 256-270.
- Nelson D.R., Adger, N., Brown, K.** (2007). Adaptation to Environmental Change: Contributions of a Resilience Framework, *Annu. Rev. Environ. Resourc.* (32), 395-419.
- OECD,** (2016) Resilient cities, preliminary version.
<https://www.oecd.org/fr/regional/re-silient-cities-policy-highlights.htm>adresinden erişildi.
- Oktay, S. Ö.** (2015). *Mahalle Ölçeğinde Sürdürülebilirlik Değerlendirme Araçlarının İrdelenmesi ve Yerele Özgü Bir Yöntem Önerisi*, Doktora Tezi, Mimar Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Ortaylı, İ.** (2000). *Tanzimat devrinde Osmanlı mahallî idareleri:(1840-1880)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ortaylı, İ.** (2017). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, 6. Baskı, Cedit Neşriyat, Ankara.
- Özbek Eren, İ.** (2017). *Mahalle: Yeni Bir Paradigma Mümkün mü?*. İstanbul: Nefes Yayıncılık.
- Özbek Eren, İ.** (2013). Can place-attachment provide cultural sustainability? Empirical research on Turkish neighborhoods ‘mahalle’. *İTÜ A/Z*, 10(1), 138-158.
- Özdal, S.** (2010). *Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarımın Değişen Rolü ve Yeni Kentleşme Akımı İlişkisi Üzerine Bir İrdeleme*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Özden, M.** (2013). *Planning For Sustainable Communities In Suburban Residential Neighbourhoods: The Case of Ümitköy*, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Özgül, M. ve Aydoğdu, O.** (2019). Yerel Yönetimlerin Katılım Kültürü Oluşturmasında e-katılım Mekanizmalarının İşlevi. Özservet, Y. ve Küçük, H. (Der.), *Mahalle Odaklı Katılım* içinde, s.111-133. Ankara: Astana.

- Özparlak, F. ve Meşhur, M. Ç.** (2012) Sokaktan Siteye Dönüşen Yarı Kamusal Mekanlar: Komşuluk İlişkileri Üzerine, *Mimarlık*, 36(5), 1-5.
- Özyetgin Altun, M.** (2011). *Kentsel Dayanıklılığın Artırılmasında Sosyo Ekolojik İlişki Ağları ve Yapılaşmanın Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi İstanbul.
- Palabıyık, H.** (2002). Türkiye'de Mahalle Yönetimi. Bekir Parlak, Hüseyin Özgür (Ed.) Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler içinde, (s.331-371), Ankara: Alfa.
- Partnership for Sustainable Communities.** (2013). Retrieved February 25, 2013, from Partnership for Sustainable Communities
- Pelling, M.** (2003). *The Vulnerability of Cities: Natural Disasters and Social Resilience*. London: Earthscan.
- Perry, C.** (1929). *The Neighborhood Unit: A scheme of Arrangement Jor The Family Life Community*. In A Regional Plan for New York and Environs, (7), New York.
- Petrucchioli, A.** (2008). *Bellek Yitiminin Ardından – Akdeniz İslam Kent Dokusunun Öğrettikleri*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Putnam, R. D.** (1993). *Making Democracy Work. Civic Tradition In Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rohe, W. M.** (2009). From Local To Global: One Hundred Years Of Neighborhood Planning. *Journal Of The American Planning Association*, 75(2), 209-230.
- Sankır, H.** (2010). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kamusalılığın Oluşumu Sürecinde Kahvehanelerin Rolü Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (13), 185-210.
- Silver, C.** (1985). Neighborhood Planning In Historical-Perspective. *Journal Of The American Planning Association*, 51(2), 161-174.
- Şahin, M., Işık, E.** (2011). Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (30), 221-230.
- Şan, M. K. ve Şimşek, R.** (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel-sosyolojik arkaplanı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 88-110.
- Şebin Aşık, E.** (2015). *Dolapdere Senti ve Evangelistria Rum Ortodoks Kilisesi Koruma Önerileri*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Şirin Dinçer, Ş.** (2016). *Dayanıklı Kentler İçin Kentsel Tasarım İlkeleri*, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul.
- Talen, E.** (2005). *New Urbanism and American Planning: The Conflict of Cultures*. Routledge. London.
- Tanyeli, U.** (1986). *Anadolu-Türk kentinde fiziksel yapının evrim süreci (11-15. yy)*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Taşan-Kok, T., Stead, D., & Lu, P.** (2013). Conceptual overview of resilience: History and context. *Resilience thinking in urban planning*, 39-51.

- Tekeli, İ.** (1985), “Şehirler ve Kentleşme”, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi: 878–890, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ.** (1998). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s: 1-24.
- Tekeli, İ.** (1999). “On dokuzuncu yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü” Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Editörler: P. Dumont ve F. Georgeon, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.19-30.
- Tekeli, İ.** (2000). Modernite Aşılırken Kent Planlanması, Ankara: İmge.
- Tekeli, İ.** (2016). *Modernizm, modernite ve Türkiye'nin kent planlama tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezer, A.** (2012). Kentsel Dirençlilik-Dayanıklılık. Ersoy, M. (Der.), Kentsel Planlama içinde, s.221-223. İstanbul: Ninova.
- Tuğaç, 2019** Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları, *İdealkent*, 28(10), 984-1019.
- Tuğcu, P.** (2019). *Mahalle Kimliği Kavramının Kentsel Dönüşüm Proje Yarışmaları Üzerinden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Turan, S., ve Ayataç, H.** (2020). Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak “Sosyal Dayanıklı Mahalle”: Kurtuluş-Feriköy Örneği. *Tasarım+ Kuram*, 16(31), 194-215.
- Turan, S. ve Ayataç, H.** (2021). Kentsel Kriz(ler)e Karşı Sosyal Dayanıklı Mahalle *İtû Vakfı Dergisi*. (86). 66-69.
- Turan, S., Söylemez, E. ve Ayataç, H.** (2022). (basım aşamasında) Mekân(sız), Zaman(sız) ve Sınır(sız): Yeni Mahalle - Yeni Komşuluk. Özservet, Y. ve Küçük, H. (Der.), *Mahalle Odaklı Katılım II* içinde
- Türker, O.** (2009). *Osmanlı İstanbulu’ndan Bir Köşe Tatavla*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Türkoğlu, H.** (2014). ISMEP, Afete Dirençli Şehir Planlama ve Yapılaşma içinde, İstanbul.
- Ünal, S. G. & Erol, D.** (2020). Sürdürülebilir Mahalle Planlamasının Değişimi, Planlamada Yeni Eğilim “EkoYer” Yaklaşımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Planlama*. 30(1). 15-35.
- Walker, H. B., Anderies, M., J, Kinzig, P.A. ve Ryan, P.,** (2006). Exploring Resilience in Social-Ecological Systems through Comparative Studies and Theory Development: Introduction to the Special issue, *Ecology and Society* 11(1): 12.
- Wallace, R.** (1990). Urban Desertification, Public Health and public Order: Planned Shrinkage, Violent Death, Substance Abuse and AIDS in the Bronx. *Social Science Medicine*, 31(7), 801-813.
- World Bank-GFDRR.** (2015). Investing in urban resilience. <https://www.gfdrr.org/sites/default/files/publication/Investing%20in%20Urban%20Resilience%20Final.pdf>

- Yaman-Galantini, Z. D.** (2018). *Urban Resilience as a Policy Paradigm for Sustainable Urban Planning and Urban Development: The case of Istanbul* (Doctoral dissertation, PhD Thesis, Istanbul Technical University, Turkey).
- Yenen, Z.** (1988), *Vakıf Kurumu İmarat Sistemi Bağlamında Osmanlı Dönemi Türk Kentlerinin Kuruluş ve Gelişim İlkeleri*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yerasimos, S.** (1992). Tanzimat'ın Kent Reformları Üzerine. Dumont, P., Georgeon, F. (Ed.) *Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri* içinde, (1-18). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- URL-1**<<http://www.istanbulurbandatabase.com>>, erişim tarihi 03.12.2021.
- URL-2**<<http://www.istanbulurbandatabase.com>>, erişim tarihi 03.12.2021.
- URL-3**<<https://m.bianet.org/bianet/siyaset/159943-1964-surgunu%20meslekleriyasaklanan-%20rumlar>>, erişim tarihi 05.12.2021.
- URL-4**<<https://karnavaltatavla.org>>, erişim tarihi 01.12.2021.
- Tatavla'da yanan evlerin miktarı 500'e yakındır.** (1929, 23 Ocak). Cumhuriyet, s.1.
- Tatavla Yangını.** (1929, 23 Ocak). İkdam, s.1.
- Emanet Tatavlanın ismini değiştirmeğe karar verdi.** (1929, 24 Mart). Akşam, s.1.

EKLER

EK A: Tatavla Tarihsel Gelişim Süreci

EK B: Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi Tarihi Doku, Sivil Mimari ve Anıtsal Kültür Varlıkları

EK C: Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi Ağırlıklı Kullanımlar-Kimlik Mekânlar

EK D: İstanbul Geneline Gerçekleşen Anketlere Göre Mahallenin Anlamı

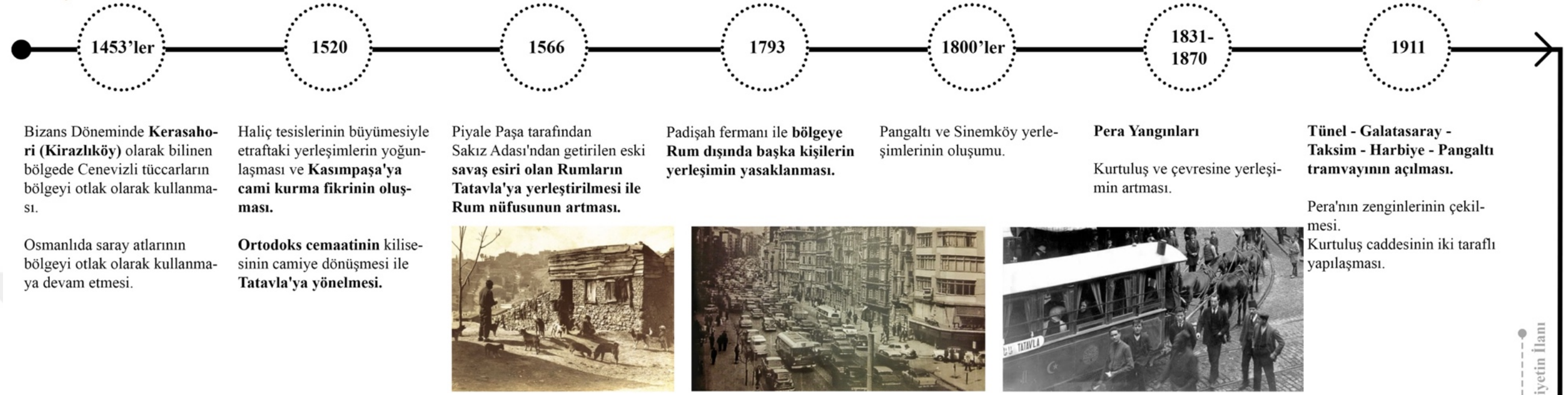
EK E: Mahalle Kültürü ve Sosyal Dayanıklılığa Yönelik Hazırlanan Anket Soruları

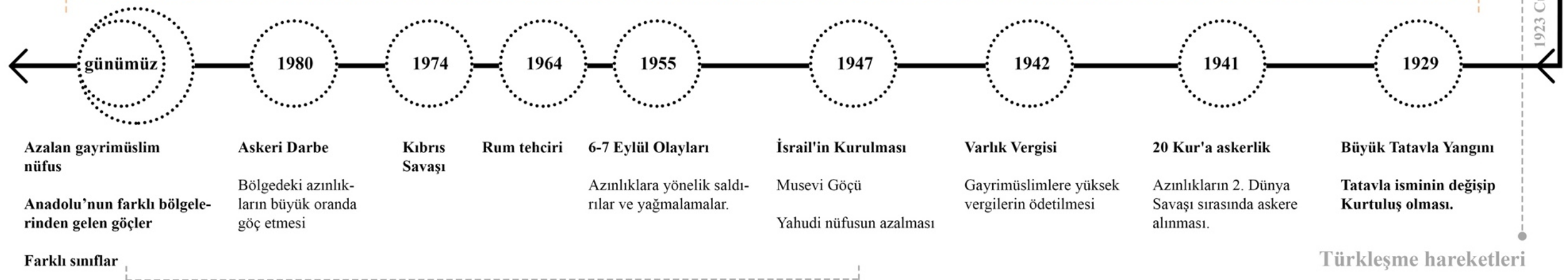

EK A: Tatavla Tarihsel Gelişim Süreci

1. Dönem: Rum köyü olarak ortaya çıkan ve zamanla farklı gayrimüslim grupları ile beraber büyüyen "Tatavla" yerleşimi

2. Dönem: Günümüz Kurtuluş-Feriköy'ünün oluşum ve değişim dönemi

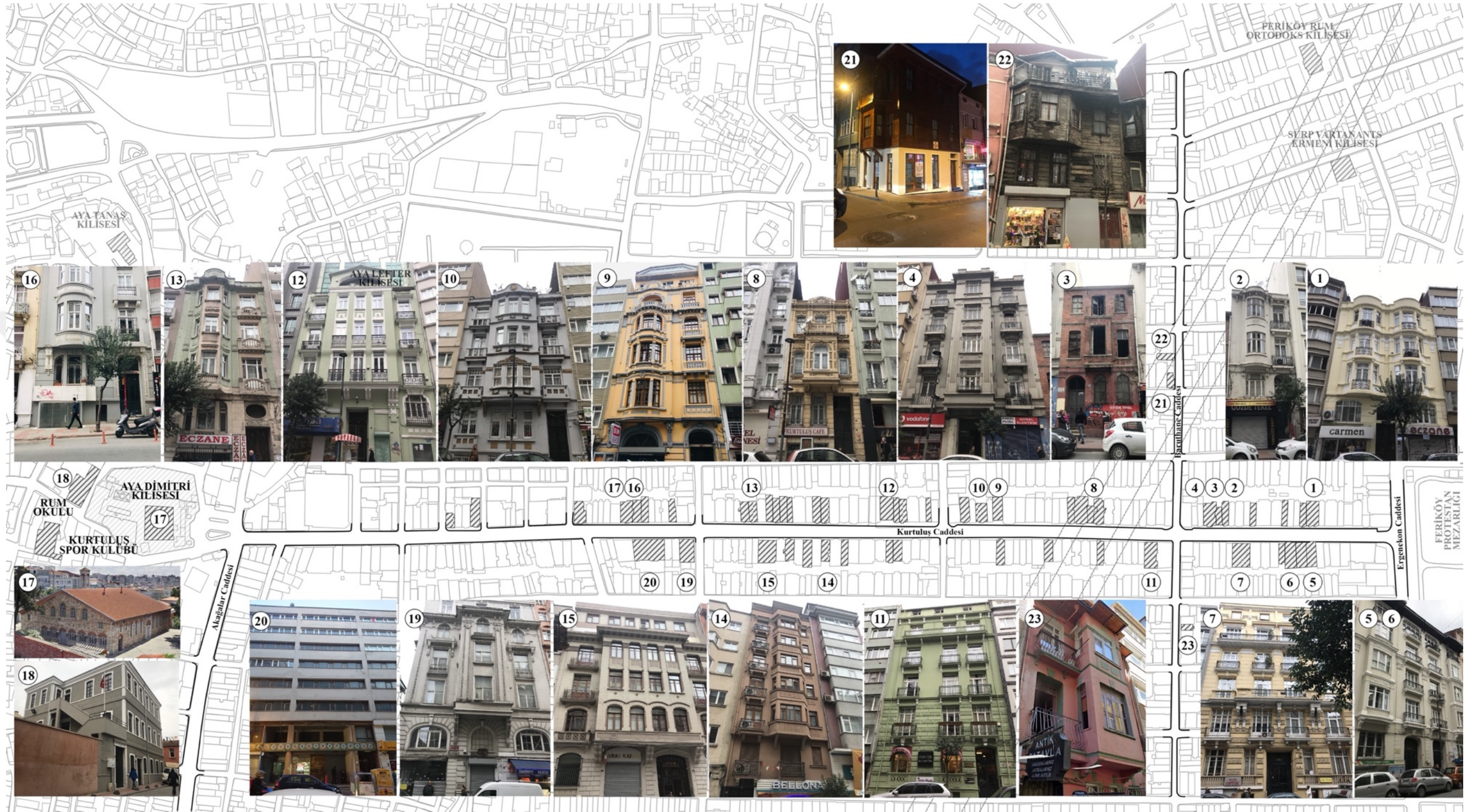
1945'ten itibaren azınlık nüfusunda sürekli bir düşüş
Bu nüfusun yerine Anadolu'dan göç edenlerin yerleşmesi

Türkleşme hareketleri
Azınlıklara olan tutumun değişikliğe uğradığı zihin yapısı

EK B: Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi Tarihi Doku, Sivil Mimari ve Anıtsal Kültür Varlıkları

EK C: Kurtuluş Caddesi ve Baruthane Caddesi Ağırlıklı Kullanımlar-Kimlik Mekânlar

EK D: İstanbul Geneline Gerçekleşen Anketlere Göre Mahallenin Anlamı

EK E: Mahalle Kültürü ve Sosyal Dayanıklılığa Yönelik Hazırlanan Anket Soruları

ANKET FORMU

Bu anket çalışması İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programında Prof.Dr. Hatice Ayataç danışmanlığında devam eden bir tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Mahalle kültürü ve sosyal dayanıklılık ana konusunda hazırlanan ve mahalle kültürü, sosyal yaşam ve yaşayan aidiyetini araştıran sorular yöneltilmektedir. Anket yalnızca İSTANBUL ilinde yaşayan ve 18 yaş üstü bireylere yöneliktir. Ankete katkınız ve değerli görüşleriniz için teşekkür ederiz.

Selin Turan

Şehir Plancısı

İstanbul Teknik Üniversite Şehir Planlama Yüksek Lisans Öğrencisi

1.BÖLÜM: Katılımcı Kimliği

1- Cinsiyetiniz nedir?

☐ Kadın ☐ Erkek ☐ Diğer:

2- Yaşınız nedir?

☐ 18-25 ☐ 26-35 ☐ 36-50 ☐ 50+

3- Eğitim durumunuz nedir?

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü ☐ Diğer

4- Mesleğiniz nedir?

☐ Ev hanımı ☐ Öğrenci ☐ Serbest meslek ☐ Memur ☐ İşçi
☐ Emekli ☐ Diğer

5- İş durumunuz nedir?

☐ Çalışıyor ☐ Çalışmıyor

6- Çalışıyor iseniz hangi sektörde?

7- Herhangi bir fiziksel engeliniz var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

2. BÖLÜM: Yaşanılan Yer

8- Yaşadığınız ilçe ve mahallenizin adı nedir?

9- Bulunduğunuz mahallede kaç yıldır yaşıyorsunuz?

☐ 0-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl ☐ 16-20 yıl ☐ 21-25 yıl ☐ 26+ yıl

10- Oturduğunuz evde;

☐ Kiracıyım ☐ Ev sahibiyim ☐ Ailemin yanında yaşıyorum

☐ Arkadaşımın yanında yaşıyorum

☐ Diğer:

11- İş yeriniz bu mahallede mi?

☐ Evet ☐ Hayır

12- Bu mahalleyi tercih etme nedeniniz nedir? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

☐ Burada doğmuş olmam

☐ Ailemin burada olması

☐ Şehir merkezinde olması

☐ Şehir merkezinden uzakta yeni bir yerleşim bölgesinde olması

☐ Okula/ iş yerine yakın olması

☐ Ulaşımın kolay olması

☐ Tarihi birikime sahip olması

☐ Sessiz, sakin, huzurlu olması

☐ Diğer:

13- Bulunduğunuz bölgede yaşamaktan memnun musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

14- Hayır ise neden?

.....
15- Başka bir bölgeye taşınmak ister misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

3.BÖLÜM: Mahalle Kültürü

16- Yaşadığınız mahallenin tarihi geçmişini biliyor musunuz?

☐ Evet ☐ Kısmen ☐ Hayır

17- Mahallenizde geçmişten bugüne varlığını sürdürenler nedir? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

☐ Tarihi binalar

☐ Kiliseler, camiler, sinagoglar gibi dini mekânlar, mezarlıklar

☐ Çeşmeler

☐ Kent mobilyaları

☐ Bakkal, kasap, pastane, manav, eczane, kahvehane vb. kullanımlar

☐ Komşular

☐ Esnaf

☐ Farklı kültüre (dil, din, ırk) sahip mahalle sakinleri

☐ Gelenekler, ritüeller, kutlamalar

☐ Hiçbiri

☐ Diğer

18- Yaşadığınız mahallede en sık kullandığınız yerler nerelerdir? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

☐ Park/ kıyı

☐ Meydan

☐ Pazar yeri

☐ Günlük ticaret alanları (bakkal, kasap, manav vb)

☐ Resmi kurumlar (Muhtar, Belediye vb)

☐ Okul

☐ Yeme - içme alanları (kafe - pastane vb.)

☐ İbadet alanları (cami - kilise vb.)

☐ Spor alanları (yüzme havuzu, futbol, basketbol sahası)

☐ Kültür merkezleri

☐ Alışveriş merkezleri (AVM)

☐ Ulaşım noktaları

☐ Diğer.....

19- Mahallenizde aşağıdaki etkinliklerden yapılanları işaretleyiniz. (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

☐ Resmi kutlamalar

☐ Festivaller

☐ Konserler

☐ Ramazan etkinlikleri

☐ Yılbaşı etkinlikleri

☐ Paskalya etkinlikleri

☐ Hiçbiri

☐ Diğer.....

20- Sizin bu etkinliklere katılım durumunuz nedir? (En az 1 kere katılmış olma koşuluyla işaretleyiniz.) (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

☐ Resmi kutlamalar

☐ Festivaller

- ☐ Konserler
☐ Ramazan etkinlikleri
☐ Yılbaşı etkinlikleri
☐ Paskalya etkinlikleri
☐ Hiçbir etkinliğe katılmıyorum
☐ Diğer.....
- 21- Mahalle muhtarını tanıyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
- 22- Yaşadığınız mahallede komşularınız var mı?
☐ Evet ☐ Hayır
- 23- Evet ise ne sıklıkla görüşüyorsunuz?
☐ Her gün görüşüyorum
☐ Haftada bir görüşüyorum
☐ Ayda bir görüşüyorum
☐ Yılda bir görüşüyorum
☐ Sadece apartmanda veya sokakta karşılaşıyorum
☐ Diğer.....
- 24- Komşunuzu seçerken aşağıdakilerden hangisi sizin için belirleyicidir? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)
☐ Eğitim durumu
☐ Sosyal statü, gelir seviyesi
☐ Kültür farklılığı
☐ Dil ve din farklılığı
☐ Hemşerilik ya da akrabalık bağı olması
☐ Herhangi bir belirleyici yok, herkes ile komşuluk yaparım
☐ Diğer.....
- 25- Yaşadığınız mahallede acil bir durumda kiminle irtibat kurarsınız?
- 26- Mahallenize/ komşularınıza özel ve aktif kullanıcısı olduğunuz sosyal medya hesapları var mı? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)
☐ Facebook - instagram vb. sosyal medya ağları
☐ Whatsapp grubu vb.
☐ Mahalle derneği, lokali grubu
☐ Hemşeri grubu
☐ Fikrim yok
☐ Diğer.....
- 27- Yaşadığınız mahalleyi güvenli buluyor musunuz?
Güvenli Güvensiz Fikrim yok
- Doğal afetlere (deprem, sel vb.) karşı
Toplumsal güvenlik konularında (hırsızlık, gasp vb.) karşı
Toplum sağlığı konularında (salgın hastalık vb.) karşı
Sosyal iletişim - sosyal ağlar (internet ve sosyal ağlar vb.) bakımından
- 28- Yaşadığınız mahallede en çok memnuniyet duyduğunuz konular nelerdir? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)
☐ Ulaşım ve altyapı
☐ Açık yeşil alanlar
☐ Eğitim tesisleri

- ☐ Sağlık tesisleri
- ☐ Kültürel tesisler
- ☐ Kültürel çeşitlilik, tarihi birikim
- ☐ Sosyal ilişkilerin güçlü olması
- ☐ Mahalleli olabilme, komşuluk bilinci
- ☐ Sessiz ve sakin olması
- ☐ Hiçbiri
- ☐ Diğer.....

29- Yaşadığınız mahallede en çok memnuniyetsiz olduğunuz konular nelerdir? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

- ☐ Ulaşım ve altyapı
- ☐ Açık yeşil alanlar
- ☐ Eğitim tesisleri
- ☐ Sağlık tesisleri
- ☐ Kültürel tesisler
- ☐ Tarihi birikimin eksikliği, yitirilmesi
- ☐ Sosyal ilişkilerin zayıf olması
- ☐ Komşuluk bilincinin zayıf olması
- ☐ Kalabalık ve gürültü
- ☐ Diğer.....

30- Daha kaliteli ve iyi bir çevre olması adına mahallenizde nelerin olmasını istersiniz?

.....

31- Yaşadığınız yerle ilgili sorunları ve istekleri ifade etmek için hangi kurumlara ne sıklıkla başvuruyorsunuz?

	Sıklıkla	Nadiren	Hiç
Belediyeye başvuru			
Muhtarlığa başvuru			
Sivil toplum kuruluşları vb. ile görüşme			
Mahalle içi örgütlenme, sosyal medya oluşumları vb.			

32- Sizce mahalle ne anlama geliyor?

.....

4.BÖLÜM: COVID-19 Salgınının Mahallelere Etkisi

33- Geçirdiğimiz salgın döneminde komşularınızla iletişiminizi nasıl sürdürüyorsunuz? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)

- ☐ Facebook - instagram vb. sosyal medya ağları üzerinden
- ☐ Whatsapp grubu üzerinden
- ☐ Mahalle/ komşuluk etkinliklerine (şarkı dinletileri, enstrüman resitali, balkon aktiviteleri/sosyalleşmesi vb.) katılarak, izleyerek
- ☐ İletişim kurmuyorum
- ☐ Diğer.....

34- Geçirdiğimiz salgın döneminde yaşadığınız mahalledeki komşuluk dayanışmasının ve motivasyonun önemli olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

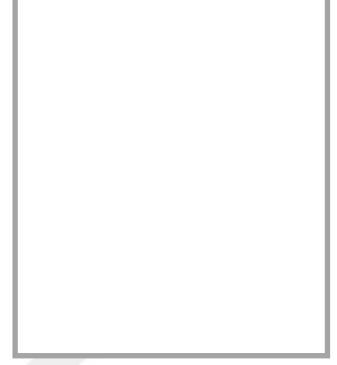
35- Geçirdiğimiz salgın döneminde yaşadığınız mahalle ile olan sosyal etkileşiminiz nasıl değişti?

- ☐ Her faaliyetimi evde bireysel olarak yapıyorum

- ☐ Sadece evdekilerle etkileşim içindeyim
- ☐ Faaliyetlerimi komşularımla/ arkadaşlarımla vb. internet üzerinden veya balkon aktiviteleriyle birlikte yapmayı tercih ediyorum
- ☐ Günlük yaşamımda değişiklik yaptığım bir şey olmadı
- ☐ Diğer.....
- 36- Kendinizi iyi hissetmek için evde ya da mahallede ne gibi faaliyetler yapıyorsunuz? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)
- ☐ Sosyal medyada zaman geçirme
- ☐ Yeni hobiler edinme
- ☐ Spor yapma
- ☐ Kitap okuma
- ☐ Sanatsal faaliyetlerde bulunma
- ☐ Online eğitime katılma
- ☐ Online söyleşi, dinleti, workshop vb. programlara katılma
- ☐ Sanal müze gezintileri yapma
- ☐ Diğer
- 37- Salgın döneminde farkındalık artırma, yardımlaşma, dayanışma, eğlence ve motivasyon arttırmaya yönelik mahallelinin, belediyenin, derneklerin vb. yarattığı yeni bir oluşum/ pratik var mı? (Şarkı dinletileri, enstrüman resitali vb. sosyal faaliyetler ve yardımlaşma faaliyetleri gibi.)
-
- 38- Salgın döneminin yarattığı bu durum mahallenize ve yaşadığınız yere karşı bakışınızı nasıl etkiledi?
- ☐ Çok olumlu etkiledi, mahallem ve komşuların yeni farkına vardım
- ☐ Olumlu etkiledi
- ☐ Kısmen etkiledi
- ☐ Hiç etkilemedi
- ☐ Diğer.....
- 39- Ankete erişiminizi hangi kanal üzerinden sağladınız? (Uygun olanların tümünü işaretleyiniz.)
- ☐ Yazar tarafından
- ☐ Arkadaşımdan
- ☐ Ailemden
- ☐ Facebook-instagram vb. sosyal medya ağları üzerinden
- ☐ Whatsapp grubu üzerinden
- ☐ Mahalle derneği, lokali üzerinden
- ☐ Hemşeri grubu üzerinden

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Selin TURAN

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2017, Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama

MESLEKİ DENEYİM:

2020 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR VE SUNUMLAR

Turan, S. ve Ayataç, H. (2019, Aralık). Mekân Sempozyumu. Mekânın Kültürünü-Kültürün Mekânını Bir Mahalle Üzerinden Okumak: Kurtuluş-Feriköy Örneği, Samsun.

Turan, S. ve Ayataç, H. (2020, Mayıs). MSGSÜ 28. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu. Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak Sosyal Dayanıklı Mahalle: Kurtuluş-Feriköy Örneği, İstanbul

Turan, S. ve Ayataç, H. (2020). Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak Sosyal Dayanıklı Mahalle: Kurtuluş-Feriköy Örneği, tasarım+kuram, 16(31). s. 194-215.

Turan, S. ve Ayataç, H. (2021). Kentsel Kriz(ler)e Karşı Sosyal Dayanıklı Mahalle, *İtü Vakfı Dergisi*. (86). 66-69.

DİĞER YAYINLAR:

Turan, S. Y. Ercoşkun, Ö. (2017). “Meydanlardaki İsim Değişikliğinin Kent Belleğine Etkisi: Ankara Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 2(1), s. 55-68.

